

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota *T 294692*

Inventar *801299*

3542 3123235

CRESTOMATIE

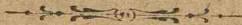
PENTRU

ISTORIA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÎNEȘTI

DE

GHEORGHE ADAMESCU

PROFESOR LA GIMNAZIUL «SINCAI»

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & CMI.

21, CALEA VICTORIEI, 21

1897

Publicațiuni de Gh. Adamescu:

- Miron Costin*, studiu bio- și bibliografic, în „Revista Literară” 1888.
- Luptele pentru naționalitate ale Romînilor de peste munți* la 1848-49. București 1892.
- Câte-va cuvinte despre dualismul austro-ungar*. Galați 1892.
- Poezia poporană romînă*, disertație cu prilejul aniversării a XXV a liceului din Galați. Galați 1893.
- Viața militară în poeziile poporului romîn*, conferență rostită la Ateneul din București, publicată în revista „Ateneul Romîn” 1894.
- Ideile politice ale cronicarilor romîni*, disertațiune cu prilejul aniversării a II a gimnaziului „Șincai”. București 1894. (Editura Librăriei Socecă).
- Modele de discursuri romîne și streine*, pentru studiul retoriceii în clasa V a liceelor clasice. București 1895. (Biblioteca pentru Toți).
- Din biografiele scriitorilor romîni*. București 1896. (Biblioteca pentru Toți).
- Noțiuni de istoria limbii și literaturii romînești*, conf. programei oficiale pentru învățămîntul secundar și special. Edițiunea II. București 1896. (Editura Librăriei Socecă).
- Pitarul Hristache, Povestea Mavroghenească*, cu o introducere și note. București 1897. (Biblioteca pentru Toți).
- Notiță despre viața și activitatea politică și literară a lui Ion Ghica*. București 1897. (Editura Librăriei Carol Müller).
- Satira poporană romînă*, în revista „Convorbiri didactice” 1897.
- Manual de poetică pentru școlarele romînești*. Exemple, reguli, analize literare, notițe istorice. București 1897.

PREFAȚA

Prezent aci prima încercare de o carte de citire lucrată în paralel cu un manual de literatură. Socotesc că este cel mai bun mijloc pentru a face pe școlar să-și dea seama bine de cele citite în manualul său.

Cărțile de citire pînă acum existente cred că nu sînt potrivite pentru clasa VII. Știut este că autorii de pînă aci aū avut o idee cu totul deosebită: să facă un singur volum pentru fie-care clasă. De cît-va timp însă s'a recunoscut că sistema nu e cea mai bună și acum curentul este pentru sistemul opus: cărți de citire pentru fie-care clasă. Avem — este drept — o carte care se întrebuița numai în clasa VII, a regretatului profesor Lambrior, dar aceasta are numai bucăți cu litere vechi; prin urmare nu e completă pentru un curs de istoria literaturii romîne.

În lucrarea de față am despărțit trei părți ca și în istoria literaturii.

Partea I — despre limbă — cuprinde, după cîte-va exemple de elemente streine, aproape întreaga istorie a scrierii romînești, adică diferitele sisteme ortografice; apoi bucăți din dialecte. Urmează literatura poporană și

în fine literatura cultă pe secole. Aci am tipărit cu litere vechi numai o parte mică din bucăți ; la celelalte am întrebuințat litere latine. Am pus și bucăți cu diverse alfabete de tranzițiune ca să-și poată da elevul seama de modul cum s'a trecut de la *slove* la *litere*. Am pus asemenea și facsimile de manuscrise și tipărituri din sec. XVI—XVIII.

CUPRINSUL

Partea I: Limba.

I. *Influențele străine suferite de limba română.*

	<u>Pag.</u>
Exemple de cuvinte străine.	
1. Elemente grecești vechi	3
2. Elemente slavone	3
3. Cuvinte albaneze.	4
4. Elemente turcești.	4
5. Elemente grecești nouă	5
6. Cuvinte polone	6
7. Elemente ungurești.	6
8. Cuvinte rusești	7
9. Elemente franceze	7
10. Elemente germane	7
In ce consistă fisionomia unei limbi, de B. P. Hasdeu	8

II. *Monumente în care se poate urmări vechimea limbii române.*

Tabla cerată din 160	17
Tabla cerată din 167	18
Notă despre tablele cerate	20
Pasagiul din Priscus despre Ausonii	21
Cuvinte din Procopius	22
Pasagiul din Theophanes	22

III. *Dialectele limbii române.*

1. Dialectul istriean	24
2. Dialectul macedo român	25
3. Subdialectul megleno-român.	27
4. Varietatea dialectală din Munții Apuseni	28
5. Varietatea dialectală din Moldova	29
6. Varietatea dialectală din ținutul Hațegului	30
7. Varietatea dialectală din Muntenia.	31

IV. *Istoria scrierii.*

	<u>Pag.</u>
1. Subscrierea Ilincăi, nepoata lui Mihaiu	33
2. Opiniunea d-lui I. G. Sbiera despre inventarea și inventătorii abeculeului zis cirilic.	33
3. Luca Stroici	37
4. Stefan Fogaraș	38
5. Mihaiu Haliciu	39
6. Vito Piluzio.	39
7. Ioan Viski	40
8. Anonimul din Lugos	41
9. Micu și Șinca	41
10. Morariu	42
11. Crișian	43
12. Petru Maior.	44
13. A. T. Laurian.	45
Notiță despre Laurian	45
14. Cipariu.	46
Notiță despre Cipariu	47
15. I. Eliade-Rădulescu.	48
16. Arune Pumnu.	48
Notiță despre Pumnu	49
17. Celelalte sisteme ortografice. Un pasagiu cu ortografia Dicționarului Academiei, cu ortografia Convorbirilor, a Consiliului permanent, a Academiei și cu sistema fonetică.	51

Partea II: Literatura poporană.

A. Literatura nescrisă.

I. *Literatura copilăriei.*

1. Rugăciune către cruce	55
2. Sorcova, explicațiunea d-lui G. Dem. Teodorescu.	55
3. Pasagiul din Du Cange relativ la obiceiul ce se aseamănă cu sorcova.	56
4. Șarpele moșului	57
5. Roș-Împărat și Alb-Împărat	58
6. Fata moșului și fata babei	59
7. Pasărea măiastră.	60
8. Harap-Alb	61
9. Cei trei frați	62
10. Azima mergătoare	63
11. Scurte rezumate din bazmele: Fata din Dafin; Omul din pătră; Vizor, craiul șerpilor; Petru Făt-frumos.	64

II. *Literatura bărbăției.*

12. Ghicitori	65
13. Doamnă erotică	66
14. Doamnă socială	66

	<u>Pag.</u>
15. Doamnă zoologică	67
16. Horă glumeață	67
17. Horă satirică	67
18. Colind religios	68
19. Colind istoric	69
20. Colind vânătoresc	70
21. Vasilca	70
22. Plugșorul	71
23. Cîntec de stea	73
24. Vicleimul	73
25. Jocul păpușilor	75
26. Orație de nuntă	75
27. Cîntecul paparudelor	78
28. Cîntecul Caloianului	79

III. *Literatura bătrîneții.*

29. Balada «Soarele și luna»	79
30. Balada «Chira»	82
31. Golea	84
32. Mateiș Vodă Basarab.	85
33. Revoluția din 1848.	86
34. Descîntec. (Exemplul citat de Cato).	87
35. Descîntec de desfacere	87
36. Descîntec de bubă	88
37. Anecdote despre Țiganii	89
38. Anecdotală despre Sîrbi	89
39. Anecdotală despre bărbați	90
40. Anecdotală despre preoți	91
41. Satiră despre femei	91
42. Proverbe	92
43. Expresii proverbiale	92
44. Bocet.	92

B. *Literatura scrisă*

45. Din «Alixândria»	94
46. Syndipa: Pilda filozotului al cincilea	95
47. Halima: Incheerea.	96
48. Archir și Anadam: Archir la Eghipet.	98
49. Avestița, aripa Satanei	99
50. Astrologhie: Soarele	100
51. Gromovnic: Zodia Leului	101
52. Trepetic	102
53. Zodi: Cumpăna.	103
54. Carte de vise	104
55. Pilde filosofesti	105
56. Isop: Pilda cu găina și rîndureaua	106

Partea III: Literatura cultă.

Secolul XVI.

	<u>Pag.</u>
1. Codicele Voroneţean: Spunerea lui Iacov.	111
2. Psaltirea Scheiană: Psalmul I, Psalmul XI	115
3. Din Levitic.	118
4. Evangeliarul lui Radu: Fragmente. Evanghelie.	120
5. Codex Sturdzanus: Cugetări în ora morţii.	121
6. Codex Sturdzanus: Fraţi dragi.	123
7. Codex Sturdzanus: Conjuraţie	127
8. Codex Sturdzanus: Zise Domnul	128
9. Tetravangelul lui Coresi	130
10. Cronica lui Huru	132
11. Invăţăturile lui Neagoe	133
12. Letopiseţul de la Bistriţa	136
13. Cronica şi analele putnene.	137
14. Macarie: Infringerea şi fuga lui Petru Rareş.	138
14. Eftimie: Despre Alexandru Lăpuşneanu	140
16. Palia de la Orăştie: Facerea lumii.	142
17. Zapis de schimb.	144
18. Istoria unui proces	145

Secolul XVII.

1. Act scris de un diac.	149
2. Noul Testament al lui Simion Ştefan	150
3. Ion din Vinţy: Prefaţă. Intrebarea călătorului	153
4. Melhisedec: Invăţături	154
5. Varlaam, mitr. Ţării-Rom. Prefaţa la Cheia Înţelesului.	157
6. Biblia lui Şerban. Prefaţa	159
7. Dosofteiu: Psaltirea în versuri	161
8. Dosofteiu: Viaţa sfinţilor	162
9. Pravila de la Govora: Prefaţa	164
10. Pravila lui Vasile: Prefaţa, Ţărani, etc.	167
11. Pravila lui Mateiu: Insulte, Ţărani	169
12. Istoria Ţării-Româneşti de cînd au descălecat Romîni.	171
13. Cronica anonimă: Coşovlahi.	172
14. Grigore Ureche: Predoslovia	174
15. Grigore Ureche: Invăţătură şi muştrare celor mai mari	175
16. Grigore Ureche: Moartea lui Ştefan	176
17. Anotatoriul lui Ureche: Ijderenia Moldovenilor.	177
18. Miron Costin: Voroavă către cetitori	179
19. Miron Costin: Predoslovia cărţii Descălecatului.	179
20. Miron Costin: Rădicatu-s'au boerii asupra Tomşei-Vodă	183
21. Miron Costin: Domnia lui Gaspar-Vodă.	184
22. Nicolae Costin: Predoslovia la cartea descălecatului de năni	185
23. Axinti Uricariul: De a doua domnie a lui Nicolai Alexandru-Vodă	188
24. Mihail Moxa: Împărăţia lui Manoil Paleolog.	190
25. Constantin Căpitanul: Domnia Radului-Voevod Negrul	193
26. Radu Logofătul: Începătura istoriei vieţii lui Const. Basarab.	195

Secolul XVIII.

	Pag.
1. Antim Ivireanul: Predică la duminica a doua a lui Luca	201
2. Comoara lui Damaschin	204
3. I. Neculce: Precuvîntare	205
4. I. Neculce: Caracteristica lui Dosofteiu	208
5. I. Neculce: Tradițiunii	208
6. Ion Canta: A doua domnie a lui Const. Mavrocordat	210
7. Enache Cogălniceanu: Const. Mavrocordat	212
8. Gheorghachi: Ceremonia de la Sf. Vasile	214
9. Radu Popescu	215
10. Dionisie Eclesiarhul: Nevoile Țăranilor	217
11. Biv-vel Stolnicul Dumitrache: Precuvîntare	221
12. Pitarul Hristache: Portretul lui Turnavitu	221
13. Enache Văcărescu: Din gramatică	223
14. Enache Văcărescu: Din istoria împăraților otomani	224
15. Enache Văcărescu: Model de poezie	226
16. D. Cantemir: Din «Divanul lumii».	227
17. D. Cantemir: Istoria ieroglică	228
18. D. Cantemir: Din «Descriptio Moldaviae».	229
19. Samuel Micu: Inceputul unirii.	231
20. Petru Maior: Din Istoria pentru începutul Romînilor	234
29. Petru Maior: Istoria bisericească.	237
22. Gheorghe Șincai: Din «Cronică».	238

Secolul XIX.

1. Școalele la începutul secolului nostru	243
2. George Lazăr: Starea Romînilor la 1820	247
3. Ștefan Fănuță: Streinii în țara Romînească	249
4. Iancu Văcărescu: Cîsornicul îndreptat	250
5. Iancu Văcărescu: Ielele.	252
6. Paris-Momuleanu: Caracteruri	253
7. Budaș-Deleanu: Țigăniada.	254
8. Beldiman: Jalnica Tragodie	258
9. Conachi: Suflet, inimă, simțire. — Omule, slabă flință. — Slănicul	260
10. Țichindeal: Leul și epurele.	261
Șarpele și pila	262
11. Eliade Rădulescu: Din prefața gramaticii din 1827.	263
12. Eliade Rădulescu: Michaida.	264
13. Eliade Rădulescu: Tandalida	265
14. Eliade Rădulescu: Cîntecul Ursului.	267
15. Eliade Rădulescu: Foile și cărbunele	267
16. Asachi: La Moldoveni	269
17. Asachi: Mazepa legat pe cal	271
18. Asachi: Țigani	272
19. Andrei Mureșianu: Glasul unui Romîn	274
20. C. Aristia: Traducere din Omer	276
21. C. Negruzzi: Pasul de arme al regelui Ioan	276
22. C. Negruzzi: Uriășul	278
23. C. Negruzzi: Istoria unei plăcinte	279
24. C. Negruzzi: Cum am învățat romînește	281

	<u>Pag.</u>
15. Al. Donici: Momița și două mîțe	287
26. N. Bălcescu: Starea socială a muncitorilor plugari	287
27. N. Bălcescu: Istoria Romînilor sub Mihaiu-Viteazul	288
28. N. Bălcescu: Departe de patrie	292
29. D. Bolintineanu: Sorin sau tăerea boerilor la Tîrgoviște	293
30. D. Bolintineanu: Mehrube	297
31. D. Bolintineanu: Leili	300
32. D. Bolintineanu: O noapte la morminte	303
33. D. Bolintineanu: Romanele din Cavaia	304
34. D. Bolintineanu: Traianida	305
35. Grigore Alexandrescu: Răsăritul lunii la Tizmana	306
36. Grigore Alexandrescu: O profesiune de credință	309
37. Grigore Alexandrescu: Cîinele izgonit	311
38. V. Alexandri: Andrii Popa	312
39. V. Alexandri: Sfirșit de toamnă	313
40. V. Alexandri: Legenda ciocîrliei	314
41. V. Alexandri: Barbu Lăutarul	317
42. V. Alexandri: Jorgu de la Sadagura	320
43. V. Alexandri: Fîntîna Blanduziei	324
44. Anton Pann: Povestea vorbeii	326
45. Anton Pann: Nastratin Hoge	327
46. Eminescu: Melancolie	328
47. Eminescu: Doina	329
48. Eminescu: Satira I	330
49. Eminescu: Strigoii	333
50. I. Creangă: Danilă Prepeleac	336
51. I. Creangă: Ion Roată și unirea	340
52. I. Creangă: Amintiri din copilărie	343
53. Ep. Melhisedec: Cinstirea și închinarea icoanelor	346
54. Odobescu: Feciorul de împărat cel cu noroc la vînat	354
55. Odobescu: Noaptea Paștilor	358
56. Odobescu: Poezii Văcărești	360
57. Ion Ghica: Munca	362
58. Ion Ghica: Ciurma lui Caragea	366
59. B. P. Hasdeu: Teoria acțiunii climatei asupra omului	367
60. B. P. Hasdeu: Etymologicum: Albină	370
61. B. P. Hasdeu: Ioan Vodă cel Cumplit	371
Glosar	377

PARTEA ÎNȚIIA

LIMBA

I.

Influențele streine suferite de limba română¹⁾

EXEMPLE DE CUVINTE STREINE

I. ELEMENTE GRECEȘTI VECHII DIN EPOCA ROMANĂ²⁾

Drum *δρόμος*, martur *μάρτυρος*, papură *πάπυρος*, tufă, *τύφος*, (fum, cf. locuțiunea: n'am bani tufă), strugur *τύγα*, teacă *θήκη*, casc *χάσκω*, spîn *σπανός*, mîniîu *μανιω*, mîngiîu *μανγανιω*, beserecă *βασηληκα*.

2. ELEMENTE SLAVONE³⁾

Cuvinte carî au rămas în limbă: adie, agriș, altiță, arendă, asvîrlă, babă, bae, bălăbănesc, bălan, baltă, bazm, bită, biciu, bob, bogat, bold, bolovan, borș, bragă, brazdă, caer, cană, cîrlig, cîas, ceață, cîoc, cîolan, cioplesc, ciubăr, dădacă, deal, dihanie, dirz, doagă, dobîndesc, dogoresc, găleată etc.

¹⁾ Cf. Istoria limbii și literaturii ed. II, pag. 30.

²⁾ *Xenopol*, Istoria Romînilor. I, 170.—*I. Nădejde*, Istoria limbii și literaturii, 27.

³⁾ *Cihac*, Dictionaire d'étymologie daco-roumaine. (Vol. II. Elemente streine).—*Philippide*, Istoria limbii și literaturii. — *Tiktin*, Gramatica română. Etimologia.

Cuvinte cari au fost întrebuințate numai în timpul influenței slavone: azbuche, bahmet (cal tătäresc), bejenie (emigrațiune), bernevicî (pantaloni largi), blagoveštenie (buna-vestire), butcă (trăsură), camină (impozit pe vin), căminar (care strînge camine), cin (rang), clucer (rang boeresc), cneaz, dajdie, dardă (javelot), delă (dosar), glupav (avid), goștină (taxă plătită de negustorii streini) etc.

Sufixe slavone:

- ac : gînsac,
- nic : *amarnic, puternic, strașnic,*
- ug : vicleșug, mesteșug, belșug,
- că : ursoaică, puică, zmeoaică,
- niță : clopotniță, acarniță, coșniță, piperniță, solniță,
- iță : arșiță, leliță,
- anie : spovedanie,
- așcu : Dumitrașcu, Toderașcu,
- av : bolnav, gubav,
- ică : *bunică, păsărică, fetică,*
- ișă : cofiță, *guriță, portiță*
- iște : porumbiște, cînepiște, miriște, iniște,
- eț : drumetș, călăreț,
- eală : amețeală, osteneală, socoteală, *umezeală.*

3. CUVINTE ALBANEZE ¹⁾

Brad, broască, buză, căciulă, cîoară, copac, cruț, fin, gălbează, gălesc, ghimp, gresie, grumaz, mendre, năpîrcă, pîriș, susan, șopîrlă, urmă, vatră etc.

4. CUVINTE TURCEȘTI ²⁾

Cuvinte cari au rămas în limbă: gîaba (de gîaba), hain, hatir, bacșiș, ban, iadeș, iatac, catifea, cîafă, bucluc,

¹⁾ *Cihac*, Dictionnaire d'etymologie daco-roumaine. (Elem. streine).

²⁾ *Miklosich*, Die türkischen Elemente in den süd-ost- und osteuropäischen Sprachen.

cafea, calfă, colibă, cîntar, capac, cîrşaf, cişmea, caşcaval, că-tun, catîr, cazan, cîrpaciû, cizmă, cîorap, cofă, coltuc, copcă, dud, duşman, gîam, cutie, chel, fustă, cărămidă, chibrit, chirie, herghelie, hamal, ghiulea, liman, magazie, mărgean, moloz, murdar, musafir, muşama, etc.

Cuvinte care sînt în limbă numai legate de anumite instituţiuni şi obiceiuri: mumbaşir (comisar), nizam (ordin), pafta (încheetoarea briului făcută de metal, adesea de aur sau argint), raia (locuitorii ţării), serascher (general), sofa, surguciû (penaj pus în partea din faţă a căciulii), tabiet, talîm (deprindere), temenea (compliment), teşcherea (act, paşaport), tura (semnătură), vadea (termen), zaherea (proviziunile necesare pentru întreţinerea unei armate, azi înlocuit prin vorba «pro-viant»), tarapana (monetărie), etc.

Sufixe turceşti:

- giû : *lampagiû, laptagiû, moftangiû, chirigiû,*
- lic : *paşalic, haîmanalic, calabalic, senatorlic¹⁾.*

5. ELEMENTE GRECEŞTI NOUĂ

a) Ante-fanariote²⁾

Cuvinte rămase în limbă până azi: afurisesc, agonisesc, aguridă, amăgesc, amvon, anatema, argat, arvună, cămilă, ca-tastif, chilie, chitră, dascăl, diacon, dogmă, egumen, eparhie, eres, evanghelie, frică, hîrtie, icoană, metanie, mir, organ, pe-deapsă, potir, prisos, stih, stol, temeiu, tipic, zodie, etc.

Cuvinte dispărute: acolisesc (mă = mă acăţ), anghel (înger), aposcorachinţă (renvoi înjuriu), aschitac (ascet), aspidă (viperă), aspru (monetă), catara (blestem), cliros (cler), comit (co-met), evsevis (pios), ierosilie (sacrilegiu), norie (parochie), pă-năghie (ceremonie pentru sfinţirea piinii), etc.

¹⁾ În exemplele subliniate avem o temă latină cu sufix turcesc.

²⁾ G. Murnu. Elementul grec ante-fanariot în limba română.

b) Cuvinte grecești din epoca fanariotă dispărute
din limbă ¹⁾

Catortosire, flotimie, (ambițiune), afanisire, aferosire (consecrare), artos (pîine pentru împărțășire), calțavetă (jartieră), camilafcă (căciulă preoțească), catăhrisis (abuz), caterisesc (blestem), chilom (măciucă), chindisesc (înțep la cusătură), chir (domn), cliros (cler), condac (cîntec bisericesc), diastimă (interval), dihonie (discordie), epanghelnă (funcțiune), evghenicos (nobil), hrismă (ungere), ipolips (bună opiniune), paradosesc (învăț pe altul), etc.

6. CUVINTE POLONE ²⁾

Arendă, bont, brișcă, țidulă, cîupesc, drăgan, falbala, gălușcă, hac, capcană, ladă, matcă, pavază, etc.

7. ELEMENTE UNGUREȘTI ³⁾

Cuvinte întrebuițate de toți Romîni din stînga Dunării: alcătuesc, altoesc, aprod, bănuesc, belșug, biruesc, borcan, chcltuesc, chibzuesc, chip, făgăduesc, fel, gazdă, haiduc, hîrdău, hotar, meșter, mistuesc, neam, oraș, șoim, tăgăduesc, tilhar, uriaș, vamă, viclean, zăbală, etc.

Provincializme: adău (dare), alduesc (urez), arăduesc (pornesc), arșău (tirnăcop), bicîulesc (aprețiez), birîș (slugă), bolind (prost), borzos (zburlit), buduluesc (alung), căpăluesc (sap), cătană (soldat), ciacău (chipiș), cipcă (dantelă), clop (pălărie), corșag, (guturaiu), dărab (bucată), firtaiu (sfert), fele (jumătate de oca), filer (dinar), găzdac (avut), gubă (sarică), hegheș (ascuțit), husar (cavaler), hoher (calău), etc.

¹⁾ *Cihac*, Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine.

²⁾ *Cihac*, Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine.

³⁾ *S. Mindrescu*, Elemente unguerești în limba română.

Sufixe :

- äü : lingăü, calăü, Buzăü, mîncăü,
- aș : luntraș, ostaș, *fruntaș, portaș, pungaș.*

8. ELEMENTE RUSEȘTI ¹⁾

Cuvinte întrebuințate și azi : birjă, brutar, chivără, cazac, cazarmă, cordon, lagăr, păpușă, pizmă, samovar, scripcă, șnur, vahmistru, etc.

Cuvinte întrebuințate în epoca influenței rusești : arapnic (biciü), amuniție (munițiune), droșcă (trăsură), carboavă (monetă de argint, rublă), predmet (afacere), presustvie (sală de audiență), etc.

9. ELEMENTE GERMANE ²⁾

Bogasie, bogasier (Bagasie), bold (engl. Bolt, săgeată), cheglă (Kegel), creițar (Kreutzer), faier (Feuer), felcer (Feldscheer), frac (Frack), gang (Gang), gheroc (Gehrock), etc.

10. ELEMENTE FRANCEZE

Exemple de cuvinte de prisos, considerate ca barbarisme : bezea (sărutare, din fr. baiser), blond, broșă, hazard, avantajü, avarie, azur, abandonez, afiș, aplanare, etagiü, froasez, șifonez, bonjur, demoazelă, etc.

Exemple de cuvinte necesare limbii romine, neavînd alți termenî : banchet, bancnotă, bandit, baricadă, baron, baterie, bilet, bulevard, caet, asasin, balanță (balance, pentru

1) *Cihac*, Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine.

2) *Laurian și Massim*, Glossariu.

bilanță = bis + lanx ; se zice însă *bilanț* al unei situații financiare), balon, bancă etc.

Sufixe franceze, neadmise :

- bil : amabil, suferibil, citibil
- mente : naturalmente, pozitivamente, generalmente.

IN CE CONSISTĂ FISIONOMIA UNEI LIMBII?

de

B. P. HAȘDEU¹⁾

În economia politică, circulațiunea are două sensuri: d'întîi, sensul vulgar de trecerea unui lucru din posesiune în posesiune, sau mai bine din loc în loc ; al doilea, sensul adevărat științific de mișcare productivă a valorilor.

Circulațiunea în Linguistică se apropie pînă la un punct de ambele aceste sensuri.

Prin multă circulațiune materială, o monetă sau o marfă iute se învechește, se șterge, perde lustrul. Și nu e necesar ca acest fel de circulațiune să se petreacă prin mai multe mîni: copilul el singur, sucind și resucind mereu jucăria, o strică mai de grabă și mai lesne decum s'ar strica ea călătorind de la New-York pînă la București.

În acest înțeles, circulațiunea în economia politică nu e alt ce-va decît o neastîmpărată locomoțiune, fie prin concurs colectiv, fie prin mijloace individuale.

În Linguistică, un cuvînt, o formă gramaticală, o semnificațiune, ori-ce alt element al limbii, se deterioară tot așa printr'o deasă întrebuițare. Aceasta s'a observat de de-mult și s'a spus de mai multe ori. Cea-ce a scăpat însă din vedere linguiștilor, este că întrebuițarea cea deasă nu trebuie

¹⁾ *Hasdeu*, *Etymologicum magnum Romaniae*.

să fie neapărat colectivă, adică nu trebuie neapărat să se exercite în totalitatea graiului unui popor. Pentru ca francezul Pierre să se metamorfozeze în vr'o două sute de forme, pe cari le enumără Robert Mowat; pentru ca Ioan să devină la Romîni Ion, Iancu, Ioniță, Ionașcu, Niță, Ionel etc.; pentru toate acestea ajunge acțiunea cea desmierdătoare a cîtor-va familii, în cari se află cîte un Pierre sau Ioan, chiar dacă în sinul națiunii ar fi puține asemenea familii.

Mult mai important, fie în economia politică, fie în' lingvistică, este cel' alt fel de circulațiune: mișcarea productivă a valorilor, în puterea cării două lucruri, identice sub or'ice raport, reprezintă totuși niște valori foarte disproporționate, ast-fel că din două *m* unul face 12, pe cînd altul numai 1 sau chiar zero.

Precum în economia politică moneta este mijlocul universal al circulațiunii tuturor bunurilor, tot așa în lingvistică graiul este mijlocul universal al circulațiunii ideilor și impresiunilor. Și fără monetă, bunurile ar circula, dar cu mult mai greoiu; cu mult mai greoiu ar circula de asemenea, deși tot ar circula, ideile și impresiunile fără grai.

Acest paralelism o dată stabilit, să lăsăm acum textualmente să vorbească economistul cel mai competente în materia circulațiunii.

«Supposons—zice Skarbek—qu'une pièce d'un franc soit
«remise dans la matinée de la première journée par un habitant de la capitale à une laitière en échange du lait qu'elle
«apporte au marché; que celle-ci l'emploie tout de suite à
«acheter une aune de toile; que le marchand de toile fasse
«avec cette même pièce de monnaie sa provision de viande dans
«la boucherie; que le boucher la dépense dans la boutique d'un
«marchand de vin; que celui-ci l'emploie à l'achat de bouteilles; que le marchand de verreries la dépense en pain, le
«boulangier en bois, et que le marchand de bois la retienne
«pour une dépense à venir et la laisse sans emploi dans le
«courant de la journée suivante. La différence des services
«rendus par cette pièce de monnaie dans le courant des deux
«journées est très sensible, et peut être exprimée par des
«chiffres, car elle est comme sept à un. Dans la première
«journée la pièce d'un franc a fait la fonction de sept francs,
«parce qu'elle a servi à faire sept achats consécutifs, au lieu
«que dans la seconde journée elle n'a représenté qu'une unité
«dans les mains du marchand de bois. Si celui-ci n'en fait

«point usage dans le courant de la seconde journée, ou peut même dire avec raison que, pour la société en général, la différence des services rendus par la même pièce de monnaie dans les deux journées est comme sept à zéro, parce que, étant restée inactive dans les mains du marchands de bois, elle n'a point rempli sa fonction comme instrument d'échange, et l'effet est le même que si elle n'eût point existée. Sa valeur, dans la première journée, est égale en services rendus à celle de sept francs, et il est facile de s'en convaincre en rassemblant tous les produits qui ont été achetés par son moyen : car en évaluant la valeur du lait, de la toile, de la viande, du vin, des bouteilles, du pain et du bois achetés consécutivement avec la même pièce d'un franc, on se convaincra aisément qu'il faudrait dépenser sept francs pour pouvoir acheter toutes ces choses simultanément».

Resumind și completind această particularitate în două cuvinte un alt economist observă : «Cu cât mai des o monedă trece din mână în mână, cu atât mai multe bunuri și servicii se pot cumpăra cu ea, și cu atât mai puțin numerar se va cere pentru întreaga circulațiune dintr'o țară». Cu această ocaziune, el citează un fapt foarte instructiv. Pe la jumătatea secolului trecut, comandantul unei cetăți asediate nu avea la dispozițiune decît 7000 fiorinî, cari i-ar fi ajuns abia pe o săptămînă pentru plata garnizoanei. El a susținut totuși asediul în curs de șapte săptămîni, plătind regulat soldașilor săi, cari cheltuiau apoi banii pe la cîrcumari, iar cîrcumarii împrumutau mereu aceiași bani comandantului. În acest chip 7000 de fiorinî au reprezentat valoarea de 49000 ! Intocmai în același mod, din două lucruri lingvistice de o valoare intrinsecă identică, unul poate să aibă o valoare utilă înzecită și chiar înșutită decît cel-l'alt, dacă în graiul comun al poporului circulează de zece sau de o sută de ori mai mult în același interval de timp.

Autorul unei scrieri despre fusiunea limbei franco-normande cu limba anglo-saxoană și-a dat osteneala de a distribui după provenință respectivă cele 40,000 de cuvinte din dicționarul englez al lui Robertson, de unde a rezultat că limba engleză posedă 13,330 cuvinte germanice și 29,854 cuvinte romanice și anume după litera inițială a cuvîntului :

	<u>Germanic</u>	<u>Romanic</u>
A.	392	2230
B.	1210	846
C.	680	3630
D.	637	2757
E.	297	1810
F.	853	1171
G.	594	679
H.	729	613
I.	250	2608
K.	165	13
L.	500	636
M.	555	1412
N.	244	375
O.	478	594
P.	171	1545
Q.	163	169
R.	499	1926
S.	1973	2411
T.	697	1107
U, V.	1332	3221
W.	834	81
Y.	61	—
Z.	16	20
	<hr/> 13330	<hr/> 29854

Muncă colosală, fără rezultat serios! Important este de a cunoaște mișcarea cea productivă a valorilor, iar nu de a socoti cu d'a-măruntul întregul numerar dintr'o țară, clasificându-l după diferitele efigii ale suveranilor, dar uitând a distinge mai pe sus de toate moneta care circulă în realitate, care concurge la avuția națiunii, care este o adevărată utilitate, de către moneta cea îngropată fără folos în pământ sau ascunsă în lăzile cîtor-va sgîrciți.

Dacă Thommerel, în loc de a despuia un dicționar, în care cuvintele întrebuițate odată pe an figurează alături cu cele întrebuițate în toate zilele, ar fi luat mai bine un text englez poporan, un basm sau un cîntec, el s'ar fi încredințat că aproape toate vorbele de origine germanică se bucură acolo de o circulațiune dublă, triplă, decuplă, decît vorbele de origine romanică. Prin urmare, cele 13000 de germanisme

din Robertson reprezintă o valoare, o utilitate națională, de mai multe ori mai mare decât cele 30000 de romanisme. Prin neconținută întrebuintare, germanismele din limba engleză nu numai s'au ros, s'au tocit, s'au redus generalmente la monosilabe, pe când romanismele sunt mai toate lungi, dar încă pe de o parte s'au ramificat în numeroase familii etimologice, iar pe de alta s'au diferențiat fie-care într'o mulțime de semnificațiuni, astfel că verbul *to get*, de exemplu, are peste patru-zeci de sensuri diverse, adecă corespunde cu peste 40 de cuvinte deosebite! Nu este oare curios de a pune pe germanicul *to get* repetat la tot momentul, în aceeași cumpănă cu vre o raritate ca *dissembarrassment* sau *imprescritibility* ori *jactitation*, că și când ar fi $1=1$, de oare-ce în dicționar ele apar fie-care ca o unitate egală?

Un dicționar — zice Steinthal — este «o statistică a limbei». Ar fi trebuit să adauge că este anume o statistică foarte vițioasă, un fel de recensiment unde populațiunea se împarte după origine sau după religie, dar nu se arată de loc rolul fie-cărui individ din societate, așa că cetățeanul cel mai folositor, cel mai căutat de către toți pentru neconținutele sale servicii, e pus pe aceeași linie cu un vagabond desprețuit sau cu un călugăr ce-și scoate nasul din chilie abia la zile mari, ba și atunci numai doară pentru biserică. Dicționarele, așa cum s'au făcut pînă astăzi, nu ne dau *circulațiunea* limbei; și tocmai aceasta este punctul cel esențial.

Aceiași eroare ca Thommerel, dar pe o scară mai întinsă, a comis'o Cihac în privința limbei romine, asigurându ne că :

«L'élément latin de la langue roumaine ne représente «guère aujourd'hui qu'une *cinquième* de son vocabulaire, tandis «que l'élément slave y entre pour *le double* ou pour $\frac{2}{5}$ à «peu près...»

Și mai departe :

«Les éléments turcs-presque une *cinquième* du vocabulaire roumain...».

Cu alte cuvinte, limba romină se compune, după Cihac, din o $\frac{1}{5}$ latină, o $\frac{1}{5}$ turcă și $\frac{2}{5}$ slavice, afară de o $\frac{1}{5}$ eterogenă.

E mai pe sus de ori-ce îndoală, că nicăiri ca în Dobrogea Rominii n'au fost expuși la o mai mare influență slavică și turcă tot odată, locuind acolo, în curs de cîțiva secolii, într'un strîns contact cu Bulgarii și Otomanii. Ei bine,

nică chiar în Dobrogia aritmetica lui Cihac nu se potrivește.

Iată o scurtă doină romină dobrogiană, culeasă de neobositul Teodor Burada :

Vara vine, Iarna trece,
N'am cu cine mai petrece;
Și cu cine am avut,
Va! de mine l-am pierdut!
L-a mîncat negrul pămînt,
La biserică 'n mormînt!

Luăm primul tom din dicționarul etimologic al lui Cihac, cuprinzător de «elemente latine», și găsim acolo: vară = ver, veris; vin = venio; iarnă = hibernum (tempus); trec = trajicio; nu = non; am, avut, ave = habeo; cu = cum; cine = quinam; mai = magis; petrec = pertrajicio; și = sic; va! = vae; de = de; el = ille; perd = perdo; mînc = manduco; negru = nigrum; pămînt = pavementum; la = «un l euphonique (?) préposé à la préposition a = ad»; biserică = basilica; în = in; mormînt = monumentum; fiind uitat numai *mine*, care, însă, deși coincide cu slavicul МЕНЕ, totuși nu se poate despărți de vechiul italian mene :

Lontano son de gioi, e gioi de *mene*...

Cîte cuvinte, atîtea latinisme, fără nici un amestec străin, absolutamente *nică unul!*

Ar fi putut oare Cihac să ne găsească tot așa un cîntec romînesc pe jumătate mai scurt, sau măcar să compună el însuși în proză o frasă romînească de cincă șiruri, în care toate cuvintele să fie numai slavice sau numai turce, sau numai slavice și turce? de vreme ce — după el — elementul turc în limba romină este egal la număr cu cel latin, iar elementul slav «y entre pour le double».

Negreșit, slavismele la romînă, și chiar turcismele, nu sunt puține; în circulațiune însă, adecă în activitatea cea vitală a graului romînesc, în mișcarea cea organică, ele se perd aproape cu desăvîrșire față cu latinismele. Chiar dacă toate derivațiunile turce și slavice ale lui Cihac ar fi corecte, pe cînd în realitate cele mai multe păcătuiesc contra științei și contra metodei, tot încă nu s'ar putea zice că ingredientul slav și cel turc luate la un loc sunt egale la romînă cu ingredientul latin, necum a reduce pe acesta din urmă la o biată pătrime în alăturare cu cele-l'alte două. Un calcul serios în lingvistică

ca și'n economia politică, are în vedere nu unitatea brută, ci *valoarea de circulațiune*.

Să luăm tot din Dobrogia, pentru motivul arătat mai sus al unei influențe turco-slavice mai pronunțate, următorul bocet sau cîntec de jale, în care sunt destule cuvinte nelatine :

Drăguțul meu bărbătel,
Drăguțul meu sufletel,
Când și-a veni dorul
Să ție *drumușorul*,
Să-mi stingă focușorul ?
Astă primăvară
Cînd eșiai afară
In revărsatul *zorilor*,
In cîntatul paserilor,
In șuerul vînturilor,
Plugușorul înjugat,
Neagră *brazdă* răsturnată,
Și din gură tu ziceai :
Ta plevan
Și *hais* joian,
Ha! cu tata, nu vî dați
Și la greu nu mă lăsați.
Brazda toat'o resturnați!
Eu cînd te auzeam,
Cu gură nu *grăiam*
Mă luam,
Mă sculam
Și'n *grădină*, mă duceam,
Floricele semănam,
Să le poarte fetele,
Fetele, *nevestele*.
Florile aii înflorit,
Bărbatul mî-a putrezit !
Timpul *coaseli* c'a *sosit*
Și la cîmp cînd am eșit
Pe *rezoare* m'am uitat,
Sufletelul mî-am *strigat* :
Spune-mî, *dragă*, un cuvînt
Să pot *trăi* pe pămînt !
Am rămas fără de *sprijin*,
Singurică fără' de *razim* !
Valuri mari mă *noaluesc*,
N'am cum să mă *sprijinesc*
Bătută-s de *gînduri*
Ca vîntul de *dealuri*,
Ca apa de *maluri* !

Prin litere cursive noi am însemnat cuvintele nelatine, intrate în limba romîină prin amestec secundar, și anume : 1 vorbă greacă, 3 vorbe maghiare și 18 slavice.

Prin litere rărite am indicat 7 cuvinte, despre originea cărora nu e aci locul să discutăm, cari însă în ori-ce cas nu sunt nici slavice, nici turce.

Peste tot cîntecul întreg sunt 155 de cuvinte, dintre cari, prin urmare numai 29 nu sunt latine; adecă elementul latin întrece *mai mult de cît de cincî ori* pe toate cele-l'alte împreună.

Apoi nici un singur turcism la 155 de cuvinte, deși scena se petrece tocmai în Dobrogia.

Să mai observăm, că din numărul vorbelor latine noi am șters pe *strig*, pe care însuși Cihac, nu se știe prin ce minune fonetică, îl derivă din latinul *exquirito*. Afară de aceasta, am trecut la cuvinte slavice pe *zorî*, măcar că forma *zuorî*, atît la transilvăneanul Silvestru: *ши дин зсури роуа наштерїи тале*, precum și la moldoveanul Dosofteiu: *динь зсури де кжнд мѣ мжнек*, alături cu vechia formă cunoscută *zswa* = ziua, indică mai curînd originea din latinul *dies*, sau cel puțin un compromis poporan între vorba latină și cea slavică. Mai pe scurt, am fost mai părtenitori pentru străinisme decît pentru latinisme.

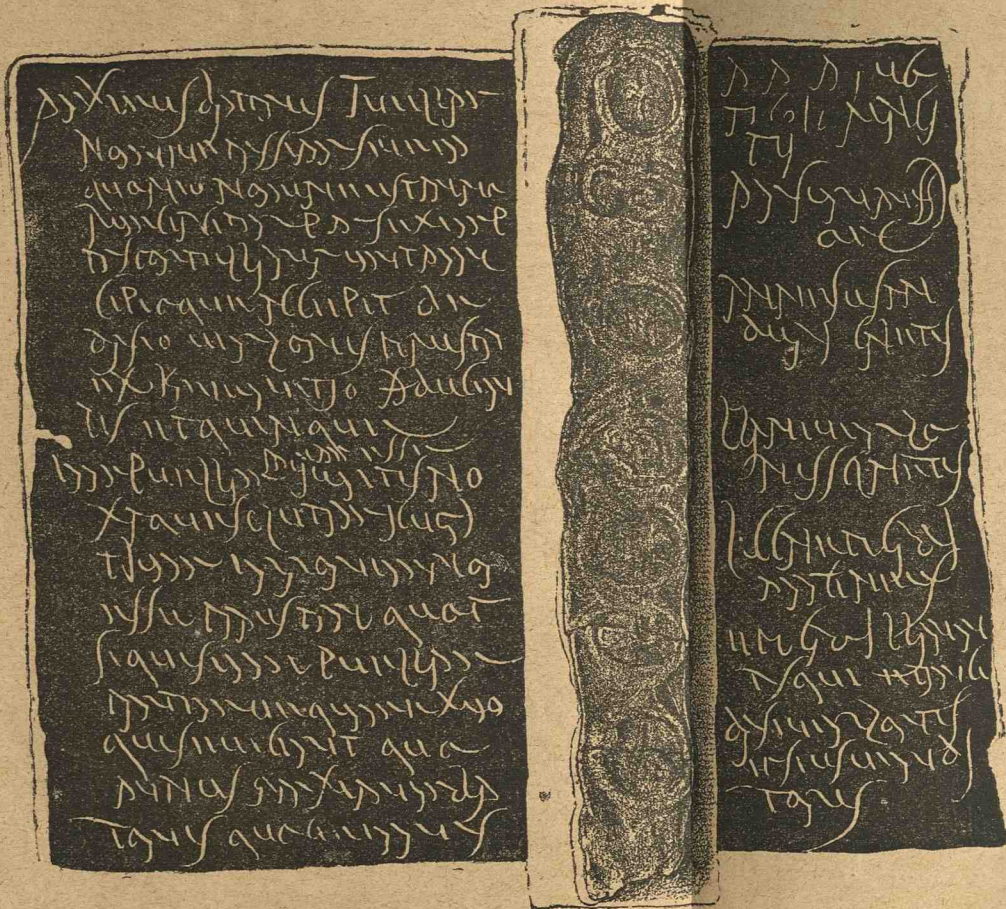
Circulațiunea relativă a elementelor linguistice se recunoaște prin întrebuițarea lor mai deasă sau mai rară într'un text în care ori-ce element, de cîte ori se repetă, se consideră ca atîtea elemente deosebite. Ast-fel în cîntecul de mai sus slavicul *drag*, de exemplu, întîmpinîndu-ne de 3 ori, a trebuit să-i dăm valoarea de 3, față cu vorbele cele puse numai cîte odată = 1. După Cihac, nu asemenea drag nu este decît 1 = 1 către *predmet, rătan, sădelcă, tripol* și cine mai știe cîte altele, pe cari noi — Romîni — le auzim, poate, la zece ani o dată. Cele mai circulătoare însă, adică cele mai utile din elementele slavice în limba romînă, ca să nu mai vorbim despre cele turce, posedă totuși o valoare mult mai mică decît cele latine. Un *și*, un *să*, un *că*, un *cu*, etc., fără cari nu e chip a construi o frază romînă, sunt ca 100, ca 1000 către 1, chiar în privința unui *drag*.

Principiul circulațiunii în limbă, în sensul *mișcării productive a valorilor*, n'a fost pînă acum nici o dată formulat în lingvistică. Aceasta ar putea scuza pînă la un punct pe Thommerel și pe Cihac. Să nu uităm însă, că unii dintre corifeii științei l'au presimțit de de-mult. Așa Curtius, vorbind despre posibilitatea ca o formă gramaticală să modeleze după sine alte forme gramaticale diferite, zice că aceasta se întim-

plă în două cazuri : «saŭ cînd o formațiune este foarte numeroasă, pe cînd cele-l'alte sunt izolate, saŭ cînd ea este foarte întrebuițată». Ce însemnează această dilemă ? Ea stabilește din punct în punct ecuațiunea pe care o avem noi înșine în vedere și anume : 1 franc cu o activă circulațiune face cît zece franci circulînd fie-care de zece orî măi puțin. Acțiunea unei forme gramaticale în 50 exemplare este pentru Curtius de o potrivă cu acțiunea unui singur exemplar circulînd de 50 de orî în intervalul cînd cele 50 exemplare aŭ circulat numai cîte una dată, adică :

$$50 (1 a + 1 b + 1 c \dots) = 1 s \times 50.$$

801299-

p
m
în
d
v
ze
u
d
5
n

II.

Monumente în cari se poate urmări vechimea limbii române¹⁾

Tabla cerată din 4 Oct. 160, aflată la Blaj²⁾

Pagina I

- 1 Claudius Iulianus miles legionis XIII geminae ꝓ Claudi Mari emit mancipio
- 2 que accepit mulierem nomine Theodotem sive ea
- 3 quo alio nomine est, natione Creticam, apochatam pro uncis
- 4 duabus* quadringentis viginti de Claudio Phileto,
- 5 fide rogato Alexandro Antipatri.
- 6 Eam mulierem sanam traditam esse emptori supra scripto: et si
- 7 quis eam mulierem, qua de agitur, partenve quam qui ex ea
- 8 evicerit, quo minus emptorem supra scriptum eunve, at quem
- 9 ea res pertinebit, uti frui habere possidereque recte
- 10 liceat, tunc quantum id erit, quot ita ex ea quit.

Pagina II

- 1 evictum ablatumve fuerit, sive quot ita licitum
- 2 non erit, tantam pecuniam probam recte dari fide rogavit

¹⁾ Cf. Istoria literaturii, ed. II, pag. 34.

²⁾ După: G. Popa, Tablele cerate.

- 3 Claudius Iulianus miles legionis supra scriptus dari fide promisit Claudius Philetus
- 4 Id fide sua esse iussit Alexander Antipatri.
- 5 Inque eam mulierem, quae supra scripta est pretium eius CCCCXX
- 6 accepisse et habere se dixit Claudius Philetus a Claudio
- 7 Iuliano milite supra scripto.
- 8 Actum canabis legionis XIII geminae
- 9 III nonas Octobres Bradua
- 10 et Varos cos.

Pagina III

- 1 Valeri Valentis
- 2 leg XIII g.
- 3 Cn. Vari A . . . ae
- 4 Ael i Dionysi veterani
- 5 legionis
- 6 Paulini s . . . ris
- 7 Iuli Victorini
- 8 *Αλεξανδρεϊ*
- 9 *Αντιπατρι*
- 10 *σεκοδο αυκ-*
- 11 *τωρ ξεγνα*
- 12 Claudi Phileti vendi-
- 13 toris ibsius.

Tabla cerată din 9 Feb. 167 aflată la Pesta.

Pagina I

- 1 Descriptum et recognitum factum ex libello, qui propositus
- 2 erat Alburno maiori ad statione Resculi, in quo scriptum erat
- 3 id quod infra scriptum est.
- 4 Artemidorus Apolloni magister collegi Iovis Cerneni et
- 5 Valerius Niconis et Offas Menofili questores collegi eius.
- 6 dem posito hoc libello publice testantur :
- 7 ex collegio supra scripto ubi erant homines LIII, ex eis non plus

- 8 *remasisse* ad Alburnum quam quot homines XVII:
Iulium Iuli quoque
9 commagistrum suum ex die magisteri sui non ac-
cessisse
10 ad Alburnum neque in collegio: seque eis qui pre-
11 sentes fuerunt rationem reddedisse et si quit
12 eorum abuerat reddedisses sive funeribus.

Pagina II

- 1 et cautionem suam, in qua eis caverat, recepisset:
2 modoque autem neque funeraticis sufficerent
3 neque loculum aberet neque quisquam tam magno
4 tempore diebus, quibus legi continetur, convenire
5 voluerint aut conferre funeraticia sive munera:
6 seque id circo per hunc libellum publice testantur
7 ut, si quis defunctus fuerit, ne putet se colle-
8 guim abere aut ab eis . . . aliquem petiti-
9 nem funeris abiturum.
10 Propositus Alburno maiori V idus Febr. imp. L. Au-
relio Vero III
11 et Quadrati cos.
12 Actum Alburno maiori

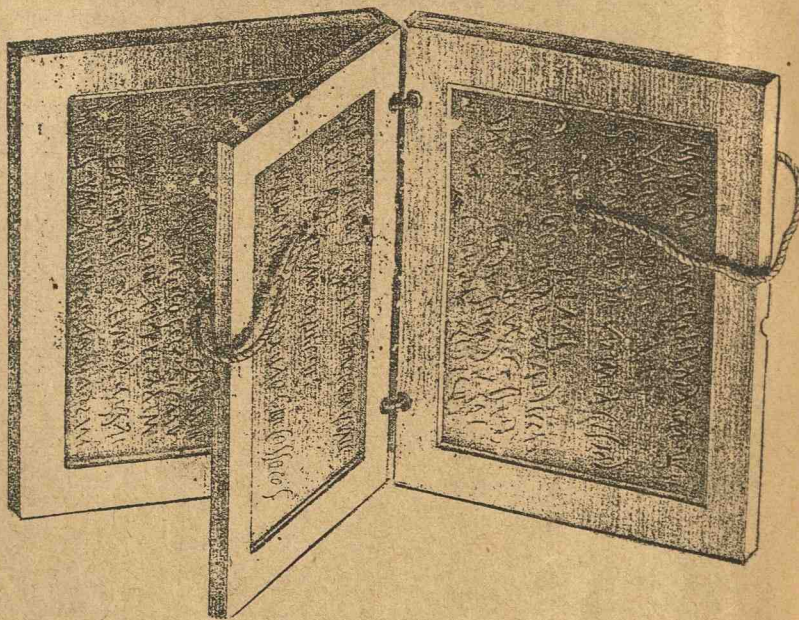
Pagina III

- 1 L. Vasidi Victo
2 ris
3 . . . C. Secundini Legiti
4 mi
5 Stertini Rustici
6 Aeli Platoris
7 . . . Geldonis
8 . . .
9 Ulpi Felicis
10 Septembris Platoris.

Notă despre tablele cerate

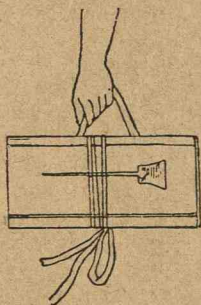
Tablele cerate erau mici tăblițe de lemn acoperite cu ceară, pe cari se scria cu un condei ascuțit. Ele aveau forma unui caet cu trei foi. Foile din margine aveau scris numai pe pagina din lăuntru. Pe ele se scriau acte judecătorești privitoare la afacerile dintre particulari, precum contracte de vânzare, de închiriere, acte de credit, de asociațiune. Ele se scriau de oameni necărțurari în limba latină *vulgară*; de aci însemnătatea lor cea mare pentru istoria limbii noastre. Ar fi o exagerare a zice că de aci începe propriu vorbind istoria *limbii române*; totuși din câte-va forme putem vedea *cum s'a trecut* de la cuvinte latinești la cuvinte românești și câte-odată putem stabili chiar unele reguli generale.

Infățișarea unei table cerate deschise

Dăm aci înțelesul *tablelor cerate* pe cari le-am reprodus mai înainte. Tabla de la 160 este un act de vânzare. Claudiu Iulian, soldat din legiunea XIII gemină din centuria lui Clau-

Tablă cerată închisă

dus Marus a cumpărat o femeie numită Theodota sau altfel zisă Cretana pe preț de două uncii și 420 denari [în tablă denari se arată printr'o steluță pusă înaintea numeralului] de la Claudius Philetus, fiind garant Alexandru Antipatru.

Această femeie a fost dată sănătoasă cumpărătorului sus-menționat, deci nimeni nu va mai putea avea vreun drept asupra ei. Acestea se cuprind pe pagina I și II; pe pagina III se află sigiliile și semnăturile martorilor și ale contractanților.

Tabla de la 167 este o copie de pe un act public făcut la stațiunea Rescul. Era la Alburnum un colegiu funerar [care se ocupa cu înmormintările] numit al lui Jupiter Cernenus alcătuit din 54 de oameni. Din aceștia au rămas numai 17. De asemenea Iuliu, unul din conducătorii colegiului, n'a mai venit pe la rezidența colegiului, a luat chiar banii ce se aflau în depozit. De acea se aduce la cunoștința publică cum că colegiul rămîne desființat.

Pasagiul din Pricus despre Ausoni

... προσελθόν τις, ὃν βάρβαρον ἐκ τῆς Σκυθικῆς φύθην εἶναι στολῆς, Ἑλληνικῇ ἀσπάζεται με φωνῇ, καίτοι προσειπών, ὥστε με θανατᾶζειν, ὅτι γε δὴ ἐλληνίζει Σκύθης ἀνήρ. Εὐγκλυδες γὰρ ὄντες πρὸς τῇ σφετέρᾳ βαρβάρῳ γλώσσῃ ζηλοῦσιν ἢ τὴν Οὐννων ἢ τὴν Γοτθῶν, ἢ καὶ τὴν Αὐσονίων, ὅσοις αὐτῶν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιμιξία. καὶ οὐ θεάθως τις σφῶν ἐλληνίζει τῇ φωνῇ, πλὴν ὃν ἀπήγαγον αἰχμαλώτων ἀπὸ τῆς Θρακίας καὶ Ἰλλυριδος ταραλίον . . . ¹⁾

¹⁾ ... apropiindu-se cine-va, pe care după hațna lui cea scitică eu îl luam drept barbar, m'a salutat în limba elenă, zicându-mi: *καίτοι*, așa că eu, fresce, m'am mirat că unul dintre Scii vorbește elenesce, căci, amestecătură de neamuri, ei se mulțumesc cu propria limbă barbară a fie-căruia, fie acea a Hunilor, fie acea a Goșilor, ba fie acea a Ausonilor, aceia cari sînt mai amestecați cu Romani, și nu ușor le vine lor a vorbi elenesce, afară numai doară de cei robiți din Tracia sau de pe coastele Iliriei...

Cuvintele din Procopius

Στρογγές (Stronges), Λουποφαντανα (Lupofantana), Καστέλλνοβο (Castelnovo), Σκεπτεκάσας (Sceptecasas), Αύριλιανα (Auriliana), Μανρόβαλλε (Maurovalle), Πούλχρα Θεοδώρα (Pulchro Theodora), Άρσα (Arsa), Φλωρεντιάνα (Florentiana), Ρομυλιάνα (Romuliana), Γεμελλομοῦντες, Κονσταντινιάννα (Constantiniana), Νοβας (Novas), Βαλεντινιάννα (Valentiniana).

(Προκοπίου Καισαρεως περι των τουδεστου Ιουστινιάνου Κτισματων Δογων εξ. Cartea, IV § 4, II in edifiunea Corpus scriptorum historiae byzantinae Bonnae 1838).

Pasagiul din Theophanes

Ἰδὼν δε ὁ Μαρτίνος τὸν Χαγάνον διαπερῶντα ποταμὸν πρὸς τὸν στρατιγὸν ἐπανήλθεν. ὁ δὲ Κάστος τὸν ποταμὸν διαπεράσας καὶ πλησιάσας τοὺς προτρέχοντας τῶν Ἀβάρων τῆς μέγης κρατεῖ, καὶ οὐδέ τις δεόμενος ὑποθήκης, οὐκ ἀνέστρεψε ἐπὶ τὸν στρατηγόν. τῇ δε ἐπιούσῃ κρατήσας τὰς διαβάσεις ὁ χαγάνος, ἀπέκλεισεν αὐτόν. περισχίζεται τοίνυν ὁ λαὸς, καὶ ἕκαστος ὡς εἶχεν δυνάμειος, διὰ τοῦ ἄλλοις ἔφυγον. Θηρεύονται τοίνυν τινὲς παρὰ τῶν βαρβάρων, καὶ καταμηνύουσιν, ποῦ ἐκρύπτετο Κάστος καὶ τοῦτον ζωγρήσαντες περιεσχίζων καὶ ἠγάλλοντο. ὁ δὲ χαγάνος διὰ τῆς μεσημβρίας ὁδεύσας, κατὰ τῆς Θράκης χωρεῖ, καὶ τὰ Μακρὰ τεῖχη κατέλαβεν. ὁ δε Κομεντίολος ἐν ταῖς ὕλαις τοῦ Αἴμου κρυπτόμενος, ἐξῆλθεν σὺν τῷ Μαρτίνῳ. καὶ καταλαβὼν τὸν χαγάνον ἀνεισιμότατον διὰ τὴν πληθὺν τῶν βαρβάρων περιεχεχῆσθαι τῇ Θράκῃ, πρώτη φυλακῇ κατ' αὐτὸν χωρεῖ. καὶ ἦν αὐτῷ μέγα τῶν ἐπὶ χειρῶν τὸ κατόρθωμα, εἰ μὴ τύχη τινὶ παρεσφάλῃ τοῦ ἐπιχειρήματος. ἑνὸς γὰρ ζῶον τὸν φόρτον διαστρέψαντος, ἑταῖρος τοῦ δεσπότη τοῦ ζῶον προσφωνεῖ τὸν φόρτον ἀνορθώσας τῇ πατρῴῃ φωνῇ τόρνα, τόρνα, φράτρε. καὶ ὁ μὲν κύριος τοῦ ἡμιόνου τὴν φωνὴν οὐκ ᾔσθετο. οἱ δὲ λαοὶ ἀκούσαντες, καὶ τοὺς πολεμίους ἐπιστήναι αὐτοῖς ὑπονοήσαντες, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν,

τόρνα, τόρνα μεγίσταις φωναῖς ἀνακράζοντες. ὁ δὲ χαγάνος
μεγάλην δειλίαν περιβαλόμενος, ἀκρατῶς ἔφυγεν ¹⁾.

(Pag. 397 — 398. Χρονογραφία ἀπὸ Διοκλητιάνου εἰς Μιχαὴλ καὶ
Θεοφύλακτον τοῦ οἰοῦ αὐτοῦ βασιλέων, in edițiunea Corpus Scriptorum His-
toriae Byzantinae. Bonnae 1839).

¹⁾ Doi comandanți bizantinți Comențiol și Martin se află în luptă cu Avarii...

«Ear Martin văzînd, că Caganul trece un rîu, se reîntoarce la general Ear Cast trecînd rîul și apropiîndu-se de cei ce alergau înaintea Avarilor, se face stăpîn pe luptă, și neavînd trebuință de vre-un sfat nu se întoarce la general; iar în ziua următoare Caganul întîînd trecătorile, îl înconjoară; decî poporul se împrăstie și fiecare fugi prin pădure, cum putu; așa dar cîțî-va sunt prinși de barbari, și denunță locul unde Cast era ascuns, și prinzînd pe acesta viu săltau de bucurie și se felicitaū. Iar Caganul pornind pe la amează, înaintează prin Tracia, și cuprinse zidurile cele lungi. Iar Comențiol ascunzîndu-se în pădurile Hemului, eși împreună cu Martin, și apucînd pe Caganul pe nepregătite, din cauză că mulțimea barbarilor se răspîndise prin Tracia, pe cînd se însera pornește în contra lui, și ar fi repurtat o mare isbîndă, dacă întreprinderea nu s'ar fi zădărnicit printr'o întîmplare. Căci sarcina de pe spatele unui animal strîmbîndu-se, un tovarăș al stăpînului animalului îndreptînd sarcina îi zise *în limba părintească*: **torna, torna, fratre**, și pe de o parte stăpînul cătrului nu înțelese vorba; pe de altă parte poporul auzînd și bănuînd, că dușmanii sînt pe urma lor o luară la fugă, strigînd cu glas tare *torna, torna*. Iar Caganul fiind cuprins de mare teamă, fugi în desordine».

III.

Dialectele limbiî romîne

I. DIALECTUL ISTRIAN

Tatăl nostru¹⁾

Ūăce nostru carle ȳești în ȳer neca se posveta lumele tev; neca vine tae cralievstvo; fia tae volia ca și în ȳer așă și pre pemint. Păra nostra de saca zi dae a noi asteze; și las a noi nostre dugurle ca și noi lasam lu nostri dujnić; și nu n'a traje în tentaćiun, ma liberae noi de rev.

Ūăce = tată
neca = ca
posveta = a sfinți
lume = nume
cralievstvo = domnie

saca = fie-care
dug = greșală
dujnic = cel care greșește
tentaciun = ispită.

Trei fraț²⁾

O votă foșt-a trei fraț: doi orb, si ur n'a vejut: si țești trei fraț mes-a 'n loŭ; vut-a trei puce: do sparte si ură var de canelă. Ćapăit-a trei lyepur: doŭ ly-a scapat, si ur n'a potut cața. tornu nazat; vedu o mare ușe, și batu c'uñ cuj de slamă. Ţela țe n'a foșt le zițe: țire märe colo? yely zicu: smo trei fraț: doi orb si ur nu văde, aren trei puce, do sparte si ură var de canelă; mes an n loŭ, Ćapăit an trei lyepur: doi a scapat si ur n'an potut cața. Ţela țe n'a foșt

¹⁾ După: Gaster, Crestomatie.

²⁾ După: Gaster, Crestomatie.

le zițe : yo m trei ole : do sparte si ură var de funt ; doñcve, zițe, talyațme, muñcațme, beyețme scupa. Talyă, mărañcă, vavic folele prazîn. Si yo carl am foșt colo nu my a vru' da ni ur cuș si cu ur peh ñ cap m'a făcut sedî.

votă = dată

loū = vînătoare

canelă = țeavă

(a) čapăi = a apuca

(a) cața = a prinde

nazat = înapoi

cuj de slamă = bucată de paiu

doñcve = decî

scupa = împreună

vavic = tot

fole = stomac

prazîn = gol

cuș = bucată

peh = lovitură.

Proverbe

Apetitu vire muncându
Bate flyeru pira-y coad
Dracu nu avde predichele
Codri stau en loc, omiri se contrescu

2. DIALECTUL MACEDO-ROMÎN

Fițior mușat cu perlu de hrisafe

(Bazm)

Fu un' oară ca niți un oară, cara nu era nu se spunea ; că nu him de cînd cu pârmișele, țî him de cînd cu mințiu-ñile : de cînd s'ncălța puriclu cu nouă-zeți și noauă de oca de hier la un chițior și călcîñlu tot aremănea gol și s'ar'ca pînă în țer si tot i se părea că este lisior, de cînd scria musca pe mur. Mai minținos care pistipseaște.

Fu un' oară tr'ună erñie mare un așchiti. El trețea singur singurat. Vețiñiî a lui erau prițile a pădurilor si asi era de bun la Dumnizeu în cîte toate prăvzile i se înclinau cîndu se aflau în cale cu năsu.

Tr'ună de zilele se duse așchitiul la mardzinea arăului care cura p'aproape de căliya aluî ; si ia vezu că yine pe apă ună căneștră pisusită ghine si avzi un urlet eșindu dit năsă. Stătu puțin de minduit si după-țe zise cîte-vru grae de

pilicărie, intră tru apă si cu un par trapse căneștra la mardzine. Căndu o deschise țe se veadă tru ea? Un nat că de vîr'nă doi meși; îl scoase ditu căneștră si cum îl luâ în brață natlu tăcu. Natlu avea țeva legat de guse. Si căndu luâ baerlu de la gusa natluî, văzu că tru năsu era ună scriitură; uă ghiuvăsi si află că natlu easte arūcat de 'nă feată de amiră... care de frica părinților alei arūcându natlu îl avea bîgat tru căneștră si li avea dat calea pe arîu, lăsîndu-l tru știrea Dumnezeului.

Așchitlu vrea de tută inima se crească natlu, țe li avea pitricu Dumnezeu, ma căndu se mindui că n'are cu țe să-l hrănească, l-apucă un plăngu țe nu se mai putea se păpsească. Sizu pe dzenuche si se pilicîrși al Dumnezeu. O țudie mare! de ună oară arăsări dintr'ună cohe a chiliile a lui ună avhită si numai de cît crescū si s' 'nălță pînă la chicuta a casălei.

Așchitlu căftă la năsă si văzu auă niscînte coapte, alte jumătate coapte, alte aguridă și alte tu lilițe. De un 'oară luâ si deade a natluî si văzîndu că le mănîncă se hărăsi de tot sufletlu si efharistisi la Dumnezeu. Cu yin dulțe de avhită crescū natlu... Ma cara cama mări natlu, climă așchitlu natlu si ly zise: «Fițiorlu ameu, sîmțu că slăbescu de cît pe cît; escu bătărnū... Eu nu escu tatăl a teu ațel de dialișia, ți te-am acățat pe arîu, iu eraî dat si băgat t'ună căneștră de mumă-ta... Cara va se dormu somnul ațel ietoslu, se muntrești ca va se vine un aslan. Să nu te aspariî, aslanlu imi va fațe groapa si tine va se tradzi loc peste mine. De miraze n'am țe se ți alas, de cît un frîn de cal. Se lyei frînlu, să-l scuturi și de un 'oară va se yină un cal si va se te înveață țe să fați».

A treia zi așchitlu luîndu-și ziua bună de la hiil-su ațel de suflet, se culcă și dorîni somnul ațel lungu.

Apoia de un 'oară yine un aslan fricos nevoie mare si yine urlăndu si cum vezu pe auș mortu ily săpă groapa cu unghile aluî și hiilu îl 'ngropă și aremase acolo trei zile și trei nopti plîngîndu la mormăntu.

cara = dacă
părmișă = poveste
pistipsesc = cred
erîie = deșert
prițe = fiară
pravdă = animal

căneștră = coș
pisusesc = smolesc
minduesc = gîndesc
pilicărie = rugăcîune
baer = legătură
ghiuvălesc = cîtesc

amiră = împărat
pitrec = trimit
păpsesc = încetez
țudie = minune
cohe = colț
avhită = viță
chicuta = acoperiș, tavan
aună = struguri
lilite = floare
hărăsesc = mă bucur

efharistisesc = mulțumesc
dialigia = adevăr
ietos = vecinic
muntresc = privesc
aslan = leu
mitaz = moștenire
auș = bătrîn
mușat = frumos
hrisafe = aur

3. SUB-DIALECTUL MEGLENO-ROMÂN

Ursonia și ficioru¹⁾

Un tată aș vut-au un ficior. Țista zisi ună oară: Tati, țer un daș.

Tată-su zisi: să-ț lyeaă, ilyuli. Chinisit-aă să-z ducă an păzăriști, și ficioru zisi: și iou să vin, tati. Tată-su l-a lat-au cu yely.

Că pustani an drum tată-su l-a lasă pri un arburi. Cola vini ună ursonia și zisi: Disfă-ti, că iou-ț sām tetă. Si ficioru si disfeasi și la lă ursonia ficioru si dusi casă cu yely și zisi la urs: ves, iou ți lof bun duș! Du-ti tu, să li vicăeș lanti viti divi că iou țer să dar rućoc.

Ursu z dusi.

Ursonia, cãn țirea să le junglyă ficioru, alı zisi: Puni-ț-la capu pri prac.

Ficioru la pusi opcu, ama ursonia zisi: Nu-i bun pus. Zisi ficioru: Nu știu să la pun, puni la tu prima să vet.

La pusi ursonia și ficioru aă lă baltia și li-o deadi pristi cap și aă jungliă. Aă drubi ursonia, aă pusi an oală să țarbă și yely si pusi an atăli.

Că viniră lantili viti, că ștetară, ștetară ursonia z vină, zisiră:

— Aı să cățăm să rućăm; ia si dusi să la turească sîn-zili lu ficioru pri vali.

Cățară să mănancă și zisiră: Bre, ți dulți carni!

¹⁾ Weigand, Wlacho-Meglen.

Și ficioru din atăli zisi : Ca din ursoniă.

Tunțea vitili cățară să țăpă și cățară să pună părțali să le jungă ficioru, ma nu potu ursu. Napcum si pusi lisița și lupu, ama și yely nu potură. Napcum vini mața și sări an atăli și țirea să la cață ficioru, ama țista sări prin bagîă și işă nofară și tată-su vinea din păzăriști și la lă ficioru și z dusiră casă daș, și ioū viniî di cola.

daș = mîel
a chinisi = a porni
păzăriști = tîrg
a pustani = a osteni
tetă = mătușă
lof = pradă
a vicăi = a chema
div = sălbatic
rucoe = prînz
opcu = întors
băltie = bardă

a drubi = a zdrobi
atăli = pod
a căța = a prinde (propriu și figurat)
a turi = a vărsa
părțali = zdrențe
napcum = atunci
lisiță = vulpe
ama = însă
mața = mița
bagîă = coș

4. VARIETATEA DIALECTALĂ DIN MUNȚII APUSENÎ¹⁾

Gruia lui Novac

Sus îî ceriul, sîntul soare
Străluca a sărbătoare,
Sub umbruța unui fag
Șede Gruia cu Novac.
— Măi Gruia, măi Gruia,
Ascultă cuvîntul mîeū,
Că de tine n'o fi răū.
Crișmele nu le priji
Mîndrele nu le 'ndrăji.

Ba, zăū, el că n'asculta,
Crișmele că le prija
Patru cai își înșela . . .
Cînd la crișmă o ajuns
O beut trei buți de vin
Ș'o butoaie de vin ars
Numai dintr'o dat'o tras
Și pe fund n'o mai rămas . . .

¹⁾ După : *Francu și Candrea*, Rominiî din munțiî apusenî.

Fraze din povestea Agheran-Viteazul

Fost-o cînd o fost cînd stăpîrîa Minciros-Impărat. Ve-deți bire că tăt gîndurî peste gîndurî daŭ de capul omului. O muiare avîa un pruncuț de v'o cîte-va lurî. Dacă ți vire cireva strin la casă să-l omirești cum să cuvine. Oamerii în-cepură să vorovească amu de ura, amu de alta. Să culcară si dimineața 'n zori de zi să ca mai deseră p'aci 'ncolo. In zadar plîngeaŭ vecirii. Agheran se simța mai voinic și de zece orî mai tare ca mai nainte. Pe cînd se îngîra ziua cu noaptea, ajunsără înt'o pădure pliră de jigării. Virind Agheran de la vîrat abia affară ceva de mîncare. El nu știa ce să facă de rușire. Smulsă fagul din rădăciră.

A priji : a cerceta

Vinars : rachiŭ

Deseri : se duseră.

5. VARIETATEA DIALECTALĂ DIN MOLDOVA

Poezii poporane ¹⁾

Frundzî verdi trei călini,
Plîngi inimîoara 'n mini
Ca copchilu di trii dzili,
Și tot plîngi și si 'ntoarci,
Ca on puî într'o găoaci
Și plîngi cu lunili
Dî-ni răpuni dzilili.

Frundzî verdi ca nucu,
Ticălos îi voinicu
Cum își cherdi cumpătu,
L-o cherdut la beții

Nu l-o mai găsit în vecii
Bucuros îi di carari
Păr' ci-a da 'n drumu cîal mari.

Toată lumîa nî zice mnie
Că nu-s om de omenie,
Dar nici ieŭ nu vrîaŭ să hiŭ
Pînă oî hi pe lume yiŭ
Dac-oî muri mort să hiŭ.

D'asta n'am gîndit-o ieŭ
De la bghine s'ajung răŭ

¹⁾ După ; *Mih. Canianu*, Poezii populare prin nordul Moldovi.

D'am gîndit sirman de mine C'am plîns pîn' m'a săturat
De la rău s'ajung la bghine Şi de bghine tot n'am dat.
Iacă de ce bghine am dat

6. VARIETATEA DIALECTALĂ DIN ȚINUTUL HAȚEGULUI

Vulpea firoscoasă ¹⁾

Intr'o viñiă părăjinită își făcuse culcușul o vulpe. Acolo fătasă și crescuse mai multe rînduri ghe puî. Stăpînul viñii țera un perghe-vară, care aștepta să-i dăie șineva mură în gură, în totie verile să tot socotia, cum să-și lucre viñia. dară nu puñia mîna să facă nimic. Viñia să părășiñia ghin și in še.

Șei ghin urmă puî ai vulpei să făcuse cățălandri, și înșepusără și ieî a sări ghin culcuș. În'to zi unul ghin puîi ghe vulpe zisă mumiî lor: Mamă! nu-î biñie ghe noi. — Dară ghe și mă? întrîabă mumă-sa. — Auzîi pă stăpînul viñii, răspunsă cățălandru ghe vulpe, zicînd: mă! da și mare a crescut dudaiu hăsta! Săptămîna veñitorie, pun să-l săpe

Tășeți ghin gură, și căutați-vă ghe triabă, zisă vulpea ha bătrînă, cunosc ieu biñie, și sculă-î stăpînu viñii.

Vara trecu și nu să săpă niși portată ghin viñiă.

În vara următoare, cățălandri își feceră și ieî fie-care cătie un culcuș. — Ieșînd la vînat, fie-care încătr'o putia, auzîră iarăși pă stăpînul viñii, care veñia ghin cînd în cînd să-și vadă viñia, că are ghe gînd să-și-o săpe.

— Mamă, zisă unul, după și să adunară cu toții împrejurul bătrînei vulpă, am auzît azi pă stăpînul viñii, că are să pună să smulgă cu mînile burueñile ghin viñiă, și să-i dăie o săpătură țepenă, căși prea s'a înțălînit pămîntul. — En căutați-vă ghe triabă, vă spun ieu, să n'ascultați ghe fleanca lui, zisă bătrîna.

Trecu și vara asta și niși o buruiană nu să clinti ghin loc.

¹⁾ După: *Gaster*, *Crestomație* vol. II.

În șeia-l'altă vară șe sosi, cățălandri ghe vulpe să făcusă vulpi cum să caghe, șă fie-care ghin tei avea cățălandri.

Într'o zi să adunasă toți vulpoi și vulpile cu cățălandrii lor la vulpea ha bătrână și-i spusă ră :

— Mamă am auzit azi pă stăpinul viții că ghe s'ar usca mai biție buruiana, căși are ghe gind să dăie pîrjol viții la toamnă, căși și așia nu-i adușe niși un folos, și apoi vrea să limpezeascu locul.

Ei, dragii miei, acum să vă luați hele fuioare, și să vă răsăpiți ca puii ghe potărnitie, care încătr'o va veghea cu otii : căși, nebunul, iese în stare să facă o așia beșisnișă.

Portată = bucată

Beșisnișă = becisnicie = nebulie.

7. VARIETATEA DIALECTALĂ DIN MUNTENIA¹⁾

Despre diavol

— Nășicule, mi-e cam rușine, da te-ași întreba d'o vorbă : să hiie ghăvolu pă pămînt ?

— Ași, hine, tacă că te rîd și copiii, dă te-or auzi. Necuratului îi mai zic rumîni, il poliresc : naiba, aghiută, dracu, ucigă-l viderea, cornea, ucigă-l toaca, idolu, ucigă-l tămîia, spurcatu, ucigă-l crucea, nodea și codea. Inchipuire numai este că ar hi ghăvolu pă lume, hine. Nu crede toate alea. Rumînu-și inchipuie că hiie-care om poartă pă umere un înger și un drac. Dracu — hiie dăparte dă ast loc — dă pa umăru stîng învață pă om dă rău ca să intre în Iad pă lume ailantă ; îngeru dă pă umăru drept sfătuie pă rumîn dă bine, să intre la Raiu cu mîinile în șolduri. Că nicuratu umblă cu tichie

¹⁾ După : *Fipescu*, *Opincaru*.

și că să te păzești d'a te juca cu tichia dracului. Că dracu nu face nicī pomenī nicī punți nicī uși dă biserică. Că uni l-a văzut și că p'un drac îl creștea o cocoană în sticlă și-i da lapte de mînca. Că l-a dus unde a 'nțarcat dracu copiii. Că dracu să dă în lături din calea fărmeătoarii... Sînt multe credințe fără temeiu, dășarte dă adăvăr, rămase rătăcite pîn mintea noastră dîn vechime.

IV.

Istoria scrierii

1. Subscrierea Ilincăi, nepoata lui Mihaiu-Viteazul ¹⁾

1660.

1 cu ilinka fata lu pãtrasko voda

2. Opiniunea d-lui I. G. Sbiera despre inventarea și inventatoriul abeceului zis cirilic ²⁾.

Este cunoscut că pe teritoriul Daciei-Traiane și în peninsula Balcanică, din jumătatea a două al secolului al 9-lea încoace, n'aŭ locuit alte popoare decît numai Grecii, Romîni, Bulgaro-Slavi, Albanenii și Maghiarii.

Despre Grecii se scie că ei din vechime aŭ avut abeceul seŭ propriu.

Maghiarii, de cînd aŭ început a scrie, s'aŭ folosit numai de abeceul lãtinesc.

Albanenii aŭ avut și ei din vechime un abeceu propriu, format dupã cel grecesc dar cu timpul a eșit din us. Acest abeceu n'are asemanare nici cu cel cirilic.

¹⁾ Dupã: *Etymologicum Magnum Romaniae.*

²⁾ Dupã: *I. G. Sbiera, Codicele Voronețean.*

Astăzi Albanenii scriind graiul propriu întrebuințează literile grecești spre aceasta.

Despre Bulgaro-Slavii se știe că, cu ocasiunea încreștinării lor, Ciril li-a inventat un nou abeceu carele, în timpurile mai noave, poartă numele de glagolitic, după cum s'a arătat mai sus, dar că ei mai târziu, într'un timp nedeterminat, au început a se folosi încă și de alt abeceu, de cel așa numit cirilic și carele mai pe urmă a delăturat, în unele părți, de tot abeceul glagolitic de mai înainte.

Despre Romîni încă se știe că monumentele lor literare, fie acestea păstrate în graiul străin bulgaroslavonesc, sau în graiul seü propriu național romînesc, sunt toate scrise cu litere așa numite până acum cirilice, și nici unul măcar cu litere glagolitice.

Dacă toate popoarele din peninsula Balcanică și din Dacia-Traiană, cînd s'au simțit împinse a spune ceva în graiul seü propriu s'au folosit spre aceasta de abeceuri proprie, oare numaî Romîni să fi fost acel popor, carele să nu fi cugețat la compilarea și adoptarea unui abeceu propriu pentru graiul seü ?

Noi credem că Bulgaro-Slavi, fără de vre-o necesitate internă sau externă, nu și-au schimbat propriul abeceu, primit ca dar de botez de la apostoli încreștinării lor, cu altul mai nou, de și mai simplu și mai comod, dar cu carele nu erau împreunate niște suveniruri atît de gingașe. Singură simplitatea și comoditatea literilor nu este în stare nici chiar în ziua de astăzi a îndupleca pre Bulgari, Sîrbi și Ruși a părăsi boacănu și greoiul abeceu cirilic și a-l înlocui cu cel mai frumos și mai comod lătesc, folosit de celealalte popoare ale Europei!

Deci noi presupunem, că abeceul așa numit cirilic nu a fost compilat nici de vre un Bulgaro-Slav, nici dintr'un început pentru usul Romînilor, și că de la Romîni a trecut acest abeceu la Bulgaro-Slavi, cam tot într'același mod, cum s'a încuibat graiul bulgarslovenesc prin bisericile Romînilor, și mai pe urmă și în administrațiunea staturilor lor. Noi presupunem un fel de schimb săvîrșit între Romîni și Bulgaro-Slavi. Aceștia au dat Romînilor graiul bulgaroslavonesc, iar Romîni li-au dat lor abeceul grecoromînesc. Această presupunere o rezimăm de o cam dată încă pe următoarele considerări :

Pe la mijlocul secolului al 10-lea se detronează dinastia

regească bulgaroslavă de până atunci, și tronul îl ocupă un Comite Român, Șișman cu numele, dimpreună cu patru fii ai săi: David, Moise, Aron și Samuel. Sub aceștia împreună, sub Samuel singur, sub Roman singur, Radomir fiul lui Samuel și sub Ión Vlad fiul lui Aron, adică în decurs de 56 ani, imperiul bulgaro-rominesc apusean, adică Macedonia, Tesalia, Epirul, munții Pindului, adică, tocmai acele părți, pe unde elemîntul românesc era foarte puternic pe timpurile acelea, — și de la 796, și cel răsăritean a stat sub regi Romîni. În timpul acesta locuitorii din Bulgaria au petrecut în neconținută agitațiune, în resbele neîntrerupte, parte civile, parte cu împărații Bizanțului. Aceste frecări și frămîntări, interne și externe, au trebuit să deștepte și în Romîni simțul național și o ambițiune națională, mai ales văzînd că membri mai puternici din mijlocul lor au ajuns până la cîrma statului și se și mîntîn acolo, de și cu multă greutate.

Tot pe timpurile acestea foarte turburoase și agitate au început a se manifesta cu vioiciune și secta Paulicianilor s. Bogomililor, care și făcea propaganda mai ales la poporul de jos. De timpurile acestea foarte turburoase și agitate s'au folosit poate Romîni și au început a cugeta la sine și la interesele sale naționale și culturale.

Și poate acum și-au compilat și ei un abeceu propriu pentru graiul său, folosindu-se parte de abeceul grecesc, carele acum din vechime le era familiar, și parte de abeceul cel nou al Bulgaro-Slavilor.

Cel puțin, esîmplul Bulgaro-Slavilor cu inventarea unui abeceu propriu pentru dinșii era încă proaspăt în memoria tuturora și foarte ademenitoriu pentru Romîni.

Literile, din carele este compus abeceul zis cirilic, militează foarte mult pentru compilarea lui de către un Român. Romînilor mai mult decît Bulgaro-Slavilor, li era cunoscut abeceul grecesc. Cu scrisoarea grecească se familiarisaseră Romîni din timpul, de cînd au fost aduși ca coloni în peninsula Balcanică și în Dacia-Traiană. Graiul grecesc l-au avut ca grai cultural chiar și atuncea, cînd în tot imperiul roman domnia numai singur graiul lătesc. Graiul grecesc și scrisoarea grecească, au domnit în biserica Romînilor fără întrerupere de la creștinarea lor de pe timpurile Apostolilor și până la introducerea graiului bulgaro-slavonesc, ba chiar, și după aceasta. În scurt, Romîni erau atît de familiarizați și concrescuți cu scrisoarea grecească, în cît era peste putință, să nu se folosească

de dînsa atuncea, cînd pentru prima oară a început a se încerca a scrie și în graiul său propriu național.

Adoptarea abeceului grecesc, întru cît aceasta corăspunde cu sonurile graiului românesc, era așa dară o necesitate absolută pentru Romîni.

Ei n'ar fi fost în stare să compună un abeceu pentru graiul său național, fără a recurge înainte de toate la cel grecesc. Pentru Bulgaro-Slavii, lucrurile stăteau de tot alminterea. Pe cît timp a fost ei păgîni și petreceau în stat propriu, separat de al Grecilor, abeceul grecesc nu putea găsi nici intrare, nici trecere la dînșii. Înainte de încreștinare, ei nu aveau și nici nu se foloseau de vr'o scrisoare proprie. Cel puțin un Călugăr din secolul al 10-lea, cu numele Hrabru, ni încredințează despre aceasta.

Și cînd s'a încreștinat, poate tocmai pentru că nu cunoștea, sau nu le plăcea abeceul grecesc usitat pe atuncea, Ciril li-a compus altul nou, diferit de abeceurile întrebuintate de popoarele conlocuitoare și vecine.

După încreștinarea Bulgaro-Slavilor și după adoptarea de către dînșii a unui abeceu propriu, Romîni, ca conlocuitori și vecini, și acum și ca coreligionari cu Bulgaro-Slavii, curînd s'a făcut cunoscuți și cu noul abeceu, pentru că așaș îndată a început a se introduce și prin bisericile Romînilor graiul bulgaroslovenesc. De aici se vede că Romîni cunoștea nu numai abeceul grecesc, dară și cel nou inventat pentru Bulgaro-slavii, și se și familiarizase cu dînsul. Decî, pentru un romîn era cu neputință ca să nu se folosească și de abeceul bulgaro-slavilor, vrînd a compune pentru sine un propriu abeceu. Și întru adevăr, abeceul așa numit cirilic constă numai din litere luate parte din abeceul uncial grecesc întrebuintat prin secolele al 9-le pînă al 12-le, și parte din abeceul Bulgaro-Slavilor, așa numit glagolitic. Pe lîngă aceasta să ni mai aducem aminte și de alt lucru. La anul 1019, imperiul așa numit bulgaro românesc a fost cucerit de Greci și a rămas sub domnița grecească 166 de ani, pînă la anul 1185. În restimpul acesta, Romîni, cel puțin cei din peninsula Balcanică, a fost earășii uniți sub acelaș imperiu.

Comunicarea lor unii cu alții nu era acu împiedicată prin margini politice. Acuma mai ușor s'a putut ei înțelege între sine, a se consolida naționalicește și a face planuri pentru eliberarea lor comună și pentru înființarea de staturi proprii. Decî, dacă inventarea sa mai bine zicînd, compi-

larea abeceului cirilic n'a căzut în timpurile cele sgomotoase dintre anii 963 și 1019, apoi de bună samă că această compilare a trebuit să se fi fost întâmplat în acest restimp al domniței Grecilor, adică între anii 1019 și 1185. Într'acest restimp, chiar de ar fi fost voit Romîniî, în urma deșteptărei conștiinței lor naționale, a se folosi și de abeceul latinesc și a-l adopta pentru graiul său propriu, Grecii, n'ar fi permis un lucru ca acesta, de oare-ce pe timpurile acestea esista o mare încordare între biserica răsăriteană și cea apuseană, iscată din ambițiunii de domnie mai largă și de supremație atit din partea patriarhului din Roma cît și a celui din Constantinieana. Pe lângă acestea, mai este de considerat că în inscripțiunii lapidare latinești încă se usitaū literile unciale ale abeceului grecesc, chiar și în imperiul apusean, și aceasta încă prin primele secole ale creștinismului.

În restimpul acesta și nu mai tîrziu a trebuit să fi fost compilat abeceul așa numit cirilic, pentru că din seculul al 11-le încoace, cam de pe anul 1047, esistă acum documinte literarie scrise cu acest abeceu.

Chiar de n'am voi să admitem că Romîniî aū început a scrie între anii 963 și 1185, în graiul său propriu, totuși compilarea abeceului așa numit cirilic și folosirea lui, mai întiiu de către dinși ar rămînea mai mult de cît probabilă.

Opiniunea noastră, orî cît de hasardată s'ar părea ea la prima vedere, totuși este menită a ne explica într'un mod mai simplu și mai firesc de cît până acum, atit ivirea abeceului așa numit cirilic cît și lățirea lui, și ni arată că și Romîniî, dela deșteptarea lor că popor propriu, n'aū încetat de a pune și mîna și vîna la diregerea destinelor popoarelor conlocuitoare și vecine.

3. LUCA STROICÎ ¹⁾

1593

Tatăl nostru

Parintele nostru ce esti in ceriu, swinçaskese numele teu :
se vie inpereçia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi

¹⁾ După : *B. P. Hasdeu*. Luca Stroicî, părintele filologiei romîne.

pre pemintu. Penia noastre seçoioase de noae astedei. Ssi iarte noae detoriile noastre, cum ssi noi lesem detorniczilor nostri. Si nu aducze pre noi in ispite, ce ne mentuiaste de fitlanul. Ke ie a ta inpereçia ssi putara ssi cinstia în veczij vecilor Amen.

Observări. Pentru *ă* avem *e* și *a*. Sunetul *ș* se reprezintă prin *s* sau *ss*. Semnul *c* înseamnă uneori *ç*, alteori *f*. Sunetul *ç* se mai reprezintă și prin *cz*. *Ț* se reprezintă și prin *ç*. — *Fitlanul*: vicleanul.

4. STEFAN FOGARAȘ ¹⁾

1647.

Simbolul credinței

Cred entrun Dumnedzeu, en Tatel á tot Puternik, roditorul tseruluj si à pæmentului si en Iesus Christus, entrunul Fiul neszkut al seu, Domnul nosztru, care sze prinsze de Duhul szent, neszku den Maria Vergure, pæci szupt Pontius Pilatus, resztignisze si mori, engrupesze, a treja dzi dela morcz esze skulæ, szuji szusz en tser, sede de a derapta Tateluj á tot Puternik, Dumnedzeuluj, de akolova si vinyetor a dsudeka vijji si morci. Cred si en Duhul szvent; cred Beszereka Christianaszke; unetsune szvencilor, iertatsune pekatelor, szhuletura trupurilor si viacza de vetsie. Amen.

Observări. 1. Sunetul *ă* se reprezintă prin *ae* sau *e*; sunetul *î* prin *e*. 2. Sunetul *ȳ* (semison) se înseamnă prin *j*. — 3. Sunetul *ț* se înfățișază sau prin *cz* + *a*, *o*, *u* sau prin *c* + *i*, *e*. — 4. *C* se înseamnă *k*, iar *ç* prin *ts*. — 5. Sunetele *s*, *z*, *j* se arată prin grupele *sz*, *dz*, *ds*; de aceia *s* simplu se citește *ș* ca în ungurește. — 6. Pentru *ñ* înseamnă *ny*. — 7. *Sze prinsze*: se in-

¹⁾ După: R. Ionașcu. Sistemele ortografice cu litere latine și cirilice.

trupă. — 8. *Vergure* : fecloară. — 9. *Resztignisze* = restigni se = se restigni. — 10. *Engrupesze* = se îngropă. — 11. *Esze* = se cu un *e* protetic. — 12. *Unetsune* = unitate. — 15. *Szkuletura* = învierea.

5. MIHAIL HALICIU ¹⁾

1674.

Kent szenetate, szerund la Voi, Romanus Apollo
La totz ketz szvente 'n Emperecie sedetz.
De unde kunostince asteptem si stince ; fericse
De Amstelodam pren chetz szte 'n omenie typar.
Legse derapte au dat frumosze csetate Geneva,
Ecz vine Franciscus, cine-te Leyda, Paris!
Prindetz maene sorory cu cseszt nou oazpe ; nainte
Fratzi, fretaczi ascultatz, Nymphele pasze kurund.

Observări: 1. Sunetele *ă* și *î* se reprezintă prin *e*, *ae* fără a se deosebi între ele. — 2. Diftongiile *ea* și *oa* se reprezintă prin ambele litere. — 3. Sunetul *s* se reprezintă, ca ungurește, prin *sz*, iar când *s* este singur se citește *s*. — 4. Sunetul *f* se reprezintă prin *ts* și prin *c + e*, *i*. — 5. Sunetul *c* se însemnează prin *cs* sau *ch*, iar *g* prin *g*. Sunetele modificate *č* și *ğ* se însemnează prin *gs* și *cs*. — 6. *I* semison se scrie *y*.

6. VITO PILUZIO ²⁾

1677.

Din Catichizmul creștinesc

- Iest tu Krijsteno ?
- Simpt pre mila lui Dumnedzeu.
- Cie arata Kristijnului ?

¹⁾ După : *I. Nădejde*, Istoria limbii și literaturii.

²⁾ După : *I. Nădejde*, Istoria limbii și literaturii.

- Acela kare cine credenca, szij ledzce krijstineska.
— Kum se ensilege kredenca?
— En doe taine kari simpt enkisi en semn kruci, asze iest, en euneciune, szij Troica lui Dumnezeu, sziji entrupare, szij morte à Ispasitorul nostru.
— Cie iest euneciune, szij Troica lui Dumndzeu?
— Arata ke en Dumndzeu iest numai ò Dumnedzeria, kare iest en tri kipuri Dumnedzereski, szij se kiman: Tatul, Fiiul szij Dukul Suijnt.

Observări: 1. Guturalele *ă* și *î* se înseamnă *a*, *e*. — 2. Diftongiul *ea* și *oa* se scriu numai cu vocala *e*, *o* fără nici un semn diacritic. — 3. Sunetele *č* și *ğ* se scriu *ci* și *dec*. — 4. Sunetul *ș* se scrie sau simplu *s* sau prin grupa *sz*; iar *ș* se scrie *c*, fie urmat de *i*, fie singur. Uneori aflăm pe acest din urmă scris cu *s*. — 5. Sunetul *z* se scrie *dz*. — 6. *Krijsteno* = creștin. — 7. *Simpt* = sint. — 8. *Euneciune* = unitate. — 9. *Se kiman* = se chiamă, sub influența conjugării italiene.

7. IOAN VISKI¹⁾

1697.

Titlul cărții:

A luj szvent David Kraj si prorokul o szutye si csincs dzecs de soltari cari szkrisz cu menile lui Viski Iános en Buldogfalva 1697.

Observări: 1. Sunetul *ŷ* este reprezentat prin *j*. — 2. *S* singur se citește ca ungrește *ș*; iar ca să aibă sunetul curat *i* se adaugă un *z*. — 3. *C* singur este *k*, iar pentru *č* se scrie ca ungrește *cs*. — 4. Semne diacritice nu aflăm, afară de accentul ungreșc.

¹⁾ După: R. Ionașcu, Sistemele ortografice.

8. ANONIMUL DIN LUGOȘ¹⁾

(După 1650)

Macsin. Madzere. Mjelushel. Acip. Měturč. Měr. Masč.
Margsine. Adsung. Měnyios. Adeseory. Maj. Mak. Maré. Mè.
Měgar. Menuntzel. Merturič. Měcsinish. Měczčë. Méj. Měně.
Měnyé. Menuntedz. Ęnderět. Moshčë. Bulgčraskčë.

Observări: 1. Nicî-un semn diacritic sub litere; dar semne diacritice deasupra literelor. — 2. Același sunet în mai multe feluri: *y* scris *y* și *j*; *t* scris *ci* și *ts* și *cz*. — 3. Sunetele *i* și *ă* reprezentate prin același semn: *ĭ*. — 4. Diftongii *ea* și *oa* nu au situațiune lămurită. Uneori *ea* se însemnează cu *ē*; alteori cu *a*; *oa* se scrie ca simplul *o*. — 5. Sunetele *č*, *ğ*, *š*, *z* se însemnează cu o literă adausă lîngă *c* (*cs*), *g* (*gs*), *s* (*sh*), *d* (*dz*).

9. MICU ȘI ȘINCAI

1780.

Din gramatică ²⁾

- A întrebare pe cineva despre ásá si allor sai sanatáte.*
— Bona demineatiaa, Domnule.
— Bona, seraa.
— Fire ái sanatòs?
— Quum traesci?
— Sent sanatòs: multiám lui Dumne Dieu, si Domniei Tále de cuvente bone.
— Dár celiá lálti, quál' i mái ái, pruncii, si fameliaa?
— Toti se inclina sanatosi Domniei tále.

¹⁾ După: *Etymologicum Magnum*, vol. III.

²⁾ După: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae composita ab Samuele Klein de Szad ord. S. Basilii M in collegio graeci ritus catholicorum vindobonensi ad S. Barbaram ephemerio: locupletata vero et in hunc ordinem redacta a Georgio Gabriele Sinkai ejusdem ordinis A.A. L.L. Phil. et S.S. Th. D. 1780.*

— Dár betránul, tata 'l Domnieei tále, quum se mái porte ?

— Custa si ell ne putenciòs den di in di quá vecchii.

— Dar á-Domnieei tale cásnici quum viuetiuesc ?

— Toti sent sanatosi spre sierbirea Domnieei tále.

— Plácati á sedere qua ei fi ostenit.

— Bá ostenit nus, tatusi fortę bucuròs ási pleni porunca Domnieei tále; dar cáuta se me intorn acasa quát mái rapede voi putere.

— Remani in páce pana te oi mái vedere iára.

Observări: 1. Semne diacritice nu se întrebunţează. La unele cuvinte aflăm însemnat tonul. — 2. Sunetele modificate cari corespund unor primitive din latineşte sînt scrise cu semnul sunetului primitiv: *ă* cu *a* sau *e*, *u* cu *o*, *i* cu *a* sau *e*. De aceea ca să arate pe *a* sau *e* curat se servă de duplicare *aa* sau de trema *ë*. — 3. Diftongi *ea* si *oa* se înseamnă *e*, *o*. — Pentru *ş*, *ţ*, *z* se servă de *ş*, *ţ*, *d* urmate de *i*, iar cînd cuvîntul cere ca *t+i* să se citească fără modificare intercalează un *h*. — 4. Se însemnează *h* latin iniţial dispărut din limba romînă, ba neuzitat nici în latina vulgară, cum dovedesc tablele cerate. — 5. Tot asemenea grupele *ch*, *gh* şi *ş* (din *ly*) se însemnează *cl*, *gl*, *li*. 6. *C* provenit din *qu* latin se scrie ca în latineşte. — 7. Chiar *r* provenit din *l* intervocalic se înseamnă cu *l*. — 8. *Custă* = *trăeste*, *există*, fabricată după *constat*. — 9. Se întrebunţează peste tot infinitivul lung al verbelor.

10. MORARIU (MOLNAR)

1788.

Gramatica germano-romînă¹⁾

Keamé pre kruitoriul. Em trebueşk nişkcari haine. Rokul énké iaşte bun. Iaré tşchel de de şsupt iaşte kam rupté. Kofchokul mi lau roş moliile én vara trekuté. Hainele mi leau furat şsluschitoriul meu. Undeşse vénd şstrimfi de métaşse? Oameni tşchei de rénd poarté tşchisme, kelzuni, şchi opintşchi. Vara poarté oameni pélerie, iarna kétschulé. Oameni tşchei bogazi lékueşk én palaturí, şsératşchi şsé éndeşstuleasă ku bordeae. Kaşsa atşchaşta eaşte pe din léuntru

¹⁾ După: *Deutsch — Walachische Sprachlehre von Johann Molnar von Müllersheim*. 1810, ed. II.

béne éntokmité. Ujcha é prea jchojs, treptele jsent ajskunjsé jschi la éntunerek.

Observațiunî: 1. Pentru *ă* și *i* se întrebunțează *é* și *ae*. — 2. Diftongî *ea* și *oa* sînt scriși cu ambele vocale. — 3. Sunetul *s* se scrie nemțeste js, căcî *s* se citește *z*. — 4. Sunetele noastre *ș, ț, j* sînt scrise cu compusele *sch, tsch, sch*. — 5. Sunetul *î* se înseamnă cu *j*; iar pentru *ț* se întrebunțează *z*.

11. CRIȘIAN

1805.

«Romane! Vediend quôt de chiár, înált si sulléget extralu-césce acest Nome, dòpa ce l'am desbraccát d'in flóccele lui Cyrilla, si l'am imbraccát in vestment e romanèsci, indégna te a pòrtà acest Nome spre addeveratà tà láuda: deprende te a órmà pássi ei acellui popor, in quôt te lássa a tà le impregiorstari, quáre prin fácte le sá le neadjuns miráte, 'áu implut Lume a co acest in vécc nepresussit laudát Nome: deprende te ti a questigà no nomái scutul carne ei: ci și pre a anim'ei páscere, de no mái mult in quálete nomái o particélla a viuaci 'ei întórce: d'in quáre ti uá adjuge, de no mai mult o 'órà, qua se cetesci si Charticicà acéstà; iar no quà un judecatorjo, ce mái vertuos qua un bene vollitorio a Romani lor. Valeto: In Clus, An. 1805. dí a 26. a lui Máio».

Observațiunî. 1. Vocalele *ă* și *i* sînt însemnate prin diferite vocale curate: *a, e, o, i* fără o regulă preciză. — 2. Grupele vocalice *ea, oa* sînt reprezentate prin *é, ó* însă (*) nu ca semn de diftong, ci ca semn de accent. — 3. Pentru *u* întrebunțează *o*. — 4. Grupele consonantice caracteristice ale limbii romine și sunete actuale tot așa de caracteristice provenite din grupe latine sînt însemnate cu grupele latine: în loc de *pt* scrie *ct*; în loc de *c* scrie *qu*; în loc de *i* scrie *lli*; în loc de *z* scrie *di*. — 5. Tonul cuvintelor este însemnat. — 6. Articoul enclitic este despărțit de nume și uneorî chiar terminarea.

12. PETRU MAIOR ¹⁾

1819.

Dialog între nepot și unchiu.

Nepotu. Pe Români și numele și făptura împreună cu toate plecarile lor, unele firești îi vedea a fi vițe de Români, cei vechi, quarii ore cându preste totă lumea domnea, după cum și în istoria: pentru începutul Românilor în Dacia împede se adevărește: de această nu am îndoială. Ma de unde se trage începutul țesăturii limbii, quare astași atât în gura Românilor se aude, precum și în scriiturile lor se vede nu escu fără îndoială. Me bucuru Unchiule, che te aflai avendu puțin regădu de către lucrurile unele multe ale deregătoriei tale, cu quare ne încetă esci cuprinsu; che sum incredentiatu, cum totă îndoala mea o vi desface, și o vi respici. Rogu-te și mi ajuti a me desceptă.

Unchiu. De ora que asupra unui lucru asie frumosu, și mie preplacutu este aieptată voia ta, cu atâtu mai bucurosu me învoiescu, și me aplecu a face destulu dorirei tale, che mai néque unul nu aflu quare de ajunsu și fi descurcat lucrul ăquest.

Nepotul. Cu mulți am prėnsu vorbă despre această: ma néque cu unul nu măm întirnit, de quare și me fi despartit multimitu.

Unchiu. Doă sunt parerile învețiaților, quarii fără de pismă voiescu a cuvântare în lucrul ăquestu. Unii dīcu, che limba Română è limba Latină stricată, și scăduță dela flórea Limbei Latină. Alții dīcu, che la Romanii quei de demult doă limbi au fostu, una quare o grăea poporul, și această e sugă împreună cu laptele de la mumele sale, adeché o învețiau pruncii din auzitu; alta, quare o învețiau la scolă cu ajutoriul Gramaticiei: și această se dīce limbă învețiată, de óră que singurii învețiați o pot scire. Intru această limbă scriea Latinii séu Romanii cărțile sale, din quare multe pīnă la noi au ajunsu și le cetimu.

¹⁾ Acest dialog s'a publicat în fruntea tractatului de ortografie al lui Petru-Maior, în fruntea Lexiconului de la Buda și în apendice la edițiunea a doua a Istoriei pentru începutul Românilor.

Observări. 1. Sunetele *ă* și *î* se consideră ca un singur sunet și se înseamnă prin vocala primitivă cu un apostrof deasupra. — 2. Sunetul *č* provenit din *qu* este însemnat cu litera latină. — 3. Grupele *ea* și *oa* se înseamnă numai cu *e*, *o*. — Sunetele *z*, *t*, *ș* se scriu: *z̄*, *t̄*, *ș̄*.

13. A. T. LAURIAN¹⁾

1840.

Exemple din sintaxă: Traianu imperatiu vinse Dacia'la e la suppose Romani'loru. Temperantia'la, vertute primaria contra sene ensusi, nu e connoscuta de toti quali la predica. Stantiu bebe aqua. Intellecti'li omni nu verbescu fora a cogitare. Lumina'la stelle'laru nu e asi clara quà ella sole'lui. Bouariu'lu pasce bou'li. Mi la spose de sesse cente de ori. Li fu sociu pino a morte. Nu volu venire cu mene pino in selva. Neminui nu sede bene intemperantia'la. Noi omni vedemu que e bene, lu laudamu e facimu reu. Popillu'lu sali disculciu in neue. Venibiti cu noi in ciuietate? Tota septimana nu li abiu vedutu. Ni dice so facimu bene so lu espec-tamu. Se convene so faca siaquale debitoria'la sea.

Observări: 1. Sunetele toate cari lipsesc în limba latină *ă*, *î*, *ea*, *oa*, *ș*, *t̄*, sînt însemnate cu litera corespunzătoare din latina. Decî nici un semn diacritic. — 2. Sunetele dispărute, ca *l* muiat, *n* muiat, sînt însemnate. — 3. Articolul e despărțit de nume printr'un apostrof și are forme cari nu există în limbă (laru la feminin). — 4. Dacă *o* sau *u* sau *e* din latina trecînd în romînă s'a'u modificat, sînt însemnate cu litera sunetului latin. — 5. Sunetul *c* sau *č* unde vine din latinul *qu* este reprezentat prin acest semn. — 6. Unele nume proprii sînt schimbate: *Stantiu* pentru *Constantin* = *Constantiu*. — 7. Grupul *pt* provenit din latinul *ct* este însemnat cu grupul primitiv. — 8. *Cente* = sute, cuvînt care nu există în limbă. — 9. In loc de «padure» aflăm cuvîntul latin *selva*. — 10. *Popillu* = copil. — 11. *Disculciu* = desculț. — 12. *Venibili* = veți veni, formă simplă de viitor, care nu există în limbă. — 13. *Espectamu* = așteptăm. — 14. *Siquale* = fie-care. — 15. De cite ori *l* latin s'a făcut *r* în romînește este reprezentat cu semnul sunetului primitiv.

Notă despre Laurian

August Treboniu Laurian se născu la 1810 și muri la 1881. Terminînd studiile la Sibiu, Cluj și Viena, unde și publică *Tentamen criticum*, veni

¹⁾ După: *A. T. Laurian*, *Tentamen criticum*.

în București, unde ocupă catedra de filozofie la Sf. Sava. La 1848 se duse în Transilvania, luă parte la adunarea de la 3 Maii, fu ales vice-prezident, apoi delegat al comisiunii care avea să ducă dorințele Românilor la Împăratul în Viena. Cînd se făcu liniște în Transilvania, Laurian se duse în Moldova, unde fu numit inspector-general al școalelor și unde publică *Cronica lui Șincai*, al cărei manuscris fusese cumpărat de principele Grigore Ghica. Venind în București, fu numit efor al școalelor, apoi profesor de limba latină la facultatea de litere; fu unul din fondatorii Academiei și mult timp ocupă demnitatea de prezident.

El a lucrat mult, mai ales pentru școală: cărți de geografie, de istorie, de filozofie; iar ca lucrări științifice a lăsat importanta revistă — în colaborare cu Bălcescu — «Magazin istoric pentru Dacia»; apoi dicționarul Academiei. El a scris pentru prima oară articole de epigrafie în limba română.

Din activitatea lui Laurian pe terenul lingvistice, a rămas puțin, din pricina teoriei sale, pe care noi o considerăm astăzi falsă.

El era un purist extrem și în tot dicționarul Academiei — lucrat cu Massim — se vede tendința de a decreta care cuvînt e *bun*, care e *rău* și chiar de a propune cuvinte nouă în locul celor declarate «spuriș». Așa, de exemplu, în loc de «bazma» propune a se zice «muciniu» sau «sudariu», în loc de «chibrit», «fosforellu»; în loc de «chimitir», «cemeteriu»; în loc de «butoiu», «pietroiu», propune: «butoniu», «petroniu»; în loc de «gunoiu» propune «stercu»; etc.

Cu toate erorile lui, Laurian a adus literaturii romîne servicii însemnate.

14. T. CIPARIU ¹⁾

1841.

Cugetele și simțimentele omenești se potu manifesta și preîn alte semne, precum suntu ale surdomutilor seau și preîn sunete nearticulate precumu suntu risulu și vaietele și chiaru ale unoru animalii. De aceea înse aste modure de spresiune totu nu facu limba de cătu intru unu întielesu mai latu și nepropriu.

Dar' limb'a omeneșca nece nu este un'a și aceeași, nece macaru la unulu și același poporu totu deun'a pre totu loculu și în tote partile ei; ci scaimbarile s'au facutu și se facu neconținutu în cătu limb'a unuia și aceluiași poporu de multe ori s'a împartîtu în mai multi rami de limba seau dialecte după provincie. Și cu cătu vre-una limba este mai vechia și teritoriulu ei mai amplu și vastu cu atâtu și scaimbarile suntu mai multe și mai mari în forma și în materiale. Variabilitatea

¹⁾ După Gramatica lui Cipariu.

inse depinde si dela natur'a poporaloru si organului loru de vorbire.

Observațiuni. 1. Semne diacritice nu se întrebuițează. Ici-colo se vede un *^* deasupra lui *i* sau *a*. — 2. Fiind-că *a* simplu însemnează *ă* la finele cuvintelor, cînd substantivul se articulează se pune un apostrof între vorbă și articol. (Celelalte particularități se pot lezne observa).

Notă despre Cipariu.

Timoteiū Cipariū s'a născut la 1805 în Transilvania și a murit la 1887. După terminarea studiilor, îmbrățișînd cariera preotească și profesorală, fu numit profesor la gimnaziul, apoi la seminarul din Blaj și canonic la catedrala greco-catolică din același oraș. La 1848 luă parte activă la toate evenimentele atît de importante pentru Romîni, fu membru al comitetului național, director al ziarului «Observatorul», delegat al națiunii către împărat la Viena. Cînd politica nu-l mai chemă la lucru, el se dete cu totul activității literare. Studiile lingvistice erau cu deosebire plăcute lui Cipariū. A învățat mult și a scris mult, a fost membru al mai multor societăți culturale și vice-prezident al Academiei Romîne. S'ar putea zice chiar că a fost sufletul acestei instituțiuni în prima ei epocă. Se știe că actuala Academie era la început o societate cu menire specială a lucra o gramatică și un dicționar. Dicționarul a fost făcut de Laurian și Massim, iar gramatica de Cipariū. Astăzi ambele lucrări nu mai sînt în curentul științei, ba chiar în timpul acela teoriile lui Cipariū au fost aspru combătute de d. Maiorescu.

Admișînd că criticul direcțiunii nouă avea dreptate, ar urma oare ca valoarea lui Cipariu să se piarză cu totul? De sigur nu. Cipariu urmăria ca și Laurian stabilirea unei limbî literare *pure* și unei ortografii etimologice. Greșala lor sta în principiul că gramaticul trebuie să dea *legi* pentru limbă, pe cînd azi știința mărginește rolul gramaticului la *căutarea legilor*. El are să studieze, nu să îndrepteze limba. Aceasta e partea slabă a teoriei lui Cipariū. Teoria lui cerea însă ca legiferarea gramaticului să se bazeze pe studiul limbîi din *dialecte* și din *vechile documente*. Acest studiu făcut întia oară în mod științific de Cipariū formează titlul lui de glorie și, orîcarî ar fi erorile lui, el va rămînea unul din luceferii lingvisticei romîne.

Principalele lui scrieri sînt: *Extract de ortografie cu litere latine*; — *Limba romînă de pe dialecte și monumente vechi*; — *Crestomatie sau Analecte literare*; — *Gramatica limbîi romîne*.

15. I. ELIADER. ¹⁾

1844.

Spre creștinarea Bulgarilor contribuiră mult doi frați romani despre Severin que devenisseră călugări și quari își făcuseră educația la Roma. Aquestia fură Methodiu și Cyrillu. Bulgarii urră mult pe Byzantini cu quari era în neconținut resbel, nu putea să ia nici un missionar de la dênșii. Methodiu și Cyrillu, bărbați foarte instruiți și cuvioși, ca Români se decisseră a trece la Români de peste Dunere que făcea cauză comună cu Bulgarii, se introduseră la curtea lui Bogore despotul Bulgarilor. După multe încercări de a l converti la christianismu, veni și surora lui Bogore din Constantinopole, unde fusese îndelung prizonieră de resbel și unde la curtea Theodoriei se și chrestinasse. Cu aqueasta înțelegându-se monachii români își îndoiesc puterile spre a evangelisă pe Barbari. Bogore eră foarte tenace.

Observări : 1. Sistema lui Eliade nu e prea complicată ca ortografie, dar dicționarul său din a doua epocă a activității sale literare (după 1840—1850) are înfățișare cu totul streină, italiană. — 2. Sunetul *ă* de la finele perfectului scris cu, iar la singular *o*. — 3. Sunetul *c* și *č* când derivă din *qu* latin se scriu cu acest semn. — 4. Consoanele se duplică de câteori se duplică în latinește. — 5. *U* mut se însemnează fără vre un semn ca și *u* plenison. — 6. Diftongi *ea* și *oa* se scriu *é* și *ó*. — Sunetele *i* și *ă* se scriu cu mai multe vocale, căutându-se originea în latinește.

16. ARUNE PUMNUL ²⁾

1864.

Ocupăciunea Constăntinianeî pre'n Turcî.

Numai dăunce-dî trecu si al patrulea veac dela întimplarea aceasta tristă carea a dat obiecte destulle istoriei universale.

¹⁾ După: *Heliade*, Istoria Românilor.

²⁾ După: *Pumnu*, Lepturariu românesc.

În anul 1853 amerintîiară de cœtroe mîedîiul noptîi nouri înfioratori spre oridîionul Turciei: principele rusesc Mencicof adusese cussine în portofoiul soei potopul prescis în Petroburg, de a o îneca, de nu va face destull dorintîelor lui Nicolai I. Atunci se parea cæ a sosit oara de moarte a domniei otomanne carea si a fost cîscîgat'o Mahomed II pre'n fier si foc preste tîerile rœsfoetiate alle unei împærætîi mari si cœ va soe se rœsipeasca în sfoerœmoeturî tronul acel tirann, foelos, rædimat pe sâbiea profetului Mahomed împlîntata tocma în inima împærœtîei ræsæritenne romanne si diugrævitæ rôsîu de sîngele atîtor miî de mærtiri cariî neclætîti în credintîæ curatæ, însufletîti de ûæ sperintîæ ferîcitoare si în cældîti la inimæ de ûæ iubire sfîntæ cætræ Dumnedîæu si dârurile lui cætræ relegîune si patrie aû voit mai bucurosi a muri la cæpætîele cælle cuvioase stræbunescî, a-sî jertfi vîetîa la poalele altarîelor bisæricîi unui adeværat Dumnedîæu decît a-sî pæræsi credintîa adeværatæ ferîcitorîæ si mîntuitorîæ a Mîntuitorîului Crest si a primî cundæciunile cæle silnice alle duşmanului; însæ întîelepçiunea dumnedîæeasca carea o aflæm tipæritæ în evangeliul dreptætîi a hotærît altmintrea... Si Turcîea stæ, pe'ntrucæ prônîea dîoeeasca vre.

Observări. 1. Pumnu întrebuintează semne diacritice, dar numai deasupra literelor, nu dedesubt; anume: *d, t, s* ca să se citească *z, f, ș* aû o liniuță deasupra; pentru *ç* și *ğ* întrebuintează aceeași liniuță deasupra semnelor *c, g*. — 2. Sunetele *ă, î* se reprezintă totdeauna cu cîte un singur semn: *a, i*. — 3. Uneori se însemnează accentul tonic. — 4. În unele cuvinte se duplică consoanele.

Notiță despre Pumnul.

Arune Pumnul s'a născut la 1818 și a murit la 1866. După terminarea studiilor la Blaj și la Viena, fu profesor la Blaj, dar evenimentele de la 1848 îl siliră a părăsi orașul și, după cîțva timp căpătă o catedră în Cernăuți. Lecțiunile sale de limba și literatura romînă atraseră mulți elevi, ba creară o adevărată mișcare literară, care se ramifică și în România.

Pumnul era menit să rezolve greaua problemă a ortografiei romînești, pe de o parte prin întinsele sale cunoștințe asupra materiei, pe de alta prin

adoptarea principiului fonetic. Din nenorocire, a comis două erori, cari au făcut să cază întreaga lui sistemă : 1) a complicat chestiunea ortografică cu chestiunea purizmului limbii; 2) n'a ținut seamă de tradițiune în privința semnelor. S'ar putea zice, într'un mod sumar, că terminațiunea *ciune* și semnul α l-au dăritat teoria.

Intru cele două sisteme pentru formarea termenilor tehnici — sistema lui Eliad, care zicea să ne luăm de pe limbile romanice și sistema lui Pumnu care zicea să formăm cuvintele din materialul propriu al limbii noastre — Românii au ales pe cel d'întîi și această lovitură a decis de nereușita întregii sisteme a lui Pumnu.

Toate încercările făcute în urmă de cîțiva adepți ai filologului bucovinean — în Iași Simion Bărnuț și în București Irimia Circa — au rămas infructuoase.

CELELALTE SISTEME ORTOGRAFICE

(Dăm aci același pasagiți scris după mai multe sisteme)

Dicționarul Academiei (1871)

E greu a coprende tote părțile finței intime a cuvântului și a le da o coordinațiune naturală și luminoasă; și mai greu este inse a interpreta, a espune cu precisiune fiacare d'in semnificațiunile unui cuvântu. Ecco in câte-va vorbe, prin ce mediloce s'a cautatu a se învinge pre câtu s'a potutu, greutățile ce presenta acesta parte a istoriei cuvântelor. Dupo esemplulu unor'a d'in dicționarele chiar alle limbii germane și pentru raționile mai susu espuse, la fiacare cuvântu român se dà însemnarea generală prin unulu seu sau mai multe cuvinte latine; și prin acest'a căți au cunoscutia de limb'a latina, capeta una idee mai multu sau mai puțin clară despre intellesu cuvântului romanescu.

Convorbiri literare (1866)

E greu a cuprinde toate părțile finții intime a cuvântului și a le da o coordinațiune naturală și luminoasă; și mai greu este însă a interpreta, a espune cu precisiune fi-care din semnificațiunile unui cuvânt. Eacă in câte-va vorbe, prin ce mijloace s'a căutat a se învinge, pre cât s'a putut, greutățile ce presintă această parte a istoriei cuvintelor. După esemplu unora din dicționarele chiar ale limbii germane și pentru rațiunile mai sus espuse, la fi-care cuvânt român, se dà însemnarea generală prin unu sau mai multe cuvinte latine; și prin aceasta căți au cunosțință de limba latină, capeta o idee mai mult sau mai puțin clară despre înțelesu cuvântului românesc.

Consiliul permanent (1873)

E greu a cuprinde toate părțile finței intime a cuvântului și a le da o coordinațiune naturală și luminoasă; și mai greu este însă a interpreta, a espune cu precisiune fi-care din semnificațiunile unui cuvânt. Eacă in câte-va vorbe, prin ce mijloce s'a căutat a se învinge, pre cât s'a putut, greutățile que presintă această parte a istoriei cuvintelor. După esemplul unora din dicționarele chiar ale limbii germane și pentru rațiunile mai sus espuse, la fi-care cuvânt român se dà însemnarea generală prin unu și sećă mai multe cuvinte latine; și prin aquesta quățy au cunoscutia de limba latină, capeta o idee mai multă sau mai puțin clară despre înțelesu cuvântului românesc.

Academia (1881)

E greu a cuprinde toate părțile finței intime a cuvântului și a le da o coordinațiune naturală și luminoasă; și mai greu este însă a interpreta, a espune cu precisiune fi-care din semnificațiunile unui cuvânt(ă). Eacă in câte-va vorbe prin ce mijloce s'a căuta(ă) a se învinge, pre cât s'a putu(ă), greutățile ce presintă această parte a istoriei cuvintelor(ă). De pe esemplu(ă) unora din dicționarele chiar ale limbii germane și pentru rațiunile mai sus(ă) espuse, la fi-care cuvânt(ă) român(ă) se dà însemnarea generală prin unu(ă) sau mai multe cuvinte latine; și prin acest'a căty au cunoscutia de limba latină capetă o idee mai multi(ă) sau mai puțin(ă) clară despre înțelesu(ă) cuvântulu(ă) românesc(ă).

Sistema fonetică

E greu a cuprinde toate părțile finței intime a cuvântului și a le da o coordinațiune naturală și luminoasă; și mai greu este însă a interpreta, a espune fi-care din semnificațiunile unui cuvânt. Iată in câte-va vorbe prin ce mijloace s'a căutat a să învinge pre cât s'a putut greutățile ce prezintă această parte a istoriei unora din dicționarele chiar ale limbii germane și pentru rațiunile mai sus espuse, la fi-care cuvinti român să dà însemnarea generală prin unu sau mai multe cuvinte latine; și prin aceasta căți au cunosțință de limba latină capetă o idee mai mult sau mai puțin clară despre înțelesul cuvântului românesc.

PARTEA A DOUA

LITERATURA POPORANĂ

A. LITERATURA POPORANA NESCRISA

I. LITERATURA COPILARIEI

1. RUGĂCIUNI ȘI CÎNTECE¹⁾

Către cruce

Cruce 'n casă, cruce 'n masă
Cruce 'n tuspătru unghiuri de casă!
Și nu-î casă, ci-î cetate
Cu ușile ferecate
Cu ferestrele 'nzăuate.
Șade 'n mijlocul casei Sint-Nichita,
Care ține draci de păr,
Cu straele curate,
Cu sabia semeață,
Și ne veghiă,²⁾
Ne priveghiă
De la cîntători pin' la revărsat de zori.

2. SORCOVA³⁾

(Explicațiunea d-lui G. Dem. Teodorescu)

Expresiunea „*sorcovă*“ este o sincopare din „*sorocovă*“ și prin urmare însemnează *patru-zecime*, căci în limba slavo-bulgară *sorok* însemnează *patru-zeci*. (A se compara cuvîntul *sorocovăț* = tetradecar =

¹⁾ După colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ Ne veghiă = ne veghiază.

³⁾ Teodorescu G. Dem., Poesii populare, 1885, pag. 159.

patruzece, nume dat unei monete de argint, întrebuințată mai înainte în Moldova, și aplicat monetei austriace care în Muntenia purta numele de *sfant* = zwanzig). În adevăr, dacă vom lua recitativul sorcovei și-l vom despărți în grupe silabice, în modul cum îl cadentează copiii, vom găsi tocmai patru-zeci de grupe, corespunzând celor patru-zeci de atingeri cu sorcova, executate la pronunțarea fie-cărilor grupe silabice.

Cele mai multe rugăciuni, cîntece pentru animale și recitative din jocurile copiilor sînt rostite și declamate de dinșii după grupe silabice (constînd dintr'una sau două silabe) și pentru-că fie-ce vers cuprinde adesea cîte patru grupe, de aci rezultă că recitativul e o șase-spre-zecime cînd constă din patru versuri, o două-zecime cînd constă din cinci, o patru-zecime cînd constă din zece, o șase-zecime cînd constă din cinci-spre-zece versuri :

Sorco—va—vese—la
Peste—vară—primă—vară
Să 'nflo—riți să—mărgă—riți
Ca un—măr—ca un—păr
Ca un—fir de—tranda—fir
Tare—ca—pia—tra
Iute—ca să—gea—ta
Tare—ca—fie—rul
Iute—ca o—țe—lul
La a—nul și—la mul—ți—ani.

3. PASAGIUL DIN DU CANGÉ RELATIV LA OBICEIUL CE SE ASEAMĂNĂ CU SORCOVA ¹⁾

In vigilia kalendarum in sero surgunt pueri et portant scutum. Quidam eorum est larvatus cum rnaza in collo: sibilando sonant timpanum, eunt per domos, circumdant scutum; timpanum sonat, larva sibilat. Quo ludo finito, accipiunt munus a domino domus, secundum quod placet ei. Sic faciunt per unamquamque domum. Eo die de omnibus leguminibus comedunt. Mane autem surgunt duo pueri ex illis, accipiunt ramos olivae et sal et intrant per domos; salutant domum: „gaudium et laetitia sit in hac domo; tot filii, tot

¹⁾ «Glossarium mediae et infimae latinitatis conditum a Carolo Dufresne Domino du Cange cum supplementis integris monachorum ordinis S. Benedicti D. P. Carpenterii Adellungii, aliorum, suisque digessit G. A. L. Herschel. Parisiis 1844. Tomus tertius, pag. 962 la pargr. *Kalendae Ianuarii*, «quibus Romae pueri domos ingredientibus bona adprecantur».

porcelli, tot agni“; et de omnibus bonis optant, et — antequam sol oriatur — comedunt vel favum melis vel aliquid dulce ut totus annus procedat eis dulcis sine lite et labore magno¹⁾.

4. ȘARPELE MOȘULUI²⁾

(Bazm, colecțiunea Dumitru Stăncescu)

Un unchiaș, dorind a lua de suflet un copil, găsi un șarpe (cu cap de om), pe care îl dete babei să-l crească. La 15 ani se pomeni că șarpele începu să vorbească și spuse bătrînilor că a fost vrăjit să nu poată vorbi decît la această vîrstă și că peste 9 ani (le-pădînd 9 pei) se va face om.

Apoi trimise pe moșul să pețească pe fata împăratului, care îl însărcină pe rind a face (de la palat pînă la bordeiul moșului) un pod de fer, unul de argint și altul de aur, pe care le-a săvîrșit cu ajutorul unui toiag și paloș vrăjit. Împăratul îi mai porunci să ridice o păreche de case în văzduh „ca să se mute după soare“. Le făcu și pe acestea și atunci împăratul îl dete pe fie-sa de soție.

Peste noapțe fata se pomeni, că șarpele își lepăda pelea și se făcea om. După un an nevasta, sfătuită de părinții săi, îi arse pielea. El o blestemă: „Să umble rătăcind prin toată lumea, avînd în cap o căciulă, iar pe trup vestminte și în picioare opincî, toate de fer, dar împrejurul pintecelui, unde începuse să se zămislească copilul, să fie încinsă cu cercuri iar de fer și pînă nu i-or plesni cercurile să nu poată naște, iar pînă nu i-o eși părul prin căciula de fer, pînă nu i s'or rupe hainele fășii și pînă nu s'or toci opincile, să nu dea de el“. Și peri.

Ea-și făcu toate de fer și porni la St. Luni, care îi dete o cloșcă de aur cu puî de aur și o sfătui, cînd își va găsi bărbatul dormînd, să-l ocolească de 3 ori, zicînd: „Te-am căutat fără încetare și acum te găsil dormînd“ și va plesni un cerc. Făcu cum o învăță și se duse la părinți. Apucînd-o dorul, porni iarăși și ajunse la St. Vineri, care îi dede un purcel de aur, pe care să-l dăruiască zinei, cu care trăia bărbatu-său, ca s'o lase în casă, să-l vază. Ocolindu-l de

¹⁾ În ajunul candelor copiii se scoală de timpuriu și iaă cu dînșii o pavăză. Unul d'intrînșii e travestit în gogoriță și cu o pită de gît acățată. Fluierînd eî bat într'o daerea, merg din casă în casă și se string în jurul pavezei, pe cînd toba sună și gogorița miorlăe. După terminarea acestui joc, primesc de la stăpînul casei o plată oare-care atît cit găsește dînsul cu cale. Astfel fac la fie-care casă. În acea zi mănîncă tot felul de legume. Dimineața se scoală doi copii dîntr'inșii, iaă ramuri de maslin și sare și, intrînd prin case salută pe fie-care astfel: «bucurie și veselie să fie în astă casă, cîți fii atîți purceli, atîți miei» și le urează tot felul de bunătăți și mai nainte de răsăritul soarelui mănîncă din faguri de miere sau alt ce-va dulce ca tot anul să le fie dulce fără ceartă și fără multă trudă. (Trad. Teodorescu G. Dem.)

²⁾ Din cauza spațiului limitat ce-mi pot îngădui în această carte pentru bazme, nu le-am putut reproduce în întregul lor; de aceea am luat rezumatele — destul de detaliate — ale d-lui Șăineanu din lucrarea sa: «Bazmele romîne».

trei ori, plesni al doilea cerc, după care se întoarse iarăși la părinți. Apucînd-o din nou dorul, porni pentru a treia oară la St. Sîmbăta, care îi dădea doi porumbei de aur. Ea făcî tot așa și plesni al treilea cerc. Apoi se întoarse îndărăt cu bărbatul ei.

5. ROȘU-IMPĂRAT ȘI ALB-IMPĂRAT

(Bazm, colecțiunea N. D. Popescu)

Roșu-Împărat vru să ia de soție pe una din fiicele lui Alb-Împărat. Dar pe ori cine trimetea s'o pețească, nu se mai întorcea. Împăratul făgădui o răsplată împărătească cui îl va aduce ca mireasă pe fata lui Alb-Împărat, dar în zadar: nici unul nu se mai întoarse.

Atunci se oferî împăratului un făt-frumos, care era și năsdruvan, „adecă presimția ce are să se întîmple.“ El ceru între altele 9 buți cu miere, 9 care cu pîne și 9 cirezî de vite. Ajungînd la o cîmpie frumoasă, făt-frumos porunci să se toarne miere peste toată fața acelei cîmpii și iată că sosesc o mulțime de albine, cari o mîncară cu lăcomie; atunci împărăteasa albinelor, drept recunoștință, îi dete o aripă: „cînd vei avea nevoie de mine și te vei uita la ea, gîndindu-te la mine, eu voi fi la tine.“ Pe a doua cîmpie porunci să se descarce pînea și se pomeni cu o mișună de furnică cari o luară. Împărăteasa furnicilor îi dete asemenea o aripă. Pe a treia cîmpie hrăni cu carnea pe nisce cocostîrci și împăratul stîrcilor îi dete o pană din aripă. Pe drum, pescuind, cruță încă o mrenă, care era împărăteasa peștilor și îi dete ciți-va solzi. De asemenea cruță pe o muscă, împărăteasa țîntarilor, și ea îi dete o aripioară spre a-și aminti la nevoie.

Ajungînd la Alb-Împărat, acesta se învoi a-i da fata numai după ce-i va împlini următoarele sarcini: 1. Să ridice griul grămădit la marginea drumului și să-l care în hambarul împărătesc pînă dimineața, dar așa ca să nu risipească un bob. Il ajutară furnicile; 2. Să facă pînă dimineața în mijlocul orașului o biserică mare de ceară albă și de acolo pînă la scara palatului un pod tot de ceară albă, umbrît cu copaci de ceară galbenă, în cari să cînte păsări de ceară roșie. Albinele făcură toate. Împăratul Alb, ne mai avînd ce-i zice, îl puse s'aleagă pe fata cea mai mare din trei fete aidoma: musca îi dete mijlocul de recunoaștere (puindu-se pe dînsa). Dar înainte de logodnă, împăratul Alb îl mai însărcină: 3. Să-i aducă apă vie și apă moartă de unde se bat munții în capete. Acolo îl duse un stîrc șchiop, care se betegise din pricina acelor munți.

După ce străbătură numeroase pustietăți, „văzu și munții cei îngrozitori, ale căror virfuri se mișcau unele spre răsărit și altele spre apus și după aceea se isbiau cu putere mare și făceau un sgomot, care spăimînta toată suflarea vie.“ Pe cînd virfurile munților se depărtau, pregătindu-se ca iarăși să se isbească, stîrcul se repezi spre ele, ca să intre în fund, unde era apa vie și apa moartă; dar în acel minut eși de la spatele munților o rîndunică și, sburînd spre el, strigă: „Nu merge mai nainte, că ești pierdut.—Cine ești tu,

care mă opresci în cale? întrebă stîrcul necăjit. — Sunt zina ăstor munți și Dumnezeu m'a însărcinat să scap de primejdie toată ființa vie care are nenorocirea d'a călca aceste locuri. — Ce trebuie să fac ca să scap de primejdie? — Ai venit ca să ei apă vie și apă moartă? — Da. — Așteaptă pînă la nămiezi, că atunci munții se odihnesc o jumătate de ceas; cum vei vedea că trece un sfert de ceas și el nu se mai isbesc, sboară în slava cerului, coboară-te în mijlocul lor, așează-te pe muchia de piatră, care este acolo între două fîntîni, afundă o sticlă într'o fîntînă și pe una în cea-laltă, așteaptă pînă să se umple și după aceea sboară cu repeziciune și păzește-te să nu atingi, nici cînd te cobori, nici cînd te ridici, o pietricică măcar, căci ești pierdut." Făcu așa și, cînd era să scape, isbi cu aripa o peatră; atunci munții se năpustiră, isbindu-se, și apucară coada stîrcului.

Împăratul îl mai însărcină să-i găsească și să-i aducă inelul pierdut de fie-sa în mare: mreana îl găsi și-l aduse. Împăratul nu mai avu ce zice. Făt-frumos se cunună cu fata împăratului în biserica de ceară și apoi porniră la Roș-Împărat. Pe drum tovarășii, cari îl însoțiră la Alb-Împărat, îl uciseră mișelesce și-l tăiară în bucăți, dar împărăteasa îl înviă. „Spală de sînge bucățelele de carne și oase, le puse una lingă alta, încheetură la încheetură, le stropi după aceea cu apă moartă, pe care o ținea într'o sticlută nedespărțită de sine, și bucățelele se întrupară și formară un trup întreg dar mort; după aceea îl deschise gura și-i turnă cite-va picături din apa cea vie, pe care o purta în sticlă desebită în același loc cu apa moartă, și cum intrară acele picături în gitul lui făt-frumos, trupul lui tresări, ochii i se deschiseră, minile i se apropiară de ochi ca să se desmeticească, și după aceea, sîrind drept în picioare, strigă: „Ei, ce mult am dormit!”

Ajungînd la Roș-Împărat, logodnica lui făt-frumos, ca să scape de împărat ceru mai întîi să i se aducă zestrea, adecă hergheliile. Calu-i năsdrașan se îmbracă cu 9 pel de bivoli și numai așa putu birui eapa grozavă, care conducea herghelia. Apoi se îmbătară fie care în cite o baie de lapte. Dar calul, suflînd foc, făcu să clocotească apa din baia împăratului care rămase mort. După aceea fata se căsătorii cu Făt-frumos.

6. FATA MOȘULUI ȘI FATA Babei

(Bazm, colecțiunea Ispirescu)

Un moș și o babă aveau cite o fată din altă căsătorie: fata babei era leneșă, iar a moșului vrednică și smerită. Pe dinșa o însărcină baba cu dereticarea casei și mai ales ea trebuia să ațîțe focul în toate diminețile.

Odată baba se sculă peste noapte și udă locul unde fata invelise focul. Cînd se trezi fata și găsi focul stins, se urcă pe bordei și de acolo zări o lumină. Luindu-se după acea zare, ajunse

la nisce uncheși (era Dumnezeu și Sin-Petru), cari se încălziau la foc. Pînă să se facă jăratec, Dumneșu îl spuse să-l caute în cap și ea găsi un păduche, pe care-l lăsă în jos pe nebagate în seamă. Ai găsit ceva? o întrebă Dumneșu. — Da, un mărgăritar! Atunci Dumneșu îl dede foc și o bine-cuvîntă, zicîndu-i: „Pe unde vei călca tu, fetico, să răsără numai busuioce și lămișă, părul tău să ți se facă ca be-teala și cînd te vei peptăna, să cază mărgăritare!“

Cînd văzu baba darurile fetei, trimise și pe fie-sa. Ea ajunse la uncheși și, găsind în cap un păduche, ocări pe Dumnezeu și apoi se repezi la jăratec. Atunci Dumnezeu zise: „Fetico, să fie după inima ta, vorbele să-ți iasă din gură hodoronc-tronc, părul tău să fie poleit de lindenii și umbletul să fie urma și rușinea!“ Și așa fu răsplătat după faptă.

7. PASĂREA MĂIĂSTRĂ

(Bazm, colecțiunea Ispirescu)

Un împărat, care avea 3 feciori, vru să zidească o mănăstire foarte frumoasă, dar n'o putea sfîrși, căci turnul se surpa. Într'o noapte împăratul visă că dacă va aduce pasărea măastră de pe tărîmul celălalt și o va așeza în turn, se va putea sfîrși sfînta mănăstire.

Cei doi frați mai mari porniră și nu se mai întoarseră! Ei fură împetriți de un vulpoi, pe care-l disprețuise. Atunci plecă și fiul cel mic. Peste puțin sosiră cei-lalți frați cu pasărea și o fată, pe care o făcură găinăreasă. Cum se puse pasărea în turn, biserica se isprăvi: „Toată lumea se mira de frumusețea acelei păsări, care era cu miile de miile de vâpșe, penele ei străluciau ca oglinda la soare“.

Dar pasărea rămase mută, pînă cînd într'una din zile, venind un cioban, începu să cînte. Chemat la împărat, ciobanul povesti următoarele: „Pornind în călătorie, am poposit la o cîmpie; cînd făcui foc și-mi gătam de mincare, mă pomenii cu un vulpoi, care mă rugă să-l las să se încălzească. Il primii și-l ospătai. A doua zi, vulpoiul se dete peste cap și se făcu un voinic; fusese blestemat să poarte corpul de vulpe, pînă va avea cine-va milă de dînsul. Ajutat de voinic, ajunserăm la palaturile zmeului, unde luai pasărea și pe fata răpită de zmeu. El se luară după noi, dar vulpoiul îi blestemă și se făcură stane de piatră. Ajungînd pe moșia vulpoiului și văzînd nisce ștane de piatră (erau frații mei), întrebai pe vulpoi. El îmi răspunse: „De vei ști, te vei căi; de nu vei ști, iar te vei căi.“ Eu îl rugai să-l învieze, dar odată înviați, el îmi tălară picioarele și plecară lasîndu-mă acolo. Atunci mă prinsei frate de cruce cu un orb, căruia frații săi îi scoaseră ochii de pîsmă și el mă ajută să mă vindec cu sînge de scorpie, cu care el recăpătase vederile“.

După ce mărturisii găinăreasa, care era fata luată de la zmeu, frații mai mari merseră la judecata dumnezească: intrînd în nisce ulee, aruncară cu praștia o piatră, care isbi pe cei doi frați și-i omorî. După aceasta fiul cel mic se cunună cu găinăreasa.

8. HARAP-ALB.

(Bazm, colecțiunea Creangă).

Verde-Împărat, avînd numai fete, scrise fratelui său să-l trimeată pe cel mai vrednic dintre feciorii săi ca să-l lase împărat după moarte. Că să știe pe care să aleagă, împăratul puse la încercare bărbăția fiilor săi. Porni mai întîiu cel mare; dar ajunse la un pod, îl întîmpină tată-său îmbrăcat într'o pelea de urs: se sperîă și se întoarse. Tot așa pătî și cel mijlociu.

Fiul cel mic sfătuit de o babă pe care o miluise, ceru calul și armele tatălui său din tinerețe; își alese din grajd o răpciugă de cal grebenos, care, mîncînd jăratie, se făcu tînăr și frumos. Pornînd, ajunse la pod, unde întîmpină cu bărbăție ursul, adecă pe tată-său, care-l sfătui să se ferească în drum de spinii (ii mai dete și pelea de urs) și se despărțiră. Dar cu tot sfatul tatălui său, se văzu nevoit în drum a tocmi slugă un spin, care-l păcăli să se vire într'o fîntînă, de unde nu eși decît jurîndu-i, că de atunci înainte el va fi sluga, iar spinul va fi nepotul împăratului. Spinul îi puse numele de Harap-Alb și porni înainte. Ajuns la împărăție, spinul se infățișă înaintea împăratului și pe Harap-Alb îl trimise la grajd să îngrijească de cai. Apoi spinul însărcină pe Harap-Alb să aducă împăratului:

1. Salată din grajdul ursului. Sf. Duminecă îl învață, cum s-o fie: aruncîndu-i pelea cea de urs, dobitocul se opri și voinicul putu culege salată.

2. Pelea cerbului cu cap cu tot, bătute cu pietre scumpe: „Acel cerb are o piatră în frunte, de strălucește ca un soare; dar nu se poate apropia nimeni de cerb, căci este solomonit și nici un fel de armă nu-l prinde; însă el pe care l-ar zări, nu mai scapă cu vieată. De aceea fuge lumea de dinsul de-și scoate ochii. Și nu numai atîta, dar chiar cînd se uită la cine-va, fie om sau ori ce dih-nie ar fi, pe loc rămîne moartă.” Tot Sf. Duminecă îl ajută: ea îi dede obrăzarul și sabia lui Statu-palmă-barbă-cot și-l învață, cum s'omoare cerbul; îi jupui pelea și-i aduse capul.

3. Pe fata împăratului Roșu. În drum cruță niște furnici (primind o aripă de amintire la nevoe) și nisce albine (primind asemenea o aripă). Mai departe întîlni un om, care se pipălea pe lingă un foc de 24 stînjeni de lemne și striga că moare de frig; apoi altul, care mîncă brazdele de pe urma a 24 pluguri și striga că crapă de foame; altul, care bea de la 24 de iazuri și o gîrlă și țipa că crapă de sete; în urmă altul, cu un singur ochi mare, cu care, și închis, vedea pînă și în măruntaele pămîntului; și în sfîrșit altul, care se putea lăți așa de cuprindea pămîntul în brațe și altă dată se lungia de ajungea la stele și umbla vinînd la păsări. Harap-Alb, luînd pe toți acești tovarăși ajutori (Gerilă, Flămînzilă, Setilă, Ochilă, Păsări-lăți-lungilă), ajunseră la împăratul Roșu.

Împăratul îi culcă peste noapte în camera cea de aramă încăzită cu 24 de stînjeni de lemne, dar Gerilă îi scăpă înghițînd cup-torul cu suflarea-l. A doua zi le dete de mîncare și de băut: 12 harabale cu pine, 12 ialovițe fripte și 12 buți cu vin: Flămînzilă și cu Setilă le isprăviră pe toate. Apoi împăratul îi porunci, dîndu-i o merta

de sămînță de mac amestecat cu nisip, s'aleagă pînă dimineată de osebit macul și nisipul: furnicile chemate în ajutor de Harap-Alb săvirșiră lucrul întocmai. În urmă împăratul îi porunci să străjuiască fata toată noaptea. La miezul nopței fata se făcu păsărică, dar Ochilă și cu Păsărilă o prinseră și o aduseră îndărăt. Apoi împăratul îl puse pe Harap-Alb s'aleagă între fata lui și alta de suflet aidoma cu dînsa: albina, chemată în ajutor, se puse pe fruntea fetei adevărate și așa o cunoscă. În sfîrșit fata îi porunci ca turturica ei și cu calul lui Harap-Alb să pornească împreună s'aducă 3 smicele de măr dulce și apă vie și apă moartă, de unde se bat munții în capete: care se va întoarce întîi, rămîne stăpin sau biruitor.

Intorcîndu-se întîi calul, fata porni cu Harap-Alb și ajungînd la curtea împăratului Verde, ea făcu cunoscut tuturor vicleșugul spinului. El se repezi atunci la Harap-Alb și i tăia capul cu paloșul, dar și dînsul fu sfîșiat de calul lui Harap-Alb. Iar fata împăratului Roșiu „repede puse capul lui Harap-Alb la loc, îl înconjură de trei ori cu cele trei smicele de măr dulce, turnă apă moartă să stea singele și să prinză pelea, apoi îl stropi cu apă vie, și atunci Harap-Alb îndată înviă.” Apoi se cununară și trăiră fericiți.

9. CEI TREI FRAȚI.

(Bazm, colecțiunea Dumitru Stăncescu).

Un împărat avea o fată, pe care i-o furase niște zmei. El o făgădui de nevastă și jumătate din împărăție cui o va aduce înapoi. Trei frați din acel ținut, voind să-și încerce norocul, hotărîră să se ducă pe rînd. Plecă mai întîi fratele cel mare cu trei ogărei, dar fu omorît de Mama pădurei, care, scoțîndu-i inima, o aruncă într'o desagă și trupul într'o groapă. Tot așa păți fratele mijlociu. Atunci porni cel mic și dînd peste babă în pădure, birui cotoaroața și, după ce scoase trupurile fraților săi, pe care îi înviă cu apă vie, voinicul porunci cînilor ca s'o facă mici fărîme.

Apoi tustrei frații porniră înainte și ajunseră la gaura pămîntului, unde se coborîră pe tărîmul celălalt. Fratele mai mic se lăsă jos cu ajutorul unei frînghii și dete de casele zmeului, care răpise pe fata împăratului. Zmeul omorî mai întîi pe băiat; înviat însă de fată cu apă vie, răpuse pe zmeu, luă fata și se duse la groapă. Dar cînd luă pe domnița în brațe și era să scuture funia, vru să-și încerce frații dacă sint oameni de ispravă, și legă de funie un petroiu. Și nu se înșelase, că frații dădură drumul funiei (crezînd că-l omoară) de necaz că era s'ajungă împărat.

Rămas acolo cu domnița, rătăci cît va timp și apoi fură scoși de o scorpie, căruia voinicul îi scăpase puil de un șarpe mare. Cînd ajunse acasă goni pe frații săi ca pe nisce ticăloși și apoi se cunună cu fata împăratului.

10. AZIMA MERGĂTOARE.

(Bazm, colecțiunea Pop-Reteganul).

A fost odată trei frați orfanți: doi erau răi de suflet, iar cel mic cu inimă miloasă. Într-o zi băiatul adăpostise la vreme rea pe doi drumeți (era Domnul Christos cu Sf. Petru). Când veniră frații mai mari, începură a-l sudui, de ce a lăsat pe străini de mas. Potolindu-și minia, toți cinci se așezară în jurul unui foc și începură a povesti de unele de altele: „Doamne, Doamne, zise fratele cel mare, să am eu o turmă de oi, mult bine aș mai face la săraci! — Ba eu, zise fratele cel mai mijlociu, n'aș pofti de la Dumnezeu de cit să am loc mult și bun și patru boi buni; apoi lasă-mă, de-ar eși vre-un sărac flămînd din casa mea! — Eu doresc numai atîta, să-mi dea Dumnezeu o luntre și un bordei lingă Dunăre; apoi, cheme-mă oamenii la miezul nopții să-i trec, eu n'ași zice odată ba!”

Atunci străinul cel mai bătrîn zise: „Bine! fie cum ziceți voi.” Nu scoase bine vorba și toate se împliniră: feciorul mare avea o turmă de oi, cel mijlociu boi frumoși, iar pe cel mic îl luară străinii să-l însoare și plecară. Sosiră într'un sat la unul care avea o fată frumoasă dar logodită, și o pețiră pentru băiat. Ca să scie la care din cei doi pețitori s'o dea tatăl fetei, Domnul Christos zise la auzul tuturor: „Dumnezeu să aleagă; scoateți fie-care cuțitul din șerpar și-l împlinți în masă; acela va avea fata de nevastă, al cărui cuțit va fi înverzît pînă dimineață.” Dimineața din cuțitul feciorului străin răsărise o viță înfrunzită. Domnul Christos și Sin-Petru cununară pe băiat cu fată, îi mai dădură și un bordei lingă Dunăre și-l lăsară acolo.

Peste cit-va timp Domnul Christos și Sin-Petru plecară ca doi moșnegi să cerceteze pe cei 3 frați. Când ajunseră la cel mare, el îi primi cu asprime și nu vru să le dea nimic. Dar abia se depărtară bătrînii, și oile prefăcîndu-se în cioare, se înălțară în văzduh și ciobanul rămase cu bita în mînă.

După ce fură respinși cu batjocură și de către cel mijlociu (pentru care îi arseră apoi stogul, casa și toate), merseră la Dunăre și ajunseră pe la miezul nopții: era beznă, ploaie și viscol. Luntrașul, cum auzi strigătele drumeților, se aruncă printre valuri, îi puse în luntre și-i duse la sine în casă, unde-i ospătă. „Unul dintre cei doi moșnegi însă zice: Nu vom mînca, numai dacă ne-i frige ce ai tu mai drag la casă. El nu se mai gîndi nici o minută, fără făcu jarul în lături de pe vatră, luă copilul din leagăn și-l puse pe vatra ferbinte, apoi îl acoperi cu spuza și cu cărbunii cei roșii. Ce mare îi fu mirarea însă, cînd văzu că în vatra focului, cit ai zice unul, era crescută earbă verde și copilul se juca acolo cu niște mere de aur.”

Fratele cel mic se încercă s'ajute pe nenorociții săi frați: puse în calea celui mai mare o pungă cu bani, necutezînd a-i da în mînă; dar el trecu alături fără a o vedea. Apoi luntrașul zise femeii să dea fratelui mijlociu, cînd fu să plece de la dînsul, o azimă din făina cea mai albă (în ea pusese toți galbenii din pungă) și ea o băgă în tra-

ista-l. Dar a doua zi azima fu iar la luntraș pe masă: fratele său simțind azima prea grea, crezu că nu e coaptă și o dede unui plugar pentru o bucată de mălaiu, plugarul o duse țiganului să-i ascuță fearele plugului, iar țiganul o aduse luntrașului să-l treacă Dunărea. Aceasta fu poveste cu azima mergătoare.

11. SCURTE REZUMATE DIN CÎTEVA BAZME ¹⁾

1. *Fata din Dafin* (Colecțiunea I. C. Fundescu) ne povestește cum un fecior de împărat a plecat în căutarea unei fete frumoase făgăduite lui chiar înainte de a se naște și a găsit-o închisă într'un Dafin.

2. *Omul de piatră* (colecțiunea P. Ispirescu) ne înfățișază povestea a doi tineri Afin și Dafin, cari crescuse împreună de mici — deși unul era fecior de împărat și altul fecior de bucătăreasă. Aceștia pornesc să caute pe o frumoasă copilă Doamna Chiralina. În drumul lor, trec pe la Vintul turbat și pe la Vintul de primăvară. Muma acestuia din urmă îi primește în gazdă și-i ascunde de fiul său, care nu putea să vadă oameni de pe tărîmul celălalt. Din conversațiunea mamei cu fiul, Afin află pe unde este drumul la Doamna Chiralina și isbutiră s'o găsească. Vintul de primăvară însă în timpul povestirii avusese grijă să adauge că cine va spune ce a auzit de la el să se facă de piatră. Porniră amîndoi tinerii și aflară pe Doamna Chiralina, însă Afin băgase de seamă să nu spue nimic lui Dafin, ci numai să-l conducă. Silit însă într'o împrejurare să mărturisească, împletiri, dar fu înviat prin sacrificiul amicului său, care-și ucise chiar copilul. La urmă Afin înviază pe copil și toți rămîn fericiți.

3. *Vizor, Craiul Șerpilor* ²⁾ este un deceț, adică un bazm cu întrebări și răspunsuri. Un tinăr cioban, numit Petre, dă ajutor unui șarpe, care era tocmai craiul șerpilor și ce numia Vizor. De aci prietenie mare între șarpe și Petre, care ia de soție pe fata lui Vizor. Aceasta de și era frumoasă de la soare te puteai uita, dar la ea ba, avea obiceiul ca seara să se îmbrace într'o piele de șarpe și să intre într'o lădiță așa cum o dase tatal său lui Petre. Mama lui Petre, în ascuns, luă pielea nurorii sale și o aruncă în foc; astfel că aceasta nu se mai putea acum ascunde de vederea oamenilor. O și văzu stăpînul moșiei și de aci căută toate chipurile ca să piarză pe Petre. Îi dede o sumă de lucrări grele; dar el le îndeplini toate prin ajutorul socrului său. În fine îi porunci să se ducă în lumea cealaltă; acolo află pe tatal stăpînului său și acesta-i puse o sumă de întrebări des-

¹⁾ Citate în *Istoria literaturii*, ed. II pag. 77.

²⁾ În manualul de literatură s'a tipărit din eroare titlul acestui bazm: Vizor și Craiul șerpilor. Aci s'a îndreptat.

pre cele ce a văzut de cînd a intrat pe tărîmul morţilor pînă a dat de el. Şi-i explică toate acelea:

— Ce ai mai văzut?

— Am văzut un om cu spatele la pămînt, pe care-l îndopău alţi doi oameni cu sucitorul şi totuşi striga că moare de foame.

— Vezi, Petre, aşa se pedepesc oamenii cei lacomi la mincări şi băuturi.

— Ce ai mai văzut?

— Am văzut un om cufundat într'un loc pe care, cînd se 'n-cerca să iasă, îl lovia un berbece în frunte în cit cădea iar în loc.

— Omul acela, Petre, cit a trăit a tot înşelat şi acum vezi cum se pedepseşte.

4. *Pătru Făt-frumos* (colecţiunea Marienescu) este fiul unui împărat. Acesta plecînd odată la vînătoare, un zmeu îi cere să-i dea ce a uitat nescris din lucrurile de acasă. Împăratul făgădueste, fără a se gîndi că în curînd va avea un fiu. Cînd se născu copilul, zmeul veni şi-l luă; norocul acestui tînăr numit Pătru Făt-frumos fu însă că fata zmeului îl plăcu şi-l scapă de la moarte.

II. LITERATURA BARBAŢIEI

12. GHICITORI¹⁾

Ce e mic mititel
Şi 'ngrădeşte frumuşel? (Acul).

*

Sicăita,
Vai de ea,
Şade 'ntr'un vîrf
De nuia. (Aluna).

*

Am un copac
Cu două-spre-zece ramuri.

Jumătate
Verzi,
Jumătate
Uscate;
In fie-ce ramură
Cîte patru cuburi,
In fie-ce cub
Cîte şapte ouă

Jumătate

Albe,

Jumătate

Negre.

(Anul, lunile, săptămîinile, zi-
lele şi noapţile).

*

Mic cit fusei,
Din patru fluere dişei:
Dacă mare mă făcu
Pămîntul resturnaî;
Dacă muriî,
In hore jucaî. (Boul).

*

Reteveî rotund
Stringe păru 'n fund. (Căciula).

*

Ce e mic ca oul
Şi poate ca boul (Cîntarul).

¹⁾ Colecţiunea Teodorescu G. Dem.

La o margine de crîng
Două blăni de blid,
Lîngă două blăni de blid

Doi luceferei.
Lîngă doi luceferei
O moară ferecată. (Capul).

13. DOÎNĂ EROTICĂ ¹⁾

Frunzuliță mărăcine,
Cine-o zice, mare, cine,
Cine-o zice „Nițul vine“
Are-un galben de la mine
Din sălbița de la gît:
Făr' de el mi-s'a urit.

Cine mi-o spune că vine
Îi dau, leică, de la mine
Și rochița de pe culme,
Că sunt streină pe lume —
Și pantoful din picior
Să văz bine că-î e dor.

14. DOÎNĂ SOCIALĂ ²⁾

Dat-a frunza fagului;
Pus-am cruce satului
Și coadă baltacului,
Că am gîndul dracului
 Asupra bogatului.
Bată-te crucea, bogat,
Om bogat și fără sfat
Ce mă porți prin sat
 Legat,
Zici că birul nu ți-am dat?
Toată iarna te-am rugat
Să mă ieși la tine-argat;
Vorba nu mi-ai ascultat,
În seamă nu m'ai băgat.
Toată iarna am venit,
Toată iarna ți-am cerșit
Să-mi dai două-trei parale
Să iaș mălăiaș și sare
Că-mi mor copiii de foame
N'am cu ce-i scoate din iarnă.
Vorba nu mi-ai ascultat,
În seamă nu m'ai băgat
Ș'astă iarnă am ernat

Mai colea de Calafat
Într'un bordei dărîmat:
Picătura m'a picat,
Crivățul m'a înghețat,
Fumul că m'a afumat,
Roibu' că mi-a leșinat.
Bată-te crucea, bogat,
Om bogat și fără sfat:
Dacă nu m'ai ascultat
Îa ascultă ce-am cîntat:
„Foaie verde de susaiu
O veni luna lui Maiu,
Să mă sui în deal pe plaiu,
Să-mi fac plug cu zece cai;
Să pui plugul să brăzdez
Unde-o fi cimpul mai des;
Să trag brasda dracului
Din marginea satului
La ușa bogatului!“
Bată-te crucea bogat,
Om bogat și făr' de sfat,
Ce mă porți acum prin sat,
Că nici birul nu mi-ai dat!

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ Colecțiunea G. Dem. Teodorescu.

15. DOINĂ ZOOLOGICĂ ¹⁾

Frunză verde pădureț
Între Olt și 'ntre Oltet,
Într'un vîrf de pisculeț,
Mî-a crescut d-un nuculeț.
Nucu-i mare, frunza-i rară:
Vine cucul despre seară,
Vine cucul de prin țară
Și cîntă cite-o cîntare.
La tulpina nucului
Cîntă tatăl cucului,
Iar la virful nucului

Cîntă muma cucului.
Jos, mai jos, pe rămurele,
Cîntă-mi două turturele
Pe placul inimii mele.
Cîntă-mî, cîntă, cîripesc,
Voinici la codru 'ndrăsnesc
Și prin codru se 'ndeșesc,
Numai cucului vorbesc:
— Cîntă, cuce, limba-ți pice
S'o ia neica s'o mănînce,
Că mult e bună și dulce!

16. HORĂ GLUMEATĂ ²⁾.

Așa joacă pe la noi
Și 'nainte, și 'napoi!
Așa joacă fetele,
Cînd le vine horile,
Cînd înfloresc florile.
Așa joacă tinerii,
Cînd înfloresc vișinii,
Cînd se coc semințele.

Așa joacă bătrînii,
Cînd se coace strugurii
Și cînd fierb vinurile.
Așa joacă babele,
Cînd le cad măselele,
Cînd se scurg ulcelele.

17. HORĂ SATIRICĂ ³⁾.

Bată-l vîntul și seninul
P'âl de tot seamănă inul
Și nu sădește la viță,
Domnul milă să-i trimiță.

Nu i-ar mai ajuta dracul
Ălui de face daracul:
Cînd l-o lua și l-o începe
Să cază 'n el, să se 'nțepe.

1) Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

2) Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

3) Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

Găsi-l-ar sughiț și tuse
P'âl de face furci și fuse
Și nu ia pruni să sădească
Țuica să se inmulțească.

Dumnezeu sfintul s'ajute
Ăluia de face bute
Și să ferească de boale
Pe ăl de face la oale.

18. COLIND RELIGIOS¹⁾.

(Colindul Crăciunului).

Astă seară-i seară mare,
Florile d-albe!
Sara mare-a lui Crăciun,
Florile d-albe!
Cînd s'a născut Domnul bun,
Florile d'albe!
Noi umblăm
Să colindăm
P'astă noapte 'ntunecoasă.
Pe cărare alunecoasă,
Nemerirăm l'astă casă,
L'astă casă, l'ast domn bun.
Domnul bun, jupin (cutare),²⁾
El de veste cum prindea,
Înainte ne eșia
C'un clondir plin de rachiū:
Cu clondirul d'a dreapta,
Cu paharul d'a stînga;
Din clondir turnîndu-ne,
Din gură grăindu-ne;
— Voi, patru colindători,
Vă alegeți doi
Din voi,
Doi din voi mai tinerei,
Și săriți în cea grădină:
Rupeți fir
De calomfir
S-o stebă de busuioc;
Treceți
Mergeți
La fîntină,
La fîntina lui Iordan;
Muiati fir
De calomfir

Și stebă de busuioc
Ș'apoî mergeți colindînd
Doi pe urmă botezînd;
Stropiți casă,
Stropiți masă;
Stropiți feți³⁾
De coconi creți.
Coconi creți s'or pomeni,
Mai frumos ne-or dărui
Cu daruri de la părinți.
Stropiți feți
De fete mari:
Fete mari s'or pomeni,
Mai frumos ne-or dărui
Cu daruri de la părinți.
Stropiți feți
De fete mari:
Fete mari s'or pomeni,
Mai frumos ne-or dărui
Cu mahrămî grele de fir;
Stropiți feți
De cei bătrîni:
Cei bătrîni s'or pomeni,
Mai frumos ne-or dărui
C'un colac -
De griu curat
Pe colac vadra de vin,
Fie galbenul deplin,
C'asa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni.
Bună vremea 'n aste case,
La mulți ani cu sănătate
Că-i mai bună de cit toate.

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ Se rostește numele persoanei la care se colindă.

³⁾ Feți = fețe.

19. COLIND ISTORIC ¹⁾.

(Solul).

Din curte, din curte
La Domn Mircea-Vodă
Mi-este-un cal legat,
Legat și 'nfrinat.
Ba nu mi-e legat
Și nu mi-e 'nfrinat,
Ci mi-e priponit
Cu pripon d'argint,
Și pe el mi-l țin
Vr'o cincî vorniceî,
Vr'o cincî comișei:
Doî de dirlogeî,
Doî de d-albe scări,
Iar al cincilea
Frumușel mi-l bate,
Mi-l bate pe spate
Și mi-l netezește
Și mi-l potrivește
Cu cioltar ²⁾ de fir,
Ciucurî d'ibrișim,
Ciucurî de argint
Lungî pină 'n pămînt.
Domnul Mircea-Vodă,
Afar' de-mî eșia,
'N curte se plimba,
Calul că-mî vedea,
Din gură vorbia
Și ast-fel întreba:
— Al cui e ăst cal
Vinăt bidiviū,
Cu cioltar de fir,
Ciucurî d'ibrișim,
Ciucurî de argint
Lungî pină 'n pămînt?
Tinărul (cutare),
Unde-și auzia,
Din curtenî eșia,
Domnului vorbia
Și mi-î răspundea:
— Doamne Mirceo-Vodă,
Ast leū, paraleū,
Este darul tău;
Că știi aū nu nu știi,

Minte de măî ții,
Că m'al fost trimis
Cind eram comis,
La un mare craiū,
Capul să-i-l taiū?
Deci, marele craiū,
Viind cu alaiū,
Dacă m'a văzut
Bine i-a părut:
La masă m'a pus
Și m'a ospătat
Și te-a dăruit
Cu-ăst cal bidiviū.
Frumoasa crăiasă
Mindră și aleasă,
Dacă m'a văzut
Bine i-a părut:
La masă m'a pus
Și m'a ospătat
Și te-a dăruit
Cu cioltar de fir,
Fir și bașbafir.
Dalbii coconășî,
Dalbî și drăgălașî,
Dacă m'aū văzut,
Bine le-aū părut:
La masă m'aū pus
Și m'aū ospătat
Și te-aū dăruit
Cu ciucurî de fir,
Fir și ibrișim,
Ciucurî de argint
Lungî pină 'n pămînt.
Iar dacă am văzut,
Pace c'am făcut
Și dar ți-am adus!
Domnul Mircea-Vodă,
Dacă-l auzia,
Din gură-î grăia:
— Tinere (cutare)
Dăruit să-ți fie
Darul de solie,
Fie-ți spre vecie!

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ *Cioltar* este cuvîntul vechiū care se exprimă azi prin vorba

20. COLIND VÎNĂTORESC ¹⁾.

Cine-mi tot hrănește
Și mi-și îngrijește
 D'un cal
 D'un ogar
 D'un vinăt șoimel?
(. ²⁾) și hrănește
Și mi-și îngrijește
 D'un cal
 D'un ogar
 D'un vinăt șoimel.
(.)—I hrănește
Și mi-i îngrijește
Pînă 'n primă-vară
Cînd ziua-i mai mare
Și nu-i zăduf tare.
Atuncia-mi eșla
'N lunca Jiului
Și 'ntr'a Oltului
Și drumul le da.
Șoimul o ia 'n vînt,
Calul pe pămînt.
Calul îl grăia
Și astfel îl zicea:
— D-alei, făt frumos,

Șoimul zboară 'n vînt,
Eu fug pe pămînt;
Dar dacă m'o 'ntrece
Cum s'a îngimfat
Și s'a lăudat,
Vinele să-mi scoți
Curele să-ți faci
Să te 'ncurelezi
'N luna lui Cuptor
Cînd ești călător;
Iar de l-oiu 'ntrece
Aripa să-i tai,
Aripioara dreaptă
Minte ne'nțeleaptă;
Șoimul să-ți slujești,
Vetrilă să-ți faci
Ca să te 'nvelești
'N luna lui Cuptor
Cînd ești călător!
(.) făt frumos,
Fie-mi sănătos
Cu frați, cu părinți
Și cu noi cu toți.

21. VASILCA ¹⁾.

Cum e 'n cer și pre pămînt,
C'asa zice Domnul sfînt;
Dar în dalbe minăstiri
Și 'n mai 'naltele zidiri
Numai jețuri stoborite
Pentru judecăți gătite,
Iar în jețuri cine-mi șade?
Tot la sfînti mai mărunței.
Mai în sus de scăunel
Mi-este-un jeț de aurel,
Iar într'insul cine-mi șade?
Șade bunul Dumnezeu
De-mi judecă pre Siva:

— Sivo-leo,
Vasivo-leo,
Ce-ai băut
Și ce-ai mîncat
D'ai un trup
Așa 'ngălat?
Unde-ai vărat
Ș'ai ernat
De-mi ești grasă
Și frumoasă?
Siva Domnului zicea
Și frumos îl răspundea:
— Sus la munte

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ Numele persoanei la care se colindă.

Am ernat,
Jir și ghindă
Am mâncat
De sint grasă
Și frumoasă.
La vale m'am scoborit
Apă rece d'am băut,
Apă rece, sloiū de ghiată
Numai bună la 'ngrășiata; ¹⁾
Prin grădini că am intrat,
Două trei verzi am mâncat,
Rominiū că m'au văzut,
După mine s'au luat,
Romini
Cu topoarele,
Țigan
Cu baroasele,
Cobzarii
Cu cobzele,
Lăutari
Cu diblele,
Casapi
Cu masatele, ²⁾
Olteni
Cu palanțele,
Dănciuci
Cu copăile,
Bucătari
Cu cleștele,
Flăminzii
Cu gurile;
Toți pe mine m'a 'ncolțit,

După ceafă m'au lovit;
M'au junghiat, m'au jupuit.
Luat-au Rominiū slănină
Și boerii carnea bună,
Iar Țiganul, ca Țiganul,
Nu știe ce e șofranul.
Luat-au Rominiū slănina
Și boerii carnea bună,
Iar Țiganii căpățina:
Pe lemn de teiū mi-o pirliră
Și frumos o'mpodobiră
Cu mărgelile, cu cercei,
Cu salbă de ghiocel,
Cu parale de opt lei;
La 'mnea-voastră m'au poftit
Frumos dar mi-ați dăruit:
Un colac
De griū curat
Cit piatra morii
De lat,
Pe colac
Vadra de vin
Și cu galbenul
Deplin,
C'ășia-i legea
Din bătrini,
Din bătrini
Din oamenii bunii!
La mulți ani cu sănătate,
Că-i mai bună de cit toate,
La boeri ca dumnea-voastră
Să ne iasă partea noastră.

22. PLUGUȘORUL ³⁾

Hăi, hăi
Plugușor cu doi-spre-ce boi.
Hai, hăi!
Plesniți măi!
Hăi, hăi!
Plecarăm într'o sfintă Joi

Cu plugul cu doi-spre-ce boi:
Boii din nainte
Cu coarnele poleite,
Boii din mijloc
Cu coarnele de foc,
Boii de la roate

¹⁾ Cuvînt fabricat de necesitatea rimei = îngrășare.

²⁾ Măcelari cu cușitele lor.

³⁾ Colecțiunea V. Alexandri.

Cu coarnele belciugate,
Boi streinei
In coade codâlbei,
Să aibă (cutare) parte de ei.
Trosniți măi!
Hăi, hăi!
Deci cu plugul ferecat,
Cu cateni de fier legat
Cum este bun de arat,
Noi junii
Cu ai bătrâni
Eșirăm la cimpul mare
Cam în răsărit de soare,
Și pământul măsurarăm
Măsurarăm și-l ararăm:

Joile
Văile,
Mercurile
Gropile.
C'asa n'era ulocurile.
După ce-l ararăm
Il grăparăm
Și griu curat semănarăm:

Grii de vară
Făr' secară,
Să răsără
'N primă-vară.
Trosniți măi!
Hăi, hăi!

Să ne vie cu isbindă
Ast an, cu mare dobindă!
Piară din noi viclesugul
Și sosească-ne belșugul!
Plesniți, măi!
Hăi, hăi!

Și apoi, mergînd la luna,
La luna, la săptămîna,
Să vedem cum ne dă mina,
Ne minunarăm
Și mult bucurarăm
Cînd îl privirăm
Și-l găsirăm:

În paiu
Ca creștia,
În spic
Ca vrabia
Și'n bob
Ca mazărea.
Plesniți măi!
Hăi, hăi!

Merserăm
La țigurile,
Cumpărarăm
Fier ș'otele
Și făcurăm secerele
Pentru nouă nepoțele.
Unii-l secerau
Alții snopi făceau,
Din snopi clae minunată
De mult norod lăudată.
După ce-l secerarăm,
Îl treerarăm
Cu opt jugani jugăniți
Tot suflînd de osteniți:
Pe unde călcau
Pietrele sdrobiau,
Și ca ziua luminau.
După ce-l treerarăm,
Îl vinturarăm
Și'n saci îl băgarăm:
Sacii în car am urcat,
Cu toți la moară am plecat.
Trosniți, măi!
Hăi, hăi!

Hodoronc... tronc...
Ajunserăm la soc
Și găsirăm morarul la foc.
Frate morar
Măi, măcinar,

Am venit să măcinăm,
Roata morii să-ți spalăm!
Iar el cam ne'mbrăcat,
Mîna sub moară-a băgat
Și țărița sărăciei
O dete'n gura vijeliei,
Iar cu țărița uricioasă
Fugi și iarna lenevoasă.
Trosniți, măi!
Hăi, hăi!

Și măcinarăm
Și caru'ncărcarăm,
Și sosirăm la astă casă
Pe care belșugul n'o lasă,
Și sosirăm l'aști oameni bogați
De daruri sfinte 'ncărcați.
Am mai ura, am mai ura,
Dar nu stem de ici colea,
Ci sintem de la munți,
Unde sint frații mulți,

Unde paiul de grü e mic
Şi Românul e mult voinic.
Trosniţi, măi!
Hăi, hăi!
Pămîntul este cam uscat

Fiarele ni s'au mîncat ;
Pămîntul e cam glodoros
Şi fiarele ni s'au cam ros,
Şi veselî acum aşteptăm
Drept esteneală ospaţ să luăm.

23. CÎNTEC DE STEA ¹⁾

Steaua răsărită
Străluceşte,
Naştere mărită
Ne vesteşte :
Că s'a născut Domnul
Cel puternic
Pe pămînt ca omul
Cel nemernic,
Din fecioară sfîntă
Prea curată :
Astăzi lumea cîntă
Bucurată.
Magii cum zăriră
Steaua mare,
Se călătoriră
După zare.

De la stea 'nvăţară
De sosiră
In Vitleem-ţară,
Şi găsiră
Pre Christos Mesie
De-l văzură
Şi de bucurie
Se umplură ;
Ca la 'mpărat mare
'Ngenunchiară
Şi cu scumpă dare
Se 'nchinară
Şi c'o glăsuire
Îl slăviră,
Toţi într'o unire
Îl măriră.

24. VICLEIMUL ²⁾

(Dialogul între Irod şi Crai)

Craii (în cor). O Iroade
Impărate,
Te-a umplut
De răutate
Zădărnicia
Lumească
Şi zavistia
Domnească.

Gaspar. Cinstea ne este prea mare
Că ne 'nfăţişăm împărăţiei tale.

¹⁾ Colecţiunea Anton Pann.

²⁾ Colecţiunea Teodorescu G. Dem.

Irod. Prin Ierusalim umblați:
Ce, pe cine căutați?
Gaspar. Sintem trei Magi călători,
Crai ca frații iubitori:
Văi, coline neumbrate
Și păduri nedesfundate
Pretutindenea călcăm
Și de 'mpărat întrebăm.
Din Persida am plecat
Că-o stea ni s'a arătat
Pe cerul înseninat.
Aici cum am ajuns
— Steaua 'n nori ni s'a ascuns
Și ne-a fost a ne plimba
Și prin oraș a 'ntreba:
„Unde s'a născut, — zicînd —
„Un crai mare de curînd?“
Dar niște ostași ai tăi
Foarte răpitori și răi
Cu putere ne-aū supus
Și nainte-ți ne-aū adus.

(Irod îi întreabă cine sint. Ei răspund pe rînd; apoi Gaspar cere lui Irod să spue și el cine e).

Irod (scoțînd sabia). Răi varvari din răsărit...
Al meu nume cînd l-aude
Pasărea în nori s'ascunde.
Eu sint Irod împărat,
Pe cal am încălecat,
Paloș în mină-am luat
În Vicleim am intrat
Și, din picior cînd am dat,
Pămîntul s'a tremurat.
În Vicleim am intrat
Paisprece mi am tăiat:
Pin' la paisprezece mi
Tot prunci mărunțel, copii
De doi ani și mai în jos
Împreună cu Hristos.
Deci la ce-l tot căutați
Să-i slujiți, să vă 'nchinați?
Iată noul împărat:
Paloșu-mi cel încrunțat!

25. JOCUL PĂPUȘILOR ¹⁾

(Vinătorul)

- Vin.* Bună seara, mă Paiată,
Mă cunoști cine sînt ?
- Paiata.* Cum să nu te cunosc ?
Mai e vorbă ?
- Vin.* Eu sînt Ghindă vinătorul...
- Paiata.* Care 'mpușcă cu mosorul...
- Vin.* Care 'mpușcă căpriorul...
- Paiata.* Pină 'mpușcă-î duce dorul.
- Vin.* Ia nu mai tot trîncăni...
Eu sînt vestitul Ghindă,
Care se culcă 'n tindă...
- Paiata.* Și nemerește 'n grindă.
- Vin.* Eu sînt Ghindă sergentul,
Omor...
- Paiata.* ...mămăliga cu pieptul
Și cu mustățile
I-adunî bucațile.
- Vin.* Cînd sînt vrăbiile 'n meiū
Dobor dintr'o sută trei.
Și cînd sînt pe bătătură
Le ologesc cu-o zburătură.
Măi, moșule, unde ești ?
Orî ți-e gura surdă ?
- Moșul.* Ce e, măi Ghindă, ce e ?
- Vin.* N'ai văzut vre-un epure, mă ?
- Moșul.* Dar ce-ai cu el, măi Ghindă ?
- Vin.* Să-l împușc, mă, să-l împușc
Și din carnea lui să mușc.
- Paiata.* Mă, Ghindă, ascunde-te
Că vine epurile
Și te mînîncă.
- Vin.* Ațîn'te, Ghindă, ațîn'te.
- Paiata.* A eșit din arătură
Cu-o bucată de ghindă în gură.
- Vin.* Și fuge spre fineață
Întocmai ca o paiată. (Îl împușcă).

26. ORAȚIE DE NUNTĂ ²⁾

— Bună dimineața,
Cinstiți socri mari!

— Mulțăm d-voastră
Băeți militari!

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

Dar ce umblați,
Ce căutați?
— Ce umblăm
Ce căutăm?
La nimeni n'avem
Seama să ne dăm.
Multe mări am trecut,
Multe țări am bătut
Și orașe și sate
De departe
Am colindat,
Și nimeni seama
Nu ne-a luat.
Cine sinteți
Dumnea-voastră
Să ne luați
Seama noastră?
Dar... fiind-că ne'trebați,
Să ne lăsați
Cu încetul,
Cu 'ncetișorul,
Să ne dăm cuvîntul
Cu adevărul
Că, de multe ce sint și dese,
Nu le putem spune alese.

Tinărul nostru 'mpărat
De dimineață s'a sculat,
Fața albă și-a spălat,
Chica neagră-a peptănat,
Cu straie noi s'a 'mbrăcat,
Murgul și l-a înșelat,
Cu trîmbița a sunat,
Mare oaste-a ridicat:
Două sute grăniceri,
O sută feciori de boeri,
Din cei mai mari,
Nepoți de ghinării,
Și, pe la răsărit de soare,
A plecat la vinătoare
Ș'a vinat țara de sus
Despre apus
Pînă juganii ne-au stătut
Și potcoavele au pierdut.
Atunci ne lăsarăm mai jos,
P'un deal frumos,
Și alergărăm
De vînarăm
Munții
Cu brazii,
Și cu fagii,

Cerul
Cu stelele,
Cîmpul
Cu florile,
Dealul
Cu potgorile,
Vîlcelele
Cu viorelele
Și satele
Cu fetele.
Cînd dete soarele 'n de seară,
Eșirăm la drumul cel mare
Și deterăm d'o urmă de fiară:
Stătu toată oastea 'n mirare...
Unii ziseră că e urmă de zînă
Să fie 'mpăratului cunună.
Așa se mai chibzuiră
Și se găsiră
Alți vinători,
Mai cunoscători,
Și ziseră că-i urmă de căprioară
Să fie 'mpăratului soțioară.
Dar nunul cel mare,
Cu grija 'n spinare,
Călare p'un cal
Ca un Duciupal,
Se ridică 'n scări
Și se umflă 'n nări,
Și făcu ochii roată
Peste oștirea toată
Și, cînd incoace privi,
Aicea zări
O floriciță frumoasă
Și drăgăstoasă,
Și vîzînd că nu 'nflorește,
Nici nu rodește
Și nici locul nu-i priește,
Ci mai mult se ofilește,
Ne trimise pe noi, șase lipcani,
Călări pe șase jugani,
Cu coarne cănite,
Cu frîne zugrăvite,
Cu unghiile costorite,
Cu cozile impletite,
Și cu toții să pornim
Și la curțile d-voastră
Să venim,
Ca floricița s'o luăm
Și la împăratul s'o ducem.
Pornirăm
Și venirăm

Pe fața pământului,
Pe aburii vîntului,
 Bind
 Și chiuind
Și din pistoale trăsînd,
 Caii încurînd,
Pe nări flacări lăsînd,
 Rîncezînd
Și din unghii scăpărînd,
 Pînă am sosit
 Și v'am găsit.
Acum, ori floricea să ne dați,
Ori, de unde nu, nu scăpați;
Căci am venit cu tîrnăcoape
 De argint
 Să scoatem floricea
 Din pămînt;
S'o scoatem din rădăcină,
S'o sădim la 'mpăratu'n grădină,
Ca acolo se 'nflorască,
 Se rodească,
 Locul să-l prîlască,
 Și să nu se ofilească.
Dacă d-voastră, socii mari,
Ne credeți niscari tilhari
Avem și firman cu pecete
 De la 'mpărăție.
Cine știe carte lătinească
Se vie să ni-l citească;
 Iar cine nu știe
 Să nu vie,
 Ci ca de foc să se păzească.
Să ne aduceți, socii mari,
 Oameni cărturari:
Vr'un popă cu barba deasă
Să ne citească carte aleasă:
Să nu fie cu barba cănită
Să remie cartea necită,
Ori vr'unul cu barba rară
 Să ne ție pîn' diseară,
Ci unul cu barba ca fusul
Să ne dea curînd răspunsul.
Răspunsul nostru este:
 Șase pahare de vin,
 Șase mahrame de in,
De care se găsesc p'aici,
Cusute cu fluturi și arnici;
Fie și cu strămătură,
Numai să fie cu voe bună;
Să fie și de mătăasă,
 Numai să fie d'aici din casă,
 De la cinstita mireasă;

Să nu fie de pe la vecine,
Să pățim vre-o rușine,
Că atunci va fi cinstea noastră
Și ocara dumneavoastră.

Socri mari, ascultați
Și în urechi băgați:
Cînd o da soarele 'n de-seară,
Mare oaste vă 'mpresoară.
De n'eți avea bucate de ajuns,
Să vă cătați loc de ascuns:
 Să aveți buți cu vin,
 Care cu fin,
 Boi grași,
 Claponasi,
 Vacii lăptoase,
 Fete frumoase;
Să mai aveți, socii mari,
 Și lăutari:
 Să vie și tot satul,
 Să se veselească 'mpăratul.
Cînd o fi soarele 'n de-seară,
Mare oaste vă 'mpresoară:
 Să lărğiți casa
 Să 'ntindeți masa,
Că vine 'mpăratul îndată
 Cu oștirea lui toată:
O sută cincizeci și cinci
De cei mai voinici,
 Cu fețele alese,
 Cu mincile sumese,
 Scobiți în măsele,
 Gătiți, soacre mare,
 Pentru oasele tale!
Noi am vrea să descălicăm,
Dar n'avem jos pe ce să ne dăm:
Nu sîntem ciobani de la oi
 Să descălicăm în noroiu,
Nici nescal-va morari beți
 Să descălicăm în scaeți,
Ci sîntem boeri mari,
 Ghinărari,
 De lingă mare
 De unde soarele răsare.
Nouă să ne aduceți scaune de
 argint
Să descălicăm aici pe pămînt
 Sau să întindeți covoare,
 Să descălicăm în privdoare;
La cai să dați fin, ghisdeii verde,
Cosit din noaptea Sintului-Gher-
 ghe

Cu roua neluată,
Cu floarea nescuturată,
Strîns în serbători
De două fete surori:
Căii noștri să mănince
Și din capete să nu miște,
Căii noștri să bea
Și din capete să nu dea,
Că și dumneavoastră
Din partea noastră
Urechile vi s'or tăia.
Noi am descălca
Și am mai sta
D'am mai ura
Dar ni-e frică c'om însera
Și avem de trecut stînci,
Văi adînci,
Munți
Cu brazi mărunți
Și 'ntunecoși.
Bine v'am găsit sănătoși!

Soacre mare, ce s'a făcut
S'a făcut:
Nu mai e de desfăcut.
Să dai numai opt boi
Și șapte vaci
Ș'apoi să rabzi și să tacl.
Ține, soacre mare!
Ia astă rădăcină uscată,
Jos crăcănată,
Mare și spătoasă
Ca o broască țestoasă,

P'icea lată, p'icea lată.
La inimă, soacre, o dată!
Să nu o sâruti tare,
Că și căciula din cap îți sare;
Să o sâruti mai binișor,
Să-ți pară mai dulceșor.
Poftim de beți!
Și vedeți
Că e rachiu de la Pitești,
Cînd bei te înveselești.
Iar nu țuică de a d-voastră,
Zeamă de prune,
Faci burta tobă,
Intri după sobă
Și stai cu greerii de vorbă.
Tot urînd, socri mari,
Vedem că toți ai rămas
Cei de la spate
Cu gurile căscate,
Cei din nainte
Cu gurile proțapite.
Aduceți dar un vas
Cu prune uscate
Să aruncăm în ale guri căscate,
Un putineiu cu lapte bătut
Să le turnăm pe git.
O strachină cu poame,
Să dăm la ale cocoane,
Că vedem ca s'au slăbit de foame,
Și vr'o ciți-va usturoi
Se dăm pe la ai ciocol,
Fiind c'au poftit pe la noi.
Munți înalți, luminoși,
Bine v'am găsit sănătoși!

27. CÎNTECUL PAPANUDELOR ¹⁾

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
Ca să 'nceapă ploae,
Să curgă șiroaie.

Cu găleata, leata
Peste toată sloata:
Unde dă cu maiul
Să crească mălaiul,
Unde dă cu sapa
Să curgă ca apa.

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

Ha! Catrino, să sărim
Paparudele!
Că știi iarna ce pățim,
Paparudele!

Ca pasărea prin copaci,
Paparudele!
Ploaie multă ca să faci,
Paparudele!

28. CÎNTECUL CALOIANULUI ¹⁾

Iani, Iani,
Caloiani,
Ia cerului tortile
Și deschide porțile
Și pornește ploile:
Curgă ca șuvoaele,
Umple-se piraiele,
Printre toate văile;

Umple-se fintinile
Să răsără grînele,
Florile,
Verdețele,
Să crească finațele,
Să s'adape vitele:
Fie multe pitele!

III. LITERATURA BATRÎNETII

29. BALADA „SOARELE ȘI LUNA“ ²⁾

Foae de cicoare
In prunduț de mare
Iată că-mi răsare
Puternicul soare,
Dar el nu-mi răsare,
Ci va să se 'nsoare,
Că mi-a tot umblat
Lumea 'n lung și 'n lat,
Țara Romînească
Și Moldovenească
Lungiș,
Curmeziș,
Măre, nouă ai ³⁾
Tot pe nouă cai:

Patru a cîmpăvit ⁴⁾,
Cinci a omorit
Și tot n'a găsit
Potrivă să-i fie
Vre-o dalbă soție;
Făr' de mi-a găsit
Și mi-a nemerit
La nouă argele
Nouă feciorele
In prunduț de mare
Pe unde răsare.
A mai mititică
Ca o floritică

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

²⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

³⁾ AI = ani.

⁴⁾ A cîmpăvit = a prăpădit.

In mijloc şede
 La lucru lucra
 Pe toate 'ntrecea;
 Că ea tot ţesea,
 Ţesea, 'nchindisia
 Şi ea se numia
 Ileana
 Sinzeana,
 Doamna florilor
 Şi-a garoafelor,
 Sora soarelui,
 Spuma laptelui.
 Soare răsăria
 Şi soare-mi venia
 La gură d'arcea.
 Cu dinsa vorbia,
 Frumos o 'ntreba,
 Din gură-i zicea:
 — Ileană, Ileană,
 Ileană Sinzeană,
 Doamna florilor
 Şi-a garoafelor,
 Sora soarelui,
 Spuma laptelui,
 Ţeşi şi 'nchindiseşti,
 Fir verde 'mpleteşti
 Şi mi te zoreşti
 Cămăşi să-mi găteşti
 Şi mi te grăbeşti
 Să te logodeşti
 Că eu am umblat
 Lumea 'n lung şi 'n lat
 Ţara Rominească
 Şi Moldovenească
 Lungiş
 Curmeziş,
 Măre, nouă al
 Tot pe nouă cai;
 Patru-am ciumpăvit,
 Cinci am omorît
 Şi nu mi-am găsit
 Potrivă prin lume
 Afară de tine.
 Ileana
 Sinzeana

Doamna florilor
 Şi-a garoafelor,
 Sora soarelui,
 Spuma laptelui,
 Ea, dac' auzia,
 Din gură-i grăia:
 — Puternice soare,
 Eşti puternic mare,
 Dar la spune-mi: oare
 Und' s'a mai văzut
 Şi s'a cunoscut,
 Und' s'a auzit
 Şi s'a pomenit
 Să la sor' pe frate
 Şi frate pe sor' ?
 Soarele-mi ofta
 Şi iar o ruga ...
 Pin' ce Ileana
 Din gură-i grăia :
 — Eu că te-oiu lua
 Cum zici dumneata,
 Viteaz dac' ai fi
 Şi t'ei bizui
 De mi-ei isprăvi
 Pod pe Marea-Neagră
 De fier
 Şi oţel,
 Iar la cap de pod
 Cam de-o minăstire
 Chip de pomenire,
 Chip de cununie
 Să-mi placă şi mie,
 Cu-o scară de fier
 Pin' la 'naltul cer.
 Puternicul soare ...
 In palme-mi bătea
 Şi pod se făcea ...
 Şi iar mai bătea
 Scară se 'ntindea
 O scară
 Uşoară
 De fier
 Şi oţel
 Pin' la 'naltul cer.

(Soarele se urcă la cer şi află pe Moş-Adam şi pe Maica Iova = Eva, care îl conduc prin Raiu şi lad ca să-l decidă a renunţa la planul de căsătorie cu sora lui).

Foae, foicea,
 Soar'le ce-mi făcea?

De câte-mi vedea
 Nu se 'ndupleca,

Ci, mare, -mi pleca
 Ci, mare, -mi zbură
 La gură d'arcea
 Tot la soră-sa
 Și iar o 'ntreba
 Și iar o ruga.
 Ea tot mală cerca,
 Din gură-i zicea:
 — Frate, frățioare,
 Puternice soare,
 Cine-a auzit,
 Cine-a pomenit
 Să ia sor' pe frate
 Și frate pe sor' ?
 Dar eu te-oiu lua
 Viteaz dac' ai fi
 Și t'ei bizui
 Până 'n zori de zi
 Mie să-mi croești
 Și să-mi isprăvești
 Peste Marea Neagră
 Un pod de aramă
 Să nu-l bagi în seamă,
 Iar la cap de pod
 Cam d'o minăstire,
 Chip de pomenire
 Chip de cununie
 Să-mi placă și mie.
 Puternicul soare
 Ca puternic mare
 'N palme că-mi bătea
 Podul se 'ntindea.
 Când le isprăvia
 La ea se ducea,
 De mină-o lua
 La pod că-o ducea...
 Floare ș'o lălea,
 Podul când trecea,
 Pe pod când mergea
 Către minăstire
 Pentru pomenire
 Și la cununie
 Să-i fie soție,
 Ileana
 Sinzeana,
 Doamna florilor
 Și-a garoafelor,
 Sora soarelui
 Spuma laptelui
 Din gură-i zicea
 Și astfel îi grăia :

— Frate, frățioare,
 Puternice soare,
 Und' s'a mai văzut
 Și s'a cunoscut
 Mirele d'a dreapta
 Mireasa 'nainte ?
 Ci mi-a fost și-o fi
 Și s'o pomeni
 Mirele înainte
 Mireasa d'a stînga.
 Puternicul soare,
 Puternic și mare,
 De mină-o lăsa
 Nainte-i trecea,
 Iar ea, val de ea,
 Așa de-mi vedea
 Cruce că-și făcea
 În Mare sâria
 Și mi se 'nneca.
 Domnul se 'ndura
 Mreană că-o făcea.
 Soarele-mi vedea
 Și înarmuria,
 Năvodari chema
 Năvod aducea
 Și 'n mare-l băga ;
 Mulți galbeni că da
 Să-i scoață dalba.
 Luptă ce-mi lupta
 Indesert era,
 Că ei n'o găsia
 Și n'o mai prindea
 În năvod trăgea
 O mreană de Mare
 Cu solzii de zare,
 Pe mal d'o scotea
 Pe mal d'o zvirliă,
 Sfintii din cer vedea
 Jos se scobora
 'N palme că-o lua
 Și mi-o curăța
 Solzii de-i cădea
 Și 'n cer mi-o zvirliă.
 Colo Moș-Adam
 Și cu Maica Iova,
 Unde mi-o vedea,
 Ei, mare, că mi sta
 De mi-o sclivisia
 Nume că-i dădea
 Lună mi-o chema.

(Apoi Dumnezeu-i pronunță sentința :)

Lumea cît o fi
Și s'o pomeni
Nu v'eți intilni
Nici noapte nici zi;
Soare cînd o sta
Cătră răsărit,
Luna s'o vedea
Tot către sfințit;
Luna d'o luci
Către răsărit,

Soarele mî-o fi
Tot către sfințit.
Și de-atunci se trase
Și de-atunci rămase
Că ei se gonesc,
Și nu se 'ntîlesc:
Lună cînd lucește,
Soarele sfințește;
Soare cînd răsare,
Luna intră 'n mare.

30. BALADA „CHIRA“ ¹⁾

În vadul Brăilii
'N scursul Dunării
Printre caicele
Maî în jos de schele
Carcă mi-se 'ncarcă
Două-trei sandale
Nouă galioane.
Dar ce mi se 'ncarcă?
Fir și ibrișin
Cu postav d'al bun
Și cine le 'ncarcă?
Un arap buzat
Negru și ciudat
Cu solzi după cap
Par'că sint de crap...
Și cînd îmi strănută
Cîiniî că 'ntărită.
Pînă le 'ncărca,
Pînă le umplea,
Vin de unde bea?
Tot din Brăila
Și de la Chira,
Chira, Chiralină

Floare din grădină
Fata Chițului...
Pe Chira-mî privia
Din gură-i zicea:
— Chiră, Chiralină,
Floare din grădină,
Ia-mă tu pe mine
Ca să trăești bine...
Că eû mi țî-oîu face
Brie
Și maramă,
Roche
Și năframe,
Paftale
De aur
Cu solzi
De balaur
Și haîne
De aur
Cu pene de graur...
Dar Chira-mî ridea
Și nu-l asculta.

(După maî multe rugăciuni rămase neascultate).

Arapul buzat
Negru și ciudat

Cu solzi după cap
Par'că sint de crap,

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

El se repezia,
Mare, la Chira
Și mi-o 'mbrățișa
'N caic o ducea
Și mi-o arunca
Sus peste sandale
Peste bolozale
Pe vraf de nafele

Și de malotele.
Apoi mi-o lega
Cu plete din cap
De virf de catarg
Și cu ea-mi pleca
Iute se ducea,
Tâind Dunărea.

(În timpul acesta, frații Chirii vin acasă și află de la muma lor cele întâmplate).

Trei frați ai Chiril,
Hoții Brăilii,
Șerpii Dunării
Unde mi-auzia
Ei se necăjia
Vreme nu pierdea.

În apă săria,
Afund că se da
Din coate 'nnota,
Dunărea taia,
Iute se ducea...

(Înotînd, ei ajung vasul Arapului. Acesta adormise lângă Chira. Frații o întreabă dacă a plecat de bună voe cu Arapul și, cînd ea le spune că a fost răpită și că acum se află legată, încep să strige ca să deștepte pe Arap).

Arapul buzat
Negru și ciudat
Cu solzi dupa cap
Mi se deștepta
Paloș c'apuca,
Pistoale tragea;
Dar geaba tragea
Că nu nemeria.
Iar dacă vedea
Că-l apropia
Căicul lăsa,
În apă săria,
Din coat 'nnota,
Ca vîntul fugia.
Trei frați ai Chiril,
Hoții Brăilii,
Șerpii Dunării,
Apa cunoștea
Și cînd s'arunca

Iute-l ajungea:
De păr l-apuca,
La mal că-l tragea,
La mal d'ajungea
Ei mi-l judeca
Ei mi-l osîndia,
Paloșe scotea,
Bucăți îl făcea,
La câini îl dădea;
Dar câinii nu-l mîncea
De negru ce era
Și 'n foc l-arunca
Focul de-l topia.
Trei frați ai Chirii,
Hoții Brăilii,
Șerpii Dunării,
Lua pe Chira
Și-acasa-o ducea.

31. GOLEA ¹⁾

(Baladă).

(Mai mulți haiduci vor să facă o năvălire în contra Turcilor și fiindcă le trebuia un conducător dibaci, după propunerea unuia din ei Stan al Bratei, se duc la Golea acasă ca să-l ia cu dînșii).

Acolo de-mi ajungea
Pe muma Golii 'ntîlnia;
Cu cinste i se 'nchina,
Bună ziua că-î dădea
Și din gură că-î zicea:
— Bună ziua mumă-a Golii
Toceai din țara Moldovii!
Iar dînsa le răspundea
Și din gură le zicea:
— Ce-mi cătați și ce-mi umblați
Aū nu vă mai merge bine
Și-ați inemerit la mine
Ca să vă dau de mîncare,
Parale de cheltuială
Și haîne de primineală?
Stan al Bratei, d'auzia,
Din gură îi răspundea:
— Nicî drumul ne-a ostenit,
Nicî soare nu ne-a pripit,
Nicî la tine n'am venit
Ca să ne dai de mîncare,
Parale de cheltuială
Și haîne de primineală,
Ci-am venit, măre, să-ți dăm,
Măre, de-o rochiță nouă
Pe Golea să ni-l dai nouă,
Roche nouă 'n patru foi
Să lași pe Golea cu noi.
Baba dacă mi-asculta,
Ea lui Stan îi răspundea
Și din gură mi-î zicea:
— De n'ași purta roche nouă,
Pe Golea nu vi-l dau vouă.
C'a mai avut șapte frați
Șapte frați ca șapte brazi
Ș'a murit toți într'o Marți...
Foiceică micșunea,
Golea 'n casă că-mi dormia.
Imi dormia ori nu-mi dormia
Ori așa se prefăcea,
Cu urechia mi-asculta

Și-afară dacă-mi eșia
'N grajd de piatră că intra
Și pe roșbul că-l lua...
Golea mi-l încăleca
Și-afară dacă eșia
Mă-sei din gură-î graia:
— Maică, măiculița mea,
Maică, ori-ce-î vrea să zici
Eū nu rămiiu de volnic...
Și, după-ce cuvînta,
Vorba mă-sei n'aștepta:
Pinteni roșbului că da
Și ca vîntul se ducea
De se vedea
Pulberea
După ceata de volnici
Cinci-zeci, măre, fără cinci,
Ce-mi fac patru-zeci și cinci
De copii d'at Oltului
Cum îi place codrului...
Foae verde și-o lălea,
Golea după ce pornia
Haiducia că 'ncepea:
Turci bogați că sârăcia
Greci haini că chisăgia
Leși păgîni că pistosia
Și vestea mi se ducea
De cete și de Golea.
Sangiakul, cînd auzia,
Cinci sute de Turci pornia...
Dincolo de Valea-Rea
La Nedelea văduva
Golea-mi sta
Și-mi petrecea,
Bînd la vin
Și la pelin,
Bînd la vin cu vedrele,
Pelin cu ocalele,
Și iar bea
Și chefula
Pin' la unu se 'mbăta,

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

Iar cînd potera sosia
Nici-unul n'o mai simția
Afar' numai de Golea.
Golea-afară că-mi eșia
Cu Turci
Se încăera

Pe-Arnăuți
Că-i tăia
Și unul care scăpa
Veste la sangiak ducea
Că nu-i glumă cu Golea.

(Peste puțin — după cum îl blestemase mumă-sa — Golea se satură de haiducie și se întoarce acasă ca să se căsătorească).

Și mă-sei că-i aducea
I-aducea o noră 'n șatră
Să-i aprinză foc pe vatră

Și să-i facă sub firidă
Cite-o turtă nedospită.

32. MATEIU-VODĂ-BASARAB ¹⁾

(Baladă)

— Frunză verde matostat,
Hei Doamne!
Să nu mergi în Țarigrad,
Că sultanu-i supărat
De jalba ce-a căpătat.
Boerii ce-aū pribegit
Ei cu Grecii s'aū unit
Cu Grecii, Grecoaicele
Și toate Turcoaicele
La sultanul te-aū pîrit
Că țara ai sărăcit,
Că-ai pus biruri mari și grele
In cit toată țara geme.
Frunză verde, creț de teiū,
Frică mi-este să nu piei.
Oleoleo, Doamne Mateiū,
Ești nevinovat și piei
Saū domnia că ți-o ia
Grecilor ca să le o dea.
Grecul e vidră spurcata,
Este fiară 'nveninată.
— Căpitane Costandine,
Tu cunoști țara mai bine,

Tu cunoști domnia mea
Cum a înflorit țara.
— Hei, Doamne Măria-ta,
Ascultă povața mea,
Să ne 'ntoarcem înapoi
Toată țara s'adunăm
Și bine să înarmăm,
Să ne gătim de războiū
Că sint mulți voinici la noi
Ce doresc moarte mai bine
De cit domn grec să le fie.
Frunză verde și-o lalea
Haī, Doamne, Măria-ta,
Grecii dă-i pe mina mea
Să-i joc ca p'o brebenea...
Să le arat domnia
Tot la git cu sabia.
Pin' oiū trece Dunărea
Toată țara va sălta
Și atuncia vei vedea
Binele în țara ta:
Pacea și cu liniștea
Va avea domnia ta.

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

33. REVOLUȚIA DIN 1848

Frunză verde liliac
La poartă la Iliad
S'a ridicat bairac;
Boerii s'au speriat
Cocoanele-au oftat
De frica lui Iliad.

Iar boerii s'aduna
Stinjenii de galbeni făcea
Și la sultanul mergea
Și așa se tingula:
„Stăpîne, măria ta,
„De ce ai liberat țara?
„De la munte pin' la baltă
„Ai liberat țara toată?“
Impăratul c'auzia,
Veste la Pași că dădea
Pe Turci că mi-ți scornia
Ca frunza și ca iarba;
La București că venia
Și pe cîmp se așeza,
Corturile-și întindea,
Steaguri roșii ridica;
Lumea proptea se punea,
Nici prin tîrg nu mai lăsa.
De foame ce le era
Dovleci verzi că mi-ți minca.

Turcii unde așa vedea,
Mîna pe mazdraci punea
Și p'în lume s'abătea;
Lumea că se spaimînta,
La o parte că se da;
Ei prin tîrg că mi-ți intra
La cazarma drept trăgea.
Militarii că-i vedea
Tunurile slobozia
Nici un Turc nu rămînea;
Numai unul mai scăpa
Și la pașă alerga
Și alți Turci mai mulți venia
Grele focuri ridica,
Și-unde drumul că le da
Milintarii mulți cădea
Și alții se speria.
Dar Iliad ce făcea?
In vapor că se punea,
Drumul Balții că lua
La 'mpărăție mergea;
Impăratul că-l vedea
Lui Iliad îi grăia:
„Iliade dumneata,
„De ce ai liberat țara?
„De la munte pin' la baltă
„Ai liberat țara toată!“

(Eliade scapă de osîndă și se întoarce în țară; apoi trece în Transilvania).

Părintele Znagoveanu
Care a liberat Țiganul,
In vale 'n palat ședea,
La bilețuri că făcea
Veste 'n țară că mi-ți da

Țiganii toți că afla
Și tare se bucura;
Romini se bucura
Că claca se micșora.

Notă. Această poezie, pe care am reprodus-o aproape în întregime—este publicată în „Columna lui Traian“ (1873, pag. 69). C. D. Aricescu, culegătorul ei, spune că auzit-o în 1853 de la lăutarul Dinu din satul Miulești, care o auzise de la un alt lăutar din Tîrgoviște. Primele versuri din partea ultimă le-am auzit și eu, însă sub forma:

Părintele Znagoveanu
Care slobozia Țiganul
Și îi da bilet la mină
Fără nici o para bună...

De asemenea cunosc un foarte scurt fragment dintr'o baladă

privitoare tot la evenimentele acestea, produsă de sigur în mahala-
lele Bucureștilor:

Ura! Ura! la palat
C'a 'nviat *Musiū* Iliad
Steagu 'n mină l-a luat
Și-un lipscan l-a ridicat!

34. DESCÎNTEC

(Exemplul citat de Cato)

Motas Voeta
Daries
Dardaries
Astartaries
Dissunapiter.

Huat Huat Huat
Ista
Pista
Sista
Adaunabon Dumnaustra.

(Regnard, *Essais d'histoire et de critique scientifique* apud G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare romine*).

35. DESCÎNTEC DE DESFACERE ¹⁾

Cînd o fată crede că o rivală i-a făcut *pe fapt*, adică a ferme-
cat-o ca să nu se mai uite nimeni la dînsa și flacăil să n'o mai joace
la horă, — se scoală dis de dimineață și ducîndu-se înainte de răsăritul
soarelui la o apă curgătoare, se scaldă, rostind în același timp des-
cîntecul următor:

— Bună dimineața, apă lină.
— Mulțămesc dumitale, gospodină.
— Apă lină și curată
De la Dumnezeu lăsată!
Ție închinu-mă
Rogu-mă
Să-mi dai cele nouă fete
Curate
Și luminate,
Cu minecile suflecate
Să-mi desfacă ist fapt mare.

De-î fapt de nene,
De-î fapt de mamă,
De-î fapt de frate,
De-î fapt de soră,
De-î fapt de vecin,
De-î fapt de strein,
De-î fapt de vecină,
De-î fapt de streină,
De-î fapt cu picioare de epure,
De-î fapt cu broască răpănoasă,
De-î fapt cu piele de șarpe,

¹⁾ După S. Fl. Marian, *Vrăji*, descîntece, farmece.

De-i fapt cu seû de la moară,
De-i fapt cu ştreang de spînzură-
toare,

De-i fapt cu os de om mort,
Rogu-mă,
Inchinu-mă

La voi nouă fete curate,
Luminate,

Cu mînele suflecate,
Cu poalele ridicate,
Să-mi desfăceţi ist fapt mare.
Luaţi nouă-zeci şi nouă de săpu-
şoare,

Nouă-zeci şi nouă de hirlecioare,
Nouă-zeci şi nouă de grebluţe,
Nouă-zeci şi nouă de furcuţe,
Nouă-zeci şi nouă de măturele,
Şi nouă-zeci şi nouă de oborocele,
Faptul de grabă să mi-l stringeţi
Cu săpuşoarele il radeţi,
Cu hirleţele il săpaţi,

Cu grebluţele il greblaţi,
Cu furcuţele il infurcaţi,
Cu măturile il măturaţi,
Sărcinuţe mi-l legaţi,
Şi 'n oborocele il încărcăţi,

Şi-l duceţi din sat în sat
Pe capul celui vinovat,
Imprejurul satului
Pe capul vinovatului.
Păreţii îi deslipiţi,
Ferestrele îi stricaţi,
In virful casei il turnaţi
Să cure în masa lui,
In cina lui
Şi 'n hodina lui.
Eû să remin curată,
Luminată

Cum sint de la Dumnezeu lăsată
Şi de popa botezată;
Eû să remin ca soarele 'n senin
Curată, amin!

36. DESCÎNTEC DE BUBĂ ¹⁾

N. N. s'a luat pe cale, pe cărare
Cînd a fost în miez de cale,
S'aû intîlnit cu o fată ţiuţialată;
N'a fost fată ţiuţialată
C'a fost bubă inveninată
Bubă infierbîntată
Bubă de 9 feluri,
Bubă de 9 neamuri.

Nimeni nu o aude cîntîndu-se
Şi glăsuindu-se din poarta cerului
Şi se roagă la Maica Preceste
Maică Preceste scoborîndu-se
Pe scară de ciară şi-intînsă
Mina albă, şi o 'ntriabă:
„Ce te vaerî, şi ce te cîntî“?
O maica mea prea sfîntă

M'am luat pe cale, pe cărare
Şi apuca-m'oiu şi descînta-oiu
Şi bine alege şi bine culege,
Din creerii capului
Şi din faţa obrazului.

Şi din lungul trupului
Şi din latul pieptului;
Din carne meale
Şi din oase virtoase
Şi în ţiermure ţipa-oiu,
Acolo să pteie
Şi să se risipească
Ca roua de dimineată
Ca scupit din cărare
Şi omu să remie curat şi luminat
Cum Maica Precesta l-a lăsat.

¹⁾ După Gaster, Crestomatie, vol. II.

37. ANECDOTE DESPRE ȚIGANI¹⁾

Un țigan se bagă într'o vie să fure niște struguri. Vierul îl vede, se ia dupe el, îl prinde; îl dă o bătae bună și-l svirle peste gard. Un drumeț vede pățania țiganului, și îi zice:

„Măi, da te a aruncat vierul ca pe un nap!“ — „Așa o fi,“ răspunde Bolboacă voinicosul; „ba el n'a putut scăpa, pînă nu și-a mutat gardul din sus de mine.“

-
- Măi Țigane, mincare-ai caș?
 - Cît de vrășmaș!
 - Dar urdă?
 - Cît de multă!
 - Dar jintiță!
 - Zece tigăițe!
 - Dar cu oile te-ai duce să le păzești?
 - Acum mai zică și altul că eu am zis destul!

38. ANECDOTĂ DESPRE SÎRBI²⁾

Era un sîrb foarte sgircit, cu copii mulți. Ajungînd cel mai mare de însurat, tatăl află de fata unui Român bogat și cu una cu alta, făcură nuntă și veni astfel în casa Sîrbului o noră foarte îndemînatecă și foarte vrednică. Toți erau obicinuiți să imbuce foarte repede la masă și să se scoale. Nora avea tot d'auna treabă la începutul mesei și cînd venea să mănince și ea, Sîrbul se scula și biata femeie rămînea nemîncată. Așa o zi, așa două, așa o săptămînă. Cînd se duse la septămînă fata la mă-sa, se plînsese și venind fratele ei, acesta n'o mai lăsa să se scoale în timpul mesei și mîncă și ea bine. Sîrbul însă nu pricepu și tot așa ținea pe noră nemîncată. Atunci fratele se hotărî să-și răsbune. Veni o dată la Sîrb pe mîncate, se așeză la masă și nu lasă pe bătrîn să mănince, țîindu-l cu vorba. Sculindu-se repede, zise cum era obiceiul Sîrbului:

Cine mîncat
Mîncat;
Cine nu, sculat
Dumnezeu săturat.

¹⁾ Din traista lui Moș Stoica, minciună din țara Ardealului, culese de Sandu Pungă-Goală.

²⁾ Publicată în «Columna lui Traian» sub titlul «Cîtea 'n varză».

Bătrînul se sculă flămînd. Peste noapte, fratele mase la el. Sirbul zise încet nevastei să-î dea ceva de mîncare. Ea îi spuse că e o putinică cu lapte în tindă. Pină să se ducă Sirbul, fratele fetel o vîrsă. Cerînd a doua oară, nevasta îi face azima. Pină să se ducă Sirbul, se scoală flăcaul și tot vorbind lînga vatră, dă cu vătraul și îi strică turta. Apoi se culcară. Sirbul însă flamînd, eși și se duse în grădină se roază coceni de varză. Flăcaul după el și începu să-l croiască cu un ciomag, strigînd că aî intrat bivoli! După ce-l bate bine îi spune morala: Dacă tu n'ai putut să rabzi o noapte de foame, cum vrei să ții pe sora mea tot d'auna nemîncată?

39. ANECDOTĂ DESPRE BĂRBAȚI

Pocăința bețivului ¹⁾

Un bețiv odinioară — dar eî zic că se putea
Chiar și ne-bețiv să fie, ci se tragă la mîsea,
Că el alta nu făcea
Ci cîta numai să bea —
Cum trecea pe lîngă-o crișmă ori pe lîngă-o bîcănîe
Și pîharele cu ochiul îi faceau par'că să vie
Vra să intre, însă și zice:
„O! Pîrdalnică de gură
„N'o să-ți vil odată 'n mînte
„Să te lași de bîtură?!
„Văd și eu c'aici e crișmă
„Și sînt sticle și butoaie
„Ce-ar putea să-ți ude gîtul
„Și picioarele să-ți moaie;
„Dar, la dracul, e rușine!
„Haide, fil și tu bărbat!
„Nu intra, ci treci alături
„Ca și cum ai fi uitat.
„Zi: nu voiî — și treci 'nainte,
„Și-o să vezi că merge bine.
„Începutu-î anevoie
„Urma vine de la sine

.....

Și zicînd ast-fel în sine-și, se trezi c'a și trecut
De la crișmă hăt departe, precum planul și-a făcut,
Și voios de-așa ispravă, cînd văzu cu bucurie
Că mai are el într'însul încă-atîta bărbăție

¹⁾ Versificată de T. D. Speranță.

Zice :

- „Bravo, dragă gură!
„Ia acuma văd și eu
„Că-s stăpîn deplin pe mine
„Ca să beu ori să nu beu.
„Ce să-ți fac, iubito, spune?—
„Nu știu cum să-ți mulțumesc
„Că trecuși de crîsmă-alături!!
„Hai 'napoi să te cinstesc“.
-

40. ANECDOTĂ DESPRE PREOȚI ¹⁾

Un popă nu prea știa să caute evangheliile din deosebitele dumineci și sărbători. Grija asta cădea tot pe capul bietului dascăl, care învățase, pe semne, carte mai multă.

Intr'un rînd dascălul necăjindu-se pe sfinția-sa, se face că-și uită să caute evanghelia ce era să se citească.

Se 'ncepe slujba, trece Otrenia, se 'ncepe Liturghia, vine rîndul evangheliei și popa începe, ca de obicei, cu glas trăgănat :

— „Zis-a Domnul . . .“

în vreme ce răsfoia prin carte să găsească semnul dascălului . . .

— „Zis-a Domnul . . . Zis-a Domnul . . .“

— „Dar ce-a zis?“ întrebă de la strană afurisitul de dascăl.

— „A zis să te dau dracului, că nu mi-ai pus zălogă la evanghelie“.

41. SATIRĂ DESPRE FEMEÎ ²⁾

- Vino, nevestă, la sapă!
— Vai, bărbate, -s rău bolnavă!
— Vino, nevestă, la vie!
— Vai, bărbate, rău mi-e mie!
— Vino, nevestă, la vin!
— Hai, dragă, să ne pripim!
-

¹⁾ Din traista lui Moș Stoica, anecdote din Ardeal.

²⁾ Colecțiunea Jarnik și Bărseanu.

42. PROVERBE 1)

Muerea a îmbătrinit pe Dracu. — Tocmeală țigănească, dar plata omenească. — Cu o floare nu se face vară. — Bate șeaua să priceapă Iapa. — Soarele de e soare, și tot nu poate încălzi lumea toată. — Interesul poartă fesul. — Spune-mi cum te cheamă, să-ți spuî cine ești. — Ziua bună se vede de dimineată. — Scump la tărițe și efin la făină. — Poale lungi și minte scurtă. — Mai bine azi un ou, de cît la an un bou. — Până la Dumnezeu te mănincă sfinții. — Ce naște din pisică, șoareci mănincă. — Poama nu cade departe de tulpină. — Mai bine un dram de minte, de cât o oca de noroc. — Omul nu poate scăpa de ce îi este scris în frunte. — Și a găsit tingirea capacul. — Se potrivește ca nuca în perete. — Leagă sacul la gură pină e plin. — Cine se frige la ciorbă, suflă și în iaurt. — Cit iți e plapoma te întinde. — Corb la corb nu scoate ochii. — Arde moara, dar și șoarecii se prăpădesc. — Nu știi de unde sare epurile. — Cine se pripește se pirstește. — Munte cu munte nu se întilnește, dar om cu om se întilnește. — Popa nu tîcă de două ori pentru o babă surdă. — Cine tace, merge în pace. — Apa trece, pietrele rămân. — Să nu dea Dumnezeu omului cît poate să rabde. — Gaina de e pasăre, cînd bea apă tot se uită și ea la Dumnezeu.

43. EXPRESIUNI PROVERBIALE

A linge unde ai scuîpat. — A crede că cite sboară se mănincă. — A trage nădejde ca spinul de barbă. — A-și pune pofta în cuiu. — A lega sacul la gură pină e plin. — A căuta nod în papură. — A fi cu musca pe căculă.

44. BOCET

Din Muntenia 2)

Bucură-te minăstire
Că ce puîșor iți vine,

Da nu vine să 'nflorească,
Ci vine să veștejească.

1) Colecțiunea Ispirescu.

2) Burada, Datine la înmormintări.

Garofiță drăgălașă,
Aoleu ce mai frumoasă.
Cînd umblași să inflorești
Te porniși să vestejești;
A dat vînt și te-a pălit
Și moartea te-a amăgit.
Veniți frați, veniți surori
Tot cu mînunche de flori,
Cu făclii și luminări
Și mă plîngeți cu sudori.
Vă uitați și peste groapă,
Vedeți moartea 'ntunecată.

Roagă-te neică de popă
Clopotul tot să țî-l tragă
Să răsune văile
Să s'adune rudele,
Că tu astăzi te pornești
Și pe toți ne părăsești
Pe o cale 'ndelungată
Unde nu-i mamă nici tată,
Ci cîntări dumnezeești
Și cu cete îngerești
Nu-i nici val și nici durere,
Ci iubita mîngiere!

B. LITERATURA SCRISA

I. LITERATURA ESTETICĂ

45. DIN „ALIXĂNDRIA“¹⁾

Și se ridică de acolo Alexandru cu oștile spre țara Leșească și luă și alte țări multe și ajunseră la o pustie. Acolo aflară niște oameni cu obraze ca de om și cu trupurile de șarpe și se bătură cu Alexandru și periră de aceia zece mii. Și de acolo merseră pe lângă mare și ajunseră la un munte de fer, și era acolo niște păseri cu obraze ca de muieră și cu piepturi și cu părul de mulere și se lăsa pe oaste și lua omul de pe cal și fugea cu el la munte, altora le scotea ochii. Alexandru zice: să-și facă toți snopi de trestie, și să-i aprinză cu foc, și așa făcură. Cind vrură să treacă, ei aprinseră snopii, iară paserile se lăsară pe oaste și nu știa ce este focul, și deteră în foc și să aprinse aripele, și căzură jos în foc, și le tăiă, și le călcă cu cail, și periră păseri o sută de mii, iară din oastea lui Alexandru periră zece mii de oameni. De acolo se întoarse Alexandru la lume și ajunse la țara Egiptului și o bătu, și ajunse la marea albă și stătu acolo cu oștile și puse meșteri să facă corăbiil două spre zece de mii, și să între cite zece mii de oameni într'una, și se lucrară în șase luni și puseră Voevozi pe cinci mii de oameni, într'una pe Antioh Voevodul cu șase mii de oameni și pe Vizantie Voevodul cu opt mii de oameni și zise Alexandru: să intrați în corăbiil, și să mergeți pe mare, și să bateți cetățile de pe mare, iară apoi unde veți eși voi să faceți cetăți pe numele vostru ca să ne putem afla la lume, iară lui Ptolomeu și lui Filon dîse: să mergeți pe uscat cu călărașii și cu toți Craii ce se află în corăbiil, și să mergeți spre țera leșească, și pe toate cetățile să le bateți, și să luați haraciurile și oști, și să ne adunăm la Egipt. Iară Alexandru intră în corabie cu trei-zece mii de oameni. Iară Voivozi nu se știa care pe unde a eșit la lume, pînă s'a aflat peste un an, și era scirbit Alexandru, pentru că nu știa pe unde a eșit la lume, și se aflară prin cetăți și prin neguțătorii, și se aduna iară peste un an, se întâlînră

¹⁾ După edițiunea de la Brașov 1890.

toți cu Alexandru, se veseli foarte Alexandru cu toți voivozii lui, și acolo făcu Alexandru o cetate, și îi puse numele Intâmpinarea pentru că tot acolo s'au fost adunat, și șezu acolo 6 luni se gătiră de oaste, și purcese Alexandru cu oștile spre țera Asiei și acolo era o cetate mare anume Troada, ce se chiamă grecește Frigia, și acolo judecă 12 filosofi. Iară dacă auziră Troadenii, eșiră înaintea lui Alexandru toți cetățeni, și filosofi, și se închinară cu flacări lui Alexandru și îi spuseră de Angelus Craiu că a fost de vit az și cum au perit și cei doi domni mari, ei au perit pentru o femeie ce o chieama Elenușa, că oare-cind pribegise Alexandru Paris de la Troad și merse la Menelan Craiu și pe Alexandru Paris îl boeriră. Iară Menelau Craiul se duse la oaste departe și lasă pe Alexandru Paris precum grăise lui cu Elenușa, iară Elenușa era prea frumoasă, și se îndrăgise cu Alexandru Paris, și luară comoara lui Menelau Craiul și fugiră amândoi la Troada, și dacă veni Menelau sau Medeii Craiul nu-și găsi crăiasă, se mânie, și ridică șapte crai elinești cu el și se strânsă oștile, și merseră la Troada, și o batu 12 ani cu mare meșteșug, că mai tare cetate de cât Troada nu era în lume, că era făcută de Nevrod Impăratul, și acolo periră Frincii cu Angelus Craiul, și Alexandru Paris, și păcătoasa Elenușa și mult popor fără număr, periră pentru o femeie. Și aceste toate le povestira lui Alexandru și deteră plocon sabal lui Angelus Craiu și scoaseră melul Impărătesei de Antrax piatră, și așa era acea piatră, de va fi omul bolnav și va căuta întrânsa el se va însănătoșea de toate boalele, și scoaseră scris pe Angelus Craiul, iar Alexandru se milostivi și îi lasă cu pace pe moșia lor, și Frincii cu voia lui Dumnezeu merseră și purceseră toți în toate părțile și umblară pe apă șese luni, și eși cu oștile lui spre resărit, și făcu cetate mare, tare și îi puse numele Alexandria. Vizantie eși la Tarigrad, și el facu cetatea pe numele lui Vizantie. Antioh eși la Antiohia și făcu cetatea pe numele lui Antioh. Selevchie eși la țara arăpească pe marea neagră și făcu cetatea pe numele lui Selevchie. Ptolomeu și Filon merseră pe uscat spre țara leșească, și spre marea Krâm Tatar, ce se chiamă Ardealu și Moldova și țera românească, și luară cetăți multe, și prinseră pe Craiu vii, și îi legară și îi duseră la Egipt, și se adunară la Alexandru, și se veseliră mult și spuseră lui Alexandru cum n'a avut să se închină lui. Iară Alexandru se milostivi spre ei, și le luă credința și le dete drumu să se ducă pe la moșiile lor să trimeată haraci și oaste pe an câte zece mii de oameni, la Rîm, și de acolo au venit Romînii în Ardeal, în Moldova și în Țara românească.

46. SYNDIPA

Pilda filozofului al cincilea¹⁾.

Ascultă dară, o împărate. Era un ostașu pre care-l iubiă

¹⁾ După Istoria Syndipii filozofului acum a doua oară tipărită în Sibiu 1834.

Împăratul și boerii pentru vitejia ce făcea: acesta avea un câne de departe ciștigat și cite îl poruncia atâtea făcea, pricepind ca cînd ar fi voroavă de cuvînt; pentru aceasta îl foarte iubia. Iară într'una de zile mularea ostașului aș mers la părinții ei și pre copil l-aș lăsat la tatăl său. Ostașul ședea în casă și copilul dormia. Decî împăratul aș trimis pre alt ostașiu să-l chiamo, iară el aș poruncit cinelui să păzească casa și pre copil. După întîmplare venind un șarpe mare asupra copilului ca să-i bea singele, îndată cînele s'aș sculat și aș făcut războiū asupra șarpelui și mușcîndu-l și multe făcîndu-i l-aș omorît. Iară într'acel cîas aș venit și ostașul de la împăratul și cînele vîzînd pre stăpinul său aș eșit de l-aș întîmpinat. Decî ostașul vîzînd gura cinelui singerată, l-aș părut că aș mîncat pre copil; pentru aceasta cu minie aș ucis cînele cu sabia. După acela întrînd în casă veade pe copil dormînd nevătămat și șarpele mort zăcînd lingă căpătîiul copilului. Îndată aș cunoscut că pre șarpe aș omorît și cu amar și cu jale plîngea pentru cine; și nici cum nu s'aș folosit nimic stăpinul său dintr'această căire.

47. HALIMA ¹⁾

Incheerea.

O mie și una de aurori trecură povestînd Halima Istoriile sêle către Aidin Împăratul; care luînd în băgare de seamă cu multă mirare iscusința tînerii de minte, frumusețea și înțelepciunea, cu care era împodobită Halima, și că nu se îngreua a le povesti, și mai cu seamă născocia cite una nouă pe toată aurora atîta vreme îndelungată cu a căror povestire bine întocmită și întemeiată pe moral, îl făcu nițel căte nițel să își uite de ura ce avea pentru necredința muerilor către bărbații lor, și mai cu seamă vîzînd înțelepciunea și mărinimia Halimalei, care vru de buna sa voiă să îl fie de nevastă, fără a se teme cătuși de puțin de moarte, ce era să guste, ca și cele din'naintea ei, hotări în sfîrșit de toate a-l dărui viața sa; decî sculîndu-se din tronul său, o îmbrățișă și îl dîse: o prea dulcea mea și prea iubită Halima, vîz că prea frumoasele și plinele de înțelepciune Istoriile tale, ce ml le povestești de atîta vreme, mă folosiră prea mult, și avură destulă putere a mă imblînzî din cruzimea ce hotărisem în potriva firei femeestî; decî, fiind-că tu ai putut cu ele să îmi biruești hotărîrea cea strașnică și să nimicezi o pravilă împărătească făcută cu atîta putere nestrămutată și în scurt cuvînt, tu o copilă să poți a umplea de învățături atît de folositoare și pline de morală pe un monarh ca mine, iată că daș poruncă strașnică, ca toate istoriile tale să se scrie cu slove de aur, așezîndu-se în visteria mea spre folosul celor înviitoare în care vor afla învățăturile cele mai bune și folosi-

¹⁾ După edițiunea lui Gorjan.

Ci, mare, -mî pleca
 Ci, mare, -mî zbura
 La gură d'argea
 Tot la soră-sa
 Și iar o 'ntreba
 Și iar o ruga.
 Ea tot mai cerca,
 Din gură-i zicea:
 — Frate, frățieare,
 Puternice soare,
 Cine-a auzit,
 Cine-a pomenit
 Să ia sor' pe frate
 Și frate pe sor' ?
 Dar eū te-oiū lua
 Viteaz dac' ăi fi
 Și t'ei bizui
 Pînă 'n zorî de zi
 Mie să-mî croești
 Și să-mî isprăvești
 Peste Marea Neagră
 Un pod de aramă
 Să nu-l bagî in seamă,
 Iar la cap de pod
 Cam d'o minăstire,
 Chip de pomenire
 Chip de cununie
 Să-mî placă și mie.
 Puternicul soare
 Ca puternic mare
 'N palme că-mî bătea
 Podul se 'ntindea.
 Cînd le isprăvia
 La ea se ducea,
 De mină-o lua
 La pod că-o ducea...
 Floare ș'o lalea,
 Podul cînd trecea,
 Pe pod cînd mergea
 Către minăstire
 Pentru pomenire
 Și la cununie
 Să-i fie soție,
 Ileana
 Sinzeana,
 Doamna florilor
 Și-a garoafelor,
 Sora soareluî
 Spuma lapteluî
 Din gură-i zicea
 Și astfel îi grăia :

— Frate, frățieare,
 Puternice soare,
 Und' s'a mai văzut
 Și s'a cunoscut
 Mirele d'a dreapta
 Mireasa 'nainte ?
 Ci mî-a fost și-o fi
 Și s'o pomeni
 Mirele nainte
 Mireasa d'a stînga.
 Puternicul soare,
 Puternic și mare,
 De mină-o lăsa
 Nainte-i trecea,
 Iar ea, vai de ea,
 Așa de-mî vedea
 Cruce că-și făcea
 În Mare săria
 Și mî se 'nneca.
 Domnul se 'ndura
 Mreană că-o făcea.
 Soarele-mî vedea
 Și îmărmuria,
 Năvodari chema
 Năvod aducea
 Și 'n mare-l băga ;
 Mulți galbeni că da
 Să-i scoață dalba.
 Luptă ce-mî lupta
 Indesert era,
 Că ei n'o găsia
 Și n'o mai prîndea
 În năvod trăgea
 O mreană de Mare
 Cu solzii de zare,
 Pe mal d'o scotea
 Pe mal d'o zvîrlia,
 Sfinți din cer vedea
 Jos se scobora
 'N palme că-o lua
 Și mî-o curăța
 Solzii de-i cădea
 Și 'n cer mî-o zvîrlia.
 Colo Moș-Adam
 Și cu Malca Iova,
 Unde mî-o vedea,
 Ei, mare, că mî sta
 De mî-o sclivisia
 Nume că-i dădea
 Lună mî-o chema.

(Apoi Dumnezeu pronunță sentența :)

Lumea cît o fi
Și s'o pomeni
Nu v'eți întilni
Nici noapte nici zi;
Soare cînd o sta
Către răsărit,
Luna s'o vedea
Tot către sfințit;
Luna d'o luci
Către răsărit,

Soarele mî-o fi
Tot către sfințit.

Și de-atunci se trase
Și de-atunci rămase
Că ei se gonesc,
Și nu se 'ntilnesc:
Lună cînd lucește,
Soarele sfințește;
Soare cînd răsare,
Luna intră 'n mare.

30. BALADA „CHIRA“¹⁾

În vadul Brăilii
'N scursul Dunării
Printre caicele
Mal în jos de schele
Carcă mi-se 'ncarcă
Două-trei sandale
Nouă galioane.
Dar ce mi se 'ncarcă?
Fir și ibrișin
Cu postav d'al bun
Și cine le 'ncarcă?
Un arap buzat
Negru și ciudat
Cu solzi după cap
Par'că sînt de crap...
Și cînd îmi strănută
Cîinii că 'ntărită,
Pînă le 'ncărca,
Pînă le umplea,
Vin de unde bea?
Tot din Brăila
Și de la Chira,
Chira, Chiralină

Floare din grădină
Fata Chițului...
Pe Chira-mi privia
Din gură-i zicea:
— Chiră, Chiralină,
Floare din grădină,
Ia-mă tu pe mine
Ca să trăești bine...
Că eu mi ți-oiu face
Brie
Și maramă,
Rôche
Și năframe,
Paftale
De aur
Cu solzi
De balaur
Și haine
De aur
Cu penă de graur...
Dar Chira-mi ridea
Și nu-l asculta.

(După mai multe rugăciuni rămase neascultate).

Arapul buzat
Negru și ciudat

Cu solzi după cap
Par'că sînt de crap,

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

El se repezia,
Mare, la Chira
Și mi-o 'mbrățîșa,
'N caic o ducea
Și mi-o arunca
Șus peste sandale
Peste bolozale
Pe vraf de nafele

Și de malotele.
Apoi mi-o lega
Cu plete din cap
De virf de catarg
Și cu ea-mi pleca
Iute se ducea,
Tâind Dunărea.

(In timpul acesta, frații Chirii vin acasă și află de la muma lor cele întimplate).

Trei frați ai Chirii,
Hoții Brăilii,
Șerpii Dunării
Unde mi-auzia
Ei se năcajia
Vreme nu pierdea.

In apă săria,
Afund că se da
Din coate 'nnota,
Dunărea taia,
Iute se ducea...

(Inotînd, ei ajung vasul Arapului. Acesta adormise lângă Chira. Frații o întrebă dacă a plecat de bună voe cu Arapul și, cînd ea le spune că a fost răpîită și că acum se află legată, încep să strige ca să deștepte pe Arap).

Arapul buzat
Negru și ciudat
Cu solzi dupa cap
Mi se deștepta
Paloș c'apuca,
Pistoale trăgea;
Dar geaba trăgea
Ca nu nemeria.
Iar dacă vedea
Ca-l apropia
Caicul lasa,
In apă săria,
Din coat 'nnota,
Ca vîntul fugia.
Trei frați ai Chirii,
Hoții Brăilii,
Șerpii Dunării,
Apa cunoștea
Și cînd s'arunca

Iute-l ajungea:
De păr l-apuca,
La mal că-l trăgea,
La mal d'ajungea
Ei mi-l judeca
Ei mi-l osindia,
Paloșe scotea,
Bucăți il fa'ea,
La căini il dădea;
Dar căini nu-l mîncea
De negru ce era
Și 'n foc l-arunca
Focul de-l topia.
Trei frați ai Chirii,
Hoții Brăilii,
Șerpii Dunării,
Lua pe Chira
Și-acasă-o ducea.

31. GOLEA ¹⁾

(Baladă).

(Mai mulți haiduci vor să facă o năvălire în contra Turcilor și fiindcă le trebuia un conducător dibaci, după propunerea unuia din ei Stan al Bratei, se duc la Golea acasă ca să-l ia cu dînșii).

Acolo de-mi ajungea
Pe muma Golii 'ntilnia;
Cu cinste i se 'nchina,
Bună ziua că-i dădea
Și din gură că-i zicea:
— Bună ziua mumă-a Golii
Tocmai din țara Moldovii!
Iar dînsa le răspundea
Și din gură le zicea:
— Ce-mi cătați și ce-mi umblați
Aū nu vă mai merge bine
Și-ați înemerit la mine
Ca să vă dau de mincare,
Parale de cheltuială
Și haîne de primineală?
Stan al Bratei, d'auzia,
Din gură îi răspundea:
— Nicî drumul ne-a ostenit,
Nicî soare nu ne-a pripit,
Nicî la tine n'am venit
Ca să ne dai de mincare,
Parale de cheltuială
Și haîne de primineală,
Ci-am venit, mare, să-ți dăm,
Măre, de-o rochiță nouă
Pe Golea să 'n-l dai nouă,
Roche nouă 'n patru foi
Să lași pe Golea cu noi.
Baba dacă mi-asculta,
Ea lui Stan îi răspundea
Și din gură mi-i zicea:
— De n'ași purta roche nouă,
Pe Goléa nu vi-l dau vouă.
C'a mai avut șapte frați
Șapte frați ca șapte brazi
Ș'a murit toți într'o Marți...
Foicică micșunea,
Golea 'n casă că-mi dormia.
Imi dormia ori nu-mi dormia
Ori așa se prefăcea,
Cu urechia mi-asculta

Și-afară dacă-mi eșia
'N grajd de piatră că intra
Și pe roibu' că-l lua...
Golea mi-l încăleca
Și-afară dacă eșia
Mă-sei din gură-i grăia:
— Maică, măliculița mea,
Maică, ori-ce-i vrea să zici
Eū nu rămîiū de volnicî...
Și, după-ce cuvînta,
Vorba mă-sei n'aștepta:
Pintenî roibu' că da
Și ca vîntul se ducea
De se vedea
Pulberea
După ceata de volnicî
Cinci-zeci, mare, fără cincî,
Ce-mi fac patru-zeci și cincî
De copii d'ai Oltului
Cum îi place codrului...
Foaie verde și-o lălea,
Golea după ce pornia
Haiducia că 'ncepea:
Turci bogăți că sărăcia
Greci haini că chisăgia
Leși păgîni că pistosia
Și vestea mi se ducea
De cete și de Golea.
Sangiakul, cînd auzia,
Cinci sute de Turci pornia...
Dincolo de Valea-Rea
La Nedelea văduva
Golea-mi sta
Și-mi petrecea,
Bînd la vin
Și la pelin,
Bînd la vin cu vedrele,
Pelin cu ocalele,
Și iar bea
Și chefula
Pîn' la unu se 'mbăta,

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

Iar cînd potera sosia
Nici-unul n'o mai simția
Afar' numai de Golea.
Golea-afară că-mi eșia
Cu Turci
Se încăera

Pe-Arnăuți
Că-i tăia
Și unul care scăpa
Veste la sanglak ducea
Că nu-i glumă cu Golea.

(Peste puțin — după cum îl blestemase mumă-sa — Golea se satură de haiducie și se întoarce acasă ca să se căsătorească).

Și mă-sei că-i aducea
I-aducea o noră 'n șatră
Să-i aprinză foc pe vatră

Și să-i facă sub fridă
Cîte-o turtă nedospită.

32. MATEIU-VODĂ-BASARAB ¹⁾

(Baladă)

— Frunză verde matostat,
Hei Doamne!
Să nu mergi în Țarigrad,
Că sultanul supărat
De jalba ce-a căpătat.
Boerii ce-au pribegit
Ei cu Grecii s'au unit
Cu Grecii, Grecoaicele
Și toate Turcoaicele
La sultanul te-au pîrit
Că țara ai sărăcit,
Că-ai pus biruri mari și grele
In cît toată țara geme.
Frunză verde, creț de teiū,
Frică mi-este să nu piei.
Oleoleo, Doamne Mateiū,
Ești nevinovat și piei
Său domnia că țî-o ia
Grecilor ca să le o dea.
Grecul e vidră spurcată,
Este fiară 'nveninată.
— Căpitane Costandine,
Tu cunoști țara mai bine,

Tu cunoști domnia mea
Cum a înflorit țara.
— Hei, Doamne Măria-ta,
Ascultă povața mea,
Să ne 'ntoarcem înapoi
Toată țara s'adunăm
Și bine să înarmăm,
Să ne gătăm de războiū
Că sint mulți voinici la noi
Ce doresc moarte mai bine
De cît domn grec să le fie.
Frunză verde și-o lălea
Hai, Doamne, Măria-ta,
Grecii dă-i pe mina mea
Să-i joc ca p'o brebenea...
Să le arăt domnia
Tot la git cu sabia.
Pîn' oiū trece Dunărea
Toată țara va sălta
Și atuncia vei vedea
Binele în țara ta:
Pacea și cu liniștea
Va avea domnia ta.

¹⁾ Colecțiunea Teodorescu G. Dem.

33. REVOLUȚIA DIN 1848

Frunză verde liliac
La poartă la Iliad
S'a ridicat bairac;
Boerii s'au speriat
Cocoanele-au ofticat
De frica lui Iliad.

Iar boerii s'aduna
Stinjenii de galbenii făcea
Și la sultanul mergea
Și așa se tinguia:
„Stăpîne, măriă ta,
„De ce ai liberat țara?
„De la munte pin' la baltă
„Ai liberat țara toată?“
Impăratul c'auzia,
Veste la Pași că dădea
Pe Turci că mi ți-i scornia
Ca frunza și ca iarba;
La București că venia
Și pe cîmp se așeza,
Corturile-și întindea,
Steaguri roșii ridica;
Lumea proptea se punea,
Nici prin tîrg nu mai lăsa.
De foame ce le era
Dovlecii verzi că mi-ți minca.

Turcii unde așa vedea,
Mina pe mazdraci punea
Și p'in lume s'abătea;
Lumea că se spaimînta,
La o parte că se da;
El prin tîrg că mi-ți intra
La cazarma drept trăgea.
Militarii ca-i vedea
Tunurile slobozia
Nici un Turc nu rămînea;
Numai unul mai scăpa
Și la pașă alerga
Și alți Turci mai mulți venia
Grele focuri ridica,
Și-unde drumul că le da
Milintarii mulți cădea
Și alții se speria.
Dar Iliad ce făcea?
In vapor că se punea,
Drumul Baltii că lua
La 'mpărăție mergea;
Impăratul că-l vedea
Lui Iliad îi grăia:
„Iliade dumneata,
„De ce ai liberat țara?
„De la munte pin' la Baltă
„Ai liberat țara toată!“

(Eliade scapă de osîndă și se întoarce în țară; apoi trece în Transilvania).

Părintele Znogoveanu
Care a liberat Țiganul,
In vale 'n palat ședea,
La biletul că făcea
Veste 'n țară că mi-ți da

Țiganii toți că afla
Și tare se bucura;
Romînii se bucura
Că claca se micșora.

Notă. Această poezie, pe care am reprodus-o aproape în întregime—este publicată în „Columna lui Traian“ (1873, pag. 69). C. D. Aricescu, culegătorul ei, spune că auzit-o în 1853 de la lăutarul Dinu din satul Miulești, care o auzise de la un alt lăutar din Țirgoviște. Primele versuri din partea ultimă le-am auzit și eu, însă sub forma:

Părintele Znogoveanu
Care slobozia Țiganul
Și îi da bilet la mină
Fără nici o para bună...

De asemenea cunosc un foarte scurt fragment dintr'o baladă

privitoare tot la evenimentele acestea, produsă de sigur în mahala-
lele Bucureștilor :

Ura ! Ura ! la palat
C'a 'nviat *Musiū* Iliad
Steagu 'n mină l-a luat
Și-un lipscan l-a ridicat!

34. DESCÎNTEC

(Exemplul citat de Cato)

Motas Voeta	Huat Huat Huat
Daries	Ista
Dardaries	Pista
Astataries	Sista
Dissunapiter.	Adaunabon Dumnaustra.

(Regnard, Essais d'histoire et de critique scientifique apud G. Dem. Teodorescu, Poesii populare romine).

35. DESCÎNTEC DE DESFACERE¹⁾

Cînd o fată crede că o rivală i-a făcut *pe fapt*, adică a ferme-
cat-o ca să nu se mai uite nimeni la dînsa și flacăii să n'o mai joace
la horă,—se scoală dis de dimineață și ducîndu-se înainte de răsăritul
soarelui la o apă curgătoare, se scaldă, rostind în același timp desc-
cintecul următor :

— Bună dimineața, apă lină.	De-î fapt de nene,
— Mulțamesc dumitale, gospodină.	De-î fapt de mamă,
— Apă lină și curată	De-î fapt de frate,
De la Dumnezeu lăsată!	De-î fapt de soră,
Ție închinu-mă	De-î fapt de vecin,
Rogu-mă	De-î fapt de strein,
Să-mi dai cele nouă fete	De-î fapt de vecină,
Curate	De-î fapt de streină,
Și luminate,	De-î fapt cu picioare de epure,
Cu mîncele suflecate	De-î fapt cu broască răpănoasă,
Să-mi desfacă ist fapt mare.	De-î fapt cu piele de șarpe,

¹⁾ După S. Fl. Marian, Vrăji, descîntece, farmece.

De-î fapt cu seû de la moară,	Cu grebluþele il greblaþi,
De-î fapt cu ştreang de spînzurã- toare,	Cu furcuþele il infurcaþi,
De-î fapt cu os de om mort,	Cu mãturile il mãturaþi,
Rogu-mã,	Sãrcinuþe mi-l legaþi,
Inchinu-mã	Şi 'n oborocele il incãrcaþi,
La voi nouã fete curate,	Şi-l duceþi din sat in sat
Luminate,	Pe capul celui vinovat,
Cu mincile suflecate,	Imprejurul satului
Cu poalele ridicate,	Pe capul vinovatului.
Sã-mi defaceþi ist fapt mare.	Pãreþil il deslipiþi,
Luaþi nouã-zeci şi nouã de sãpu- soare,	Ferestrele il stricaþi,
Nouã-zeci şi nouã de hirlecioare,	In virful casei il turnaþi
Nouã-zeci şi nouã de grebluþe,	Sã cure in masa lui,
Nouã-zeci şi nouã de furcuþe,	In cina lui
Nouã-zeci şi nouã de mãturele,	Şi 'n hodina lui.
Şi nouã-zeci şi nouã de oborocele,	Eû sã remîn curatã,
Faptul de grabã sã mi-l stringeþi	Luminatã
Cu sãpuþoarele il radeþi,	Cum sint de la Dumnezeu lãsatã
Cu hirleþele il sãpaþi,	Şi de popa botezatã;
	Eû sã remîn ca soarele 'n senin
	Curatã, amin!

36. DESCÎNTEC DE BUBĂ ¹⁾

N. N. s'a luat pe cale, pe cãrare	M'am luat pe cale, pe cãrare
Cînd a fost in miez de cale,	Şi apuca-m'oiu şi descînta-oiu
S'aû intîlnit cu o fatã þiuiãlatã;	Şi bine alege şi bine culege,
N'a fost fatã þiuiãlatã	Din creerii capului
C'a fost bubã inveninatã	Şi din faþa obrazului.
Bubã infierbîntatã	Şi din lungul trupului
Bubã de 9 feluri,	Şi din latul pieptului;
Bubã de 9 neamuri.	Din carne meale
Nimeni nu o aude cîntîndu-se	Şi din oase virtoase
Şi glãsuindu-se din poarta cerului	Şi in þiermure þipa-oiu,
Şi se roagã la Maica Preceste	Acolo sã pleie
Maica Preceste scoborîndu-se	Şi sã se risipeascã
Pe scarã de ciarã şi-întinsã	Ca roua de dimineatã
Mina albã, şi o 'ntriabã:	Ca scupit din carãre
"Ce te vaeri, şi ce te cînti" ?	Şi omu sã remie curat şi luminat
O maica mea prea sfîntã	Cum Maica Precesta l-a lãsat.

¹⁾ Dupã Gaster, Crestomatie, vol. II.

37. ANECDOTE DESPRE ȚIGANI ¹⁾

Un țigan se bagă într'o vie să fure niște struguri. Vierul îl vede, se ia dupe el, îl prinde; îi dă o bătae bună și-l svirle peste gard. Un drumeț vede pățania țiganului, și îi zice:

„Măi, da te a aruncat vierul ca pe un nap!“ — „Așa o fi,“ răspunde Bolboacă voinicosul; „ba el n'a putut scăpa, pină nu și-a mutat gardul din sus de mine.“

-
- Măi Țigane, mîncare-ai caș?
 - Cit de vrășmaș!
 - Dar urdă?
 - Cit de multă!
 - Dar jintiță!
 - Zece tigăițe!
 - Dar cu oile te-ai duce să le păzești?
 - Acum măi zică și altul că eū am zis destul!

38. ANECDOTĂ DESPRE SÎRBI ²⁾

Era un sîrb foarte sgîrcit, cu copii mulți. Ajungînd cel mai mare de însurat, tatăl află de fata unui Român bogat și cu una cu alta, făcură nuntă și veni astfel în casa Sîrbului o noră foarte îndemînitecă și foarte vrednică. Toți erau obicinuiți să imbuce foarte repede la masă și să se scoale. Nora avea tot d'auna treabă la începutul mesei și cînd venea să mînce și ea, Sîrbul se scula și biata femeie remînea nemîncată. Așa o zi, așa două, așa o septămină. Cînd se duse la septămină fata la mîsa, se plînsu și venind fratele ei, acesta n'o mai lăsa să se scole în timpul mesei și mîncă și ea bine. Sîrbul însă nu pricepu și tot așa ținea pe noră nemîncată. Atunci fratele se hotărî să-și răsbune. Veni o dată la Sîrb pe mîncate, se așeză la masă și nu lasă pe bătrîn să mînce, țîindu-l cu vorba. Sculindu-se repede, zise cum era obiceiul Sîrbului:

Cine mîncat
Mîncat;
Cine nu, sculat
Dumnezeu săturat.

¹⁾ Din traista lui Moș Stoica, minciunii din țara Ardealului, culese de Sandu Pungă-Goală.

²⁾ Publicată în «Columna lui Traian» sub titlul «Cîtea 'n varză».

Bătrînul se sculă flămînd. Peste noapte, fratele mase la el. Sîrbul zise încet nevestei să-î dea ceva de mîncare. Ea îi spuse că e o putinică cu lapte în tindă. Pînă să se ducă Sîrbul, fratele fetel o vîrșă. Cerînd a doua oară, nevasta îi face azimă. Pînă să se ducă Sîrbul, se scoală flăcaul și tot vorbind linga vatră, dă cu vătraiul și îi strică turta. Apoi se culcară. Sîrbul însă flamînd, eși și se duse în grădină se roază coceni de varză. Flăcaul după el și începu să-l croiască cu un ciomag, strigînd că aș intrat bivoli. După ce-l bate bine îi spune morala: Dacă tu n'aj putut să rabzi o noapte de foame, cum vrei să ții pe sora mea tot d'auna nemîncată?

39. ANECDOTĂ DESPRE BĂRBAȚI

Pocăința bețivului ¹⁾

Un bețiv odinioară — dar eă zic că se putea
Chiar și ne-bețiv să fie, ci se tragă la mîsea,
Că el alta nu făcea
Ci cîta numai să bea —

Cum trecea pe lingă-o crîsmă ori pe lingă-o bîcănîe
Și pîharele cu ochiul îi făceau par'că să vie
Vra să între, însă și zice:

„O! Pîrdalnică de gură

„N'o să-ți vii odată 'n mînte

„Să te lași de bețură?!

„Văd și eu c'aici e crîsmă

„Și sint sticle și butoaie

„Ce-ar putea să-ți ude gîtul

„Și picioarele să-ți moaie;

„Dar, ia dracul, e rușine!

„Haide, fi! și tu bărbat!

„Nu intra, ci treci alături

„Ca și cum ai fi uitat.

„Zi: nu voi — și treci 'nainte,

„Și-o să vezi că merge bine.

„Începutu-i anevoie

„Urma vine de la sine

.....
.....
Și zicînd ast-fel în sine-și, se trezi c'a și trecut
De la crîsmă hăt departe, precum planul și-a făcut,
Și voios de-așa ispravă, cînd văzu cu bucurie
Că mai are el într'însul încă-atîta bărbăție

¹⁾ Versificată de T. D. Speranță.

Zice :

- „Bravo, dragă gură!
- „Ia acumă văd și eu
- „Că-s stăpîn deplin pe mine
- „Ca să beu ori să nu beū.
- „Ce să-ți fac, iubito, spune?—
- „Nu știu cum să-ți mulțumesc
- „Că trecuși de crîșmă-alături!!
- „Hai 'napoi să te cinstesc“.

40. ANECDOTĂ DESPRE PREOȚI¹⁾

Un popă nu prea știa să caute evangheliile din deosebitele dumineci și sărbători. Grija asta cădea tot pe capul bietului dascăl, care învățase, pe semne, carte mai multă.

Intr'un rînd dascălul necăjindu-se pe sfinția-sa, se face că-și uită să caute evanghelia ce era să se citească.

Se 'ncepe slujba, trece Otrenia, se 'ncepe Liturghia, vine rîndul evangheliei și popa începe, ca de obicei, cu glas trăgănat :

- „Zis-a Domnul ...“
- în vreme ce răsfoia prin carte să găsească semnul dascălului...
- „Zis-a Domnul ... Zis-a Domnul ...“
- „Dar ce-a zis?“ întrebă de la strană afurisitul de dascăl.
- „A zis să te dau dracului, că nu mi-ai pus zăloagă la evanghelie“.

41. SATIRĂ DESPRE FEMEÎ²⁾

- Vino, nevastă, la sapă!
- Vai, bărbate, s rău bolnavă!
- Vino, nevastă, la vie!
- Vai, bărbate, rău mi-e mie!
- Vino, nevastă, la vin!
- Hai, dragă, să ne pripim!

¹⁾ Din traista lui Moș Stoica, anecdote din Ardeal.

²⁾ Colecțiunea Jarnik și Bârseanu.

42. PROVERBE ¹⁾

Muerea a îmbătrinit pe Dracu. — Tocmeală țigănească, dar plata omenească. — Cu o floare nu se face vară. — Bate șeaua să priceapă iapa. — Soarele de e soare, și tot nu poate încălzi lumea toată. — Interesul poartă fesul. — Spune-mi cum te cheamă, să-ți spuî cine ești. — Ziua bună se vede de dimineată. — Scump la târițe și eftin la făină. — Poale lungi și minte scurtă. — Mai bine azi un ou, de cit la an un bou. — Până la Dumnezeu te mănîcă sfinții. — Ce naște din pisică, șoarecî mănîcă. — Poama nu cade departe de tulpină. — Mai bine un dram de minte, de cât o oca de noroc. — Omul nu poate scăpa de ce îi este scris în frunte. — Și a găsit tingirea capacul. — Se potrivește ca nuca în perete. — Leagă sacul la gură pină e plin. — Cine se frige la ciorbă, suflă și în iaurt. — Cit îți e plapoma te întinde. — Corb la corb nu scoate ochii. — Arde moara, dar și șoarecî se prăpădesc. — Nu știi de unde sare epurele. — Cine se pripește se pîrlește. — Munte cu munte nu se întîlnește, dar om cu om se întîlnește. — Popa nu tîcă de două ori pentru o babă surdă. — Cine tace, merge în pace. — Apa trece, pietrele rîmân. — Să nu dea Dumnezeu omului cit poate să rabde. — Gaina de e pasăre, cînd bea apă tot se uită și ea la Dumnezeu.

43. EXPRESIUNI PROVERBIALE

A linge unde ai scuipat. — A crede că cite sboară se mănîcă. — A trage nădejde ca spinul de barbă. — A-și pune pofa în cuiu. — A lega sacul la gură pină e plin. — A căuta nod în papură. — A fi cu musca pe căculă.

44. BOCET

Din Muntenia ²⁾

Bucură-te minăstire
Că ce puișor îți vine,

Da nu vine să 'nflorească,
Ci vine să veștejească.

¹⁾ Colecțiunea Ispirescu.

²⁾ Burada, Datine la înmormîntări.

Garofiță dragălașă,
Aoleu ce mai frumoasă.
Cînd umblași să înflorești
Te porniși să vestejești;
A dat vînt și te-a pălit
Și moartea te-a amăgit.
Veniți frați, veniți surori
Tot cu mînunchi de flori,
Cu făclii și luminări
Și mă plîngeți cu sudori.
Vă uitați și peste groapă,
Vedeți moartea 'ntunecată.

Roagă-te neică de popă
Clopotul tot să ți-l tragă
Să răsune văile
Să s'adune rudele,
Că tu astăzi te pornești
Și pe toți ne părăsești
Pe o cale 'ndelungată
Unde nu-i mamă nici tată,
Ci cîntări dumnezeești
Și cu cete îngerești
Nu-i nici val și nici durere,
Ci iubita mîngiere!

B. LITERATURA SCRISA

I. LITERATURA ESTETICĂ

45. DIN „ALIXĂNDRIA“¹⁾

Și se ridică de acolo Alexandru cu oștile spre țara Leșească și luă și alte țări multe și ajunseră la o pustie. Acolo aflară niște oameni cu obraze ca de om și cu trupurile de șarpe și se bătură cu Alexandru și periră de aceia zece mii. Și de acolo merseră pe lângă mare și ajunseră la un munte de fer, și era acolo niște păseri cu obraze ca de muiere și cu piepturi și cu părul de mulere și se lăsa pe oaste și lua omul de pe cal și fugea cu el la munte, altora le scotea ochii. Alexandru zice: să-și facă toți snopi de trestie, și să-î aprinză cu foc, și așa făcură. Cind vrură să treacă, ei aprinseră snopi, iară paserile se lăsară pe oaste și nu știa ce este focul, și deteră în foc și să aprinse aripele, și căzură jos în foc, și le tăiă, și le călcă cu caii, și periră păseri o sută de mii, iară din oastea lui Alexandru periră zece mii de oameni. De acolo se întoarse Alexandru la lume și ajunse la țara Egiptului și o bătu, și ajunse la marea albă și stătu acolo cu oștile și puse meșteri să facă corăbii două spre zece de mii, și să între cite zece mii de oameni într'una, și se lucră în șase luni și puseră Voevozi pe cinci mii de oameni, într'una pe Antioh Voevodul cu șase mii de oameni și pe Vizantie Voevodul cu opt mii de oameni și zise Alexandru: să intrați în corăbii, și să mergeți pe mare, și să bateți cetățile de pe mare, iară apoi unde veți eși voi să faceți cetăți pe numele vostru ca să ne putem afla la lume, iară lui Ptolomeu și lui Filon duse: să mergeți pe uscat cu călărașii și cu toți Craii ce se află în corăbii, și să mergeți spre țera leșească, și pe toate cetățile să le bateți, și să luați haraciurile și oști, și să ne adunăm la Egipt. Iară Alexandru intră în corabie cu trei-zeci mii de oameni. Iară Voivozi nu se știa care pe unde a eșit la lume, pină s'a aflat peste un an, și era scirbit Alexandru, pentru că nu știa pe unde a eșit la lume, și se aflară prin cetăți și prin neguțătorii, și se aduna iară peste un an, se întâlniră

¹⁾ După edițiunea de la Brașov 1890.

toți cu Alexandru, se veseli foarte Alexandru cu toți voivozii lui, și acolo făcu Alexandru o cetate, și îi puse numele Intâmpinarea pentru că tot acolo s'au fost adunat, și șezu acolo 6 luni se gătiră de oaste, și purcese Alexandru cu oștile spre țera Asiei și acolo era o cetate mare anume Troada, ce se chiamă grecește Frigia, și acolo judecă 12 filosofi. Iară dacă auziră Troadenii, eșiră inaintea lui Alexandru toți cetatenii, și filosofi, și se închinară cu flacări lui Alexandru și îi spuseră de Angelus Craiu cât a fost de vit-az și cum au perit și acei domni mari, ei au perit pentru o femeie ce o chema Elenușa, că oare-cînd pribegise Alexandru Paris de la Troad și merse la Menelan Craiu și pe Alexandru Paris îl boeriră. Iară Menelau Craiul se duse la oaste departe și lasă pe Alexandru Paris precum grăise lui cu Elenușa, iară Elenușa era prea frumoasă, și se îndrăgise cu Alexandru Paris, și luară comoara lui Menelau Craiul și fugiră amândoi la Troada, și dacă veni Menelau sau Medeii Craiul nu-și găsi craiasă, se mânie, și ridică șapte crai elinești cu el și se strânse oștile, și mersera la Troada, și o batu 12 ani cu mare meșteșug, că mai tare cetate de cât Troada nu era în lume, că era făcută de Nevrod împăratul, și acolo periră Frincii cu Angelus Craiul, și Alexandru Paris, și păcătoasa Elenușa și mult popor fără număr, periră pentru o femeie. Și aceste toate le povestira lui Alexandru și deteră plocon sabal lui Angelus Craiu și scoaseră inelul împărătesei de Antrax piatră, și așa era acea piatră, de va fi omul bolnav și va căuta întrînsa el se va însănătoșea de toate boalele, și scoaseră scris pe Angelus Craiul, iar Alexandru se milostivi și îl lasă cu pace pe moșia lor, și Frincii cu voia lui Dumnezeu mersera și purceseră toți în toate părțile și umblară pe apă șase luni, și eși cu oștile lui spre resărit, și făcu cetate mare, tare și îi puse numele Alexandria. Vizantie eși la Țarigrad, și el făcu cetatea pe numele lui Vizantie. Antioh eși la Antiohia și făcu cetatea pe numele lui Antioh. Selevechie eși la țara arăpească pe marea neagră și făcu cetatea pe numele lui Selevchie. Ptolomeu și Filon mersera pe uscat spre țara leșească, și spre marea Krâm Tatar, ce se chiamă Ardealu și Moldova și țera românească, și luară cetăți multe, și prinseră pe Craiu vîl, și îi legară și îi duseră la Egipt, și se adunară la Alexandru, și se veseliră mult și spuseră cite cetăți a luat și deteră pe acei domni legați și spuseră lui Alexandru cum n'a avut să se închină lui. Iară Alexandru se milostivi spre ei, și le luă credința și le dete drumu să se ducă pe la moșiile lor să trimeată haraciū și oaste pe an cite zece mii de oameni, la Rim, și de acolo au venit Romîni în Ardeal, în Moldova și în Țara românească.

46. SYNDIPA

Pilda filozofului al cincilea¹⁾.

Ascultă dară, o împărate. Era un ostașu pre care-l iubla

¹⁾ După Istoria Syndipii filozofului acum a doua oară tipărită în Sibiu 1834.

împăratul și boerii pentru vitejia ce făcea; acesta avea un câne de departe ciștigat și cite îi poruncia atitea făcea, pricepînd ca cînd ar fi voroavă de cuvînt; pentru aceasta îl foarte iubia. Iară într'una de zile mularea ostașului aŭ mers la părinții ei și pre copil l-aŭ lăsat la tatăl său. Ostașul ședea în casă și copilul dormia. Decî împăratul aŭ trimis pre alt ostașiu să-l chlame, iară el aŭ poruncit cinelui să păzească casa și pre copil. După întîmplare venind un șarpe mare asupra copilului ca să-l bea sîngele, îndată cinele s'aŭ sculat și aŭ făcut războiŭ asupra șarpelui și mușcîndu-l și multe făcîndu-l l-aŭ omorit. Iară într'acel cîas aŭ venit și ostașul de la împăratul și cinele văzînd pre stăpînul său aŭ eșit de l-aŭ întîmpinat. Decî ostașul văzînd gura cinelui sîngerată, i-aŭ părut că aŭ mîncat pre copil; pentru aceasta cu minie aŭ ucis cinele cu sabia. După aceia intrînd în casă veade pe copil dormind nevătămat și șarpele mort zăcînd lîngă căpătiul copilului. Indată aŭ cunoscut că pre șarpe aŭ omorit cinele și cu amar și cu jale plîngea pentru cine; și nici cum nu s'aŭ folosit nimic stăpînul său dintr'această căire.

47. HALIMA ¹⁾

Incheerea.

O mie și una de aurori trecură povestînd Halima Istoriile sêle către Aidin Împăratul; care luînd în băgare de seamă cu multă mirare iscusința ținerii de minte, frumusețea și înțelepciunea, cu care era împodobită Halima, și că nu se îngreua a le povesti, și mai cu seamă născocia cite una nouă pe toată aurora atita vreme îndelungată cu a căror povestire bine întocmită și întemeiată pe moral, îl făcu nițel câte nițel să își uite de ura ce avea pentru necredința muerilor către bărbații lor, și mai cu seamă văzînd înțelepciunea și mărinimia Halimalei, care vru de buna sa voiă să îi fie de nevastă, fără a se teme cătuși de puțin de moarte, ce era să guste, ca și cele din'naintea ei, hotări în sîrșit de toate a-l dărui viața sa; decî sculîndu-se din tronul său, o îmbrățișă și îi dîse: o prea dulcea mea și prea iubită Halima, văz că prea frumoasele și plinele de înțelepciune Istoriile ale tale, ce ml le povestești de atita vreme, mă folosiră prea mult, și avură destulă putere a mă îmblinzi din cruzimea ce hotărisem în potriua firei femeestî; decî, fiind-că tu ai putut cu ele să îmi biruești hotărîrea cea strașnică și să nimicezi o pravilă împărătească făcută cu atita putere nestrămutată și în scurt cuvînt, tu o copilă să poți a umplea de învățături atit de folositoare și pline de morală pe un monarh ca mine, iată că dau poruncă strașnică, ca toate istoriile tale să se scrie cu slove de aur, așezîndu-se în visteria mea spre folosul celor înviitoare în care vor afla învățăturile cele mai bune și folosi-

¹⁾ După edițiunea lui Gorjan.

toare pentru fie-care; și fiind-că tu te numeai d'intîiî Haleată, ce însemnéază pusă în primejdie, d'acuma înainte te vei numi Halima, și istoriile tale tot așa, căci numirea aceasta însemnează întîmplările sau necazurile fie-căruia, adică a tot omul; și iată acuma te vestesc cu mare bucurie de soție a mea pentru toată viața, și de împărăteasă; și d'acuma înainte voesc și poruncesc ca tot ținutul meu să te respecte întocmai ca pe una însuflată de duhul înțelepciunii cel de sus; fiind-că ai făcut prin înțelepciunea ta o faptă din cele mai strălucite din lume cu mîntuirea atîtor copile nevinovate, care fără nici o greșală, erau să se facă pe toată dimineața cîte una una pradă miniei mele celei crunte și jertfă nesocotînții unui monarh; m'ai biruit Halima, și d'acum înainte eu să te respectez pe tine, iară nu tu pe mine! La aceste cuvinte ale lui Aidin, Halima căzu la picioarele sale, și sărutîndu-le cu multă frăgezime, își arată bucuria cea nespusă pentru biruința sa împotriva atîtor fecioare nevinovate și în potriva legilor împărătești ce se așezaseră cu atîta strășnicie, pe care toată împărăția de s'ar fi sculat cu împotrivire nu le-ar fi putut strica, căci era întemeiate prin jurămînturi grozave; pentru toate acestea, și mai cu seamă fiind-că se vesti de împărăteasă, se bucură foarte mult, căci fu după gîndul și hotărîrea ei cea d'intîiî, precum se făgăduise către Tatăl său.

Împăratul Aidin ridicînd pe Halima de la picioarele sale, trimise de chemară pe Vizirul, Tatăl Halimalei, și îi vesti această vestire de bucurie, pe care auzînd-o cazul și el la picioarele Împăratului și îi da miî de urări și mulțumiri pentru mîntuirea fetei sale din așa primejdie grozavă și pentru înălțarea ei pe tronul împărăției, pe urmă sculîndu-se de la picioarele Împăratului, luă poruncă a vesti această hotărîre la înaltul divan, și d'aci în tot ținutul; și se făcu nunta împărătească cu serbări de bucurie șase luni în toată împărăția.

Bucuria norodului Indian era prea cu totul nespusă pentru înțelepciunea Halimalei, cu care zădărnici crunta legislație a lui Aidin, de nu s'ar fi găsit Halima, sau mai bine a zice înțelepciunea, ar fi rămas și pînă în ziua de astăzi neștrămutată, jertfind morții, sau mai bine a zice caprițiilor unui Monarh prost cîte o fecioară nevinovată pe tótă aurora; sfîntă ești înțelepciuneo! mare! vecinică și în vecl nebiruită!

Serbarea acestîi mîntuirii se mai ține și pînă în ziua de astăzi prin India, sub numire de Cizcortuma, adică mîntuirea fetelor, cu mare cinste și cu țeremonii religioase, făcînd pomeniri de laude și de încoronări înțeleptei Halima.

Cu drept cuvînt se laudă Halima pentru fapta ei, însă fapta lui Mircea vodă pe la anul 1393, care prin armele sale cele comandate cu multă înțelepciune și vitejie în protiva lui Sultan Baiazit, este cu miî de ori mai mare, mai slăvită și mai vrednică de pomeni în tot minutul, căci a nimicit legislația numitului Sultan, prin care îndatora țara noastră ca pe tot anul pe vremea viitoare să dea Porții cîte 500 copii și zece miî galbeni; prin cererea lui Aidin nu se stirpea neamul omenesc, iară prin a lui Baiazit s'ar fi prefăcut țara noastră de mult în provincie sau pašalic plin numai de turci, și toți românii în Osmanî și Ibraimî. Mare ești Mirceo, slăvit în toți vecii! și nu sîntem vrednici a te pomeni după cuviință.

48 ARCHIR ȘI ANADAM ¹⁾

(Archir la Eghipet).

După ce s'au făcut acestea toate, după porunca împăratului și-l înfățișară, Archir i se rugă zicînd: — Mă rog împărăției tale! să binevoești a mă lăsa vre-o două săptămâni ca să mă mai desmețesc, și să-mi adun toate simțirile la loc, și atunci, socotesc că voi putea sluji la trebuințele și păsul măriei tale. Această cerere a sa fiind primită de împărat și slobozindu-l, după vre-o cinci-spre-zece zile îl aduce iarăși și puindu-l să șează lângă dînsul, începu să-și spuie tot păsul care-l avea: la care Archir zise: — Fii odihnit împărate, și să n'ai nici o grije, că acestea în curîndă vreme ție voi săvirși eu; decât poruncește să aducă doi vulturi și doi șoimi de-al împărăției tale, ca să-î învăț la meșteșugul arhitecturii. Acestea aducîndu-i-se îndată, îi luă Archir și în curîndă vreme îi învăță ceia ce trebuia să facă cu dînsii, și luînd voie se duse la împăratul Faraon.

Iar împăratul Faraon dacă îl văzu, îi zise: — Dar pe un găvav ca tine m'ă trimis să-mi isprăvească treaba? — Archir îi răspunse: — Impărate! cei ce se trimit să săvirșescă lucruri împărătești, nu se numesc găvavi, ci oameni mari. Atunci împăratul Faraon începu să-î poruncească ca să-î facă oare-care lucruri ce i se părea peste putință, și îi zise: — De vreme ce ești un trimis vrednic ca să-mi isprăvești treburile, îți poruncesc dar ca să-mi faci o funie de nisip, cu care să-mi leg mînjii. Archir răspunzînd, zice: — Prea bine, și cerîndu-î un sfredel luă și găuri peretele casei îndreptul soarelui, de unde îndată răzbind razele înăuntru, începu a se roti nisipul ca o funie, și zise Archir: — Iată-ți funia împărate, vino de o stringe, și îți leagă mînjii; și poruncește și alte lucruri să-ți fac. Impăratul zise iarăși: — Dar ai putea să cari apă cu ciurul să-î adăpi? Archir răspunse: — Dacă am fi în părțile miezului nopței, și dacă ar ninge zăpadă și aici ca acolo, nu numai cu ciurul, ci și-ași putea aduce și cu carul. Atunci Faraon zise: — Îți poruncesc să-mi faci o cetate în aer, care să stea atîrnată, fără să se atingă de pămînt.

Archir atunci aduse îndată și înhamă doi vulturi, atîrnă două sfori lungi ca niște hățuri, leagă cu meșteșug între dînsii o ladă ușoară, băgă un copil mic într'însa cu doi șoimi, pe care îl învățase ce să facă cînd va ajunge sus în aer, dînd copilului într'o mîna mistrie, și într'alta frigare cu carne, ca să o ție ridicată în sus în vederea vulturilor, și Archir ținînd de hățuri și slobozînd vulturii îndată se ridicară după frigarea cu carne; iar copilul începu să strige: Dați-ne cărămidă, dați-ne var, că șed meșterii fără lucru. Archir asemenea zicea către împăratul care sta de față cu toți boerii: — Iată-ți meșterii împărate, trimite-le cărămidă și var, ca să nu stea din lucru. Atunci împăratul îl întrebă: — Cum te cheamă? El răspunse: — Abanan îmi este numele. (Aceasta o zise el, nevrînd să-l cunoască, fiindcă se dusesese veste că pe Archir l-a tăiat). Impăratul îi zise să fii ertat Banane, și porunci ca să se dea meșterii jos. Copilul atunci

¹⁾ După redacțiunea lui Anton Pann.

începu să plece frigerea în jos pînă s'a lăsat vulturii la pămînt, și ieșind din ladă se duse la Archir.

După aceasta împăratul Faraon începu să întrebe pe Archir, zicînd: — Cu cine mă potriveșc eu întru slava împărăției mele? — Cu soarele. Il întrebă iarăși: — Dar boerii mei? Răspunse el: — Cu razele soarelui. — Bine, îl zise împăratul, dar ce copac este acela care are douăsprezece ramuri, fie-care ramură avînd cîte patru cuiburi și în cuiburi cîte șapte ouă, pe o parte albe și pe o parte negre? Archir răspunse: — Copacul este anul, cele douăsprezece ramuri sînt lunile lui, iar ouăle pe o parte albe sînt zilele săptămîinii, și pe o parte negre sînt noapțile. Împăratul îl întrebă iarăși: — În care lună omul bea și mîncă mai puțin? Archir răspunse: — În luna lui Februarie, că este mai mică decît toate. Împăratul zise: — Să te mai întreb una: Ce este aceia, dintr'un însuflețit ese un neînsuflețit și dintr'un neînsuflețit ese un însuflețit? Archir răspunse: — Este oul, că cînd îl ouă găina este neînsuflețit și cînd îl clocește ese un însuflețit.

Faraon văzînd că-i dezleagă toate întrebările bine, zise: — Să fii binecuvîntat Archire, că n'ai fost perit. Și după ce îl întrebă și alte multe, și el răspunse asemenea, îl trimise la domnul său cu cinste și cu daruri umplindu-l.

49. AVESTITA, ARIPA SATANEI

Eu robul lui Dumnezeu Sfîntul Sisoie, pogorîndu-mă din muntele Sionului adică din măgura Eleonului văzui pe Arhanghelul Mihail Voevod ingeresc, întîmpinînd pe Avestița, aripa Satanei, și era părul capului ei lung pînă la călcîie, și ochii erau ca focul și din gură îi eșia foc, și cu tot trupul ei, și mergea foarte strălucit și cu tot trupul schimonosit, și o întîlni Arhanghelul Mihail și o întrebă: de unde vii tu, satano duh necurat, și unde te duci, și cum ți este numele? iar ea zise: „eu sînt duh necurat, aripa satanei“. Atunci Arhanghelul o luă de păr și o bătu cumplit. Iar ea striga cu glas mare și zicea ca să mai înceteze ingerul de bătăi, că i le va spune toate, pe rînd, și încetînd ingerul de bătăe, ea începu a i le spune: auzit-am de o feciôră Maria fata lui Ióchim și a Ani pe care o au vestit'o Arhanghelul Mihail prin toate cetățile vrînd Maria să nască pe Isus Nazariteanu și eu merg cu ale mele diavolești meșteșuguri ca să o smintesc pre dinsa. Iar Arhanghelul au zis pînă în ziua de astăzi aceste meșteșuguri ale tale sa mi le spui, și o luă de părul capului și începu a o bate foarte rău și o junghie, iar ea zicea ingerului la-să-mă că ți le voi spune toate pe rînd. Eu mă fac muscă, eu mă fac paianjene, eu mă fac ogar, și toate nălucirile văzute și nevăzute, și merg de smintesc femeile și iau copii, și smintesc fețele lor prin somn greu dormind, și am 19 nume ale mele: Avestița, Novadar Salomnia, Zurina, Nicara, Ruia, Scarbol, Miha, Puha, Crîpa, Zlia, Ne,

vața, Pesia, Clipina, Igra, Iosfor, Luțifer, Avie, Berzebuti. Dar unde se vor găsi numirile mele scrise, eu acolo nu mă voi aproia de 7 mile de loc de acea casă, nici de nimeni cîți vor fi întru acea casă pînă va fi cerul și pămîntul în veci. Amin.

50. ASTROLOGHIE ¹⁾

Soarele.

Planeta a patra care stăpânește acești ani este Soarele ²⁾. Cu mare noroc stăpînește pre cei puternici și pre regi și pre toate domniile, și din paseri pre vulturi și pre șoimi și asupra hiarurilor, pre Leu, pre leopard și pre tigru. Face rînduială la ochi, la inimă, la creeri, la vine, la partea trupului despre dreapta, dragoste la oameni de o potrivă, face pe oameni mari cu înalte priceperi, gingași și cinștiți, rînduială mare, îndreptători, veseli, vrednici de cinste, mînioși, norocoși, răutatea, urăsc adunarea lor cu oameni mari. Anul uscat,

¹⁾ Cele șapte planete sînt: Soarele (?), Saturn, Marte, Joe, Vinerea, Mercur, Luna (?).

²⁾ Anii sînt notați anume în text. Pe noi nu ne interesează; de aceea nu-î mai reproducem.

de măsură roditor. Gîngăniî, puține muște. Stricare de pomi. Pește de măsură, raci mulți, tună des, prune multe. Pere și mere de măsură, bucatele de toamnă prea bune, mazărea și orzul să se semene la loc cu reveneală, fin mult, orz, vin iar mult.

Primăvara nădejde de moină. Aprilie mestecat, la Maiu frig însă întiiu nu prea, dar roditor, la sfîrșit puțină nădejde de zăpadă. Vara întiiu nu prea bine, apoi se schimbă cu ploae, ziua cald, noaptea rece. Iulie nu prea cald. Toamna luminată, bună, nădejde de zăpadă. Frig cu soare. Iarna uscată și friguroasă. Intiiu frig, la mijloc cald, pe urmă răcoare.

Arătarea planetei a 4-a: „Soarele“.

Ianuarie. 1 ceață, 2 senin și vînt moale, 3—4 vînt de la apus, 4—5 ger, 7 nor, 8—9 frig, 10 pînă la 15 moină, 16 zăpadă, frig și vînt, 18—19 mestecat, 20 zăpadă cu furtună, 21 pînă la 31 ger tare, apoi de mijloc.

Februarie. 1 pînă la 11 ger, 1² pînă la 15 de mijloc, 16 pînă la 25 bine și vreme moale, 26 nor, 27 zăpadă și vînt, 28—29 frig.

Martie. 1 pînă la 5 senin și bine, noaptea frig, 6 pînă la 12 bine și nor, 13 zăpadă, 14, 15, 16 frig, 17, 18, 19 zăpadă, 20 pînă la 23 bine, 24 vînt, 25—26 plöe, 27—28 vînt cu zăpadă, 29, 30, 31 bine.

Aprilie. 1 ploae, 2 pînă la 9 bine și ploae, 10 pînă la 20 bine și noaptea frig. 21—22 nor cu soare, 27 pînă la 28 senin și răceală, 29—30 ploae¹).

51. GROMOVNIC

Zodia Leului.

De va tuna în numărul Leului în oamenii mari va fi moarte și grînelor stricăciune, iar într'altă hrană va fi roadă. Și în laturea despre apus va fi durere în oameni, și mai virtos zgaibe, pecingeni și rie, și în oamenii cei mai mari foarte rău va fi. Iarna va fi mare și ploioasă și cei înțelepți vor avea pagubă.

Iarna de va tuna său va fulgera spre amiază zi, atunci ploii vor fi multe, și va fi foame, văile și piraile se vor umple de apă, și marea se va turbura, și în boierii va fi betesug, celor ce vor merge la Roma pe apă, pămîntul își va da roade. Întru acele lature unde va tuna, va fi pine multă, unt de vacă, și alte fructe vor fi multe.

¹) Tot astfel urmează pentru celelalte luni.

Iar de va fi cutremur atunci mulți împărați se vor turbura, și boeri vor peri la război și cei săraci se vor îmbogăți și se vor învăța, și se va arăta un Împărat despre răsărit, și va fi frica mare despre apus. Și roada va fi peste tot pamintul. Iarna va fi grea și se va scula oare-cine foarte puternic.

Iar de va tuna sau va fulgera noaptea, atunci va fi pine multa, și roade în toate, și vinturii mari, isvoare și toate văile vor seca.

52. TREPETNIC

Ochiul drept de se va clăti, ce vei gândi pe voe-ți va fi.

Ochiul stîng și sprinceana stîngă de se vor clăti odată amîndouă, o mînie iute despre o parte îți va veni și apoi iar se va potoli.

Coadă ochiului stîng de se va clăti, o voe rea sau o gilceavă vei avea.

Geana stîngă de se va clăti, ceartă și gilceavă vei avea.

Coadă ochiului drept de se va clăti, dobîndă vei avea.

Părul genii deasupra la ochiul drept de se va clăti, veselie vei avea.

Părul genii deasupra la ochiul stîng de se va clăti, un prieten neștiut îți va veni.

Părul genii la ochiul stîng dedesubt de se va clăti, vei avea cinste de la un puternic.

Grumazul de amîndouă părțile de se va clăti, dobîndă vei avea de un lucru.

Umărul drept de se va clăti, sănătate spune și spre un lucru bun îndeamnă.

Umărul stîng de se va clăti, mare întristare vei avea de la un prieten știut al tău.

Cotul drept de se va clăti, cu un vrăjmaș te vei lovi și-l vei birui.

Cotul stîng de se va clăti, judecător vei fi sau mai mare peste alții.

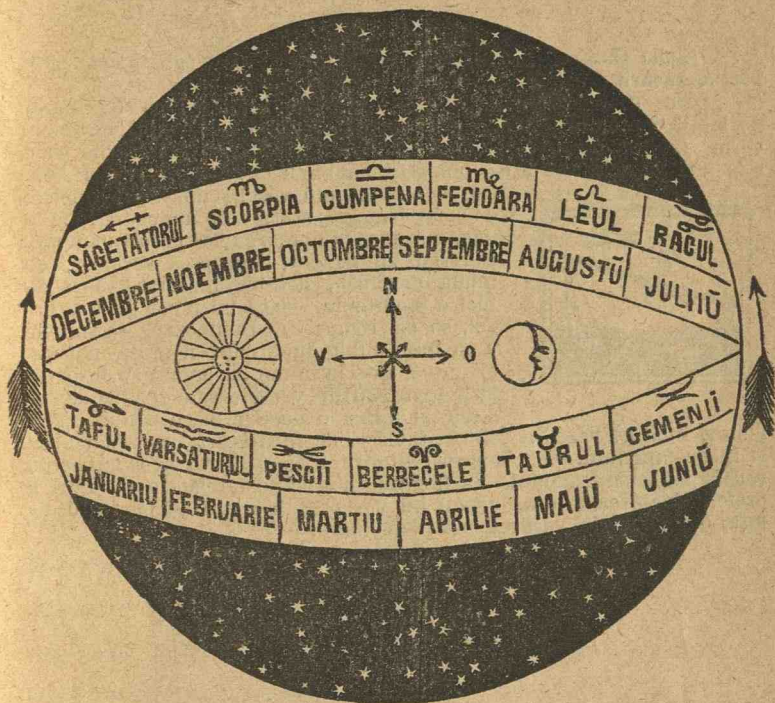
Lumina ochiului drept de se va clăti, sațiū de piine vestește.

Imprejurul ochiului stîng de se va clăti, veselie îți vestește.

Lumina ochiului stîng de se va clăti, cuvinte rele vei auzi.

Nasul peste tot de se va clăti, boerie vestește.

55. ZODII¹⁾

1. *Vărsătorul de apă*, de la 8 Ianuarie pînă la 7 Februarie.
2. *Pescii*, de la 8 Februarie pînă la 9 Martie.
3. *Berbecule*, de la 9 Martie pînă la 9 Aprilie, etc.

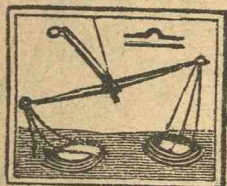
¹⁾ Aci să se caute mai întîi timpul, adecă zilele și lunile, după cum se arată, ca să se afe în ce zodie e născut cine-va și apoi să se citească la rîndul său zodia (adecă : soarta) sub titlu ce va fi. D. e. Un om, născut în timpul de la 13 Septembrie și pînă la 13 Octombree, are zodia cumpenei, așa dar să se citească Cumpăna.
(Nota textului).

Cumpăna

(Zodia 15 și a 16)

Zodia Cumpenei este parte bărbătească, care stăpînește spre părțile răsăritului.

Cine se naște sub acest semn al Cumpenei (adică în timpul de la 13 Septembrie pînă la 13 Octombrie), va fi de treabă, frumos, curat, iubitor de dreptate, grăitor de adevăr, dacă obiceiurile cele rele nu-i va schimba firea, milostiv, cu bună cuviință, iubitor de mu-
erî, cu bun obicei, vesel și iubitor de muzică, cu ochii frumoși, statura de mijloc, cărnos la nas, minunat la obraz, cuvios la toți oamenii, ce-l văd, cînd tăcut, cînd prea vorbitor, cu inima deschisă, deschis la minte, fără de nici o sminteală, viața lui plină de tot darul, să se roage lui Dumnezeu, să nu fie prea mult iubit după cum îl arată natura, sîngeros, iute la minie, și îndată se întoarce și îi pare rău de vorbele sale rostite de în-
țeață, și minia îl duce la mare pagubă, pre-

puitor, iubitor, vesel, socotitor, iubitor de învățatură, va trăi ciuștit și în desfătăciuni, va fi adese și mindru și în spate va avea un semn sau la mină sau la față. Va fi mult iubitor de înțelepciune și va fi preferit înaintea altora, omenii nu vor prea îndrăzni a-i face rău pe față, dar în spate va avea mulți dușmani.

54. CARTE DE VISE

- Cintare pe gitară, este întristare, mîhnire mare.
- Caprele, înseamnă întristăciune pînă la suflet.
- Căprioară (ciută), este bucurie.
- Cap, tăiere, este moartea unei rudenii.
 - tundere, este nerepaos.
- Cărbune, înfocînd, însemnează bani.
 - stîns, este cas de moarte.
- Carne, cumpărare, este cîștig, folos, dobîndă în joc, jucare.
 - de pasăre, este dobîndă, folos.
- Carte de joc, cu jucare, înseamnă neplăcere, nepoftă.
 - a o scrie, arată hoție.
 - cetînd, este cintare, ceva, arată și trisătcîiune, ticăloșie.
- Căruță, tărăbonție cu 2 roate, este boală.
- Casa sfatului, este nerepaos pentru gînd deosebit
- Casă visînd, arată căsătorie.
- Caș, brînză, arată nenorocire.

Casă, facere, este boală.
Cataramă, înseamnă supărare.
Catifea, este umilință, umilire.
Rac, vedere, este plăcere mare.
— prindere, este vorbire de rău.
— mîncare, este bucurie,
Raclă (pentru mulți) înseamnă cas de moarte.
Rie (boală) înseamnă nefericire.
Raiu, vedere, este veste, noutate bună și voioasă.
Rîndunică, înseamnă întristare.
Ridicare din pat este boală.
— de pe pămînt este grijă,
— de pe scaun, este veste sau știre veselă, voioșie.
Riga (craiu), însemnează mărire, domnie, onoare.
Regină (craiasă), înseamnă prietenie plină de speranțe.
Război, bătălie, este veste bună.
Riu, înseamnă supărare.

55. PILDE FILOSOFESTI.

Пѣлде философеци каре сас тѣпърѣт акѣм адѣав
ѡарз ѣ зѣлеа прѣ админатѣлн Дѡнъ ІѢ НИКОЛАЕ
Кѡстандѣнъ Караѣѣ Бѡевѣдъ, кѣ кѣлтѣдла юбитѣрюлѣи де
Дѣнезѣс Күрѣс Күрѣ Филѣреть Єпѣкѡ : Рѡ" : ѣ сѣнта
єпископѣ а Рѡ" ла ѣнѣ де ла Хс. јѡѡпг (1783). Сас тѣ-
пѣри ле Пѣпа Кѡстандѣнъ Миѣѣй Пѣпѡвѣч Тѣ" : Рѡм-
ничѣнѣлѣ.

Фрѣка лѣи Дѣнезѣс ѣсте ла ѡмѣ сѡѡжрѣшѣрѣ чѣ
май мѣре шѣ не тѣмерѣ чѣ май мѣре грешѣлѣ.—Фрѣка
лѣи Дѣнезѣс кѣрѡцѣѣѣ ѣнима.—Єс мѣ темѣ де Дѣне-
зѣс шѣ дѣпѣ Дѣнезѣс нѣ мѣ темѣ де ѣлтѣлѣ фѡрѣ нѣ-
май де чѣла че нѣ сѣ тѣме де Дѣнезѣс.—ѣлтѣ сѡѡпѣре
фѣрѣ де смѣнтѣлѣ нѣ ѣсте де кѡтѣ фрѣка лѣи Дѣне-
зѣс.—Крѣѡинѡтѣтѣѣ ѣсте ѣцѣлѣпѣѡнѣѣ чѣ май мѣре шѣ

пѣгжнѣтѣтѣ ѣсте невѣнѣа чѣ май мѣре. — Акинѣчѣонѣ
 че сѣ фѣче кѣтре Дѣнезѣс ѡмѡарѣ пѡфѣтеле чѣле рѣле. —
 Акинѣчѣонѣ че сѣ дѣ Дрѡкѣлѣй ѡдѣче пѣерѣзѣре, ѣарѣ Аки-
 нѣчѣонѣ че сѣ дѣ лѣи Дѣнезѣс ѣсте мѣре дѡвѣндѣ. —
 Нѣмай ѡдѣтѣ сѣ пѣкѣтѣдѣскѣ ѡмѣлѣ, Акѣ ѣсте мѣлѣ,
 ѣарѣ пѣнѣтрѣ ка сѣ шѣ ѡ Дѣнезѣс кѣзѣта чинѣте шѣ
 мѣлѣцѣмѣтѣ нѣ сѣнт дин дѣстѣлѣ мѣйтѣ вѣнѣтѣцѣй. —
 Нѣ не чинѣтѣ прѣ Дѣнезѣс жѡрѣнд прѣ нѣмѣле лѣй чѣ
 сѣнтѣ пѣнѣтрѣ ка сѣ нѣ рѣмѣй шѣ тѣ дѣ ѣлѣ не чинѣтѣтѣ.

Cine își lasă creștinătatea sa pentru deșertăciunile lumii ne
 bineaște să înșală. Nu poate să cunoa(s)că cineva pre sineși bine de
 nu va cunoaște întiiu pre ziditoriulū său. Cine supune mintea sa po-
 telorū celorū reale pieare. — De arū socoti omulū sfi(r)șitul lui și trea-
 cerea aceștii viefi cu adevăratū arū vedea cum il cutremură faptele
 lui cu multa lor înșelăciune. — Nici un lucru nu ascunde mai bine
 aceia ce ești de ci(t) tăcerea. — Omulū cu cit are minte mai puțin-
 tică cu atita are mai multă trufie. — Pofta răsplătirii iaste o înpede-
 care mare carea nu lasă să trăiască cineva norocitū și cu liniște. —
 Nu iaste alt lucru ca să poată lua mai în pripă ertăciune de citū
 pocăința. — Să iași pildă de la strămoșii tăi și te nevoiaște să faci fapte
 bune. — Nu fi lenevos spre alții pentru ca să nu să facă și ceialalți
 leaneși spre tine.

56. ISOP

Pilda cu găina și rindureaua 1)

O găină clocea niște oao de șarpe cu toată osirdiia. Iară o rin-
 durea dintr'un copaci o văzu și-l zisă: Oh! nebună ce ești tu, pentru
 ce clocești aceste oao, care deaca le vei creaște întiiu pre tine te
 vor minca?

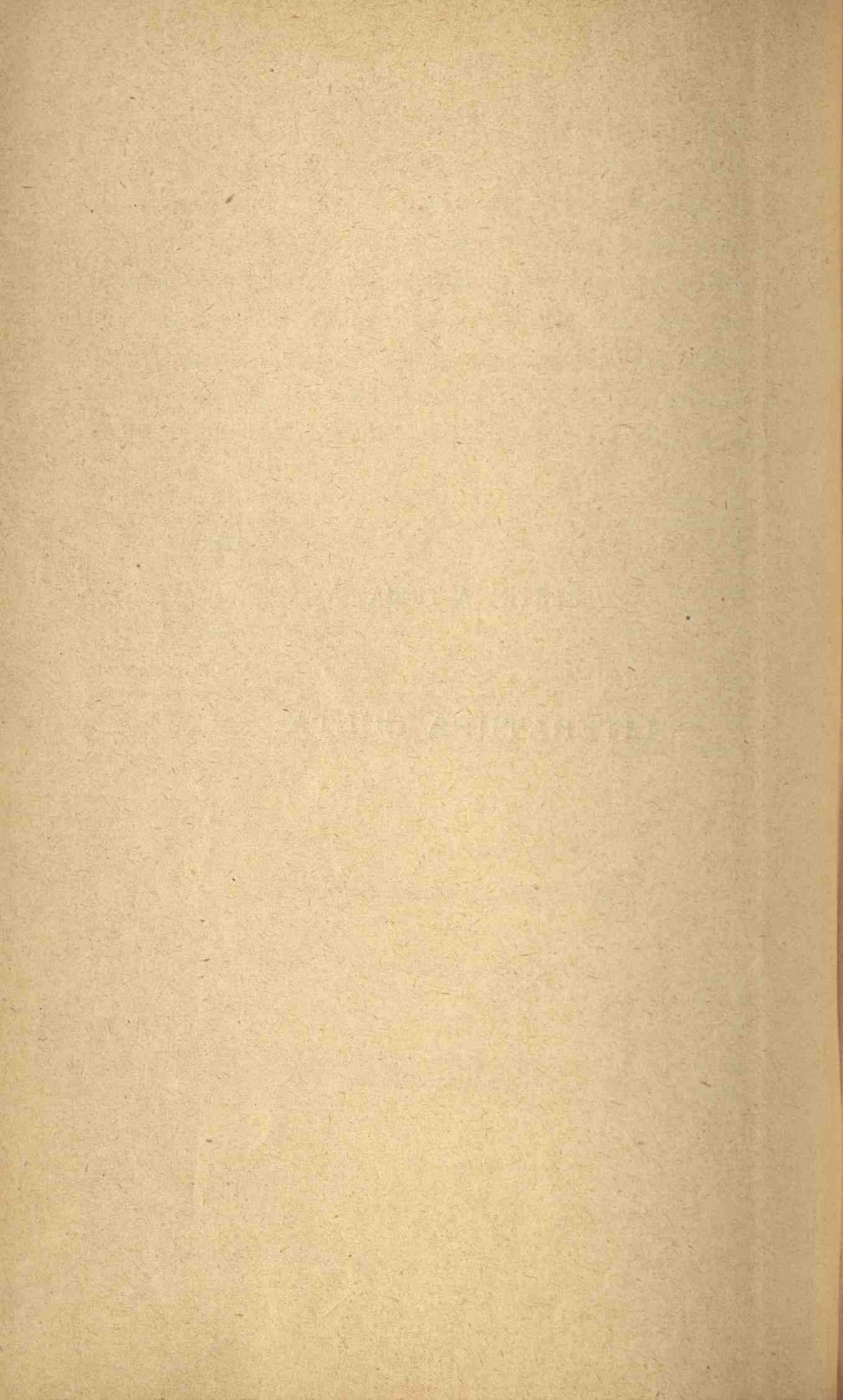
Invățătura: Cum că pre omul cel de feliū rău și de neam vi-
 clean nu-l vei înblinzi nici decum; măcar cit bine ai face, cu acela
 nu poți avea pace.

1)* Gaster, Crestomatie, vol. II.

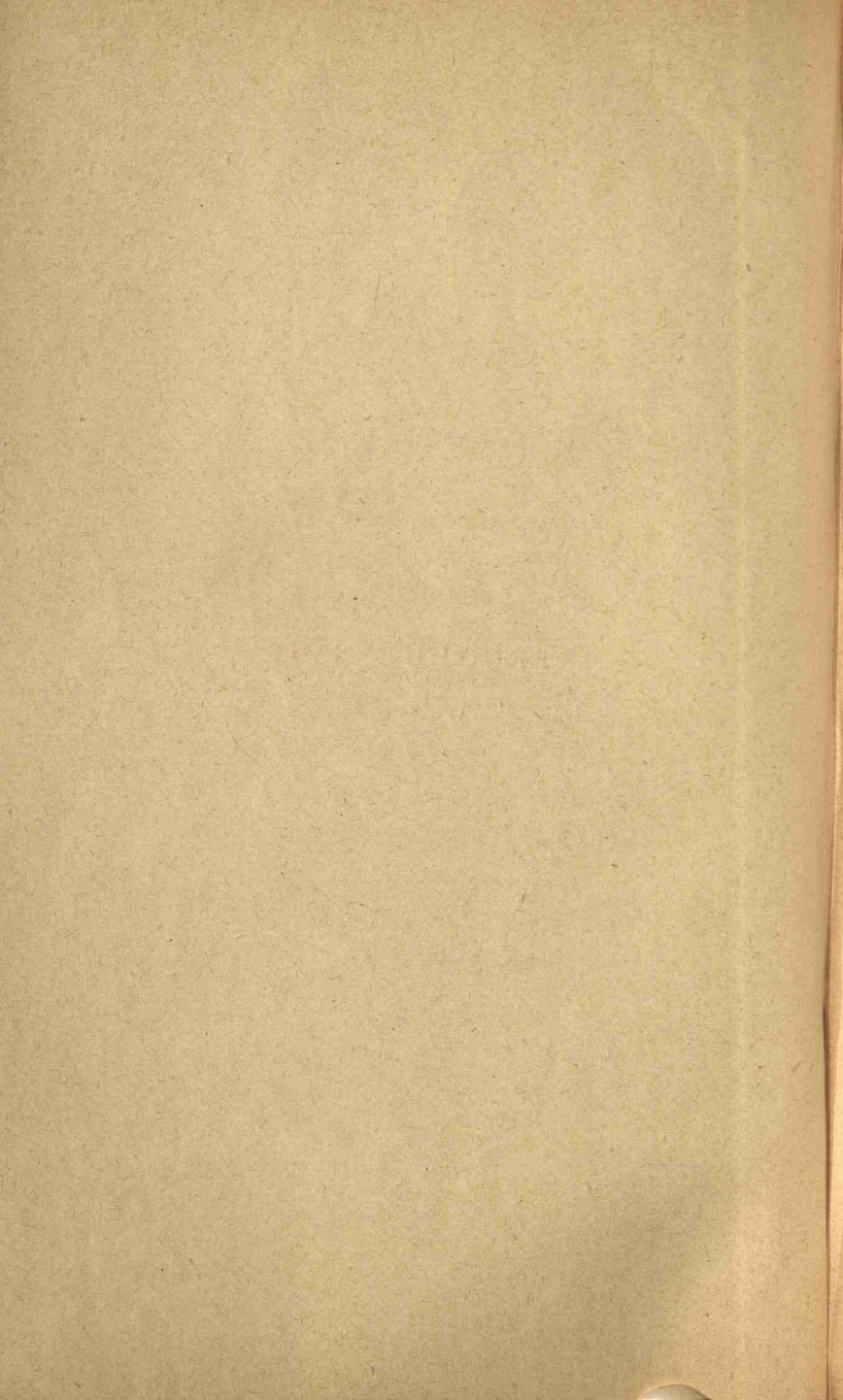
PARTEA A TREIA

LITERATURA CULTĂ

SECOLUL XVI

I. CODICELE VORONETEAN ¹⁾

СШЪ.ЛРЄРЪЛЪИКОЕЪ

трѣмѣтерѣдїлтрѣсборѣ
ѣнсоушипѣковѣачѣстѣскрїе
челорачесзнтѣдїлдоѣѡспрѣ
сѣченѣмоуресемзраци. ши
челорачеѣоукресѣтѣ. ѣнднѣ
нострѣсїхс. скрїе. лвзцзтоѣре
трѣмѣтере. ѣвацздетоате
нжпастиле. ѣнтоотоукипоѣ.
карѣеѣмѣделадїѣшикарѣе
дїлтрѣѣса. ѣремзѣамерилорѣ.
шикоѣ^мнѣкѣкѣвзнтѣ^ѣноѣмаи
чешикоѣлѣкрѣ. сеѣ = атекре

¹⁾ După edițiunea lui I. G. Sbiera.

дїѣца. кзноуѣскоуѣторїи
лѣцаѣчеѣкъѣторїидерепѣ
сѣсешидебогацїдѣсноуѣде
ѣаймѣмишейлабѣсѣречи.
чемайсешиватѣмесѣ. ка
препѣно.ршишисѣрѣшитѣ
оутешащѣѣбїдїцїи. ши.ѣ
ранїтѣспоу.релорѣлѣ.рѣ
ѣѣебда. пѣ.рѣлаве.рїтѣ
лоуѣсѣ. ши.рѣацѣдеѣебдаре.
деїѣвѣвоу.рѣѣебдаре. шиспѣ
рѣсекїѣмесѣнїтїторїиспѣ
лѣ.рнѣези. шисеневоѣскѣ.рнѣто
аѣчеѣѣтѣѣїцїикѣтрѣдѣдѣвѣрѣ

аѣидеачестапрецѣдѣнѣ.

сарепѣкателорѣшиаѣша

сѣрѣшащѣтрѣмѣтерѣкѣ:

збоѣѣскатрѣмѣтерѣаѣлѣ

іаѣковѣ.

делаіаѣковѣзбоѣѣскатрѣмѣтерѣ

іаѣковѣаѣлоѣднѣзѣдшиаѣдноѣи

ісѣхшеѣвѣ. аѣдоаѣспрѣзѣѣче

нѣмоѣрѣлѣлоѣісѣльсѣвоѣкѣрѣсѣ.

шиѣоаѣтѣвоѣкоѣрѣаѣсѣаѣвѣци

ѣраѣцііаѣіѣи. кѣндѣ. аѣтрѣвнѣпа

сти. аѣнтоѣтоѣоѣкипоѣкѣдѣци.

цііаѣндѣкѣіспитаѣкоѣаѣвоаѣстрѣ

крѣдѣ. аѣнѣѣѣачѣѣѣвѣдарѣіаѣрѣ

СЕБДАРЪКЛОУКРЪДЕСФРЪШИТОУ
СЕАЙБЪСЕФИЦИСФРЪШИЦИШИ
АТОТОУАТРЕЦИ. НЕЧЕАТРЪОУРАЛИ
ПСИЦИ, ІАРЪСЕНЕЩІАРЕДЕВОИ
ЛИПСИТОУІАСТЕДЕМЖНДРІЕСЕ
ЧАРЪДЕЛАДНЗЕВЧЕЛАЧЕДЪТЪ
ТОУРОРЪ. ПРОСТЪШИНЕПОНО
СЛЪИИДЪШИДАСЕВАЛОУІСЕЧА
РЪКОУКРЕДІАЦЪНЕМИКЪГЪ
ИДИИДЪСЕКЪЧЕЛАЧЕСЕГЪИДЪ
ЩЕАСТЪМЪАРЪСЕОУНДЕЕЙ МАРІЕН
ДЕ ВЪНТОУ ЛЕПЪДАТЪШИ ВЪНТОУ
РЪИИДЪСЕ. СЕНОУИПАЕЎМОУАДИ
АЧЕЛДИКЪПРЕЕМЪЩЕЧЕВАДЕЛА. ...

Zboru = Sobor.

Prepunoins = om prepus, pus sus, decî; maî mare.

A uteşi = a mîngîia.

Obidit = nedreptătit.

A lîngezi = a boli.

A neponoslui = a nu înfrunta.

2 PSALTIREA SCHEIANĂ ¹⁾

PSALMUL I.

1. Феріче бжрватъ че нѣ
мѣрце ла сѣатѣль
некѣрацилоръ ши
пре калѣ пжкжтѡ
шилорѣ нѣ стж. Ши
ла шедѣриле пѣрсжторилоръ ноу шѣде.
2. Че ꙗ лѣца ²⁾ дѣнѣлоуи ꙗвацѣсе сѣѡа ши нѡпта
ши хѣѡа ка лемнѣ ржсѣдит лѣнгж ешитѣл аpee... ³⁾
че рѡдѣл стѣс дѣ ꙗврѣма са
ши фрѣнѣа лоуи нѣ кáде ши тѡатж кѣтж сѣѡаче доспѣще
нѡ áша некѣрацилоръ нѡ áша че
ка поулберѣ че ѡ мѣтѡрж вѣнтоул де ꙗ фáца
дерѣптѣ ача нѣ вѣрѣ ꙗвѣ некѣраци ла ѡбѣец нече
пжмѣнтоулѣши
кѣ ꙗвѣ дерѣпцилоръ ꙗ сѣатѣл дерѣпцилоръ
кѣ ꙗвѣ дерѣпцилоръ ши калѣ некѣрацилоръ
пѣре
-

¹⁾ După edițiunea d-lui I. Bianu.

²⁾ Pentru: лѣца

³⁾ Lipsesște litera finală: аpeeї

PSALMUL XI

Спсещеме Днѣ къ скъсѣ
 прѣподобникуа. къ мнкъшю
 раръсе дѣдѣвѣреле фѣи
 шамерилоръ. Дешертѣ
 гръи чѣреш кътръ соца със.
 оусне гъмбоситоаре ꙗ
 трѣ ꙗремъ ꙗтрѣ ꙗре
 мъ гръиръ рѣс. Потревѣще Домнѣа тоате рѣстѣ
 ре гъмбоситоаре. лим
 въ маре гръитоаре зи
 сер лимба ноастръ мърим.
 оустнеле ноастре лънгъ нои сънтѣ
 чѣре ноаѡ Домнѣ ѡасте.
 Дерептѣ кинѣа мишен
 лоръ ши сѣспрарѣ мѣ
 серилоръ акмѣ ꙗнвѣсзисе
 Домноуа пѣньюмедн спъсенѣ-
 ши нѣ сѣпъньюме динсѣ.
 къвентеле Домнѣлоуи къвенте кърате
 арѣинтѣ арсѣ ши испитит пъмж
 тѣ къратѣде шапте ѡри.
 тѣ Доамне хрънецинъ

ши вегиѣ. дѣ нѣмоуа
честа ши .лн вѣкѣ
лнпреціурѣ некрацији
лмблѣ дѣпѣ лралтѣл
тѣѣ млцитан фїи вамерилор.

A spăsi = a curăți.
Preapodobnic = asemănător.

Usnă = țărni
Gimbosi = a pierde.

3. DIN LEVITIC ¹⁾

сь вѣци хи. лѣльндоу л токьмѣлеле мѣле
 ши вѣци фи сокотиндоу. ши цинндѣ. порь
 нчѣлеле мѣле. давою воаѡ плоде л врѣме
 дѣстоинникъ. шї пжмьнтѣл ва да хасна са.
 ши лѣмнеле вор фи родитоѡре. ши мьлти
 шоуль ва ажѣнѣ. сторсѣра. шї сторсѣра
 сѣмьнжтоура. ши вѣци авѣк пжнь ла сациоу
 ши вѣци лькоуи коу тѣрие л цара вострж.
 давою еоу паче л цара вострѣ. доурмивеці ши
 нимѣк ноу ва спжмьнта пре вои. гонивою а
 фарь живиниле рѣле сѣлватиче де л пь
 мьнтѣ^А востроу. ничи ѡсте ноу ва трѣче
 пре л цара вострѣ. гонивеци пре врѣ
 жимашии ѡцтри. ши лнаинтѣк вострѣ
 вор пика де армь. ши е де лтре вои ворь
 гони пре ѡ соуѣ ши ѡ соуѣ пре зѣче мїи.
 къ врѣжимашїи ѡцтри вор пика лнаинтѣк
 вострѣ. къ еоу вою къоуѣта пре вои. ши
 вою крѣѣ пре вои. ши вою моуѣци пре

¹⁾ După Lambrior, Carte de citire.

ВОН ШІ ЛЕГЪТОУРА М'К КОУ ВОН W ВОЮ ЦИ
Н'К. МЪ.АНКАВЕЦИ ДЕ А ВЕКОУ. ШИ АЧ'КЛ'К
ПЕ.АТРОУ Ч'КЛ'К НОУ. ЛЕ ВЕЦИ ЛЬСА АНАПОИ.
ШИ ЛОКОУ^А МИЕОУ ВА ФІ АТРЕ ВОН ДЕ ЛЬКОУИ^Т
ШИ СЪФЛЕТЪА МИЕОУ НЪ ВА ОУРЬ ПРЕ ВОН. ЕЪ
ВОЮ АБЛА АНТРЕ ВОН. ШІ ЕЪ ВОЮ ХИ. ДОУМНЕЖЕОУ^А
ВОСТРОУ. ВОІ АКЪ ВЕЦИ ХИ НЬРОДОУА МИЕОУ.

Toamealǎ = acord, învoialǎ.

Hasnǎ = produs, rod, comoarǎ.

Lemn = plantǎ.

Mlătiş = treerat.

4. EVANGELIARUL LUI RADU ¹⁾

(Fragmente)

Orațiunea dominicală: татъль нострѣ че еши ꙗ черюре. сѣицѣскысе ноумеле тѣоу. съ вѣе ꙗпърѣѣа та. съ фѣе воꙗ тꙗ коумь ꙗ чери аша шѣ пре пѣмьнтъ. пѣинѣ ноастрѣ съцѣѡсь дѣне нозѣѡ астьзи. шѣ гартъ ноꙗѡ грешалеле ноꙗстре, кѣмь ертѣмь ши ноѣ грешѣцилѡ^р ноцѣри. шѣ ноу не доуче ꙗ нѣпасте, че не изъвьѣѣще пре ноѣ де хитѣѣноу^а. кѣ а та асте ꙗпѣръѣѣе шѣ пѣтѣѣрѣѣ шѣ слава ꙗ вѣѣкъꙗ амѣнь.
.... съ амоу ꙗѣсаре тоу ѡменилѡ^р грешалеле ло^у. ꙗѣсава ши воꙗѡ татъль востроу де ꙗ чери. е съ ноу ꙗѣсаре тоу. ѡменило^р грешалеле лѡ^р. нече тꙗталь ностроу де ꙗ чери. ꙗѣсава воꙗѡ грешалеле воꙗстре. е кѣѣдоу вѣ пѣстицѣ ноу фѣици ка ꙗкопѣрицѣѣ че се ꙗтриѣѣѣсъ

Evangelie

20. ши ꙗчела рѣдикъ ѡкѣи лоуи ла оученичѣи лѣи, грѣи: фѣрекаѣци мѣсерѣи. кѣ а воꙗстре асте ꙗпѣръѣѣа лоу дѣмнезѣѣ 21. фѣрекаѣци фѣлѣмьнзѣи ꙗкѣѣ. кѣ сътоура=се=вѡр. фѣрикаѣци чеꙗ че пѣѣмьгъ ꙗкѣѣ. кѣ рѣдѣвѡр. 22. фѣрекаѣци фѣивѣци кѣндѣ вѡр оуръ вои ѡмении. ши кѣндѣ вѣ вѡр дѣспѣрци. ши вѡр ꙗпоуѣа. ши вѡр порекли ноумеле востроу. кѣ е рѣѣѣ дерѣптѣ фѣиол ѡме=

¹⁾ Cele două fragmente sînt din cele publicate de B. P. Hasdeu în Columna lui Traian; evanghelia este din Crestomatia de Gaster, vol. I.

нескъ. 23. боуксравъ=вечи лтр' ачк' зи ши věci жоудекá: гать амѣ плата воастръ е ла черюре. доупъ ачк'а амоу фъчк' пр(о)рочилър пъринціи лър. 24. (зисе домноуа кътръ чед че мѣрсерь кътръ ель юудени:) ван де вон сътоуилър акмѣ къ флѣмънзи=вечи. ван де вон рѣзь-торилър акмѣ. къ соуспина=вечи ши плънѣе-вечи. 26. ван де къндъ бине зикъ воаѡ тóѡи ѡаменн. доупъ ачк'а фъчк' пр(о)рочїи минчиноши пъринціи лър. 27. че воаѡ грѣескъ доузици: юбици драчїи воцри. бине фъачеци чед чк'ѣ ѡуркть вон. 28. блáгословици чед че ва бласътемь. роугаци де чед че фъакъ воаѡ ѡбидъ. 29. чине те ва оучиде л боукъ дъ ши алалть. ши де=ць ва лоуа вѣш=мьнтѣл ши къмаша ноу=и апыра. 30. тотъ че ва чк'ре де ла тине дъ=и. ши чине=ци ва лѣа ал тѣѣ ноу=лѣ лтреба. 31 (зисе домноуа). коумъ věci съ фъакъ воаѡ ѡаменїи ши вон фъачеци лър ашиждерк. 32. ши съ аци юби чед че юбескъ вон, че фóлосъ лсте воаѡ? ши амоу пѣкътошїи юбескъ ен юбескъ.

5. CODEX STURDZANUS ¹⁾

Cugetări în ora morții.

I

Бедени=мж фъръ глас ши фъръ сѣфлетѣ съкъндѣ плънѣеци дѣпж мине фърацилор ши соции мїеи ши ѡинтѣл ши къноскъцїи мени къ пѣнж асерж алалть сѣрж къ вон гржиа ши де напраснж=ми вине ши ми соси часѣл де

¹⁾ Hasdeu, Cuvente den Betranı, Vol. II. Am reproduc numai prgr. I și XI final.

мортѣ. че вениці се не ертѣмѣ кѣ закѣ .лнаниге воастрѣ
сѣрѣтаци=мж сѣрѣтаре де апон. кѣ кѣ вон де акмѣ нѣ
вою ман .лблѣ кѣ мж дѣкѣ еѣ ѣнде фѣцерѣ нѣ есте. слѣ-
циле амѣ ши кѣ домни .лмпреднѣ стаѣ .лпѣраци кѣ
воиничѣи. мншени кѣ богацни. бѣтрѣнѣи кѣ тинерѣи ши
тоци асемене вор ста чинеши кѣ але сале пѣкѣте вор ста.
оунѣи се вор преслѣви ациѣ сѣ вор рѣшина. че вѣ рѣ-
гацѣ дерептѣ мине, рѣгацн=вж кѣтрѣ домнѣл дѣмнезѣѣ.
сѣ нѣмѣ жѣдече .лпротива лѣкрѣлѣи мѣѣ .л локѣл чѣла
де мѣнкѣ. че се мѣ дѣкѣ оунде есте лѣминатѣ вѣацѣ
де векѣ.

XI

Іарѣ кѣлоугѣрѣи ла цюдецѣ кеманѣ дѣмнезѣѣ. де
дерѣптѣ са. оучинѣ де себорѣ маре де ворѣ фѣи кѣлѣгѣрѣи
чѣл че сѣкѣ покжитѣ кѣ покжинце адеврѣатѣ. ши вор
лнтра .л сѣнта четѣте кѣ мѣлѣтѣ бѣкрѣлѣи ши кѣ мѣлѣтѣ
славѣ. ен ши вор рѣдикѣ мѣиниле сале ши ворѣ слѣви .л.
сѣнта троице .лтрѣ тѣтѣлѣ ши фѣюль ши .лдѣлѣ сѣнтѣѣ
ши ворѣ фѣи мѣлѣци перициде .л чинѣлѣ кѣлѣгѣрескѣ кѣ-
зѣци .л пѣкѣте ши ворѣ ста де стѣнга лѣ хс. веде-
ворѣ ши ворѣ аскѣлѣта. ши кѣ маре желѣнѣе ворѣ стрѣга
ши ворѣ плѣнѣе кѣ амѣрѣ маре .лншишѣ сѣ ворѣ оучиде
прѣ сине ѣнде вор веде слаѣа сѣнцилорѣѣ. ши дарѣрѣле
ши минѣнѣта ши фѣрѣмѣлѣце четѣцниен. ши дѣлѣчаца ши
бѣнѣтѣтѣе лоу хс. аша ворѣ веде кѣлѣ перитѣ ши се ѣ
лпѣрѣтѣцитѣ де вѣнаца .лмпѣрѣтѣциен черѣулѣи. ши кѣ амѣрѣ
маре ворѣ плѣнѣе. ши прѣксине се ворѣ ѣчиде. ши ворѣ
зиче ѣ вѣи нѣи коуѣм вѣи фѣи дѣспѣрѣтѣцици де хс. .л.
вѣчна векѣлѣи амин.

Gint = neam
De năprasnă = De odată
Voinic = soldat
Mișel = sărac

A preslavi = a glorifica
Troie = treime
Cin = ordin, clasă, categorie

6. CODEX STURDZANUS

Frați dragi....¹⁾

Фраци драци асколтаци сѣнѣта їевангѣліе че се грѣшце
домнелѣрѣ вѣастрѣ де вине сокотици ши лѣащи аменте
че грѣшце домнелѣрѣ⁽²⁾

домноу їс хс аша снсе съ роуѣгѣмѣне.

а). їевгліе. лѣтрѣ лѣтрѣ челарюль тѣс ши лѣнкиде
оуша та.

б). тѣлѣкованіе че се снче лѣнцелѣѣере аша снче се те
лѣнкиши лѣнтрѣ ѣрема та, де тоате кѣѣетеле лѣмїеи дешарте.

а) евгліе. снче рѣагѣте тѣтѣлѣши ден черю лѣ фѣс-
ришѣ ши тѣтѣлѣ тѣс ва вѣдѣ лѣ фѣсришѣ да-ва ѣіе аѣве.

б) ачѣ снче. ши домнелѣрѣ ва вѣдѣ лѣрема та фѣрѣ
де хикленшѣгѣ, ши да-ва ѣіе лѣ вѣдѣкрѣ тѣтѣрѣрѣ.

а) евгліе. рѣагѣндѣ-вѣ. съ нѣ грѣици рѣс ка алте
лимѣи паре-ле амѣ кѣ лѣнтрѣ мѣлате кѣвенте але лорѣ
лѣсници ворѣ фн. нѣ вѣ асемѣрарѣци лорѣ.

б) аша снче нѣ кѣ ирема съ кѣѣеци алте. е кѣ ли-
мѣа се грѣеци гѣндиндѣ лѣтрѣ ауре. ка че лѣ фѣѣцарниѣи.
кѣ нѣ верѣ добѣнди.

а) евгліе. ши тѣтѣлѣ вострѣ че вѣ арѣ требѣи анте
лѣкѣ де чершотѣлѣ вострѣ.

б) ши домнелѣрѣ и лѣрима та ши лѣнцелѣѣе тоате
кѣѣетеле тале. ши вѣде тоате фѣѣѣѣриле тале. ши пле-
катѣлѣ тѣс. анте лѣкѣ де кѣвѣнтѣлѣ тѣс.

а) евгліе. снче. аша амѣ съ вѣ рѣгаци вѣи.

б) вѣи вѣтезѣѣи че сеѣи лѣ номеле тѣтѣлѣши ши
фѣіюлѣши ши дѣхѣлѣши сѣнѣтѣ. съ лѣнцелѣѣеѣи че грѣици.
ши чирѣ кѣмаѣи. лѣнтрѣ аѣютѣрѣюль тѣс. де нѣ кѣ ирима

(1) Hasdeu, Cuvente den batranī, vol. II.

(2) Cu a) se însemnează textul evangheliei ce se explică; cu b) expli-
carea dată de predică.

се нѣ сокотеци ка чеа .лнтѣрекаціи. чее че аѣ .лнтѣрекатѣ
дѣпѣ часта лѣме дешартѣ дѣ нѣ ворѣ се .лнцелѣгѣ вн-
.лреле съѣ.

а) Евѣліе. зиче. татѣль нострѣ чел че еци .л черюре.

б) .лнцелепчѣрѣ сѣфлетѣлѣи, ши ирема се .лрлци асѣ-
прѣ дѣ черю. къ домнезеѣ. елѣ аѣ фѣптѣ черюлѣ ши
пѣ[мѣ]нтѣлѣ. вѣзѣтеле тоате ши невѣзѣтеле. елѣ цѣѣ
датѣ трѣпѣ. дн.лтрѣ о фѣрѣнемикѣ. елѣ цѣѣ датѣ вѣртѣте.
елѣ цѣѣ датѣ вкѣи. ши мѣрѣ. ши пичоаре. спре сила лѣи
стан .лн пѣрѣнчита лѣи се .лбли .лн лѣѣѣ лѣи. къ елѣ
цѣѣ датѣ вѣѣца ши силе кѣ самѣ. ши час дѣ морте.
ши .лнвѣере дѣл морте. ши .лтре елѣ сѣ стан кѣ пелица
ши кѣ софлетѣл сѣ даи рѣспѣнсеѣ. дѣ чѣи лѣкрат кѣ пе-
лица. нече кѣ оѣ кипѣ нѣ поци трѣѣче дѣ ачѣ. татѣл
зиче. Фѣи вѣрѣ, ка зисе елѣ дѣ се фѣи фѣюлѣ лѣи дѣ се
.лпли кѣвѣнтѣл лѣи ши фѣгѣдѣвита та. че се зиче бовѣ-
теѣюрѣ та. дѣ се добѣндеци шчина .лн черю ши дѣлѣ-
чаца раюлѣи. ши каса татѣлѣи тѣѣ. се те вѣзѣжмашѣл.
.лншалѣ къ тотѣ менчѣросѣл татѣи е дракѣл. дече се
те рѣпсере дела татѣл тѣѣ дѣл черю дѣчете=вѣри кѣ елѣ.
.л фокѣл нестинсеѣ. ши .лнтрѣнтѣрѣкрѣкѣл дѣ аѣфѣрѣ .лнтрѣ
вѣермѣи неадѣрмици. юѣ е скѣрчкарѣ динцилорѣ. ши
плѣнѣере кѣ амѣрѣ. ши тоатѣ мѣ.лка. къ елѣ кѣ пѣка-
тѣл .лнтре ши гѣмбосѣѣце шмѣл. динте мѣидрѣа. трѣѣѣ.
лѣкомѣе вѣѣѣ рѣвнирѣ. лѣнѣ. фортѣшаго. ши допѣ ачѣл
тоатѣ недерептатѣ. къ нѣ грѣеци татѣл мѣеѣ че татѣл
нострѣ. дерепче тоци сѣфѣѣѣи лѣи се ци фѣе фѣраци дела
ѣи татѣ фѣчори мѣдѣларе лѣи хѣ. елѣ нѣи капѣл нострѣ
е лѣи хѣ. капѣл i-e сеѣлѣ.

а) Евѣліе. зиче. се сѣфенцѣскѣ=се нѣмеле тѣѣ.

б) Ачѣ зичѣ. фѣ нѣи сѣфѣѣѣи сѣ слѣвѣскѣ=се кѣ нѣи,
нѣмеле славеи тале. кѣнтрѣ елѣ бовтѣсатѣ=мамѣ. се
сѣфѣѣѣскѣ=се .лн сѣфлетѣле ноастре. ши .лнтрѣ бовтѣѣюрѣ
ноастрѣ кѣ але ноастрѣ вѣре лѣкрѣре сѣ прослѣвѣскѣ=се
нѣмеле славеи тале. нѣ лѣса нѣи се фѣим рѣи се нѣ се

Wкзрѣскз слзвнтѣл нѣмеле тзѣ кѣ нон че се ладде. нѣ-
меле стѣ ал тзѣ спре нон крецирѣн. w ферикатѣ пз-
ринте че аре фечори ка ачел че се ладде лн славз кѣ ен
нѣмеле лѣн:

а) Ёѵгліе. сз вї.ле лпзрзціа та.

б) Лпзрзціа грзѣце а доав велретз кѣ славы
маре. чѣремѣ се вї.ле дхѣл лѣн. ши мила лѣн лтр'зре-
миле ноастрѣ се пѣтемѣ фаче пре воа лѣн. кѣ сфѣтѣ
вѣрѣ. де кѣ вѣ[кѣ]рѣс се ацентзъмь велретѣл лѣн. ши л-
вїерѣк мворцилорѣ. ши ѱдецѣл. нздзиндѣ-не спре мила
славеен лѣн. ши спре слзжба ноастрѣ.

а) Ёѵгліе. ши се фїе воа та ка [ш]и л черю ши
пре пжмзнтѣ:

б) Кѣм л черю лцерѣн воа та фѣкѣ. ши лпреоурз
сзнтѣ аша ши нон деспре пжмзнтѣ воа та се фачемѣ.
домнезеѣ маре и ши лпреоурѣ кѣ тоци сфенцін тѣн
сѣ фїимѣ.

а) Ёѵгліе. пз.рѣк ноастрѣ сзциваса дз-w ноав
астзси.

б) Гаціѣ грзѣце чѣ че асте фирѣк ноастрѣ че е
wпѣ а фи тзрне астзси кѣвзнтѣл лѣн домнезеѣ. а та-и
кзшига де мз.лре. пелица лѣн хѣ. асте пз.лре стзтѣтѣлѣн
нострѣ. ши трезвнтѣлѣн нострѣ, ши сфѣтѣл ши лѣмира-
тѣл. сзнцелѣ лѣн хѣ. спсенїе ноав ши спре вїѣца де вечи.
рѣгзъмѣ кз. астзси фзрз wсзндѣ сз не кѣмерекѣмѣ, кѣ
ѣта релица лѣн ши кѣратѣл сзнцелѣ лѣн се фимѣ гата
кѣ доаврз пз.рѣк мз.лре времѣ трѣче де лѣме кѣ сисе
домноул л тоате врѣми сѣ фимѣ гата.

а) Ёѵгліе. ши ласз ноав грешалеле ноастрѣ. ка ши
нон лзсзъмѣ грешницилѣрѣ ноцри.

б) Дерепче ши дѣпж вомтецюре грешимѣ ши допз
фзгз[дѣ]нтѣ не рѣгзъм се ласе ноав ман взртосѣ аратѣ
ноав ка времѣ рзвѣдзтори сз фимѣ. кѣ аша ва лзса елѣ
ноав ка нон времѣ лзса виновацилѣрѣ ноцри се помени-
ремѣ рѣѣ нѣ ва лзса ноав се дѣдеремѣ рзѣ дерептѣ рзѣ.

нѢ ва лѣса аша нї-и зисѣ ноаѡ де дѣмнезеѢ. ка времеѢ
ѣаче нои вечирилорѢ ноѣри. аша ши елѢ ва ѣаче ноаѡ
нетрексѢтѢ.

а) Евѣглїе. нѢ не дѣче нои ꙗ нѣпасти.

б) Петаре семѢ нои вамерїи. дерептѣ ачѣ нѢ ни се
каде сѣ не дѣмѢ нои кѢ воа не ꙗ испити. кѣ испителе
сѣнтѢ але еи ноастре крединце сѣ авем рѣбдаре. де се не
рѣгѣмѢ кѣндѢ времеѢ кѣдѣ кѣ дѣ. ꙗ испите се нѢ ꙗгицици
ѣимѢ. де нѣпасти. че кѢ аѣюторїол лѣи дѣмнезеѢ рѣб-
даре се авемѢ ши лѣкрѢ десесѣѣршитѢ се прїимимѢ. кѣ
чела че-ль ꙗвенче испита каде ꙗ нѣпасте. ши ꙗгитѢ
ва ѣи ꙗтрѢ іадѢ. е чела че ва кѣдѣ ши-ль ва трѣче кѢ
аѣюторїол лѣи дѣмнезеѢ кѢ рѣбдарѣ ши де ва трѣче
достонникѢ-и. ши кѢрѣрѣ де слаѡ. че-и гѣтитѣ де дом-
незеѢ челорѢ че лѣѢ юбитѢ елѢ.

а) евѣглїе хїклѣнѢл

б) ꙗ дракѢл че кѢ хїлншигѢл сѣѢ кѣѢѢ де ꙗ черїю. ши
скоасе ꙗдам ꙗтѣи ѡмѢ де ꙗ раю. ши Юда де ла хс, ши
алци мѢлци де нѢ ѣиче се не изѣѣѣѣскѣ нои де ѡаме[ри]
хїклѣне кѣ еи нѢ н'арѣ ѣаче ноаѡ ничи Ѣи рѣѢ. че хї-
клѣнолѢ ѡрѣжмашѢлѢ рѣдикѣ ѡамерїи спре нои ши ѣаче
неѡе лорѢ ши ноаѡ. ка рѣдикѣ шарпеле ши ꙗтрѣ ꙗ елѢ
ши прилѣсти Евѡа ши Евѡа ꙗшелѣ ꙗдам ши кѣѣѣрѣ де
ѡꙗрѣтатѣ лѣи домнезеѢ ши ел ши змеѢл ши рѣдикѣ
спре ꙗн сѢши хс. хїклѣнѢл ши ꙗтрѣ ꙗ ѣарисеи ши
ꙗшеларѣ Іоѣда спре перирѣ са ши алѣїи мѢлци дерепта
чѣ нѢ де ѡамери не рѣгѣмѢ се не изѣѣѣѣскѣ че де хї-
клѣнѢлѢ ѡрѣжмашѢлѢ че тоѣи не зementѣѣци де се нѢ-ль
ѣѣгѣдѣимѢ елѢ ꙗтрѢ немикѣ. се нѢ перимѢ кѢ елѢ. че се
оѣримѢ елѢ ꙗтрѢ немикѣ. ши нѢ се каде се лѢ ѡлѣсте-
мѣмѢ елѢ кѢ кѢ(vintul) лѣи домнезеѢ.

а) кѣ а та ѡсте ꙗпѣрѣѣїа ши сила ши слаѡ ꙗ
вечїа ѡѣкѢлѣи аминѣ

б) ꙗралѣѣ нои ачичѣ ꙗн дѣрнїре сѣ авемѢ оѣпо-
ѡинѣѣ таре кѣ ꙗмпѣратѢл а тотѢ іасте татѣль нострѢ

ДЕ ꙗ черю ши пстѣрникѣ ши сазвитѣ де се сповзимь
кѣ крѣдинцѣ тарѣ негъндиндѣне ши се щим кѣ хикаѣ=
нѣлѣ времѣ ꙗвенче ши врѣжмашѣ кѣ сила татѣлѣши нострѣ
ши не велѣ просазви кѣ елѣ апон кѣндѣ ва велри ꙗн
слава са елѣ ва да кѣши дѣпѣ лѣкрѣл лѣши ꙗ вѣча вѣ=
кѣлѣши. амин. пис попь Григоріе ди Мѣхачю влѣт 73 рѣз
(7127).

Tlăcovanie = explicație
Cerșot = cerșit = cerere
Silă = putere
Spre = prin
Intre = înainte
Pelița = corp
Bootegiure = botez
Ocină = proprietate, loc
Iuo = unde

Săcărțicare = scărșnire
A gîmbosi = a pierde
Trufă = orgoliul
Fericat = fericit
Venretă = fericire
A nădăi = a se încrede
Opu = Trebuință
Stătut = existență
Trezvit = deșteptare

Gice = zice
Spre = asupra, contra
A prilăsti = a seduce
A zementi = a corupe, a strica
Acicîa = aicîe
Dărnire = generozitate
Upovăință = speranță
A învence = a învinge
A proslăvi = a lăuda.

7. CODEX STURDZANUS ¹⁾

Conjurație

... hom ²⁾ și Misahom și Avednag, oprescu-te diavole
cu cele doa lumiri ce u făcutu domnul, soarele dzileei și lura
noptiei, să naibi puteare a strica nemică în creștiri; oprescu-te,
diavole sătanu, cu herovimii și cu serafimii lui Is. Hs. și cân-
tarea netăcută și cu al nostru glasu să ne fie de folusu și de
ispovedanie si acum și pururea și în vecie de veacu amin.

¹⁾ Hasdeu, Cuvente din betranî, vol. II. Bucata aceasta e numai frag-
ment; l-am reproduș întreg.

²⁾ Sedrahom, nume de drac.

8. CODEX STURDZANUS.

Zise Domnul: 1)

Сисе домнуул. кьндь ва вени фїюл шменескь. ди.лтроу слава са. ши тоци сфинци, лперы коу ель. лтрѡ цирѡка тоате лимбиле. ши а тоатж лоумѡ. лтрѡ збаде жвдець атоунче коу трѡпоул. ши коу соуфлетоул гьнжтошь ставорь, лнантѡ лоу хс. съдѡ ржспл.рсь. чинешь де пжкателе сале де чѡла се аѡ лоукрать коу трѡпоул съѡ. дечи чеа че аѡ юбить дѡмнезеѡ .асѡрж де тот кь поржнителе лоу доумнезеѡ таре лѡѡ циноуть. ши воа кѡцетелорь сале. бирѡитѡ л сине. ши аѡ пьржсить тоате рѡлеле. ши поржнителе лоу дѡмнезеѡ таре лѡкоу циноуть л виаца са. лтрѡ тоатж лѡѡ аѡ дѡмнезеѡ. ши аѡ свьршить крединцж кѡратж ши нждѡжде дерѡптж ши л ивосте десвьршить. трекѡт-аѡ дин ачапта лме. ачел вор ста тоци дѡдерѡпта лѡ хс. дечи зиче кь вор ста чине кѡм аѡ кьцигаты. кѡи каци даты кѡ поржнитж лтрѡ дхь. ачелора ва зиче хс. веници басвици татжлди мїеѡ де добжндици чѡла че с гьтите воа лпържциа черюлди. лкь ди.л токмала лоумїен ши ачїишь лтроу клипитоул шкюлоуи тѡци дерепци коу сѡфлетоуль. ши троуль²⁾ ставорь. лтроу лпържциа черюлоуи тоци ворь ста. чинешь коу месерѡрѡ са. че асте гьтить лор л вѡча вѡкоулон. ши амѡу дѡчїа кѡ воукѡриѡ несѡршитж вѡкѡрасе ворь. ши амѡ дѡчїа грѡкцж де нименила нѡ ворь авѡ нече ш мжхнире че ноуман чѡла лтре чѡла воукѡрии ши веселїи. лтроу нетрекѡци вѡчи фьрж де доурѡре. нече дьнжварж лрж тоци чеа че лтрачѡста лме де дѡмнезеѡ ноу сѡѡ темоуть ши поржнителе лоу доумнезеѡ наѡ сокѡтить ши лѡѡ аѡ доумнезеоу наоу юбить

1) Hasdeu «Cuvinte din bētrānī», Vol. II.

2) Trupul.

А чѣсталѣме ши тоате похтеле троупѣлоуи наѣ пѣржитѣ.
 ачел тоци коу сѣфлетоуа ши коу троупѣль ставор дѣкстѣ. агалѣ
 хсачел зжчѣ ворк жосѣ. а троу локоуа челаде пѣж. а цере а
 фѣкоуа чела мареле чела че ва арде ачѣста лоуѣме коу
 тоатѣ вѣнѣтатѣ еи чѣж дешарта. ачелора ва зиче тоу-
 тѣрорѣ хс кѣ гласѣ маре де оуриѣ фѣрѣ де мѣсѣрѣ.
 дѣщевѣж дела мине блѣстемацилор де татѣж мѣсѣ. а
 фѣкоуа де вѣкѣ чела че ѣсте гѣтитѣ дракѣлѣ ши аѣ-
 рилор лѣи дѣ еѣ фѣкоуа доарѣль гѣтисе воаѣ. ва ноуа
 гѣтисе воаѣ чель гѣтисе дракѣлѣ ши аѣрилор лоуи че
 принсетѣ нѣравѣль дракѣлѣ ши аѣрѣ елѣ ваѣи дѣзмиѣр-
 датѣ. а рѣ але мѣкле нѣравоуѣ оуѣжтоуа кѣци. ши аѣци
 лепѣдатѣ. че аѣи адоуаचितѣ нѣравѣлѣ дракѣлѣ ши аѣрѣ
 елѣ ваѣи дѣзмиѣрдатѣ че ѣсте нѣравоуѣ дракѣлѣ. мѣ-
 рѣиле ши сѣлтѣтѣрѣиле ши звѣарѣтеле ши данцоуѣреле ши
 беѣиле ши аѣкомѣиле ши оуѣидериле ши вражбеле ши пѣ-
 рѣле ши минчюнилѣ ши фѣѣжѣрилѣ ши неспѣнериле ши
 немилеле кѣ тѣтѣ ѣмѣль чела че аша фѣаче кѣмѣсе сѣѣѣ
 ши рѣпаоуѣсѣ дракѣлоуи ши аѣрилорѣ лѣи ачеста кѣ-
 вѣнтѣ дѣкѣла ва зиче хс ачел тоци диниѣлѣрѣ кѣ троу-
 пѣль ши кѣ сѣфлетоуа лепѣдасевор депреоуѣнѣ а фѣкоуа
 чела мареле а ѣкоуѣнтѣрѣ аѣрѣ адѣ де нѣпраснѣ кѣтѣ ѣсте
 клипѣла ѣкѣлѣ. дѣчи аколо а ѣкоуѣнтѣроу аѣрѣ адѣ аѣ-
 нѣкрекоуа алес фѣива коумплитѣ ши дѣрѣѣре неспѣсѣ. кѣ аколѣ
 варѣ че вери сѣмѣци ши варѣ че вери лоуѣзи тѣтѣѣѣ е оуѣжтѣ
 ши де тотѣ те аѣрозѣѣи ши варѣ че вери аѣинѣе сѣѣ
 се ва аѣинѣе де тѣне де тоате те вѣтѣми кѣ адоуа ѣсте
 пѣнѣ де амарѣ фѣѣрѣбинтѣ ши дѣрѣѣре фѣрѣ сѣѣмѣ. кѣ
 аколо сѣнтѣ тоате мѣнѣиле мѣнѣилор ши аѣтѣнѣкрекоуа маре
 неѣлѣминат нече динѣлорѣ ши перѣре неѣрекѣтѣ а вѣѣлѣ
 вѣкѣлоуаѣи....

Iboste = sl. ѣubire.

Духъ = Duh.

блѣвѣѣи = blagosloviĭiĭ

De năpraznă = îndată.

Mesereare = graĭie.

Grăaĭă = supărare.

Ad = Iad.

9. TETRAVANGHELUL LUI CORESI ¹⁾

Mateiū, XIII.

(Зисе доминдль) подоавж асте лпзржцїа черюлди грж-
оуңцоулди де моуцари. че лоуω ωмдл ши семѣнж лтрѣ
агрѣл лди. че маи микж асте де тоате семенцеле. Ё кзндь
крѣце маи маре де тоате вѣрзеле асте. ши ва фїи лемнь.
кз винь пасжриле черюлди. ши ωдїхнескь спре стлзпдреле
лди. ши алтж пилдж гржи лор. подоавж асте лпз-
ржцїл черюлди, ковзекла. че ω лѣω мѣарѣ. ши ω акопери
л фжинж де трии мжесри пжнж кзндь доспирж тоате.
ачѣлѣ тоате гржи Іс лпотрива нжроддлди. ши фжрж
пилдж немикж ноу гржи кзтржншїи. ка сж се извжн-
дѣскж зичерѣ пр рочилор че гржирж. дешкидевою л пилде
ростоула мнѣ. ши вою ржгжи аскѣнселе де л токмѣла
лѣмїен. атѣнче лжсж глаотеле ши винѣ л касж Іс. ши
апропиаржсе кзтрж ель оученичїи лди ши гржирж. спѣне
ноаω пилда плѣвееи а грждлди (= агрѣлди). ель ржспѣнсе
зисе лор. чинѣ сѣмжнж чѣ сжмжнцж вѣнж асте фїюл
ωменескь. ё агрѣл асте лѣмѣ. ё вѣнж сжмжнца ачѣрѣ
сжнтъ фїи лпзржтеции. ё плѣвеле сжнтъ фїи непринто-
рюлди. ё вржжмашоула че ω сѣмжнж асте дракоула. е
сечержчюнкѣ сфржшитоула вѣкѣлди асте ё сечержторїи лѣрїи
сжнтъ, кз вѣр амѣ адѣна плѣвила. ши л фок ардеωвѣр. аша
ва фїи л сфржшитоула вѣкѣлди лчестѣл. тремитева фїюл
ωменескь лѣрїи лди. ши ва адѣна тоци сѣвлжзниторїи
де лпзржцїл лди. ши фжкжторїи фжрж лѣѣе. ши арѣн-
канва л кѣпторїюл де фок. ачїл ва фїи пжнѣере ши скржш-
нїрѣ дїнцїлѣр. атѣнче дерѣпцїи лоуминнасѣвѣр лпжржцїл
татжлди лди. ши чинѣ арѣ оуреки де лоузїре сж лоузж.
наржши подоавж асте лпжржцїл черюлди. комоарж аскѣнсж

¹⁾ După: Lambrior, Carte de citire.

.А сать. че ѡ аѣла ѡмь аскѣсѣ. ши де вѣкѣрѣ мѣрсе
 ши тотъ кѣтъ авѣ вѣндѣ ши кѣмпѣрѣ сатѣла ачела. гѣрѣши
 подоабѣ ѣсте .рпѣрѣѣа черюлаѣ. ѡмоула негѣѣѣторю че
 каѣтѣ вѣнѣ мѣрѣгѣритари ши аѣла оуноула мѣрѣгѣритарю
 де мѣать преѣ. дѣсесе де вѣндѣ тотъ кѣтъ авѣ ши
 коумпѣрѣ. гѣрѣ подоабѣ ѣсте .рпѣрѣѣа черюлаѣ нѣводѣла
 арѣнкѣт .р маре. ши де тотъ нѣмѣла адѣнарѣ, че кѣндѣсе
 .рпѣ. ши скѣасерѣ ель ла марѣине. ши шеѣѣрѣ де алѣсерѣ
 вѣнѣн .р вѣсе. ѣ поѣтрѣзѣн лепѣдарѣ аѣарѣ. аша ва ѣнѣ .р
 кѣмпѣитоула вѣкѣлаѣ ачестѣнѣ. ши вѣр еши .рѣерѣн де
 вор алѣѣе рѣнѣ де .р мѣжлокоула дерѣпѣилѣр. шѣн вѣр
 арѣнка .р кѣпторюла де ѣок. ачѣла ва ѣнѣ пѣжнѣере ши
 скрѣшнѣре дѣнѣилѣр. ши гѣрѣ лѣр Іѣ. .рѣелѣѣѣѣѣ ачѣѣѣѣѣ
 тоате. гѣрѣрѣ лѣнѣ ѣнѣ доамѣне. ель зѣсе лѣр. дерѣпѣ
 ачѣѣ тотъ кѣрѣѣларюла .рѣѣѣсе .рпѣрѣѣа черюлаѣ. по=
 добнѣкѣ ѣсте ѡмоула кѣѣѣторю. чѣла че скѣате дѣ .р
 вѣѣѣѣѣѣѣ лѣѣнѣ ноѣѣѣ ши вѣкѣле. ши ѣѣ дѣѣѣѣѣѣѣ
 Іѣ пѣла ачѣѣѣ. трѣѣѣ де ачѣѣ.

Podoabă = asemenea

Agru = cîmp

Spre = peste

Covăseală = aluat

În potrivă = în fața

A răgîti = a striga

Săblăznitor = care face scandal, dușman

Ei! = da.

10. CRONICA LUÎ HURU ¹⁾

Izvod dea moșiei noastre rîndu din Traiana Dachia acmu Moldova numeaștesă cum ea ținusă și cum hălădui cu linghile ceale cu a lor sale pocade care înecăo întrurma cea mare a noastră Rămleanilor împărăție din bruda Romă dizvănăsă și maș Dachia ținea și rătui nu puteară. Și istu izvod scriptulam eu Huru mare canțalar a Vodă Dragoș cum aflaiu scriptu din zule bătrâne de Arbure Campoducsă.

Tându să știre deati de la împărăție la diregătorii toți cum cități și târgovi din Traeana Dachie toată răsăpea să și părăștisă și sate toate și diregătorii toți cu leghioanile și toți moșneanii cu a lor săi șărbii și popul tot cu dobitoace și cu bunu lor tot să dicindea Dunării cură a primenire i Misiea. De a tare toți știre polzuiră cum auză. Și dea sărgu cu obilă mare blemă toți a să la Iasi strângerea în cea mare leghioanei custe a Traian Marele șacolo în disănea slimuească toți înainte de atare primeanire. Și tându colo sosiră numace jăriște cea mare curte află. Că ciî diregători legionului brudeaî hiind și nu matori și dea bunuri plini și voniciî (voinicii) nămiți nu vătrași cum a primenire i Misiea știre la mână le sosă nu pesti a cu alalți diregătorii și moșneni întrebăciune și slim făcearu

Ist izvod în cea vară tând Arbure Hatmanu si Boldur Vornicu si Dragoș Vornic si Costea Paharnicu dacă răzbin și fugări pe Leași în vinceala ce acum la codru Cozminului întră în țara lor și toate Fodoliaa prădă și jărăști află script pe lătinie limba noastră cea bătrână de Huru ceal mari canțalar a lui Dragoș Vodă la curtea unu marî boear leașășcu Vișnoschi din Liov și apucăt Dragoș Vornic carî hiind tătărescu Soltan nul putu priceape cear hi și hiind cu mini neamotenie de pe fătuso Dumitrașco ginerimeu deatel mie și curul văzui pohtiș al scripti pe moldovenie și mă pohti și cuscru Dragoș ai scripti și lui sureatul esta carî scosulam a tocma di pe ceal izvod script de Huru bătrănu Dumnezău

¹⁾ Fragment istoric scris în vechea limbă romină din 1495, scos la lumină în Moldova la 1856, Iași, Institutul Albinei Romine. Reproducem titlul, cîte-va rînduri de la început și epilogul.

pomineascăl că ni lăsără știre de bătrânile datini a moșiei noastre și hiind în răsufu acum și în pace de toate părți scosulam di pi lătinie si scriptulam cu măna mea în târgu în Vasluiū veanit hiind cu Mărica sa Domnul nostru Ștefan Vodă ceal Mari în ano 7003 Mișta April 13 și spre creazare am iscal si am pus si peceatea mea.

Petru Clănău veal spătar.

iscal.

(L. P).

Tându = cindu.
Să jărăști = să arză.
Dicindea = dincolo de
Obilă mare = glas mare.
Blemă = plecară.
In disănea = între dînșii.

Să slimuească = să delibere.
Jăriște = arșă.
Brudeaș = tineri.
Nămulț = mercenari.
Slim = sfat.
Neamotenie = rudenie.

II. INVĂȚĂTURILE LUÎ NEAGOE ¹⁾

Pentru războaie.

... Mai bine este moartea cu cinste, de cît vieța cu amar și cu ocară.

Nu fireți ca paserea ceia ce se chiamă cucu, care-și dă ouăle de le clocesc alte pasări și-î scot puii; ci fiți ca șoimul și vă păziți cuibul vostru.

Că șoimul, feții mei, are altă pildă, și are inimă vitează și bărbată întru sine, și multe pasări oblăduște ²⁾ și biruește, și nici de una nu-î este frică nici se teme, și vinează în toată vremea; și vinînd el așa, o dată prinse o pasăre să-î fie lui de mîncare și umbla de sbura cu dînsa prin văzduh ³⁾ și sburînd, se luă dupe dînsul altă pasăre mare și puternică fără de seamă, carea se chiamă vultur, și începu

¹⁾ După «Buletinul Instrucției Publice» 186. . .

²⁾ Domnește.

³⁾ Aer.

a-l goni să-î lea vînatul; iară șoimul, dacă văzu, zise în inima lui:

«Mie nu-mî este frică de acest vultur, că eî multe pa-
«serî biruesc, și pre el îl vîd mare și puternic și zlobiv¹⁾,
«iară inima lui o știî că este fricoasă; ci nu-mî este frică de
«dînsul, nici îl bag în seamă, că de-așî vrea eî, numai ce
«mî-aș lovi în aripe o dată și m'aș înălța tocma pînă la cer,
«de aciî m'așî lăsa asupra-î, și l-așî despica cu unghiile, că-
«știî cine este; ci numai mă întristez²⁾ de mărirea lui cea
«multă, pentru aceea nu mă voiî bate cu dînsul, ci mă bine
«se împarț vînatul meî și să-î daî și lui, și voiî fi în pace;
«iară eî dacă nu mă voiî sătura cu ce-mî va rămînea, nu
«voiî muri, ci voiî trăi pînă iar voiî măi vîna ceva și voiî
«mînce de mă voiî sătura. . . .»

Și dete dintr'acel vînat ce-l prinsese cît va, și se împacă cu dînsul.

Așa și voi, fraților, sînteți ca și șoimul cu multe bi-
ruințe și este vînatul în mînele voastre, adecă avuție; deci,
de veți vedea pre nescari limbe păgîne să se pornească asu-
pra voastră cu oști grele și cu putere mare, voi nu vă po-
triviți lor și să vă bateți cu dînșii într'acel ceas, ci socotiți
ce le veți slobozi din unghiile voastre vînat, adecă avuție să
le dați să mînce ca să se părăsească de voi cum și vul-
turul lăsa pre șoim.

Iară dacă veți vedea că nu vor să se întoarcă, voi nu
vă temeți de dînșii, nici de oștile lor cele multe, ci luați pre
D-zeî ajutor în inimile voastre și vă rugați, zicînd:

«Stăpine făcătorul tuturor și Dumneșeul cel bun! noi
«sîntem robii tăi și n'am iubit lucrul acesta; că tu ești sin-
«gur știutorul inimelor, care vezi și cunoști toate inimele
«cele bune și drepte și cele rele și viclene; iar noi, Doamne
«nu sîntem bucuroși să se facă această resmeriță³⁾, dupe cum
«ne-ai poruncit nouă; nici voim să fie vărsare de sînge, nici
«să se ude minele noastre în sînge de om; iară eî poate că
«doară se potrivesc puterii tale cei mari, că noi, Doamne
«D-zeul nostru, știm că tot cel ce va veni către tine cu sme-
«renie și cu plecăciune, nu-l vei goni de la tine; — deci, și
«noi am plecat smerenia noastră lor, iară eî n'au vrut să

1) Răutăcios.

2) Copia modernă zice: «mă sfiesc».

3) Ne-pace.

«priimească smerenia noastră ci s'aŭ potrivit să fie mai
«puternici de cât tine; că tu, Doamne, însu-ți mărturisești și
«zici: cel ce se va smeri, se va înălța; iar cel ce se va înălța,
«se va smeri. Pentru aceea, D-zeu nostru, acum nu avem altă
«nădejde, fără numai singur pre Tine, judecătorul cel drept;
«că toate bunătățile de la tine pogoară, și acum într'această
«vreme de întristăciune la Tine alergăm, ca să ne fi ajutor
«spre vrăjmașii noștri; nu doară pentru păcatele noastre, ci
«pentru mila ta cea multă. Ajută nouă, Dumnezeu! mântuirii
«noastre, într'această vreme cu nevoie și grea!»

*De-acii înlău să te îmbraci în dragostea lui D-zeu, și
așa să ești cu veselie la boierii tăi și să nu te priceapă
cumva-și că ți este frică saŭ să ți se fi schimbat fața, ci te
arată lor vesel; și-ți chiamă toți sfinții tăi cei bătrâni și
boierii cei mari și toată oastea ta și zi cătră dînșii cuvinte
bune și dulci ca acestea grăind:*

«Iată, dragii mei boeri, și voi iubitele mele sluge, că
«veniră vrăjmașii noștri asupra noastră, nefindu-le lor noi
«nimic vinovați; că cu toate cuvintele cele bune și dulci noi
«i-am mîngăiat și de ar fi poftit și avuție le-am fi dat și cu
«smerenie încă ne-am smerit înaintea lor și ne-am plecat; iar
«ei nu vrură să ia, nici cuvintele noastre cele blinde nu le
«aŭ băgat în seamă, nici avuție, nici smerenie; ci numai aŭ
«venit acuma să ia capul meu; și încă nu numai capul meu,
«ci și capetele voastre ale tuturor. Decî eŭ pre voi nu voiŭ
«să vă las, ci voiŭ să-mî puiŭ capul pentru voi, că-mî este
«milă de voi; drept aceea, vă rog să vă învețe D-zeu să vă
«fie și vouă milă de capul meu cum imî este și mie milă
«de capetele voastre; și să chemăm pre D-zeu într'ajutor
«și cu ajutorul lui să mergem la dînșii, că măcar de sînt și
«ei mulți, D-zeu i-aŭ îmulțit, iar pentru neplecăciunea lor ia-
«răși îi va pleca D-zeu. și ne va da vrăjmașii noștri, și-i va
«șupune sub picioarele noastre».

*De-acii să ți tocmești toate tunurile și oștile, tot pre
cete cum le va fi rîndul; iar mai virtos să te rogi lui D-zeu,
ca să-ți fie tocmirea și orînduiala ta de la dînșii; pentru
aceia să-ți rădicî gîndul și mintea la cer, să-ți pogoare și să-ți
fie D-zeu într'ajutor.*

Iară tu să mergi drept față la față spre vrăjmașii tăi,
fără nici o frică.

12. LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA ¹⁾

Acesta e letopisețul de cînd cu voia lui Dumnezeu s'a început țara moldovenească.

În anul 6867 veni Dragoș voevod din țara ungurească, de la Maramurăș, la vînat după un zimbru și domni 2 ani.

După el domni fiul său Sas voevod, 4 ani.

După acesta domni fiul său Lațco voevod, 8 ani.

Iar după el domni Bogdan voevod, 6 ani.

Petru voevod, fiul lui Mușat, domni 12 ani.

Iar după el domni fratele său, Roman voevod, 3 ani.

După acesta domni fratele său, Ștefan voevod, 7 ani.

Iar dupe el domni Iuga voevod, 2 ani.

Țării moldovenești.

În anul 6907 luna lui Aprilie 23, se ridică domn în țara Moldovei Alexandru voevod, iar pe Iuga voevod l-a luat Mircea voevod. Și stăpîni Alexandru voevod țara moldovenească 32 de ani și 8 luni și muri în anul 6942 Ianuarie 1; el fu îngropat în monastirea de la Bistrița, pe care singur o zidise; vecînica lui pomenire.

Și i se născu lui cel dintîi fiu, numit Ilie voevod, în anul 6917, Iulie în 20, din doamna Neacșa.

Iar Ștefan voevod se născu din Stanca, în anul 6919.

În anul 7012, luna lui Iulie în 2 Marția, răposă robul lui Dumnezeu domnul Ioan Ștefan voevod, gospodarul țării Moldovei, cam pe la al treilea ceas din zi; și a fost în acel an mai 'nainte prin Martie iarnă grea și foarte puternică, precum nu fusese nicî odată, iar peste an a fost ploî mari și vărsări de ape și potoape din pricina multelor ape.

În anul 7015, Octombrie în 28, intrat a domnul Ioan Bogdan voevod în țara muntenească cu toate oștile la locul Rătezații, lingă movila Măiata, pe cea parte a Rîmnicului; și acolo a venit de la Radu voevod un sol, un călugăr cu numele Maximian, fiul lui Despot țarul sîrbesc, și a rugat pe domnul Bogdan voevod cu multă rugăminte, să se împace cu

¹⁾ De pe traducerea d-lui I. Bogdan.

Radul voevod, fiind că «sînteți creștini și de același neam», (zicea el); și multe vorbe s'au schimbat între dinșii și multă rugăminte s'au făcut din partea călugărului; iar domnul Bogdan voevod văzînd atîta rugăminte făcu pe voia lui și se împacă; și alt-fel trimise cu el pe un sol al său la Radul voevod, ca acesta să jure cu toți boierii săi pe sînta evanghelie că va păzi pace vecinică și hotarul după hotarele cele vechi; iar domnul Bogdan voevod, văzînd atîta rugăminte și atîta juruință, îi făcu pe plăcul lui și se întoarse cu pace la ale sale îndărăt.

13. CRONICA ȘI ANALELE PUTNENE ¹⁾

În anul 6867 de la facerea lumii, cu voea lui Dumnezeu, s'au început țara Moldovei. Și s'au început ast-fel: Venit-ău Dragoș voevod din Maramureș, de la țara Ungurească, la vinat după un zimbru și aș domnit 2 ani.

După el aș domnit fiul său Sas voevod, 4 ani și aș murit.

Bogdan voevod aș domnit 4 ani și aș murit.

Fiul său Lațco voevod aș domnit 8 ani și aș murit.

Petru voevod, fiul lui Mușat, aș domnit 16 ani și aș murit.

Fratele său Roman voevod aș domnit 3 ani.

Iar după el aș domnit fratele său Ștefan voevod 7 ani. Acesta aș bătut pe Jigmunt, craiul ungureșc, la Hindău și aș murit:

Iuga Voevod Ologul aș domnit 2 ani.

În anul 6907 s'au ridicat în domnie Alexandru Voevod și aș domnit 32 de ani și 8 luni și aș murit.

Iliaș Voevod, fiul cel mai mare al lui, aș domnit 2 ani, iar împreună cu fratele său Ștefan Voevod domniră 7 ani, dar Ștefan Voevod prinse pe fratele său Iliaș Voevod și-l orbi și

¹⁾ De pe traducerea d-lui Bogdan.

domni singur 5 ani, pînă ce i tăie capul Roman Voevod, fiul lui Iliș Voevod.

Și aŭ domnit Roman Voevod 1 an.

Petru Voevod, fiul lui Alexandru Voevod aŭ domnit 1 an. Acesta aŭ dat cetatea Chilieî Ungurilor.

Ciubăr Voevod aŭ domnit 2 luni.

Alexandru Voevod, fiul lui Iliș Voevod, aŭ domnit 4 ani. Pe vremea lui se duse împăratul grecesc și patriarhul Tarigradului și mare mulțime de mitropoliți, la soborul din Florenția, la papa vechiului Rîm și fură ademeniți de Lătini și mulți dintre dînșii se întoarseră cu bărbile tunse. Tot pe vremea lui s'aŭ sfințit kir Teoctist mitropolit de cătră patriarhul Nicodim.

Bogdan Voevod, fiul lui Alexandru Voevod, tatăl lui Ștefan Voevod, aŭ domnit 2 ani și i-au tăiat capul Petru Voevod, numit Aron, la Răusenî.

14. MACARIE ¹⁾

Infringerea și fuga lui Petru Rareș.

Dar, precum mi se pare mie, nu este nimic neschimbăcios în această viață, nici puterea domnească, nici bogăția, și nu este fericire în viață, care să nu fie turburată de intritări și vifore. Dar ce vreaŭ să zic prin aceste cuvinte? Dumnezeu voinde să ne mustre pentru greșalele noastre, întocmai ca pe încercatul Iov, și-aŭ împlinit pe căi ascunse gîndul său și de împlinitori aŭ ales pe boeri. Ce și cum s'aŭ întîmplat aceasta, vino-mî în ajutor, cuvîntule, și povestește celor doritori de a sci lucrurile vrednice de aducere aminte și de istorisire. Așa dar într'același an era un oare-care Mihul boer mare, Arbînaș de neam și, cum se spune, om foarte viclean, care sumuța și răzvrătea pe toți cei-l'alți boeri; pe față el se prefăcea că are iubire curată către Petru voevod, în taină însă țesea viclenii și sfaturi pline de clevetiri și își împrietenia pe toți cei doritori a pune mîna pe lucruri străine, iar pe

¹⁾ De pe traducerea d-lui I. Bogdan.

ale sale a și-le întoarce pe căi nedrepte. În curînd sămînța necredinței începu a da roade și boerii trimiseră pe ascuns scrisori la marele împărat turcesc, cerînd ridicarea lui Petru voevod din scaun.

Împăratul nu perdu vreme, și suflînd ca vîntul năpraznic de la apus și ca vijelia ce geme din greu, cu urlet de leu s'a sculat luînd cu sine mulțime de leghioane. Pe lîngă Turci se alipiră Tătarii cei cu chipul de fiară și căpeteniile oștilor Muntenești, iar de la miază-noapte Leșii cei greoi la minte, scurți ia haine și lungi la picioare, cari ca o apă turburată — căci ei aveau același gînd cu Turcii — cu vuet se vărsară asupra țării și ca o tigvă îngîmfată voiau să înghită cetatea Hotinului cea cu ziduri și turnuri întărită. Cu un cuvînt toată păgînitatea de prin prejur a pornit-o Soliman, prea îngîmfatul stăpînitor al Turcilor, întocmai cum o pasăre cu aripele mari alipește pe lîngă sine altele mai mărunte. În mijlocul lor se tindea capul oștilor Moldovenești. De ajutor nici nu putea fi vorbă. Iar cei ce plănuiise acestea, adunîndu-se unii la alții, își dedeau pe față îndrăzneala și drăceasca lor viclenie pe încetul se descoperi.

O, minți de pămîntenî, rătăcite și orbite în fața celor viitoare! Dar păzitorul patului domnesc, ce se chema Hîra, aflînd de acestea, le descoperi pe toate voevodului și-i zise: vai, nouă, voevodule, boerii se sfătuesc să te părăsească. Auzind de acestea Petru voevod, i se cutremură și i-se umplu de spaimă inima, lacrimi îi curgeau din ochi și oftări neîntrerupte îi eșiau din fundul inimei sale. Jalnică și vrednică de plîns era înfățișarea lui. Ce răutăți n'au făcut atunci boerii, care ca niște câni turbați se repeziau asupra lui? Petru voevod, porunci să păzească bine pe cei răzvrățiți, cu inima rănită și cu fața udată de lacrimi și-au luat copiii și au părăsit pe răsculați, Septembrie 14.

Nu oftezi aci, dreptate? Ce vorbe pot descrie cele întimplate atunci? Se pare că le au mers vestea de la marginele răsăritului pînă la ale apusului. Și cum mergea el înspăimîntat și cu grabă, ocolind pîlcurile de din dărăt ale Turcilor și cu ochii ațintiți neîncetat spre munții cei cu vîrfurile ascuțite, ajunsu-au spre seară la minăstirea Bistriței, unde fiind primit fără pedică, voia să se odihnească; dar mojicii și răutăcioșii simțind de aceasta înconjurară minăstirea și ca niște capre sălbatice năvăliră asupra ei. Vazînd el acestea și desprețuind toate, au încălecat pe un cal iute și au căutat

scăparea prin fugă, despoiat de tot ce avuse, întocmai ca un rob fugărit. O, a tot văzătorule soare! Ce cuvinte pot spune cele întimplate de aci înainte? Mai întâiu soții lui de fugă, înaintînd în munții nepătrunși, se împrăstiară în toate părțile, unii fără voe, alții de bună voe, pînă ce nu rămase nimenea cu dînsul și fu săracul de el, mai gol decît văzduhul.

Fugia neștiind încătrău ca lucefărul ce se ascunde sub pămînt saŭ ca bătrînul Hron, luna lui Septembrie în 18. Și dete de locuri prăpăstioase și muntoase și de văi păduroase, peste care nu putea trece călare; își lăsă dar acolo iubitul său cal, pe care alt nimenea nu încălecuse, și începu a merge pe căi nepătrunse de oameni și locuite numai de fiare sălbatice, pe piscuri înalte; gol, rănit la mîni și desculț mergea marele în vitejii și furiosul ca un leu în lupte — mă biruește mila și lacrimi îmi storce din ochi, — iar munții din față îi aducea aminte nenorocitului de pierderea copiilor și a putereii. Ast-fel aŭ umblat rătăcind 6 zile, măsurînd adîncimile sălbaticeii pustiii, flămînd și fără hrană, fără să vorbească o vorbă cu cine-va și fără să vază față de om, pînă-ce la un pîriu ce curgea în spre țara Secuilor l-aŭ aflat niște pescari din acele părți — Dumnezeu se îndurase de dînsul — și dacă l-aŭ cunoscut, l-aŭ dus la căpeteniile lor, cari cu cinste l-aŭ primit și l-aŭ petrecut pînă la întărita cetate a Ciceului, în 28 a aceleiași luni.

15. EFTIMIE ¹⁾.

Despre Alexandru Lăpușeanu.

Intr'aceiași an și într'aceiași lună la însuflarea Dumnezească fu ales și ridicat în domnie viteazul și prea înțeleptul ostaș, minunatul Alexandru, carele se afla atunci în țara Leșească cu toți pribegii moldovenești și căpătase mult ajutor de la craiul leșesc și de la boerii cei mari ai acelei țări: călăreți viteji și mulți pedestri, pe care după obiceiul lor îi

¹⁾ De pe traducerea d-lui I. Bogdan.

numesc *drapi*. Și acesta este unul din feciorii în veci pomenitului Bogdan voevod, dar fusese ascuns ca odinioară lumina sub obroc, ori ca luceafărul sub pământ. Acum însă s'au arătat ca o stea strălucitoare de la miază-noapte și și-au îndreptat cursul său spre miază-zi, spre țara sa, ca să ia domina Moldovei. Dindată ce ajunse la Nistru împreună cu toți pribegii și cu căpeteniile oștilor leșești, boierii moldovenesți și locuitorii țării auzind de aceasta se îndreptară spre dînsul și-l primiră cu bucurie și i-se închinară; iar Alexandru voevod cu privire senină și cu fața prea frumoasă se uita la toți cu milă și înduioșare.

Voevodul Alexandru cel Bun și Nouă au poruncit apoi să dea drumul tuturor celor închiși în temnițe și au ertat pe toți cei alungați din țară. Iar după ce au ajuns la Botoșani cu oștile amintite, i-au cinstit frumos și i-au dăruit cu multe daruri pe boierii leșești, cari se întoarseră apoi în țara lor. Iar de Dumnezeu alesul Alexandru voevod s'au dus la Hir-lău, unde cu sfatul tuturor și cu destoinicie fu ridicat în scaunul domnesc și miruit.

Deci veniau din toate părțile și din toate locurile oamenii ca să se îndulcească de vederea feței lui, de bunătatea, de blîndețea și de frumusețea lui și se uita la chipul vevodului ca la chipul lui Christos, căci li se părea a fi în vis, iar nu a avea, cînd și-aducea aminte de foștii domni necurați din neamul lui Petru voevod. Cu adevărat, creștinescul Alexandru voevod vorbea cu dulceață și cu înduioșare tuturor, avea cumpătate cuviincioasă în vorbă și blîndețe și liniște și bună rînduială, și toți cîți se uita la dînsul înălțau laudă mulțumitoare Dumnezeului a-tot-țiitor, fiindcă era bun și milostiv cu toți oamenii. Boierii și-au primit cu toții boieriile și averile de mai nainte, iar celor nedreptățiți și celor ce în obeze amare și în temnițe pe nedrept fusese osîndiți, tuturor le-au arătat mila sa.

În anul 7062 Septembrie în 3, Dumnezeescul domn Alexandru voevod se aprinse de rîvna Dumnezească și de căldura iubirei de Dumnezeu și hotări a-și zidi sieși o sîntă minăstire și un prea frumos hram cu numele stăpînei noastre prea sfintei născătoare de Dumnezeu și de a pururea fecioarei Maria precum și a sîntului ei acaftist; și se porni din slăvitul său scaun Suceava și se îndreptă spre Valea Seacă, să aleagă loc de minăstire și să înceapă a zidi. Dar diavolului—vechiul și răutăciosul vrăjmaș al neamului omenesc, za-

vistnicul binelui — nu-î venea la socoteală să sufere aceasta, ci precum un nour întunecat acopere razele luminosului soare, ast-fel și el se încercă să otrăvească cu scîrbă și întristare pe iubitorul de Dumnezeu și prea cinstitul domn Alexandru vovod, ca să-l întoarcă și să-l împedece de la bună-voința și osîrdia lui.

Și să vedeți ce aū iscodit răutăciosul diavol! Mergînd, cum am spus mai sus, Alexandru vovod spre Slatina, cînd se afla între satele Corlătești și Toderești pe la mijlocul apei Moldovei, i se împedecă calul și căzu cu vovod cu tot în apă; riul era umflat pe atunci. Domnul Alexandru vovod se aruncă atunci pe un alt cal și merse mai departe spre locul dorit, căci ca un om cu minte ce era, înțelese că aceasta era o faptă a diavolului și n'o luă în seamă, ci cu privire veselă în ochi și cu inima slobodă merse mai departe și ajunsese la locul hotărît și de Dumnezeu ales pentru a se zidi mînăstirea și hramul prea curatei născătoare de Dumnezeu. Si văzu Alexandru vovod locul și-l îndrăgi foarte și mulțumi lui Dumnezeu și puse nume mînăstirei «Slatina» și alese pe Iacob, ce se chema și Molodețu, de întiul egumen și proistos al ei și întări sfîntul locaș cu sate și cu metoașe ¹⁾ și cu alte rîndueli, ce sunt de trebuință lăcașului, și se întoarse apoi mărind pe Dumnezeu și pe adevărată născătoare de Dumnezeu prea curată maică Maria, și veni iarăși în preaslăvita cetate a Sucevei.

PALIA DE LA OREȘTIE ²⁾

Facerea lumii.

Личепѣтъ фзкѣ дѡмнезѣ черюль ши пзмжнтѣл. ѣ пзмжнтѣлъ ѣра пѣстїю: ши л дешертъ. ши лнтѣнткрекъ ѣра спре аджнкъ: ши дхоуа дѡмнѣлди се пѣрта спре апѣ. ши зисѣ дѡмнезѣ: фїѣ лѣмннж: ши взсѣ дѡмнезѣ карѣ

¹⁾ Metoașe Metoh = sucursală de mînăstire.

²⁾ Gaster, Crestomatie.

ѡи бѡнѡ лѡмина: ши деспѡрци дѡмнезес лѡмина дела
 .рнтѡнѡрекъ. ши кемѡ лѡминн зив. ши .рнтѡнѡрекълъ
 ноапте, ши фѡ де .рнтѡс сѡрѡ ши де .рнтѡс демѡнѡцѡ
 зѡа дентѡнию. Ши зисе дѡмнезес фѡе тѡрѡе: .рн мижло-
 кълъ апелорѡ. сѡ деспарѡцѡ апеле де ла апе, ши фѡче
 дѡмнезес тѡрѡе: ши деспѡрци апеле че ера де сѡпть тѡ-
 рѡе. де ла чѡла че ѡра десоупра тѡрѡен. ши фѡ аша. ши
 кемѡ дѡмнезес ча тѡрѡе. черюлъ. ши фѡ сѡрѡ ши де-
 мѡнѡцѡ зѡа адоа. Ши зисе дѡмнезес: стрингнсе апеле
 де сѡпть черю .рнтѡрунь локъ сѡ се вазѡ оускатѡлъ.
 ши фѡ аша. ши кемѡ дѡмнезес оускатѡлъ пѡмѡнтѡ.
 ши стринсѡла апелорѡ кемѡ маре. ши възѡ доумнезес къ фѡ
 винѡ. Ши зисе доумнезес: рѡдѡскѡ пѡмѡнтѡлъ тарѡѡ
 вѡрѡе, фѡкѡндѡ сѡмѡнѡцѡ ши поми фѡкѡндѡ рѡдѡлъ
 сѡѡ, доупѡ фѡла сѡѡ. каре сѡмѡнѡцѡ фѡе .рнтѡс сине
 спре пѡмѡнтѡ. ши фѡ аша ши роди пѡмѡнтѡла тарѡѡши
 вѡрѡе: ши поми родитѡри. чине .рнтѡс сине рѡдѡла под-
 меле сале. дѡпѡ а са фѡре ши възѡу доумнезес къ фѡ
 винѡ. ши фѡ сѡрѡ ши демѡнѡцѡ а треѡ зѡ. Ши зисе
 дѡмнезес: Фѡе фѡптѡри лоуминоасе .рн тѡрѡа черюлѡи,
 ши деспарѡцѡ зѡа ши ноаптѡ. ши арате сѡмне, време
 адеверите. зиле ши аны: сѡ лѡминѡкѡе .рн тѡрѡа черюлѡи,
 коумѡ сѡ лѡминѡкѡе пѡмѡнтѡлъ. ши аша фѡ ши фѡкѡ
 доумнезес доѡв лѡмини мары, лѡмина маи маре сѡ слѡ-
 жаскѡ зѡеи. ши лѡмина маи мѡкѡ сѡ слѡжаскѡрнопѡен.
 доупѡ ачѡстѡ стѡклеле .рнкѡ. ши пѡсе ѡле спе тѡрѡа
 черюлѡи. сѡ лѡминѡкѡе спре пѡмѡнтѡ. ши сѡ слѡжаскѡ
 зѡеи ши нопѡен. ши сѡ деспарѡцѡ лѡмина дела .рнтѡ-
 нѡрекъ. ши възѡ дѡмнезес, къ е винѡ. ши фѡ сѡрѡ ши
 демѡнѡцѡ а патра зѡ. Ши зисе дѡмнезес: апеле сѡ
 фѡкѡ ши сѡ родѡскѡ жѡганѡи вѡи ши пасѡри зѡѡрѡ-
 тоаре спре пѡмѡнтѡ сѡпть тѡрѡа черюлѡи. ши фѡкѡ
 дѡмнезес мари пѡци, че се кѡмѡ кѡтоул. ши тоате
 фѡериле, че се кѡзтѡскѡ че рѡдѡрѡ апеле доупѡ фѡрѡ са.
 ши тотѡ че зѡѡрѡ дѡпоу фѡла сѡѡ. възѡ дѡмнезес

кз е бине блвы але зикжндк: крѣщеци ши вз .лнмоуа-
цици. ши .лмплецы апеле мжрѣи; ши пасзриле .лнмоуа-
цѣккжсе спре пжмжнтъ. ши фс сѣрж ши демьнкѣцж а
чинчѣ зы. Ши зисе дѡмнезеѡ: родѣккж пжмжнтѡуа
жнганѣи. доупж фирѣ са. довитѡаче, жиганѣи. ши фѣери
доупж фѣлюл лорь. ши вззѡ дѡмнезеѡ кз е бине, ши зисе
дѡмнезеѡ: сз фачеѡ ѡмоуа пре кипѡуа че сз фѣе асѣмине
ноѡ, че сз дѡмнѣкѣкѣ пре пѣцѣи мжрѣи, ши довитѡкѣдѣи
пасерилорь черюлѣи, ши живинилорь ши а тотъ пжмжнтѡ-
лѣи. ши спре тоци вѣермѣи че се трагъ пре пжмжнтъ.
ши дѡмнезеѡ фжкѡ пре ѡм лѣи пре ѡбразъ. пре образъ
лѡ дѡмнезеѡ фжкоу ель: взрѣать ши мѡаре фжкѡ ен. ши
дѡмнезеѡ: блви ен: ши зисе лорь, крѣщеци ши вз .л-
мѡлцицы, ши .лмплеци пжмжнтѡлъ, ши бирѣици ель, ши
дѡмници пре пасжриле черюлѣи, ши а тѡт(е) фѣерилорь.
че се лѣгжнж спре пжмжнтъ. Ши дѡмнезеѡ зисе, така
амъ дать воѡѡ тоатж тарѡа че фаче сжмжнцж спре пж-
мжнтъ, ши тоци помѣи, че лѡ .л сине сжмжнцж де фѣѣ-
лоуа лѣи, коумъ сз фѣе воѡѡ спре мжнкарѣ. ши тоате
жигжнѣиле пжмжнтѡлѣи ши тоате пасериле черюлѣи, ши
тоате че се лѣгжнж спре пжмжнтъ, ши тѡт .л че лсте
вѣацж ка сз анѡж пре мжнкарѣ ши фс аша ши вззѡ
дѡмнезеѡ тоате че фжкѣсе. ши ера прѣк коуѣе, ши фс
сѣрж ши демьнкѣцж ашасѣ зы.

E = iar

Spre = peste

блвы = blagoslovi

17. ZAPIS DE SCHIMB ¹⁾

1597, Ianuarie 8

† eu pătra^aco pătuⁿiche fa^c mă^turie cu a
ceastă mică căr^tulie cu^m amu^t avu^t o țigaⁿcă la

¹⁾ Lambrior, Carte de citire.

mănăstire de bis^riță deaci nea^m to^cmi^t de
bună voia noastră între vlădica aga^toⁿ
ep^scpu^l de romaⁿ deaci miiaⁿ da^t o țigaⁿcă
anume frăsina și uⁿ copi^l onofrei dea a^c
mu naiⁿte nime diⁿ ruda mea ca să nai
bă a pă^ră aia^stă pă^ra nice dineaoră
în veaci înaiⁿtia cestiⁱ hărtii a noastră
scri^s în suceavă ghen. 8. 7105.

Intre = cu.

Ruda = familie.

18. ISTORIA UNUI PROCES¹⁾

13 Octobree 1591

† Să^s știe cu^m a^u me^rsū mo^ldoveanu^l
de în scoa^rța de pre uⁿ cu stăni^l
naiⁿtea luⁱ dumi^tru pă^rcălabuluⁱ de în
tărgu^l jiiūluⁱ jăluinduse mo^ldoveanu^l
cu^m e^l ajungîndu^l vr^{ea}me de li^psă și de
nevo^e e^l seaū du^s în cătroo au putu^t
pentru hraniștea lui, ia^r acest o^m ce
scrie maⁱ su^s stăni^l e^l seaū scula^t
de a^u intra^t moșiia mo^ldoveanuluⁱ
neavăⁿdū e^l ni^c(ⁱ) o tr^{ea}bă cu acea moșie
ci numaⁱ zicăⁿdū că la^u înzestra^t
socrusău fratele lunguluⁱ ia^r dacă
aū veni^t mo^ldoveanu^l de
uⁿde aū fost e^l șa^u găsit moșiia
împresura^t și ara^t și cosi^t de stăni^l
de^c(ⁱ) mo^ldoveanu^l aū apuca^t vărto^s
pre stăni^l în ce chi^p ia^u intra^t în moșie
și a^u mersū de fa^t amăⁿdoi naiⁿtea
ace^{stu}i boiari ce ia^ste maⁱ su^s scri^s
dumi^tru pă^rcălabu^l de a^u

1) Lambrior, Carte de citire.

stătu^t de fa^t de^(f) întra^{lt} chi^p na^u
 știu^t stăni^l cu^m va maⁱ zi^(e)
 naiⁿtea judecătieⁱ ci a^u zi^s că la^u
 înze^{str}at^t cu ac^ea moșie luⁿgu^l cu fratesă^u
 de^(f) a^u trimi^s de a^u veni^t și luⁿgu^l
 de fa^t naⁿtea luⁱ dumi^tru
 părcălabu^l și sea^u
 mărtirisi^t lungu^l naiⁿtea judecătieⁱ
 cu^m nau băga^t ni^(f) e^l ni^(f)
 fratesă^u pre stăni^l în moșiia mo^ldoveanuluⁱ
 ci fără lucru aⁿ intrat el întracea
 moșie iară mo^ldoveanu^l sea^u mărturisi^t
 înaⁿtea aceluⁱ boiariⁿ că ni^(f) la^u
 băga^t e^l întracea moșie ni^(f) fratesă^u
 ni^(f) a^u avu^t eⁱ ni^(f) o ame^stecătură cu
 moșiia mo^ldoveanuluⁱ ni^(f) a^u fost
 funa^s cu e^l ni^(f) nimi^e de^(f) a^u
 răma^s stăni^l de judeca^t de naⁿtea
 părcălabuluⁱ și a do^sprăzeace
 megiași și denaⁿtea județuluⁱ cu
 12 părgari^l cu^m să^s(^f) tie mo^ldoveanu^l
 moșiia cu bună pa^(e) de acu^m
 înaⁿte că ă^ste a luⁱ moșie
 mărturisi^t încă a^u fost atunci
 mu^{ți} megiași bunⁱ de pre în pre jure
 da în coliba^s coⁱca și de în
 să^tce^l ca^mbrea de copăcioa^s drăgaⁿ
 cu fiu^{-să}^u pă^ru și stanciolea de
 acolea și pinte^a w scoarța vinti^l w TA^m
 opriianⁿ a^l mogăⁱ w TA^m
 daⁿciorea w TA^m drăgaⁿ cu fiu^{-să}
 arca w TA^m vādsla^v i togaⁿ și
 pen^ru crediⁿța pusuneam ma
 jos in loc de pece^{ți} și deagetele.

Dreabă = drept.

Funaș = vecin de moșie, adică proprietar de o *fun*.

wT = din.

wT TA^m = tot de acolo.

мнисоу ю ѿ зра а дх раци, шнш дѣ
 льскѣ ѿ з в лѣ доу р г лѣ тѣ нѣ ра
 ноумелчѣ в пѣн, а тѣла поустпа
 тхисоусомпоу а дѣ сѣ лоу. шн г рѣ
 на дѣ пав лѣ дѣ моу г пѣ г лѣ с в с
 цю р г лѣ дѣ с о м а д ш н і с в з дѣ дѣ с о
 ма с н і с дѣ дѣ р а т р і н лѣ п о дѣ
 цо с. дѣ т н лѣ а р дѣ л х м о о г пѣ.
 дѣ ш і р с л а в лѣ ш н і с в з d e p r i
 л e s, d e l x i s d e p r i e r n e s h n e s.
 н о у в о р о в н р і ц н і с в с о у ф л і г пѣ
 л х н і z d e l o u a i t e. дѣ т н e s s u n d e
 ф р d n e s t o r r e s h n g z e s t e b, ш н e b
 s d a u n d e b н о у п o d r o d l a s o p n: а ш а

18xpa

іши, шидоусєрѣ проуригоу
 . вїоуши фѣмдєсѣ рїноу поуцнєв:-
 Енонєндрємѣко фєсѣбєтєн
 Дрїбїє, шидєсєсѣсѣмѣнѣрѣа
 сонѣ. дѣмїсоловѣмѣсєлѣмѣ
 пєвєлѣ. ісѣашиєрєсї. шєвѣ
 лѣоу пєдѣїєїє мѣсѣ. дѣтнѣ
 ісѣфѣоу мѣрѣсї соноу лоушмѣ
 ілѣшнєвѣрї мѣрѣсї мїстїлнѣ.
 шидѣ мїсоломоу пѣмѣнѣ шидѣ
 мѣрѣца сѣсї мѣрѣсї нтїсїсї
 хєн. нѣрїрѣсї лтїа мѣсѣмѣнѣ
 рѣсї сѣноу шнлѣсѣн мѣрѣсї
 сїлїє. ілѣтѣтѣєрїєннѣсѣнрѣ

сз каѣть, ꙗко поимъ мѣи предци къртѣлари ши воимени ꙗ-
целепци, карѣи сз цѣе исводи Тѣстѣментѣль челъ носъ, а
домнѣди нострѣ а лѣи Іс, Хс, дин лимѣж грѣчаскѣ,
ши словенѣскѣ, ши лѣтинѣскѣ карѣ възвндѣ порѣнка
мзрѣиен тале ам ши фѣкѣт, ши мзрѣа та ꙗко тѣи
мѣстивитѣ, де нѣи адѣсъ мѣшери стрѣни де нѣс фѣкѣт
Тѣпографѣе. ши лѣи датѣ платѣ дин вистѣрюль мзрѣиен
тале, ши пентрѣ кѣ ачѣсть лѣкрѣ вѣнъ ши сѣитѣ, ѣсте ꙗчѣ-
пѣть дин сѣатѣль ши дин демнѣтѣрл ши кѣ келѣбѣгѣль
мзрѣиен тале, пентрачѣка сз кѣвине сз ѣсѣ сѣпѣ нѣмеле
ши сѣпѣ сокотинѣа ши сѣпѣ дѣстоиничѣа мзрѣиен тале,
пентрѣ кареле сз лимѣж нѣмеле мзрѣиен тале поманѣ не
оѣтитѣ ꙗко вѣчи

Слѣсѣ манъ микѣ ши плѣкатѣ а мзрѣиен тале. Симѣонъ
СТѢФАНЪ, архѣписѣпъ ши митрополитѣ, Сѣаѣнѣди
Бѣлградѣди, ши Я вадѣди, ши Я марамѣрѣшѣди, ши
тоатѣ цѣра Ярдѣкади.

Предѣсловѣе кѣтрѣ четиторѣи.

Чѣиторѣилорѣ ꙗтрачѣстѣ сѣитѣ карѣе, милѣ пачѣ
ши сѣнѣтѣте, дѣла Тѣтѣль Домнѣль, нострѣ Іс Хс.

Лѣченѣа чѣѣи сѣитѣ кѣрѣи трѣвѣѣще сз цѣи
ши сз ꙗцѣлѣѣѣи, дѣспре чѣѣте лѣкрѣри карѣлесѣнтъ скрисѣ
пре рѣндѣ.

а. Ачѣстъ тѣстѣментъ лѣс ꙗчѣпѣтъ алъ исводи, Ерѣмонаѣ
Сѣливѣстрѣ, дѣнъ порѣнка ши келѣбѣгѣль мзрѣиен тале. ши
ѣль сѣс оѣстѣнитъ кѣтъ сѣс пѣтѣт. ши кѣрѣндъ ꙗко сѣс
тѣмнѣлатъ лѣи моарѣте. тарѣ нѣи сокотинѣа ши лѣлѣдъ амѣнтѣ
гѣсѣнтѣамъ мѣатѣ лимѣж. ши грѣшѣле ꙗко скриптѣра лѣи
пентрѣ не ꙗцѣлесѣль лимѣѣи ши кѣрѣѣи грѣчѣѣи. пент-
трачѣка нѣи амъ ꙗчѣпѣть дѣнтѣѣо амъ послѣдѣи ши оѣнде
наѣ фѣстѣ вѣне амъ испрѣвѣнтѣ ши амъ ꙗмплѣтъ. ши амъ

токмить ди ꙗ кзть амь пѣтъ. Че нѣмаи ачаста сѣ
щици, кз нои намь сокотить нѣмаи пре оуи извод че
тоате кзте ам пѣтъ аѣла, гречещи, ши сѣрвещи. ши
лзтинеши, кареле аѣ фость изводите де жзртѣлари мари
ши ꙗцелегѣтори ла карте гречаскѣ, лѣм четить ши лѣмь
сокотить. че маи взртось нѣмь цинѣт де изводѣль
греческѣ. ши амь сокотить пре исводѣла лѣи Еронимь,
кареле аѣ исводить динтѣю, дин лимбѣ гречаскѣ, лзти-
нѣще, ши амь сокотить ши изводѣла словенескѣ карелен
исводить словенѣще, дин гречаскѣ, шѣе типзрнть ꙗ
цара Москѣлаи. ши сокотиндѣ ачѣста тоате варе картѣ
аѣ ꙗклатъ маи апроапе де картѣ гречаскѣ депре ачѣла
амь сокотить, ꙗсѣ де чѣ гречаскѣ нѣ нѣми депзртать.
шѣинд кз дѣль сѣзнтъ аѣ ꙗдемпнать еуглистѣи, ши
апѣлѣи а скрѣе ꙗ лимбѣ гречаскѣ Тестаментѣль чел нос.
ши картѣ гречаскѣ ѣсте изворѣль челоралаате.

Г. Де ачаста ꙗкѣ вомь сѣ шици, кз ведемь кз
ѣнеле кѣвинте оуни лѣѣ изводит ꙗтрѣн кип, алѣи ꙗ-
тралт. тарѣ нои лѣмь лзсать кѣм аѣфость ꙗ изводѣла
греческѣ, взззндѣ кз алте лимби ꙗкѣ ле цинь ашѣ. кѣмѣи
сѣнагога, ши побликань, ши гангрена, ши пѣтри скѣмпе,
кареле нѣ сѣ шѣ рѣмзнѣще, че сѣнтъ нѣме де воамени,
ши де лѣмне, ши де вешменте, ши алтеле мѣлате кареле
нѣ сѣ шѣ рѣмзнѣще че сѣнтъ, нои ꙗкѣ лѣмь лзсать
гречѣще пентрѣ кз алте лимби ꙗкѣ лѣѣ лзсать аша.

Д. Ачаста ꙗкѣ вз рѣгзмь сѣ лѣаци аминте, кз
рѣмзни нѣ грзескѣ ꙗ тоате цзрѣле ꙗтрѣн кип, ꙗкѣ нечи
ꙗтро царѣ тоци ꙗтрѣн кип. пентрачѣла кѣ невое поате
сѣ скрѣе чинева сѣ ꙗцелѣгѣ тоци, грзиндѣ оунь лѣкрѣ
оуни ꙗтрѣн кипь алѣи ꙗтралт кипь. аѣ вешмз(н)т,
аѣ вѣсе, аѣ алтеле мѣлате нѣ ле нѣмескѣ ꙗтрѣн кипь. вине
шимь кз кѣвинтеле трѣѣѣ сѣ фѣе ка банѣи, кз банѣи
ачѣл сѣнтъ бѣни карѣи ꙗмѣлꙗ ꙗ тоате цзрѣле, аша ши
кѣвинтеле ачѣлѣ сѣнтъ бѣне кареле ле ꙗцельге тоци.
нои дерѣптъ ачѣла нѣмь силит де ꙗ кзт ам пѣтъ,

сѣ изводим аша кѣм сѣ ꙗцѣлѣгѣ тѣцѣ. ꙗрѣ сѣ нѣ ворѣ
ꙗцѣлѣцѣ тоци, нѣи де вина ноастрѣ, чеи де вина челѣа
чѣѣ рѣсѣфират рѣмзніи при ꙗтралте цѣрѣ, де шаѣ месте
кат кѣвинтеле кѣ алте лимби де нѣ грѣсѣкѣ тоци ꙗ-
трѣнѣ кнѣѣ.

3. ION DIN VINȚI.

Prefață la „Cărare pre scurt“.

Юбите четиторюле, рѣндѣль ачеѣи Кѣрѣри мичи по-
вѣцѣнтоаре пре ꙗапте бѣне. ꙗ ꙗвацѣ пре тот рѣндѣ де
вамени ꙗн тоатѣ взрета лѣкрѣ бѣн ши де ꙗолос сѣꙗле-
тѣлѣи: че дец ꙗсте драгѣ спѣнѣа сѣꙗлетѣлѣи, ачаствѣ
карте четѣцѣ, аскѣатѣ, ши ꙗвацѣ, кѣ пре кале дирѣптѣ
ка ачѣа те ва повѣцѣ пре каре де веи ꙗмѣла добѣн-
дивеи нѣме бѣнѣ ши помѣнѣ не оѣитатѣ пре ꙗмзнтѣ.
ши ꙗ черю ѡдихнѣ де вечие ши ꙗерикѣчюне сѣꙗлетѣлѣи.
Кѣ авѣциа, богѣтатѣ, чинстѣ, дѣстѣонничиа, чецѣ вѣр
ꙗолоскѣ, кѣндѣ веи сосѣ ꙗнѣ ла прагѣль морѣи, атѣнчи
че ва ꙗаче сѣꙗлетѣль тѣѣ: дѣка ꙗ частѣ лѣме нан ꙗм-
блатѣ кѣ дѣнѣзѣла тѣѣ. ꙗеричитѣи ачѣла каре нѣ сѣ дѣ
робѣ ачеѣи лѣми: чеши ѡдихнѣцѣ сѣꙗлетѣль ꙗ дѣнѣ-
зѣла сѣѣ, ачѣла ва аꙗла ѡдихнѣ ла часѣла морѣи. ꙗ-
частвѣ ꙗерикѣчюне, поꙗтѣсѣкѣ тѣѣтѣрѣрѣ четиторилорѣ, аче-
лѣра карѣи шаѣ алѣскѣ пре дѣнѣзѣлѣ партѣ лѣрѣ, ши ꙗ
частвѣ вѣацѣ ши ꙗ чѣа винтоаре. ꙗминѣ.

Intrebarea călătorului.

Дѣрѣ че мамѣ рѣгатѣ лѣи дѣмнѣзѣѣ, дѣи че вою
кѣноацѣ, кѣ ꙗаптеле мѣкле пот ꙗи бѣне?

Ръспнса повзциторюлди. Де аичк вей кѣноаще, кѣм кѣ ашк еши даторю кѣ превегаре не рчетатж, на ши кѣ рѣгзчюне не рчетатж. Дерепть рсж превегаци, кѣ нѣ цици р каре часъ Дмнѣл вострѣ ва вени. Дерепть ачкѣ превегацивж, нѣ цици зѣа, ниче часѣль р каре фиюл оменескѣ ва вени; ашѣ кѣм ниче хикленіѣ чѣ аскѣнскѣ а Сатанен. ниче кѣчерничіѣ пѣгѣвитоаре а лѣмїи, ниче хрѣворіѣ трѣпѣлди тѣѣ пре тине сѣ нѣ те амзціаскѣ.

4. MELHISEDEC 1)

Invățăturî.

Ал трелк кѣвѣнтъ ши рѣвѣцхтрѣж. пентрѣ юбирѣ де арцинтъ.

Юю сѣ вж повестеск ши пентрѣ чѣѣ че лїе драг арцинтѣл; ѡри карїи аѣ авѣре ши ѡ цин, ши нич ен сѣ вѣкѣрѣ де динса ниче алціи, че ѡѡ сѣ вж спѣю, карїи ши р че кип сѣнтъ юбиторїи де арцинтъ; нѣ нѣмаи чѣѣ че аѣ авѣцїе мѣлатж ши нѣ вор сѣ милѣаскѣ сѣрачїи, че рнкѣ ши чѣѣ че аѣ пѣцинж, ши ѡ аскѣнд, ши нѣ вор сѣ милѣаскѣ ниче ѡ датж пре нимене; че бродеск сѣ факж ши маи мѣлатж авѣцїе, ка сѣ се рѡогъ цѣзѣ. ши аша неѡиндѣсе лѡр ртрѣчѣѣ ле вине моартѣ шїи ѣ кѣ тотѣлѣш тотъ; ши ашѣ мѣргз р мѣнка чѣ де вѣчїе, коѣм аѣ лѣлатъ ши пре юѣда, пентрѣ юбирѣ лѣи де арцинтъ; кѣче вѣсѣсе сѣ вѣнзж пре домнѣл нострѣ іс. хс. ши вине сѣ цици кѣ ѡри кареле іасте юбиторю де арцинтѣ, ачѣла ва сѣ се жѣдече депреѡѣна кѣ юѣда; ши іакѣтж кѣ вѣз мѣлци ѡгаци карїи даѣ сѣрачилор

1) Gaster, Crestomatie, vol. I.

бани ꙗ добѣндѣ. ши кѣнд ле адѣк сърачїи бани ей ѡ
нѣмѣрѣ де доав ши де тре ври, ка съ нѣ съ ꙗшале;
ши кѣм ле адѣк банїи ши пѣнциле, ей шѣпек дѣ ле нѣ-
мѣрѣ ей сингѣри, ши ѡ траг де гравѣ де грав, ка нице
лѣпи звѣпѣѣц ши сълвѣтичи, кѣнд рѣпек нискаре
стрѣвѣ. дарѣ кѣче фак аша? ка съ поатѣ съ ꙗшале,
ши съ ꙗпресоаре ѡстенѣла сърачилѡр; тарѣ кѣнд съ
ꙗтѣмплѣ, дѣ ле даѣ съ ѡ чева, саѣ оунт саѣ грѣѣ; тарѣ
ꙗпон съ ꙗтѣмплѣ сърачилѡр ꙗнтрꙗчел анѣ де нѣ фак
ши нꙗѣ съ ле дѣ че ле сънтѣ датори. ꙗ аскѣлати де
ведеци че фак: сокотеск юбитори де арцинтѣ, кѣт грѣѣ
лѣѣ фѣкѣтѣ съ ѡ, саѣ вин саѣ оунт, саѣ чарѣ; дече,
коум съ винде ꙗтрꙗчел ан, ей фак сокотѣлѣ даторни-
чилѡр, ши зик кѣ кѣвѣнтѣл: акѣм тѣм ꙗпрѣмѣтат, ши
цꙗм дат оун бан, ши ци сꙗѣ кѣзоут съ ꙗ дан. ѣ.
вѣдре д вин. тарѣ акѣм тѣ нꙗн фѣкѣт ꙗ честѣ анѣ,
съ миꙗле пꙗтѣци; че акоум винѣл съ винде ѡкаѡ.
ѣ. бани, саѣ ꙗ. че фаче вадра ꙗ. д бани; че циꙗсе каде
съ ꙗ дан де. ѣ. ври ꙗ. че фак. с. де бани, каре фаче.
д. дѣкаци, дѣкатѣлѣ ꙗсте кѣте. ѣ. костанде; ши тарѣши
акоум ачеци. д. дѣкаци нѣ ꙗн съ миꙗн дан, лѣ кѣ
те вою май лѣсꙗ, ши съ ꙗ дан ла анѣл к. де вѣдре
вадра кѣте. ꙗ бани, ши ꙗ каѣтѣ, кѣ оунѣ галбени че
дѣ съракѣлѣи елꙗ ꙗ. к. де вѣдре де винѣ. кареле пꙗ-
тескѣ. ѣ. галбени. скимваре ка ачѣста фак юбитори де
арцинт ши немилостивїи, ши нѣ вор съ ꙗн аѣкѣте мѣлѣ.
ка ши ꙗс. ла чеѣа че повестѣче ла евлїе ꙗ лок де пꙗдѣѣ
зикѣндѣ: оун ѡмѣ ерꙗ даторию алѣѣ ѡ ꙗ. де таланци.
ши ꙗ апѣкѣ съ ѡн пꙗтѣкѣскѣ, тарѣ елꙗ ꙗнсе, кѣ нꙗн
че циꙗсе факѣ милѣ де мине ши мѣ тарѣ. атѣнче ачеѣ
н се фѣкѣ милѣ дїсоул ши ꙗн ертѣ чѣ мїе де таланци.
тарѣ ел коум еши афарѣ ши съ избѣвї де даториꙗ чени
ми де таланци, афꙗлѣш оун даторникѣ ал лѣи че ꙗн ерꙗ
даторию ѡ сѣтѣ де галбени ши нѣмай кѣтоуꙗ апѣкѣ ши
зисе: дѣ ꙗ чѣ сѣтѣ де галбени че ꙗн еци даторию; тарѣ

лѣ=и зисе: фрате, нѣ=и ам че ци=се факж милж де мине
де мж ман ацѣптж. тарж ел нѣ врѣ че=л вѣгж .р тем=
ницж. атѣче коум аѣзисе чела че=и ертасе чѣ мїе де
таланци, коум нѣ врѣ съ=и се факж милж съ=л ман ацѣ=
пте пентрѣ чѣ сѣтж де галбени, ел принсе де=л вѣгж
пре динсѣл .р темницж, аколо съ моарж. дарж кареле
пасте ачела? хѣ! дарж чела кѣ мїа де таланци? пѣкѣ=
тосѣл! де=и ертж чѣле мїе де пѣкате че авѣ, тарѣ ел
нѣ вроу съ тарте нѣман оун пѣкат, кареле=и стрикасе
фрателе съѣ крецинѣл, сѣѣ съ=и тарте ѣ. бан че=и ерд да=
торю. дече ши пре неѣ неѣлостиви ка ачел, дѣнезеѣ=и
багж токма .р мѣнка чѣ де вечїе, де=ш пїерд ши авѣ=
цїѣш ши сѣфлетеле ши ноу=ш пот аѣѣче аминте, ѡка=
анничїи де еи, кж кѣте сънтѣ але лѣмїи тоате сънтѣ
пѣтрѣде ши трекѣтоаре ка ѡ нимикѣ, ши оунеле рѣмѣнѣ
аичѣ мѣкарж дѣрж врѣ, мѣкарж съ нѣ арж врѣ; коумѣ
грѣѣѣе ши стїи ѡванѣ златооустѣ: ѡме, зиче, че
те трѣѣѣи, кѣче аи авѣре мѣлтж, ши аѣрѣ ши сѣѣци
ши алте мѣате? де тоате ачѣстѣ съ цїи, кѣ нѣ сънтѣ
але тале кѣче кѣндѣ=ци тасе сѣфлетѣл тѣ нѣ ле еѣи стѣ=
пѣнѣ оунтрѣн час, че дѣїи врѣ де нѣ аи врѣ, тоате
кѣте аиле лаши ла чел че рѣмѣнѣ аичѣ, тарж нѣман
пѣнж трѣѣи ле аи; кѣче кѣ неѣѣѣи де ѡкидеѣи пре
чеи сѣрачи. ши кѣче кѣ еѣи юбиторю де аргинтѣ ши
неѣлстивѣ. .ррѣмѣтѣкжж ѡкаанниче ши юбитоаре де
аргинтѣ, челѣ че=ц дѣ; дѣ сѣрачилѣр ши фѣ прїа=
тенѣ пре домѣл, кж астѣзи еѣи богат, тарж мѣине
еѣи сѣрак; пентрѣ ачѣѣ, аѣѣ=ц аминте де моарте, кѣче
кж мѣине вор съ=ци трагж .рѣрїи сѣфлетѣл дела тине,
дрептѣ че нѣ те гѣтеѣи де моарте, грѣѣѣе лѣка. че
пентрѣ ачѣѣ фрацилор рѣг пре дѣмнѣ=вѣастрж кѣци
сънтѣѣи юбитори де аруинтѣ, рого=вж пентрѣ драгостѣ
лѣи дѣнезеѣ, съ ѡ лѣсаѣи ши съ фїици дѣрѣѣитори ши
милѣѣитори кѣтрж сѣрачи, тарж нѣ фѣрж милж ши не=
лстиви. кж де вец фїи ашѣ, вине съ цїици, кѣ аша

се фаче ши дѣнезеѣ спре вои. че вж адѣцеці аминте де моарте, кѣче кѣ сънтеци ка флорѣ кѣмпѣлѣ ши ка гарба карѣ в оуѣсѣкѣ соареле ши пѣаре; .Атр'ачела кип сънтемиѣ нои тоци аичѣ, ши немикѣ нѣ лѣом де .А чѣстѣ че авем нои аичѣ .А частѣ лѣме. нѣмаи де вѣм да мѣстеніе сърачилор, саѣ кѣвѣнт боун съ ле грѣим, саѣ де не вѣм цинѣ кѣ кѣвѣнтѣл, саѣ кѣ лѣкрѣл де вѣм ажѣтѣ кѣи=ва, нѣмаи де ачѣстѣ ле вѣм моцнені аколо; гарѣ ден кѣте авем аичѣ, тоате вѣм съ ле лѣсѣм; жи нѣмаи голи вѣм съ мѣрѣем ка ши коум нѣскоут. дрепт ачѣла фрацилор, рѣг пре дѣминіа=воастрѣ, съ дѣм ден кареле авем, кареле кѣкѣте, кареле кѣвѣнт вѣн, кареле мѣкѣире, кареле съ ѡ, ши съ прѣимасѣ пре съракѣл .А каса лѣи, ка съ добиндим ши нои .Апѣрѣціа чѣ де вѣчѣе, кѣ вѣнѣ дѣрѣ доминѣлѣи нѣстрѣ іс. хс., кѣ ачелѣлѣи тѣсте мѣрѣлѣ .А вѣчѣа вѣчилѣр, нѣсѣрѣшит. аминѣ.

5. VARLAAM, MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÎNEȘȚI.

Prefața scrierii «Chela înțeleșului».

ВАРЛААМЪ кѣ мѣла лѣи дѣнзеѣ Архіепѣскѣи и митрополитѣ аль тѣрговищѣи ши аль скаднѣлѣи вѣкѣрецилор. вѣархѣ плаюлѣи ши а тоатѣ Угровлачѣлѣ. Тѣтѣрѣрь православничилорѣ крѣцини, карѣи сѣнтѣ нѣкѣци .Атрѣ лимба ноастрѣ рѣмѣнѣкѣкѣ сѣнѣтѣте спѣснѣе роагѣ ши прѣлѣще кѣ тоатѣ инѣма . . .

Пѣиндѣ ши смѣреніѣлѣ ноастрѣ .Ананте, кѣвѣнтѣлѣ стѣпѣнѣлѣи нѣстрѣ лѣи іс хс., пѣнтрѣ слѣга чѣ лѣкнѣше, . . . али сокотитѣ .Атрѣ инѣма мѣ: кѣ а мѣте рѣѣтѣци .Авацѣ лѣкнѣлѣ, дирѣптѣ ачѣлѣ, кѣвѣзѣию: ка сѣ нѣ мѣ афлѣлѣ .Атрѣ лѣкнѣ пѣнтрѣ негрѣжирѣ тѣлантѣлѣи, карѣ мѣсаѣ дат мѣ

дела стзпжнѣль ши дм̄незеѣ мїеѣ іс̄ хс̄. че кѣ кзт мїар
 фи пѣтѣра причѣперїи мѣле сзл .рмѣлицескѣ : .ртрѣ нѣ-
 мѣль мїеѣ рѣмзнескѣ. ши ачастз сокотѣлз ши кнѣзѣлз
 вїиндѣ .ртрѣ инема ма : кѣ ажѣторюл ачелѣа че петрѣче
 маи де дѣсѣпра черюрилор .ртрѣ мзрїрѣ вѣчникѣ, Пз-
 ринтеле фзкзторюл вѣчилорѣ, ши а тѣтрорѣ фаптелорѣ :
 апѣкатѣмам, ши кѣ мѣлзтз оуѣрздіе ам невонтѣ, ши дас-
 кали де тупографїе ам адѣсѣ : .р сѣфїнта ши де дм̄незеѣ
 пззїтз метрополїе а скаднѣлѣи бѣкѣрѣшилорѣ ши там а-
 шезатз ши де изнобѣз тупографїе адекз тупарю де
 типзрїтѣл кзрцилорѣ ам рѣдикат : кѣ тоате мѣцешѣгѣрїле
 кзте аѣ трекѣтѣ. ши тарзш маи де изнобѣж кѣ тот де-
 надинѣлѣ, сокотѣлѣ ши черчетаре ам фзкѣтѣ, че карте
 ар фи де вкамдатз маи де фолос .ртрѣ нѣмѣл нострѣ
 рѣмзнескѣ а сѣ типзри, ши а сѣ да бесѣрѣчїи ноастрѣ
 чеи православночїи. ши ам аѣлатѣ ачастз карте че сѣ
 камз словенѣцїе : „ключз рзвѣмѣнїа“. адекз че сѣ зїче
 рѣманѣцїе, кѣа .рцелѣсѣлѣи. фзкѣтѣ, ши кѣлѣкѣ дїнтрѣ
 мѣлте скриптѣри сѣфїтѣ, кѣ бѣнѣж сокотѣлѣ, скоасѣ пре
 лимѣж рѣсаскѣ : де прѣ .рвзцатѣл кѣр Іванїкїе гале-
 товскїи. архїмандрїтѣл чернїговѣлѣи. картѣ фїиндѣ типз-
 рїтѣ .ртрѣ вѣстїта четате а лївовѣлѣи. де ачастѣж карте
 ам пѣсѣ смиренїа ма .р сокотѣлѣж : кѣмѣ ва фи де фолос
 марѣ бесѣрѣчїи цзржїи ноастрѣ рѣмзнеци, ши де .рндрѣ-
 тарѣ а мѣлци спре фолосѣл сѣфлетѣлѣи нѣмѣлѣи нострѣ,
 скоцжнѣдѣе, дентрѣ аконѣрїрѣ лимѣїи стрїїне. ши кѣ
 мѣлзтѣж ѣсрздіе ам невонтѣ, ши нам крѣцатѣ дентрѣ дї-
 рѣпта агонїсїтз а мѣ : че кѣ мѣлзтѣ келѣлѣлз ам ток-
 мїтѣ даскали .рвзцаци, ши лѣм датѣ ачастз карте де
 w аѣ скос дї пре лимѣз рѣсѣкѣкѣ пре лимѣа ноастрѣ
 дїрѣптѣ рѣмзнѣцїе ши пентрѣ ка сѣ се .рмѣлцѣкѣкѣ ачѣстѣ
 дарѣ бѣн ши скѣмп, спре .рцелѣцѣрѣ нѣмѣлѣи нострѣ w
 ам пѣсѣ .р тупарю. кѣ ажѣторюл бѣнѣлѣи мїеѣ стзпзнь ши
 дм̄незеѣ іс̄ хс̄ кареле мїаѣ дат мїе ачастз .рдемнаре : ши
 сѣл .рчѣпѣт а сѣ типзри кѣ тоатѣневонїца кѣ бѣнѣж соко-

тире . . . Ка знь татъ тѣтѣроу . . . православіе де
обще, ши конторю де тот винеле, Ячелаш кареле дѣте
ман сѣсъ скрисъ.

De iznoavi = din nou.

6. BIBLIA LUI ȘERBAN.

Prefața I.

Іоанъ Шербанъ Кантакозино Басарабъ воеводъ, ден
мила лѣи дѣмнзѣс, Доминъ ши бирбиторю а тоатъ оугро-
влахѣа . . . ши ачаста ам фѣкѣт ла тѣлмзчнрѣ ачешѣи
сѣте скриптѣри, фѣкѣндѣ мѣтѣ невоинцъ ши дѣстѣлѣ
келѣѣалѣ, деспре о партѣ пѣиндѣ даскали цѣѣци фѣартѣ
ден лимба ѣлинѣскѣ не прѣ рѣцелептѣл чел дентрѣс дас-
кали алесъ ши архѣерѣс германо нисисъ, ши дѣпѣз петрѣ-
черѣ лѣи пре алѣѣи каре сѣс рѣтѣмплат, ши деспре алѣ
партѣ ан ноѣри одмени ан локѣлѣи нѣ нѣмаи педѣѣници
рѣтрѣ а ноастрѣ лимбѣ че ши де лимба ѣлинѣскѣ авѣндѣ
ѣѣинцъ ка сѣ о тѣлмзчѣскѣ, карѣи лѣжндѣ лѣминѣ ши
дентралѣте извоадѣ веки, ши алѣтѣрѣжндѣлѣ кѣ чел ели-
нескѣ ал челор о де даскали, кѣ врѣрѣ лѣи дѣмнзѣс о
лѣс сѣвѣршитѣ пре кѣм сѣ вѣдѣ, ши мѣкарѣ кѣ ла оѣнеле
кѣвинѣте сѣ фѣе фѣостѣ фѣартѣ кѣ невоѣ тѣлмзчиторилор
пентрѣ стримтарѣ лимбѣи ромѣнеѣи, тарѣ рѣкѣш авѣндѣ
пилѣѣ пре тѣлмзчиторѣи латинилор ши словѣнилор, пре
кѣм ачѣл аша ши ан ноѣри, лѣс лѣсат пре кѣм сѣ чи-
тескѣ ла чѣ елинѣскѣ, ши дѣпѣз испрѣвирѣ тѣлмзчитѣ-
лѣи ачешѣи фѣолоситоарѣ ши сѣнѣте остѣнѣкле, лѣжндѣ дѣпѣз
кѣм сѣ кадѣ ши воѣ дела сѣнѣта ши мѣма ноастрѣ бе-
сѣрека чѣ марѣ, сѣс дат р типографѣе де сѣс типѣрит

сѣнѣта митрополіе ден вѣкѣрѣши фѣиндѣ архіереѣ ши пѣс-
торію крещиннескѣлѣи ачестѣлѣ народѣ прѣ сѣнѣцитѣлѣ пѣ-
ринтеле нострѣ кирѣ Θεωδοcіе митрополитѣлѣ.

Prefața II.

Прѣ лѣминатѣлѣи . . . Іоан Шербан К. Б воєвод . . .
ши лѣжѣци вѣсѣкрѣчїи лѣтѣю, кѣ скриптѣра чѣк нѣоу рѣси-
питѣ фѣиндѣ, дѣпѣ изводѣл чѣлѣ вѣкѣю, ши кѣ невоѣ афлатѣ
асѣ чѣти, дѣ прѣоцїи чѣи дѣ царѣ, лѣ рѣндѣлѣла типп-
кѣлѣи ѣлинескѣ, спрѣ лесне чѣтире ѡ ли токмитѣ. Ядоѣ
кѣ ѡ ли тѣлѣмѣчит лѣ лимѣ рѣмѣжнѣскѣ, ши ѡ ли ти-
пѣрит ши динтра мѣрїи тѣлѣ кѣлтѣлѣлѣ, атѣтѣк кѣрци
фѣкѣндѣ лѣи дѣт маичїи бисѣкрѣчїи а сѣ чити. Ятреѣл
кѣ вѣкѣлѣ скриптѣрѣ тѣлѣмѣчиндѣлѣ прѣ лимѣ рѣмѣжнѣскѣ
а лѣвѣ а сѣ чити ѡ ли фѣкѣт, кѣ дѣ вѣрѣме чѣ дѣпѣ по-
литичѣшилѣ лѣци, нѣ сѣ кадѣ ѡмѣлѣи грѣкѣ, а нѣ ши лѣ-
цилѣ грѣчилор, кѣ кѣтѣ ѣра маи дирѣптѣ крѣцинїи рѣ-
мѣжнѣи, сѣ шѣ лѣцѣлѣ лѣи дѣмѣнѣзѣлѣ, карѣ лѣстѣ сѣнѣта скрип-
тѣрѣ, ши адеврѣтѣ лѣ рѣмѣжнѣи, сѣлѣ плинитѣ кѣвѣжнѣтѣлѣ
апостолѣлѣи фѣилип, карѣ лѣ зисѣ кѣтрѣ хѣдѣжмѣлѣ лѣпѣрѣ-
тѣкѣи ѣдїѡпилор, варѣ кѣноци чѣлѣ чѣ читѣци . . . кѣ
кѣтѣ маи вѣртѣсѣ вѣрѣднѣк дѣ мїи дѣ лѣлѣдѣ ѣци мѣрїѣтѣ,
карѣ лѣ оуѣнѣ народ лѣтрег дѣи кѣвѣжнѣтѣлѣ лѣи дѣмѣнѣзѣлѣ . .
ка сѣ лѣминѣкѣзе чѣлор дѣн касѣ ли вѣсѣкрѣчїи нѣроѣдѣ,
Рѣмѣжнѣилор молдовѣкнѣилор, ши оуѣгровѣлахилор. Крѣцинѣ-
тѣлѣ сѣнѣтѣлѣ златѣвѣтѣ прѣ рѣмѣжнѣи, прѣ карїи ши лѣкѣди-
торїи нистрѣлѣи лѣи нѣмѣскѣ лѣктописѣцилѣ чѣлѣ вѣсѣре-
чѣци, лѣвѣцѣндѣ прѣ оуѣнїи дѣнтрѣжнѣшїи картѣ ши лимѣ
ѣлинѣскѣ, ши кѣ ачѣкѣ лѣ лѣвѣцѣт прѣ чѣлѣлѣлѣци . . .

Досиѣлѣ ден мѣла лѣи дѣмѣнѣзѣлѣ Патрїархѣ сѣнѣтѣи
чѣтѣци Іѣрѣсалимѣлѣи ши а тоатѣ пѣлѣстѣина рѣгѣторїю
дѣ сѣнѣтѣтѣк Мѣрїи тѣлѣ.

7. DOSOFTEIŪ

Psaltirea in versuri

Ла апа Бавилонѡвѡи
Желинд де цара д'минѡвѡи
Яколо шезѡм ши п'л'нѡсѡм
Ла короавѡ чене стр'нѡсѡм
Ши кѡ инемѡ амарѡ,
Прин Сїѡни, ши пентрѡ царѡ.
А дѡкѡндѡне аминте
Плзницем кѡ лакрѡме хербинте
Ши вѡчине ферекате,
Лѡсѡм прин сѡлч анинате.
Вѡ аколо нѡнтребарѡ,
Ячел че не прѡдарѡ,
Сѡле зичем вїерс де карте,
Антрача стрѡинѡтате.
Кан сїнт мѡнтеле Сїѡнѡ,
К'рнтѡр че к'рнтам ла д'ни.
Ченѡ нисѡ да ндемѡнѡ,
А к'рнта нцарѡ стрѡинѡ.
Дет'ѡш оѡита царѡ сїнтѡ,
Атѡнча сѡм вїе см'рнтѡ
Ши дир'ѡпта ма сѡ оѡите,
А скимѡ вїерс лн лѡдте.
Ши сѡ мисѡ принѡж лимѡ,
Де цинцини желиндѡм скр'ѡ.
Де тѡш маи пѡтѡ оѡитате,
Іерѡсалиме четате.
Нанте денѡтѡш пѡне,
Ан помѡне н'жле бѡне.

¹⁾ Lambrior, Carte de citire.

СѢНЪ ОУИЦ ДМ̄НЕ СІТЕ,
ДЕ ЄДѢМ ЧКЪ Ж КВІНТЕ.
СІТЕН ЧЕТЪЦ АН ПРОТИВЪ
КЪ РЪЪ ДИН ГЪРЪ ЗЛОБИВЪ
РЪСЪПИЦ ЗИДЮР ПЛАТЕ
ДЕШЕРТАЦ ДЕ БЪНЪТАТЕ.
ТЪ ФАТЪ ВАВИЛОНЪСКЪ.
РЪСА ВА СЪТЕ ТЪНЪКЪСЪ.
БА ФИ ШАЧЕЛА НФЕРИЧЕ,
ЧЕЦ ВА ВЕНИ СЪТЕ СТРИЧЕ.
КЪ ЦЪ СЪВА НТОАРЧЕ ДАРЪ
КЪМ НЕНКИН ТЪ КЪ ПЪХАРЪ
КАНД КЪКОНІН ТЪН ДЕ ЗНДЪР.
БОР ЗДРОБИ КА НЕЦЕ ХЪЗЪР.

8. DOSOFTEIU

Viața sfinților.¹⁾

Антрачасть лѣнѣѣ. свнтѣл мѣник аноим епѣкопѣл де
никомидіа.

Ачѣст свнт аном ашезѣнд маѣниміан ладѣсѣрѣ ладѣневѣ^а
легат. сѣкѣнд аколѣ дефѣцѣ поаше мѣспрѣиле чѣлѣде мѣнчѣ.
Шѣ деврѣмѣ чѣл аспрѣвѣ спрѣнѣ дѣмѣртѣспрѣнѣ кѣ мѣре.а
дрѣзнѣре прѣ дѣмѣна нѣспрѣ Іс Хс дѣмѣнѣсѣ. аспѣнѣ ашедрѣбѣнѣрѣ
спѣшѣле. шѣ кѣ хѣре афѣокѣте а лѣ потрѣкѣлѣнѣрѣ. Шѣ прѣ ѣс-
тракѣ, гол а лѣспѣнѣсѣрѣ шѣл бѣтѣсѣрѣ дѣкѣспрѣ кѣспѣоѣце. Шѣ
кѣспѣспрѣтѣ чѣ де дрѣамѣ а фѣокѣте а кѣлѣцѣм а лѣ мѣнчѣнѣрѣ. Шѣ
ларѣоѣтѣ де мѣнч акинѣнѣнѣрѣ. шѣ ман апѣн аитѣнѣарѣ шѣ
кѣчѣл

1) Ce pe exemplarul de la Academie. Am reprodus un pasagiū cu slove
ca sǎ se vadǎ ortografia și un pasagiū cu litere ca sǎ se observe stilul.

Атрачасташ съ поменѣра прѣкѣрѣвѣса прѣринтеаши
 нѣспрѣс Θεοκρίστης Δεπροϋνηχ че сас невоитѣ къ мѣреле еу-
 дімѣ свѣдѣх харитонѣ ꙗ вѣрницѣ ѡрѣнкѣтъ сас сѣвѣршітъ.
 Пентра лѡр свѣнте рѣѣї Дмѣнзѣс милѣѣще ши не спѣсе.

Intr'acestă lună 8, pomenirea svîntului slăvit mare
 martur mucenic Teodor Stratilat ¹⁾

Acesta era în vremile lui Lichinie Impărat; nașterea sa avînd din Evhaita; locuind la Iraclia Pontului cu frunsęta sufletului și a trupului și cu tăria cuvîntului pre mulți întrecînd. Pentr'aceia toți iubea să-l aibă prieten. Drept aceia și Lichinie dorea să vorovescă cu dînsul. Să vaî că aū zis că-i creștin și-i e grętă de idolî. Pentr'aceia trimetînd de la Nicomidia pe ôre cine de cinul lui, și-i învętă să-l aducă cu cinste la sine pre mucenicul. Iară ei decă se întôrseră zicînd că fericitul Teodor a zis cum mai cu sîrgă trebuie să fie venit Impăratul cu Dumnezeii săi cu cei mai mari. Și îndată veni Impăratul în Iraclea. Iară svîntul Teodor îmbărbătîndu-se din vedeniî prin vis ce i s'au trimis de la Dumnezeu, dacă auzi că Lichinie este aproape încălecă de i-a eșit înainte și i-a făcut cinste cum să cade. Iară el dîndu-i mîna direaptă și privitîndu-l, intră în cetate și șezînd în casă naltă pre fericitul Teodor invita, Dumnezeilor săi jertfă să facă. Iară svîntul cerșîndu-i Dumnezeii cei mai de hirea văz-Doamne să-i cinstească mai întii acasă, de aci și la norod să le aducă jertve. Și dîndu-i voe Impăratul, luă bozii cei de aur și de argint, și la miază-noapte i-a împărțit săracilor și mișeilor. Și dacă se face ziuă, iară-și Maxintie Comendarisie, spuse că aū vizut capul strigoaei cei mare, Dumnezoaei Artemidei, la un sărac purtîndu-l. Și îndată trimiseră fușpași de-l aduseră. Și întii desbrăcat și întins la pămînt, fu bătut svîntul de patru, cu șapte sute de lovituri cu vine de boū pre spinare, și cincizeci pre pîntece; și cu măciuci de plumb bătut. De aci strujit și cu fachiuri de vînt picat, și cu hîrburi de scoici freat preste ranele cele bătute și arse. Și aruncat în temniță și bă-

¹⁾ Ortografia edițiunii școlare, de unde s'a copiat acest pasagiū.

gat cu picioarele în gros ; și petrecu 7 zile nemișcat. Și iarăși scoțindu-l îl răstigniră pre cruce, găvosdindu-î cu piroane mînele și picioarele. Că și pînă la mațe îl străbătuse cu ucisăturile. Și Ghorbia și Copîi, împregiur săgetînd pre svîntul la obraz și la ochi. Și de sămcélele săgeților, picară luminile ochilor svîntului mucenic. Și pre cruce peste noapte trăind, părăndu-î lui Lichinie că amu a amurit. Iară svînția sa de dumnezeesc Inger fu slobozit și însănătoșat. Și era cîntînd și evlaviind pre Dumnezeu. Iară dacă să făcu ziuă trimesă Lichinie să i să ia trnpul de pre cruce, să-l arunce în mare ; și sosind trimișii dacă văzură pre svîntul viu și cu totul sănătos, crezură întru Domnul Christos ca la 85 de bărbați și după dinșii alții 300 voinici, căroră era căpetenie Antipatrul Chiest ; cariî trimiși fiind să omoare pre cei dintîi, crezură și ei întru Domnul Christos. Și dacă văzu Lichinie că glăcevește orașul, învăță să taie capul svîntului. Atuncea strigară multă mulțime de creștini oprindu-î, și abia svîntul potolindu-î, făce rugă la Dumnezeu Iisus Christos. Și-î tăiară capul împlîndu și alergătura mărturieî. Și fu adus de la Iraclea la Evhaite, la lăcașul părinților săi, precum svîntul a dat poruncă lui Avgar scriitorului său, carele i-au scris mai de amănunt și mai larg de mucenicia nevoinței lui, și întrebările și răspunsurile și vremile, și multe feliturile muncelor și caznelor ce au văzut. Și de la Dumnezeu sprijinéle și agiutor mai larg au însemnat în mărturia lui de față fiind și privind.

9. PRAVILA DE LA GOVORA

Prefață.

Предсловіе къ трох тоци наставничн сѣнѣи бисѣричи. прѣ админацилор архіепѣкопи, митрополицилоръ. ши юбиторилоръ де дмнезес, епѣкпилоръ, ши преоцилор, ши тѣтѣрор дѣховничилор. карѣи кѣ пѣтѣре преуцѣска, де ла дмнезес сѣнѣици.

ГЕНАДІЯ. Кѣ мила лѣи дмнезес архіепископъ, ши митрополит, а тоатѣ цара Ярдѣлабди, паче ши спснѣе,

сѣнѣть Іванъ златоустъ ла дѣаніе ачаста грѣше. Десе ва делѣнга нѣмаи оуѣдѣ де танине не кѣминекать, аѣ нѣ аѣ вборѣть тоатѣ спснїа са, епсѣкопѣла саѣ попа. кѣ сѣфлетѣла гасте де ѡ перире. атѣта дешертѣчюне аре, кѣтѣ ниче ѣн кѣ-взнтѣ нѣ поате пѣне лнаннте. че кѣ сокотинцѣ ши кѣ юбире де трѣдѣ, сѣдѣжирѣ ши лѣкрѣла лѣи дѣмнзев гасте а фаче. кѣ грѣше скриптѣра, проклѣть чела че фаче лѣкрѣла дѣмнѣлаи кѣ не грижѣ, тарѣ мареле василїе грѣше сѣ нѣ те теме де ѡмѣ лтрѣ кѣдѣрѣ лѣи, ка сѣ нѣ даи пре фїюль лѣи дѣмнзев лтрѣ мѣиниле челор не достоиничѣ, ка сѣ нѣ те рѣшинези де чинева де марїи пѣмѣнтѣлаи. ниче де лсѣшѣ чела че поартѣ стемѣ сѣ нѣ кѣминичї. кѣ правилеле дѣмнзевѣци нѣ лѣсѣ пре чеи недѣстоиничї сѣ се кѣминече. карїи се сокотескѣ ка пѣгѣнїи. тарѣ сѣ нѣ се ворѣ лтрѣорче амарѣ ачелора. ши челора че кѣминекѣ пре еи. сокотѣше зиче еѣ трѣвѣж намѣ. тѣ вери ведѣ, ачѣстѣ де вери пѣзи лсѣ кѣ сокотинцѣ, ши кѣ токмалѣ че маи наннте лѣвѣцѣтѣриле бисѣречїи неклѣтїте се ле пѣзевїи. мѣнтѣивери ши пре тине ши пре чѣла че те ворѣ лсѣдѣла.

Щнѣть сѣ фїе, Чине ва лдрѣзни а прїими кѣцетеле ши исповѣданїиле, фѣрѣ лѣвѣцѣтѣра епсѣкопѣлаи ачѣлаи локѣ. ачѣла пѣдѣпса правиле лор ва прїими. ка ѣнѣ кѣлѣ кѣторю а дѣмнзевѣцилѣр правиле. кѣ нѣ нѣмаи пре сине сѣкѣ пїердѣтѣ. че ши кѣци сѣкѣ исповѣдїт ла ѣль, не исповѣдїци сѣнтѣ, ши кѣтѣ аѣ легат ши дезлегатѣ ши дѣпѣ а ѣ правилѣ а сѣборѣлаи де карѣагенѣ ши дѣпѣ мїг ачѣ-лѣшѣ сѣбор.

Nastavnic =

născărici =

Апстли = apostoli.

10. PRAVILA LUI VASILE ¹⁾

Prefața

Toți ceia ce sămtū creștinī pravoslavnicī cine va ceti ca să înțeleagă. Drept aceia și al nostru prea luminatū întru creștinătate și întru credință Ioan Vasilie Voevoda Domnul și biruitoriul țării Moldovei urmând urma celor bunī și înțelepți Domni socotindū neputința și slăbiciunea acestui locū și imputinarea izvoarilor svintelor scripturī și a altor învățurī și cunoscind nevoia ce va veni și scădearia asupra oamenilor ce vor fi lăcuitori în țara Moldovei fiindū fără învățatură vor fi de pururia însătați și lipsiți(i) ca și cumū are fi întrun locū săcetosū fără de apă și mai vrătosū văzândū nedreptățile și asuprealele mișelilor, carele facū cei neînvățați și nēînțelegătorii, diregătorii și giudeațele de pre la toate scaunele Moldovei. Drept aceia cu multă osrădie sau nevoit Măriia sa deau cercat pre multe țări până lau îndireptat Dumnūdzău deau găsit oameni ca aceia, dascalī și filosofi deau scos den cărțile elinești și lătinești toate tocmealele ceale bune și giudeațele celor bune creștinī și svinți împărați(i) carile ca o lumină luminează și arată tot lucrul celor întunecați(i) și proști și ne învățați(i) ca să cunoscă strămbătatia tuturorū și să giudece pre direptate. Carele să chiamă acmu Pravilele împărătești. Aceastia învățaturī neau datū și neau lăsat noo tuturor rodului Romănescū ca să ne fie noo de pururia izvor de viață în veaci nescădzutū și ne svărșitū după tocma și nevoința Mării sale Domnului datusau învățatură și mie unui mai micū și nice de o treabă a Mării sale rob Evstratie biv logofetū, de am scos aciaste Pravile și leam talmăcitū den scrisoare grecească pre limbă Romănească ca să poată înțeleage toți.

Dispoziția relativă la țărani

Când va fugi țăranul de la locul și de la stăpînul său, nime nicăiurea să nu-l primească; iară de-l va și primi deo-dată de sîrg să-l întoarcă înapoi la satul lui de unde iaste;

¹⁾ Edițiunea de la Iași, 1875.

iară de va fi avînd vre-o treabă ca aceea cu dins acesta ce l-au primit ca să aibă a-și spune treaba către domnul aceluî sat; iară de va meștersugui într'alt chip și va călca pravila acesta ca să plătească la domnie... litre de argint și... litre bufarinului aceluia a cui va fi țăranul și într'acest chip să aibă îndemnare de la domnie ca să întoarcă țăranul să-l ducă de unde au fost, iară ei să rămîie cu toată paguba și cheltuiala.

Cum și cînd poate bărbatul să-și bată muîarea și în ce chip

Poate să îndrepteaze și să cearte bărbatul pe muîarea-și pre lucru adevărat și pre dreptate, iară nu cu înșelăciune și fără de cale și atunci cu măsură să nu o prea treacă, iară nu cu vrăjmășie fără vină și fără ispravă.

Doao lucruri oare-carî sprijinesc pre bărbat să nu să cearte ¹⁾ cîndu-și va bate muîarea: cînd o va fi bătut pre vina ei, a doau cînd o va bate puțintel, pentru-că de o va bate fără vină sau cînd o va bate cu vrăjmășie să va certa și mai vîrtos cînd va fi vina micșoară.

Muîarea ce o bate bărbatul cu vrăjmășie și mult fără de măsură poate să-și ceară la giudeț ²⁾ să se despartă, iară să cade să fie despărțea la lege să fie bătea așa de mare și într'acesta chip cît să stea lucrul în cumpănă, pentru-că de va fi bătea micșoară nu se vor despărți.

Cela ce va fi vrăjmaș și cumplit spre muîarea lui bătînd-o fără de vină sau o va bate cu vrăjmășie pentru puținta vină, se va certa într'acesta chip: să pîarză a treia parte den darurile ce-î va fi dăruit muîarea, iară de nu-î va fi dat daruri se va certa să dea muerii sale a patra parte din citu-î va fi zestrea...

Muîarea poate să se despartă de bărbatul său singură cu puterea ei cînd o va bate des și fără de vină și dacă să vor despărți să cade să o hrănească bărbatul și să o înbrace cum să cade.

¹⁾ Să nu se pedepsească.

²⁾ Judecător.

Fără de măsură și cum nu să cade și cu vrăjmășie se chiamă bătae cînd se face cu toiagul și mai vrătos cînd să va svărîma lemnul său să facă cu acesta rane să margă sînge său cînd o va lovi cu lemnul în obraz său în cap atuncea deapururea să va certa bărbatul pentru vrăjmășia lui.

Bărbatul poate să-și bată muiarea cu măsură pentru vina ei.

Nu să chiamă bărbatul vrăjmaș muerii sale de o va bate numai odată, iară de o va bate deapururea și mai de multe ori fără de vină atuncea să zice că este cu vrăjmășie asupra ei.

De-și va bate neștine muțarea cu pumnul său cu palma nu să chiamă că este cu vrăjmășie asupra ei, de o ar bate cît de mult și de des.

II. PRAVILA LUÎ MATEIU ¹⁾

Despre insulte

Cine va înjura pre cineva zicîndu-î că birfește, atunci acel cuvînt ce i-aŭ zis că birfește de se va afla că iaste adevărat cum i-aŭ zis, atuncî acela nu se va certa ca un suduitoriu, iară de va fi zis întru deșert acest cuvînt și se va afla că iaste el vinovat, atuncî acela ce aŭ zis celuia că birfește, el se va certa ca un suduitor.

Cela ce va zice altuia, să mă erți că minți, acela se va certa și nu va putea scăpa cu acel cuvînt căci va fi zis, să mă erți.

Cînd se vor prici doi oameni și vor zice unul altuia niscare cuvinte rele asupra lui, cum să fie făcut niscare rio-tăți, iară cela îi va zice de față că birfește, de nu vor fi adevărate cuvintele cele de ocară ce i-aŭ zis că birfește, iar de vor fi adevărate atuncî ca un suduitoriu se va certa.

Cela ce va zice altuia că birfește și-î va da și o palmă, măcar de ar fi zis și minciună cel lovit, iară așa cel ce l-aŭ suduit se va certa pentru căci l-aŭ lovit.

¹⁾ Ediția Bujoreanu.

Cînd va zice neștine altuia că bîrfește și el va fi grăind drept, atunci cela ce a zis că bîrfește, iaste datoriū între toți oamenii să zică c'aū bîrfit el singur, iar nu cela ce i-aū zis el că bîrfește.

Despre țărani

Un om oare cine daca va sărăci și va slăbi de nu va putea să-și lucreze viea sau curătura, sau altă ocină ce va avea, sau cînd va fugi de se va înstreina, atunci acea ocină să fie pre seama Domniei, sau a stăpînului a cui va fi locul, aceia să o ție și să ia rodă ce va fi. Iară de se va întoarce acel om și va veni la locu-și, atunci să nu aibă nimenile treabă cu ocinele lui, nici să i să ceara altă nemica, ci să fie în pace.

Țăranul daca va fugi de în sat și-i vor rămînea pămînturile, sau viile, sau curăturile, atunci ceia ce se vor hrăni de într'acela, aceia să aibă a-i plăti dajdea și toate răotățile cîte-s preste an, cum au fost plătind și el cînd au fost de față, iară de nu vor vrea să plătească cît vor lua ei de într'acelui fugit, atunci de două ori pre cît au luat să dea judecătorului.

De va lua neștine vre un dobitoc, cal, sau bou fără de știrea stăpînului al cui iaste, și se va duce în vre o cale unde va vrea, atunci ce va fi plata ce se zice chiria să i plătească indoit, iară de se va prileji să moară pre cale : atunci să i dea două vite drept una, or ce fel de dobitoc va fi.

De va lua văcariul dimineața boul de la plugariu și va fi boul sănătos de nu va avea nici o vătămătură, iară seara se va afla boul orî cu piciorul frînt, au cu cornul sărit, au de vre un ochiu orbit, sau și aiurea vătămat, atunci să jure văcariul cum n'au făcut el vre un vicleşug, și cum nu știe nimica de vătămarea bouului, deacia să fie în pace.

12. ISTORIA ȚĂRII ROMINEȘTI

de cînd aŭ descălecat Romîni¹⁾

De aice se începe povestea altor Domni carii aŭ venit pe urma Negrului Vodă, precum arată mai jos.

Mihaiu Vodă aŭ domnit anî 19.

Dan Vodă aŭ domnit anî 13. Acesta aŭ fost frate cu Mircea Vodă bătrînul, și l-aŭ ucis Șuşman Vodă, Domnul Serbilor, cînd era cursul anilor 8864 (1356).

Mircea Vodă bătrînul. Acesta aŭ avut mare răsboiŭ cu Baizit-bei de la Nicopoie. Făcutu-s'aŭ acest răsboiŭ pre apa Ialomiță; biruit-aŭ Mircea Vodă pre Turci, și făr'de număr aŭ perit trecînd Baizet-Bei Dunărea fără vad; și alte multe răsboaie aŭ avut cu Turcii. Făcut-aŭ și S-ta mănăstire din Cozia și S-ta mănăstire Cotmeana, cînd era anul 6891 (1383). Și aŭ domnit Mircea Vodă anî 29, și aŭ murit în domnie, și s'aŭ îngeopat la mănăstirea lui la Cozia.

Vlad Vodă Țepeșiu. Acesta aŭ făcut cetatea de la Poienari, și aŭ făcut S-ta mănăstire de la Snagov. Mai făcut-au ce aŭ fost făcut unuŭ frate al Vladului Vodă. Cînd aŭ fost în zioa Pascilor, fiind toți orășianii la ospete, iar cei tineri la hore, așa fără veste pe toți iaŭ cuprins. Decî cîți aŭ fost oameni mari bătrîni pe toți i-aŭ înepat. de aŭ ocolit cu ei tot tîrgul; iar cîți aŭ fost tineri împodobiți în zioa Pascilor, pre toți i-aŭ dus la Poienari, de aŭ tot lucrat în cetate, pînă s'aŭ spart toate hainele de pre ei, și aŭ rămas toți desvănuiți în pieile goale. Pentru aceea i-aŭ scos nume țepeluș. Domnit-aŭ anî 15.

Vădislav Voevod bătrînul aŭ venit Domn cînd aŭ fost cursul anilor de la Adam 6935 (1427). Acesta aŭ făcut biserica domnească din Tîrgoviște, și aŭ perit de sabie în mijlocul Tîrșorului. Și aŭ domnit anî 18.

Radul Vodă cel frumos. Acesta aŭ făcut mănăstirea Tinganul, și aŭ domnit anî 15.

Laiotă Basarab Vodă cel bătrîn, care aŭ închinat țara turcilor, domnit-aŭ anî 17. Avut-aŭ mare răsboiŭ la Rîmnicul sărat. După el aŭ domnit

Țepeluș Vodă și aŭ avut răsboiŭ la Rîmnicul sărat

¹⁾ Magazin istoric.

cu bătrînul Ștefan Vodă. Și așezut aici în țară de aș domnit anî 16. Apoi Radul Vodă cel mare. Acesta aș făcut mănăstirea din deal și aș domnit anî 15.

13. CRONICA ANONIMĂ ¹⁾

Despre Coțovlahi.

Sunt dară acești Coțovlahi (cum ne spun vecinii lor, și încă și cu dintr'înșii am vorbit), ómenî nu mai osebiți nici în chip, nici în une obicei, nici în tãria și în fãptura trupului. de cãt Romãniî aceștia, și limba lor romãneascã ca a acestora, numai mai stricatã și mai amestecatã cu de aceastã proastã greceascã și cu Turceascã; pentru-cã fórtè puținî, cum s'aú zis, aú rãmas la niște munți trãgãndu-se de locuesc, cari se întind în lung de lingã Janina a Pirului pînã spre Arbãnași lingã Elbasan unde-i zic, în sate numai locuind. Se vede și marî unele sate; zic cã sunt și ómenî cu putere în hrana lor, de carii și mare minune este cum și pãnã astãzi se aflã pãzindu-și și limba și niște obiceiuri ale lor. Aceștia darã și limba și-aú mai stricat, și ei s'aú împutinat, drept ca și ei desevirșit sub jugul turcesc cu acei Greci despre acolo s'aú supus, unde și stãpãnire și tot și-aú perdut; și póte fi cã nici d'ãntãiu așa mulțime nu va fi fost de dinșii. Ca eatã acum și cãți sunt, mojiçi, țaranî sunt, și locurile lor cu greú de hranã fiind, pentru multa peatrã și munți ce sunt unde locuesc se împraștie și se duc mai mulți prin acele orașe marî turcești de se hrãnesc, și pre acolo mai mulți amestecãndu-se, și limba, cum am zis, fórtè și-aú stricat, și în puțin aú rãmas. Zic și aceasta, cã de-i întrebã și pre ei nescine: ce esci? el zice Vlahos adicã Romîn; și locurile lor unde locuesc le zic Vlahia, iar țãriî acestia ei îi zic Vlahia cea mare. Pare-mi-se zic, cã ei grãind mai mult îi înteleg cestia Romini de cãt aceștia grãind aceia sã întelegã; însã, și unii și alții cu puținã vreme într'un loc aflindu-se, prealesne se pot întelege. De crezut darã este cã și acei Coțovlahi,

¹⁾ Cronicele Cogãlniceanu, ed. II. Ortografia de acolo.

dintr'acești Romani sunt, și se trag; și într'acele vremi ce Galian sau alt împărat au ridicat o seamă dintr'înșii de aici și i-au dus de i-au așezat pre acolo, au rămas și până acum.

Coțovlahi le zic Grecii, rîzindu-i și batjocoră făcîndu-și de dînșii, adică șchiopi, orbi blestemați, hoți, și ca acestea le zic că sunt; și cîți au fost de acel fel pre undevași, i-au adunat de i-au dus pre acolo; precum și acești Romîni duple aici rid, și încă destule grozave cuvinte le zic și de nimic îi fac, și că din hoți se trag, povestesc și băsmesc între ei. Ci de aceasta căci Grecii aceștia duple cum rid de Romîni și grăesc așa de rău au socoteală mare; pentru că văzînd și ei toată altă lume rîzînd de dînșii și batjocorîndu-i, au stătut și au obosit și ei prin gunoale lor, ca cocoșii, pîrîndu-le că au mai rămas vlagă, unde vîd zugrăviturile celor vechi ai lor, ei între dînșii își fac mîngăeri și bucurie, soții pîrîndu-le că au pre cine-va batjocorii lor. Căci cu dreptul nes-ciînd cele ce ore-cînd și stăpîniilor lor au avut mare ajutoare și folosiri împotriva vrajmașilor lor de acești Romîni, cînd și Odriul la au izbăvit din mîna Frîncilor, cari îl ocolise a-l iua, și iară lor Grecilor le-au dat, cum scrie Bonfinie într'a doua decada-i. cartea a șeptea; și altele multe ajutoare le-au făcut. cum mai înainte voiă arăta. Ei graiesc acele ce se par în ochi și în plăcere că sunt ceva, și nu sciū ce zic, au doară că sunt nemulțumitori și necunoscători binelui, și fôrte au fost un neam nemulțumitori și ei, cum și istoriile lor arată. Și până astăzi ori în ce țeri merg, cum se zice zicătoarea, arama și arată, faptele lor cîntea-le micșorînd și împlinînd; au mai bine să zic să-i ertăm și să ne fie milă de ei, căci și grăesc de acelea și huluesc pe alții; căci fiind ei scăzuți din toate și lipsiți, și supărați sunt fôrte, Deci asemenea fac și ei ca aceia ce sunt au în robie au în închisori au în strînsori de alte nevoi au la sărăcie au la alte nenorociri și mari strîmtori, cum obicinuește lumea le aduce, și atîta le aduce cât nici odată nu lipsesc de la neamul omenesc cu acelea, cînd unuia cînd altuia descurcîndu-se; deci de marea-i supărare îi pare că toți omîni îi strică, și el așa pe toți și bănueste și hulește, pîrîndu-i că cu acelea-și mai uteșaste și-și răcorește dora patimile sufletului și simțirile trupului. Că nimeni nici s'au mai aflat în lume asemenea lui Iov, carele tôte, pre nimeni vinuînd, pre nimeni blestămînd, pină în săvirșit, cum Biblia sfântă în viața lui scrie și adevărează. Ci dară, Grecii acelea pătîmind, de supărare pîrîndu-le că alții

ar fi pricina, nu ei înșiși de a fi așa, hulesc și grăiesc pe alții de rău, neuitându-se să vadă pre dinșii ce și acum sunt. Drept aceasta dară, este să-î ertăm și să le credem, pentru că zic dascălii și înțelepții, că crud și tiranic lucru este și foarte fără de minte nescine să mai mustreze și să mai pedepsească pre unul ce în pedeapsă și-în nevoie aș căzut; că destul este aceluia aceea: nu trebuie peste rău a mai adăoga, ci într'aceea lăsându-l încă mîngiere pe cît se poate și ocrotire să-î arătăm, asemenea pătimași și nenorociți socotindu-ne că putem ajunge și putem fi și noi fără de zăbavă și fără veste.

14. GR. URECHE ¹⁾

Predoslovia

Mulți scriitori s'aũ nevoit de aũ scris rîndul și povestea țarilor și aũ lăsat izvod pre urmă și bune și rele se rămăe fiilor și nepoșilor, și să le hie cele bune de învățatură, iară cele rele ca să se poată feri și să se socotească și celor bune să urmeze. Și alți pizmuind, și însemnînd, și scriînd, cum și eũ Grigorie Ureche, care den mila lui Dumnezeu și a Domnului meu am fost Vornic mare, cu multă nevoință am cetit cărțile și izvoadele, și ale noastre și celor străine, și am aflat cap și începătură moșilor de unde aũ izvorit în țară, și s'aũ înmulțit, și s'aũ lățit, ca să nu se încece anii cei trecuți a toate țările; și apoi să nu se poată ști ce aũ lucrat, să se asemene hiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Aceea urmînd, și măcar că se află și de alții însemnate lucrurile țarei Moldovei, apucatu-m'am și eũ a scriere începătura și adaosul, mai apoi și scăderea, care se vede că aũ venit în zilele noastre, după cum aũ fost întiul țarei și pămîntului nostru a Moldovei. Că cum se tîmplă de sîrgu și adaoge pohoiul apei, și iarășî de sîrgu scade și se îpușinează, așa s'a adaos și Moldova, care mai apoi de alte țări s'aũ descălecat și s'aũ lățit de sîrgu și fără de zăbavă. Acelea cercînd, le-am

¹⁾ Cogălniceanu, Letopisețe. Ed. II.

îndreptat cu nevoiță, că nu numai letopisețul nostru ce și cărți streine am cercat ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitor de cuvinte deșerte, ce de drepte; că letopisețul nostru cel moldovenesc așa scrie de pe scurt, că nici de viața Domnilor, cari au fost toată cirna nu alege, ne cum lucrurile din năuntru să aleagă, și pre scurt scriind și însemnind de la început pînă la Domnia lui Petru Vodă Raș, și s'au stîns; că de aice încoace n'au mai scris nimeni. Nici este a se mirare, că scriitorii noștri n'au avut de unde strînge cărți; că de la locuitorii d'întîiu n'au aflat scrisori, că n'au lăsat, ca niște oameni neașezați și mai mult proști și necărturari, ce și ei au scris mai mult din basne și den povești, ce au auzit unul de la altul. Iară scrisorile streinilor scriu prea larg și de ajuns, cari au fost rîvnitori și herbinți nu numai ale sale se scrie, ce și cele streine. Și de acolo luînd multe, și lipindu-le cu ale noastre vremi potrivit, și am scris acest letopiseț, carele și de nu se va potrivi pe la multe locuri, cel ce va hi cu minte, gîndesc că nu-mi va vinui; că de multe ori omul însăși cele ce vede cu ochii săi nu poate să le pue pe rînd și multe smintește și au spune mai multe, au mai puține; dar cele de demult și resufate de atîtea vreme de ani! Ce e cum am aflat așa am arătat.

15. GRIGORE URECHE

Invățatură și muștrare celor mai mari

În Moldova, au cei mai mici despre cei mai mari acest obicei, de pier fără județ, fără vină și fără samă. Singuri cei mai mari judecători; singuri pîriși și singur plinitorii legii! Și de acest obicei Moldova nu scapă, că mai mulți dintre capete sînt iubitori a vărsare sînge nevinovat. Apoi dau vina locuitorilor că sunt vicleni. Dară cine ar iubi să moară? Cine nu dorește să viețuiască? Cu drag este celor mai mari să aibă viață; cei mai mici încă nu o ar lepăda. Crez mai bine ar hi den dragoste, de cît den frică să-i slujească. Și de s'ar învăța cei mai mari de pre niște muște fără minte, cum se ține Domnia! că toată albina își apără cășcioară și hrana lor cu acele și cu veninul său; iară Domnul, adecă Matca, pre

nime nu vatămă, ce toate de învățătura ei ascultă. Cum, dară ar fi mai bine pentru blindețe să asculte pre cel mai mare, și să-l iubească și cu dragoste să i slujească, de cât de groază și de frică să i se plece. Pentru-că acela ce poștește să se teamă de el atîta norod de om, trebuiește și acela să se teamă de toți. Că tot vărsătorul de sînge de frică face, ca să-î ia spaima și să se teamă toți de el, ce ar putea face cu blindețe.

16. GR. URECHE

Moartea lui Stefan

În anul 7012, nu multă vreme dacă saū întors Stefan Vodă de la Pocutia, la scaunul său, la Suceavă, fiind bolnav și slab de anî, ca un om ce era într-atîția anî, în patru-zeci și șapte, tot în resboe și ostenele și neodihnă, în toate părțile, de se bătea cu toți, și după multe răsboaie cu noroc ce aū făcut, cu mare jale aū răposat Marți Iulie în 2.

Erea acest Stefan Vodă om nu mare la stat, mănios și de grabă vărsa sînge nevinovat; de multe ori la ospete omora fără județ; era întreg la minte, nelenevos, și lucrul său știa să-l acopere; și unde nu cugetai, acolo îl aflaî. La lucruri de resboaie meșter; unde era nevoie, însuși se vîra, ca văzîndu-l aî săi să nu înderepteze. Și pentru aceea, rar resboiū de nu biruia. Așjderea și unde l biruia alții, nu perdea nădejdea; că știindu-se căzut jos se ridica deasupra biruitorilor.

Iară după moartea lui, și fiul său Bogdan Vodă urma lui luase de lucrurile vitejești, cum se timplă din pomul bun și roadă bună se face. Ingropat-aū pre Ștefan Vodă în mănastirea Putna, cu multe jeale și plîngere tuturor locuitorilor țarei, cît plîngea toți ca după un părinte a lor; că cunoșteau toți că s'aū scăpat de mult bine și apărare. Ce după moartea lui îi ziceau sfîntul Stefan Vodă, nu pentru suflet, că este în mina lui Dumnezeu, că el încă aū fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejești, care nimenî din Domnî, nice mai nainte, nice dupe aceia, nu l-aū agiuns.

Fost-aū mai nainte de moartea lui Stefan Vodă, într'același an, iarnă grea și geroasă, cît n'aū mai fost iarnă ca

aceea nice odată. Iară peste vară au fost ploii grele și povoaie de ape, cât s'au făcut multă înnecare.

Domnit-au Ștefan Vodă 47 de ani, 2 luni și 3 săptămâni; și au zidit 44 mănăstiri și biserici; și era însuși ținător peste toată țara.

Iară înaintea sevărșirei sele chemat-au vladicii și toți sfetnicii săi, boieri mari și alții toți cîți s'au prilejit, arătîndu-le cum nu vor putea ține țara, precum o au ținut el; ci socotind de cât toți mai puternic pre Turc și mai înțelept, au dat învățatură să se închine Turcului.

17. ADNOTAȚIILE LUI URECHE

Ijderenia Moldovenilor¹⁾

Скрие Летописица чєл Знгѣрескѣ, кѣ оарєкѣнд прє ачєстє локѣри аѣ фост лѣкѣинд Тѣтарї, ши лѣмѣлицѣндѣсє ачєщї Татари сѣаѣ тїнє дє аѣ трєкѣт ши пєстє мѣнци лѣ Ардєал, Ши лѣмпїнгѣнд прє Знгѣрї дєн очїнєлє лор нѣаѣ маї нѣтѣт а сѣфєрїрє; чє сїнгѣр Ласлѣѣ Країлѣ Знгѣрескѣ, кѣрѣїа зїкѣ кѣ аѣ фост вѣрѣовнїк, сѣаѣ скѣлат дє сѣаѣ дѣсє лѣ Лѣмпѣратѣл Рѣмѣлѣї дєшї аѣ чєрѣшѣт оастє лѣнтрѣжѣстор лѣмпротїва вѣрѣжмашїлор сєї. Дєчє Лѣмпѣратѣл Рѣмѣлѣї алт ажѣтор нѣ іаѣ фѣгѣдѣшїт, чє іаѣ дат рєспнє ши аѣ зїс: „Єѣ сѣнт жѣрат, кѣнд лѣм стѣтѣт лѣ Лѣмпѣрѣцїє, ом дє жѣдєцѣл мєѣ сѣ нѣ пїлє; пєнтрѣ ачєєа, мѣлїцї оамєнї рєї сѣаѣ фѣкѣт лѣн цєара мєа, шї кѣтє тємнїцє, тоатє сѣнт плїнє дє дѣншїї, Ши нѣ маї лѣм чє лє фѣчє; чє цїї воїѣ да цїє, сѣ фѣчї їзѣвѣнда кѣ дѣншїї. Гарѣ тѣ лѣн цєара мєа сѣ нѣї маї адѣчї, кѣ цїї дѣрѣєск цїє.“ Ши дє сѣрг лѣнѣвѣцѣ дєї стрїнсєрѣ прє тоцї, дє іаѣ арє лѣмпрєжѣрѣл канѣлѣї, дє лєаѣ пѣрѣжолїт пѣрѣл, кѣ

¹⁾ Lambrior, Carte de Citire.

ѢН ХЕР АНХЕРВЪНТАТ; каре семн тръеще шї пънъ асѣзї
 .Ан цѣара Молдовѣ шї ла Мараморѣш, де се чехлѣ-
 ескѣ преждѣ кап. Дече Ласлѣ Країш, дакъ аш лѣат ачѣл
 лждѣтор тѣлхѣреск де ла Амѣратѣл Рѣмѣлѣшї, аш сѣлїт ла
 цѣара Унгѣрескѣ, шї де ачї пре кѣшлѣцїлѣ Крѣчѣнѣлѣшї кѣ
 тоатѣ пѣтереа са с'аш апѣкат де Татарї аї батере шї аї
 гонїре, де аш трѣкѣт мѣнтеле .Ан чѣастѣ цѣарѣ пре ла Родна,
 пре каре калс шї семне прїн стѣнчї де пеатрѣ .Ан доѣх
 локѣрї се аѣлѣ ѣѣкѣте де Ласлѣ Країш. Шї аша гонїндѣшї
 прен мѣнцї, скосаш шї пре ачѣцї Тѣтарї, карї аш фост
 лѣкѣиторї .Ан Молдова, де іаш гонїт пѣнъ іаш трѣкѣт апа
 Гїретѣлѣшї. Яколо Ласлѣ Країш, че се кіамѣ Дѣшеѣе Ста-
 нїслав, стѣнд .Ан цѣрѣмѣрїлѣ апѣї, аш стрїгат Унгѣреѣе:
 Гїретѣм, Гїретѣм, адекѣ: плачѣмї, плачѣмї, саш кѣм зїчѣм
 нѣї: аша мї плаче. Маї апої дакъ с'аш десѣлѣкат цѣара,
 де пре кѣвѣнтѣл лѣшї Країш че аш зїс Гїретѣм аш пѣс нѣмѣлѣ
 апѣї: Гїретѣл. Дѣпѣ мѣлѣтѣ годѣнъ, че аш гонїт пре Татарї
 дїн тоатѣ локѣрїлѣ де ѣнде ҃ра ашезацї, ста .Ан мѣлѣте
 локѣрї ампротїва ошїлор лѣшї Ласлѣ Країш де че чѣїа че
 ста вѣтѣдцї ҃ра кѣ нѣ се пѣте спрїжїнї, ҃арѣ чѣїа че ѣѣѣѣ
 лї се да лѣнгл .Ан аїнте шї скѣпа. Пре ачѣлѣ времї ҃ра
 мѣщѣршѣгѣл Тѣтарїлор, де се ѣѣчѣа а даре дос, шї апої
 .Ан датѣ се 'нторчѣа асѣпра чѣлор чѣї гонїа. Че не че ѣн спор нѣ
 аѣа; кѣ кѣдѣа .Ан прїмеждїї де перїа, шї орї че ѣѣлѣрї
 де шѣщѣршѣгѣрї вреа ѣѣче, тот лор ҃ра де смїнтѣалѣ, пѣн
 іаш скос ден тот локѣл шї іаш дѣпѣртат пѣсте Нїстрѣ ла
 Крѣм, ѣнде шї пѣнъ асѣзї трѣескѣ.

Де аколо с'аш .Анторѣ Ласлѣ Країш кѣ лѣдѣх шї бї-
 рѣїре; шї сосїнд а касѣ .Ан зїа лѣсатѣї сѣкѣлѣшї аш чѣршѣт
 ла епїскопїї лор благословенїе сѣл ласѣ трѣї зїлѣ сѣ се ве-
 сѣлѣаскѣ кѣ доамнашї шї кѣ воїарїї сѣї. Лѣшї благословїт де
 аш лѣсат сѣк марцї кѣ тоатѣ кѣрѣа са; каре обїчѣю се
 цїне ла лѣѣа лор шї пѣнъ асѣзї, де ласѣ сѣк марцї .Ан
 сѣпѣтѣмѣна постѣлѣшї чѣл марѣ.

18. MIRON COSTIN

Voroavă către cetitori ¹⁾

Fost-au în gîndul meû, iubite cetitoriule, se fac Leatopiseşul ţărei noastre Moldovei din descălecatul ei cel d'întîiu, carele au fost de Traian Impăratul, şi urziserem şi începătura Leatopiseşului. Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, de nu stăm de scrisori, ce de grije şi suspinuri. Şi la acest fel de scrisoare gînd slobod şi fără valuri trebuieşte; eară noi prăvim cumplite vremi şi cumpănă mare pămîntului nostru şi noă. Decî primeşte această dată atîta den truda noastră, ca se nu se uite lucrurile şi cursul ţărei, de unde au părăsit a scriere răposatului Ureche Vornicul. Afla-vei de la Dragoş Vodă den Descălecatul ţărei cel al doilea, la Leatopiseşul lui, pre rîndul său scrise Domniile ţărei, pînă la Aron Vodă a doa domnie. Iară de la Aron Vodă încoace, începe acest Leatopiseş, care ţi lam scris noi, nu cum s'ar cădea de amăruntul toate, că Leatopiseşele cele streine, lucrurile numai cele mai însemnate, cum sînt resboaiele şi schimbările, scriu, a ţărilor megiaşe, eară cele ce se lucrează în casa altuia, de amăruntul lucruri de casă n'au scris, şi de a lui Leatopiseşu, de Moldovanu scrisă nu se află. Eară tot vei afla pe rînd scrisă toate. Şi primeşte această dată această puţină trudă a noastră, care am făcut, să nu se treacă cumva cu uitarea, de unde este părăsit; cu această făgăduinţă, că şi Leatopiseşul întreg să aşteptî de la noi, de vom avea zile, şi nu va hi pus prea vecinicul sfat a puternicului Dumnezeu ţărei aceştia ţeanchiu şi soroc de săvîrşire.

19. MIRON COSTIN

Predoslovia cărţii Descălecatului.

Inceputul ţerilor acestora şi al nêmului nostru moldovenesc şi muntenesc şi în ţerile ungureşci cu acest nume ro-

¹⁾ Leatopiseşe Cogălniceanu. Ed. II. Aceasta este prefaţa *Leatopiseşului*.

mâni până astăzi, de unde sunt veniți întru aceste părți de pământ, a scrie multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru. Se începu osteneła acésta după atâtea vécuri, de la descălecatul țerilor de 'ntăiu, de la Trajan imperatul Rómului, cu câte-va sute de ani preste mine trecute, se sperie gîndul. A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară infundat némul acesta de o sémă de scriitori, este inimei durere. Biruit-au gîndul se me apuc de acéstă ostenełă, se scót lumei la vedere feliul némului, din ce isvor și seminție sînt locuitorii țerei nóstre a Moldovei și așa și a țerei Muntenesci, precum s'au scris mai sus, și a Romănilor din țerile unguresci, că tot un ném sînt, și odată descălecați? de unde sînt veniți stremoșii lor pre aceste locuri? subț ce nume au fost întăi la descălecatul lor, și de când s'au deosebit și au numele acésta de acum Moldoveni și Munteni? in ce parte de lume este Moldova, hotarele ei pre unde au fost ăntăi? ce limbă ține întăi și până acum? cine au locuit mai inainte de noi pre acest pămînt și subț ce nume scos la scirea tuturor se fie

Zice-va cineva: prietine tărziu este! Dupe sutele de ani, cum se vor puté sci istoriile adevărate de atâtea vécuri? Respunz eu: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minței omenesci; scrisórea, dintru carea déca va névoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea sci și le va putea oblici, și nu numai lucrurile lumei, staturile și începuturile țerilor, ce și singură lumea, cerul, pămîntul, că sînt zidite de cuvéntul lui Dumnezeu celui puternic.

Crez din scripturi, scim, și din scriptură avem și sfânta credință a nóstră creștinescă, și mîntuire cu coborítul Fiului lui Dumnezeu, și intruparea cuvéntului cel mai inainte de veci, și in firea omenescă și fără de păcat. Scriptura ne deschide mîntea de ajungem cu credință spre Dumnezeu, Duhul-cel-sfânt și nevězut și necuprins și neajuns de mîntea și de firea omenescă. Scriptura depărtate lucruri de ochii nóstri ne face de le putem vedé cu cugetul nostru. Se nu pomenim de marele Moise, carele dupe atăția ani au scris Leatopișețul de la zidirea lumei, că acesta au avut pre singur Dumnezeu dascăl și invețătoriu, cu rost către rost.

Omer filosoful, in doue sute și cinci-đeci de ani, au scris dupe risipa Troadei, resbóiele ce au fost. Lui Filip Plutarchus in patru sute de ani au scris viața și faptele vestitului Alexandru impérat in lume, Machedon, Titus Livius

au scris cursul a totă împărăția Römului, in șapte sute de ani și mai bine, dupe urzitul Römului și cu ostenelă au scos lumea la vedere istoriile.

Indemnatu-m'au firea mai mult de știința acestei țeri, de începutul și de descălecatul ei cel întâi, toate alte țeri știind începuturile sale. Laud osârdea lui Ureche Vornicul, carele au făcut din dragostea țerii Letopisețul său; însă de la Dragoș Vodă, din descălecatul al doilea al țerei aceste a Moldovei, din Maramureșiu scrie; iară de descălecatul cel întâi cu Romani, adică Römieni, când au descălecat Trajan împăratul Römului cu Romani, nemica nu pomenesce, numai căt însemneză la un loc, că au mai fost țera odată descălecată, și s'au pustiit de Tătari; ori că nu au avut cărți, ori că au fost destul a scrie de mai scurte vécuri. Destul de dînsul și atâta, cum pôte fi cine se zică: Numai lui de acéstă țără i-au fost milă, se nu remăie întru intunericul neștiinței. Că celealte ce mai sînt scrise, adaoseturi de un Eustratie Logofétul și de un Simion Dascălul și de un Misail Călugărul, nu leatopisețe, ce sînt ocări și basne, caré și acelea nu puține.

A doua îndemnare mi-au fost, că mi se pare, bine nu știu, că n'am văzut leatopisețul lui Eustratie Logofétul, dar cum am înțeles din câți-va boeri, și mai ales din Niculae Buhușiu, ce au fost Logofét mare, pre acest Simion Dascăl Eustratie Logofétul l'au fâtat cu basnele lui, și acel mahlearu Misailu Călugerul de la Simion Dascălul a născut, acela fiu, acesta-l-altu nepot, și mult mă mir de unde au aflat ei aceste basne? Că Ureche Vornicul scrie: că patru-zeci și cinci de ani de domniile cele de'ntăiu nici o scrisore nu se află de lucrurile lor, ce se vor fi lucrat, și nici străiniî încă n'au știut nemica de denșii până la Alecsandru Vodă celu-Mare și Bun. Decii s'au început istoriile leșeci a se scrie, mai ales Bielscki și Martinu Pașkovskie, pe cari iau urmat răposatul Ureche Vornicul. Dăcă n'au fost dără scrisorea ăntăiu in țără, și nici streiniî n'au știut și nimic n'au scris, de unde sînt dără aceste basme: că sînt moșii țerei acestia din temnițele Romului, dați întru ajutorul lui Laslău craiul Unguresc; și Romăni erau atunci, la aceia vreme, in Maramurășu, in zilele acelu craiu, a lui Laslău, iar cești dincóce, unde este acum Moldova, iar cei din colo unde este țera Muntenescă, iar prin munți pre Oltu, unde și acum se numesce țera Oltului, și Romăniî cei descălecați de Trajan împăratul Römului in Ardélu.

Eu, iubite cetitorule, nicăiri n'am aflat, nici la un istoric, neci Latin, neci Leah, neci Ungur. — și în viața mea, Dumnezeu scie cu ce dragoste eram pururea la istorie, iată că și până la această vrăstă! — iar de aceste basne ce au scris ei, se dee séma ei și de această ocară Și nici este șagă a scrie ocară vecinică unui ném, norod; că scrisórea este vecinică; și când ocărim întru vre-o zi pe cine-va, este cu greu a răbda, déră încă și in veci? Eu voiú da séma de ale mele câte scriu!

Făcutu-ti-am isvodu ăntăiași dată de mare și vestiți istorici, căroră trăesc și acum scrisorile în lume, și vor trăi în vecii așa am nevoit se nu-mi fie grijă, dē ar cădea această carte ori pe acui mână, și din streini cari caută și cėrcă de amēnuntul smintelele a istoriei lor. Ei sînt poveșuitoři mei; ei respund și pizmașilor némului acestor țeri si zavistnicilor și atăiu unui Enea Silvie și cu următorii lui. Inșă acest istoric nu așa greu neprieten este cāt numai acest nume Vlah de pe Flah hatmanul că este, scrie, unde s'au alunecat și seracul Ureche Vornicul. Credem neputinței omenesci! Iar este altul de némul său Lēhu, Ion Zamoskie, carele orb năvălesce că nu sînt Moldovenii nici Muntenii din Rămleni; ci trecând pe aice, pre aceste locuri, Trajan împēratul Romului, și lăsând slujitori de pază, au apucat o sēmă de Daci limbă rămălenescă.

Vede-vei apoi cuvintelor lui respuns și ocară, nu de la mine, ci de la istoricii cari sînt poveșuitoři mei, la rāndul seu.

Puternicul Dumnezeu, cinstite și iubite cetitorule, să-ți dăruescă, dupe aceste cumplite vremi a anilor noștri, când-va și-mai slobode vécuri, intru care, pre lângă alte trebi, se aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu este alta și măi frumósă și măi de folos în tótă viața omului zăbavă; decāt cetitul cărților si a scripturei cunóscem pre Ziditorul nostru Dumnezeu; cu cetitul laudă îi facem, pentru tóte a lui cătră noi bunătăți; cu cetitul, pentru greșelile nóstre milostiv îl facem; din scriptură înțelegem minunate și vecinice faptele lui, a face fericita viața, și nemuritoare agonisesce nume. Singur Măntuitorul nostru Domnul si Dumnezeu, Iisus Hristos ne învață zicând: «Ispitiți scripturile.» Scriptura depărtate locuri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi se pricepem cele viitoare.

20. MIRON COSTIN

Rădicatu-s'ău boerii asupra Tomșei Vodă

Domnia lui Ștefan Vodă Tomșa precum s'au început, în vărsări de sânge, tot așa au ținut. Avea un țigan calău, adecă perzător de ómeni, gros și mare de trup; acela striga de multe ori înaintea lui, arătând la boeri: «Dómne! s'au în-grășat berbecii, buní sunt de junghiat!» Ștefan Vodă la aceste cuvinte ridea și dăruia bani țiganului.

Ce cum a tuturor tiranilor, la tóte țerile în lume, urită este stăpânia, așa și a Tomșei-Vodă. Il urise și boerii, măcar că erau de casa lui mai toți, anume: Beldiman Logofétul, Bărboiu Vornicul, Sturza Hatimanul și Boul Visternicul; că nici ei fară groza morței nu erau, ce umblau în tot ceasul, cum se zice, cu zilele a-mână; și hie când, unde este frică nu încape dragoste. Pentru ce, întrebând un Imperat pre un dascăl, cum ar hi Imperat sê hie drept tuturor, au respuns: «de nu vei fi Impêrat groznic nimenui.» Fericiți acei domni căroră țerile lor le slujesc din dragoste, nu de frică, că frica face uriciune; și uriciunea, cât de târziu, tot isbucnesce.

Așa s'a prilejit și la Tomșa-Vodă, în tóte zilele petrecând boerii tot cu prepusuri, tot subt griją, s'au vorovit cu toții, și au tras slujitorii toți în partea sa, și pre Mărzeștii cei de la Mihaiu Vodă; și într'o nópte au eșit cu toții la sat la Cucuteni, și de acolo au poruncit lui Ștefan Vodă cu bine să esă din scaun, că nu póte nime suferi domnia lui cu atâta versări de sânge.

Se speriasse Ștefan Vodă de o tulburare ca aceia; ce înbărbătându-l cine erau pre lângă dânsul, au strîns dără-banii, cariî tot pre un cuvânt erau cu cei-alți slujitori. Ce, dacă au văzut banii versându-le Ștefan Vodă, au stătut ei cu domnia, și au strigat și têrgul în leafă; și s'au strîns din târgoveți și din slugile neguțitorilor și oamenii nemernici cătă-va gloată și la Ștefan-Vodă și s'au prilejit atunce de venise și din ținuturile din jos niște steaguri de calarași la căutare, și erau descălecați la Tomesci. Au repezit Ștefan Vodă și la acei, cu léfă, și iau tras în partea sa.

Slujitorii ce erau cu boerii, auzind că strigă Ștefan Vodă în léfă, măcar că giurase boerilor, ce pre obiceiul némului nostru, au început mulți a se smulge din glóta boerilor și

a venire la Stefan Vodă, și în loc au început a slăbire partea boerilor.

Daca au auzit boerii că nu va să iasă Stefan Vodă de bună voie din scaun, au venit cu resboiū; căroră au eșit Stefan Vodă înainte cu glótele sale, de laturea tîrgului, de asupra fântănei lui Pecurar și scóse și tîrgul tot Stefan Vodă cu arme, cine cu ce avea; și despre vii aū lovit călărimea ce avea pe glota boerilor, din dos.

Făra zăbava au început a se respire glóta boerilor; deci, și boerii cariī în cotro au putut au plecat fuga, din cariī îndată au prins pre Bărboiu Vornicul, apoi și pe feciorulū lui. De ce, pre Bărboiu cel batrîn în loc l-au înțepat, delaturea tîrgului; érá pre feciorul lui Barboiu l-au trimes de l-au spînzurat în pórtă casei tătînu-seu. Eară Beldiman, și Sturza, si Boul, nēzuiră în țara Muntenească, unde și aceia toi n'au hălăduit, precum vei vedea povestea lor mai jos.

Pre căți și aducea prinși, pre toți îi omoria cu mustra-rea ce avea el în obicei: «Să nu te erte Dumnezeu cu acel cap mare al tēū!» Tuturor această mustrare făcea.

(Letopisețul)

21. MIRON COSTIN

Domnia lui Gaspar Vodă

Gaspar Vodă era italian adică frâncū, om nesciutorū rîndulū și obiceielorū țarei, fără limbă de țară, care lucru mai greu nu póte hi, când nu scie domnul limba țarei unde domnesce. O, Moldovă! de ar hi domiī tēi cariī stăpânescū în tine, toți înțelepți, încă n'ai peri așa lesne! Ce domniile neșciutore rîndulū tēu și lacome suntū pricina peirei tale; că nu caută să agonisească șie nume bun la țară, ce caută, desfrânați, numai în avere să strângă; care apoi totuși să risipește și încă și cu primejdia ăselorū lorū; că blestemulū săracilorū, cum se dīce, nu cade pre copaci, câtū de târziu.

Era acestū Gaspar Vodă multă vreme terziman la împărăție adică talmaciū tuturorū solilorū creștinești, ce veniaū la împărăție, și fiindū și la mijloculū păcei ce se făcuse în-

tre împărăția Neamțului și între împărăția Turcului, pentru slujba aceea i-au dat aice în Moldova domnia, în locul Radului-Vodă.

Iară câtă s'au așezat la domnie, măcară că era la mare credință la împărăție, îndată s'au așezat cu gândul spre părțile creștinești.

De laudat este fiecare domn, să hie spre partea creștină; că acesta țară, căci trăiește în statul seu așa până acum, pentru țeri creștinesci stă până astăzi în rândurile sale; însă, cu înțelepciune, nu fără socotela și fără teme, ca în loc de folos țerei să aducă peire, cum s'au prilejit și în vremile noastre în câte-va rânduri, de adusesse a mulți nesocoteala și nebunia mare cumpănă acestui pământ.

Dumnezeu mai bine știe, că dacă nu s'are hi prilejit o semă dintre capete să cerce mijloce și să nu alerge la împărăție, are hi fostă la perire țara aceasta în câte-va rânduri de istov. Așa dusesse la mare primejdie țara și domnia lui Gaspar Vodă.

(Letopisețul cap. VII).

22. NICOLAE COSTIN

Predoslovia la cartea descălecatului de 'ntiū

Nime mai bine și mai pe scurt toată destătarea istoriei n'au cuprins, iubite cititorule, decit acela domnul vorovei Rîmlenești, Cicero, carele o au numit ocirmuitoarea vieței; că cu acea vorovă a lui toată roada a tutulor bunățăților și a învățăturilor coprizindu-o au deșteptat viața oamenilor către judecățile istoriei ale ticsi. Intru această părere fost-au și Tucidides, care pre istorie o numește a fi cel mai ales și mai mare al vieței omenești visteriu, mărturisind, zice, cum că nici odănoară se nu fie istoria osebită din mânilor stăpânitorilor și a sfetnicelor țerilor, ca o înfrinare celor desfrinați, agiutorindu-se cu citirea ei se poată isprăvi trebuințele și a se feri de timplările primejdiioase, cind se prevăd pricină ca acele. Că nici o înțelepciune omenească alta nu e, decit luarea a-minte primejdiilor și lucrurilor viitoare dentru cele trecute ca dintr'un isvor scoasă sciință; care singură istoria mai multă

decît altă sciință se socotește a fi. Că istoria, precum pre toate sciințele cu nemurire împodobește cu înțelepciunea sa; așa pre cei tineri întru ocîrmuire înțelepțește, drept cu cei bătrîni îi potrivește; iară pe cei bătrîni întru ispita timplărelor și vremelor da primejdiî, cu dovada întăresce-i, și pre cei neînțelepți cu cunoștința vremilor celor primejdioase trecute, la cele ce-sî de față mai trezi-i face. Că norocit se socotește acela pe carele-l fac primejdiile streine treaz. Vede-se dar ispita istoriei așa întru școle de sfat, cum întru lucrurile și isprăvile răsboaielor, că pôte mai mult, adevărit lucru este decit o mie de întrebări soficești.

Istoria întăiu învață pre sfeatnicul cum se sfătuească binele de obște, cu urmarea a celor de mai înainte trecute giudecări obiceiurile primejdiilor și învățăturile care aduc mare folos către părerile sale, și orî-ce greutăți întru ale giudecăților și alegere sfatului a deslega pôte. Așisderea pre ocîrmuitorii oștilor în răsboie tari și norociți-î face cu pildele și ispitele timplărilor și vremilor trecute agiutorîndu-î de de vreme-ce, ca o tablă zugrăvită acelor prea puternici Impărați, acelor prea viteji Hatmăni și a multelor năróde izvorul și lucrurile isprăvite, mutările, stăpîniile risipite cu tária și vicleșugul vrăjmașilor, ostile vrăjmașilor, ostile meștersuguite mijloacele meștersugurilor, vicleșugurile, aflările, înșălăciunile vrăjmășilor, dobînda orașelor și a cetăților, istoria dă socoteală. Așisderea a nădăjdui a nu se teme și pre norocul (carele nicăiurea multă ședere la un loc nu are) cum se mută, biruitorul cum se veselește de izbândă, gonind pre cei biruiți, pre urmă cei ce fug cum se fac biruitori asupra celor biruitori mai întăiu, cum bucuria de sine se întoarce în scîrbă și scârba în bucurie; toate aceste de'ntru ceteala istoriei se cunosc. Marco Lucul nesciind nici un meștersug a răsboaielor fără numai de'ntru singura ceteală nepărăsită a istoriilor, așa de mare Hatman a Romanilor așit, cît aceluî prea puternic Mitridat al Asiei și al Mării Albe, și a lui Tigranes, țerelor armenesti împărați, oștile cu sabia și cu foame de istov le-aș stins și pre singur Mitridat, stăpînind neamuri 22, a cărora și limbile sciea, le-aș isgonit de la Marea și din Asia și din țările armenilor, supuindu-le locul subt stăpînirea Rómului....

Se pomenește în istorile Ungurești, cu mare laudă Matiași Huniad Craiul Unguresc, se fie avut acest obiceiî la oșțele sale, după ce părăsia de oștit avînd ómeni învățați

de asculta voroavele ; și mai mult pe cei ce era știuți întru istorie, făcea voroave cu aceia, de lucrurile împăraților și altor oameni aleși și vrednici ; sau porunca cântăreților de cînta în canoane faptele a oameni bine numiți și îndrăzneți la răsboaiele cu Turcii în stihuri, scrise pe limba a lor de moșie. Care obiceiă și în Italia și la Turci și în țara Serbească și în alte țări, și aici la noi în țară, vedem și pînă astăzi, la mesele Domnilor, cîntînd lăutarii cântecele Domnilor trecuți cu nume bun și cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi și cumpliți. Aceasta și Ahilevs avea obiceiă, șezînd subt cort, fără altă zăbavă cînta în cobuz faptele oamenilor viteji. De vreme dară că am arătat lauda și rodul istoriei, socotit-am, iubite cititorule, ca și aicea în țara noastră mai mult folos va face letopisețul țării noastre, arătînd descălecarea țării noastre, de cine-î descălecată, și pe ce vreme a venit Trajan împăratul Romei întru aceste părți de loc ? și din ce pricină și cum o au așezat ? Așisderea vom să arătăm mai înainte de venirea lui Trajan împăratul, ce neam a venit pe aceste locuri și ce nume a avut ? și de unde a venit pe aceste locuri ? Cu care vom arăta semnițiile și altor noroade, începînd de dupe potop, și vom arăta și ce stemă a avut țara încă de mai înainte de venirea lui Trajan, măcar că mai pe scurt de cum ar fi datoria se scriem ; că nu puțină osteneală este a lua de câte-va sute de ani trecuți peste mine. În care an nime n'a ameliorat cu scrisoare, fără o seamă de basne a unui Misail Călugărul, și a unui Simeon, despre cari s'a fost alunecat și repaosatul Gregorie Urechie Vornicul, ear mai pe urmă tatăl nostru Miron Costin Logofăt și în oare câți ani a început a scrie descălecarea țării de Trajan, ear mai pe scurt de cum vei afla acest letopiseț al nostru, căci vremea nu le a lăsat a scrie mai pe larg. Însă de la dînsul avem începătură și lui i-a fost milă a arăta ocările și basnele a lui Misail Călugărul și a lui Simeon, și după ce vom arăta descălecarea țării noastre cum s'a pomenit mai sus, arăta-vom pe urmă cită vreme a trăit pe aice descălecarea lui Trajan, și pe urmă cine o a pustiit și pe ce vreme ? și de a mai trăit pe aceste locuri vre un neam după ce s'a pustiit ? Pe urmă vom scrie descălecarea țării cu Dragoș Vodă, pe ce vreme s'a timplat ? încheind și letopisețul scris de Urechie Vornicul pînă la Domnia lui Aron Vodă ; însă mai pe larg vom scrie, pomenind și alte stăpîniri megiașe și ce s'a lucrat în părțile megia-

șilor noștri; și de la Aron Vodă de unde a început a scrie Miron Logofătul, pînă unde ne va lungi Dumnezeu vremea și viața. Iar a pomeni de niște letopisețe pre urmă scrise de o seamă de boeri de țară, nu socotesc altă fără cit o ocară li se face la vecii viitori de i-ași pomeni, că și la istorie ale scrie deplin și pre larg trebuie și învățătura și știința altor țări, care aceia nu o au avut.

Așa ce am putut, nu cu puțină osteneală ce cîți-va ani am împreunat toate și din toate unul acest letopiseț. Nicî să socotească oare-cine că este puțin lucru a scrie și a lăsa în veci scrisoarea cu faptele a stăpîniilor, și de vei ceti letopisețul altora, și uitîndu-te și la acesta unul și întru unul toate vei cunoște pre larg osteneala noastră, și ca printr'o oglindă vei privi și a megiașilor lucruri. Primește dar, lubite cetitorule, această a noastră osteneală care o închin cu buna privință și voe plecată; pre lîngă care, rog pre Dumnezeu să-ți dăruească cuget bun, și citește cu inimă bună și cu îndemnare, privind ca prin oglindă, viața domnilor trecuți și a noastră trudă neuitînd pururea. Amin.

23. ACSINTI URICARIUL 1).

De a doa domnie a lui Nicolai Alexandru Vodă.

Брънд а скріе а доба доміе а лші Ніколаі Бодъ фак Личепере де шнде ас първсіт рѣпѣосатѣл Ніколаі Костін че ас фост Логофѣт маре. кареле ас скріе доміа чеа дінтѣис а лші Ніколаі Бодъ ші ас скріе пѣнѣ ас мерс Ніколаі Бодъ ла Галаці ші ас трекут Дѣнѣреа мергѣнд спре Царіград; ші аколо пѣрвсінд ас Личепѣт а скріе де доміа лші Дѣмітрашко Бодъ Бантемір. Личепѣнд дар ес а скріе де шнде ас лѣсат Дѣмінеалші, н'ам лѣсат непоменіте нічі челе че с'ас Личеплат ші с'ас аскрат ла мазіліа лші Ніколаі Бодъ, вредніче фіінд де

1) După Lambrior, Carte de citire.

поменіре; щінд кѣ ші де ла челе че се вѣд а фї соко- теле мічі потѣ чеї рницѣлепці а се фолосі ші а лѣа лѣ- мінѣ, ам лѣнїт історїа, не лѣсѣнд не поменїте знеле дїн челе маї мічі че с'аѣ рнтжмплат ла мазїліа ші ла а доа домніе а лѣї Ніколаї Бодѣ, ші ам рнчепѣт дѣпѣ че аѣ трекѣт треї анї дїн а доа домніе а мѣрїеї сале а скріе, ші ам рнтрат рнтр'ал патрѣле ан. . . .

Госїнд ла Царїград Ніколаї Бодѣ Декемврие 25, рн зїѣа Нашерїї Домнїлѣї нострѣ Іесѣ Хрістос, ші мергѣнд дрепт ла каселе челе пѣрїнцѣці че лѣеа ла Фѣнар, рї ера кѣртеа дешкїсѣ ші тоці боїерїнашїї лѣї стрїншї рн тоатѣ времеа, ші мерѣеа прїетенїї де се рмпредна рн тоате зї- леле; трїмітеа ші солїї че ера рн Царїград пе Драгоманїї лор ла Ніколаї Бодѣ деї зїчеа компліментѣрї шїл мжн- гѣїа ка сѣ нѣ факѣ воє реа де ачеа тжмпларе а мазїліеї.

Трїмісаѣ ші Безїрѣла де аѣ кемат пе Ніколаї Бодѣ рндатѣ кѣ порѣнка рмпѣратѣлѣї шї пентрѣ кл сѣл мжнгѣе, кѣ нѣ ера кѣ воїа Безїрѣлѣї ачеа мазїліе прекѣм саѣ поменїт ла домнїа лѣї дїнтѣїѣ, дар маї вѣртос лаѣ кїемат ка сѣл рнтребе де веці, фїїнд мерс декѣрѣнд дѣспре ачесте пѣрїці де лок; ші аѣ фѣкѣт таїнѣ скоцѣнд пе тоці аѣарѣ ші аѣ рѣмас нѣмаї амѣндої; мѣлате кѣ- вїнте де мжнгѣере їаѣ зїс атѣнчеа Безїрѣла ші кѣм кѣї есте сѣлжѣа чеа кѣ дрептате кѣноскѣтѣ де рмпѣратѣла, ші сѣ нѣ факѣ воїе реа, кѣ фѣрѣ де зѣѣавѣ і се ва да домнїа. Дѣпѣ ачееа лаѣ рнтребат пентрѣ веці дѣспре пѣрїціле креїїнеїці че се лѣде ші че се лѣкреазѣ шї пентрѣ оціле Москїчеїці знде се аѣлѣ. Макар кѣ оціле Москї- чеїці пѣнѣ атѣнчеа маї нїче аѣ аѣлат вїне де стрїкатѣла пѣчїї, пентрѣ ачееа лобїнд фѣрѣ де весте Тѣтарїї рн Україна аѣ робїт мѣлате сѣфлете песте самѣ. Фостаѣ кѣ ачеї Тѣтарїї зн Сѣлтан шї Боеводал Кїовскї кѣ Лешї де а лѣї шї саѣ рнторс рнапої кѣ паче, фѣкѣнд мѣлатѣ прадѣ шї стрїкѣчїїне шї рнкѣркаці де дѣїсїмѣрї. Ла ачел- стѣ рнтребѣчїїне а Безїрѣлѣї макар кѣ сокотїа шї ціа

Николаї Бодъ кѣ рѣспѣсѣриле сѣнт кѣ маре прѣмеждѣ ла о време ка ачѣеа, не цѣиндѣсе ла че сѣжршѣт ва венѣ трѣвиле каре се рччѣсѣсе; дар прѣкѣм ѣаѣ лѣминат Дѣмне-зеѣ минтеа, аѣ рѣспѣсѣ ла тоатѣ, шѣ аѣ спѣсѣ че аѣ цѣѣт шѣ че аѣ сокотѣт. каре дакѣ леаѣ спѣсѣ Бѣзѣрѣла рччѣрѣ-тѣлѣсѣ, спѣсѣ кѣ ѣаѣ плѣкѣтѣ фодрѣте.

24. МИНАИЛ МОХА.

ЛШЪРЖЦА ЛЪИ МИНОИЛ ПАДЕСОЛОГЪ.

Стѣтѣ р локѣ фѣю-сѣѣ Маноилъ рччѣратѣ. Ятѣнче се скѣлаѣ мѣлатѣ мѣлциме де Тѣрчи шѣ рччѣсѣрѣ а прѣда шѣ а лѣа цѣри шѣ четѣци: лѣарѣ шѣ Ямѣореа шѣ Дра-чюл пѣнѣ ла Далматѣа шѣ тоатѣ цара Ярѣжнашилорѣ: шѣ рччѣсѣрѣ а скѣѣѣкѣ пѣтѣрѣа крецинѣѣскѣ, кѣ нѣ авѣкѣ нѣме пѣрѣрѣ сѣ ле стѣкѣ рччѣанте. Дѣчѣи се дѣсѣрѣ шѣ Стѣви шѣ фѣѣчѣрѣ аколо рѣзѣвою маре, шѣ мѣлатѣ сѣнѣе сѣ аѣ врѣсатѣ, шѣ мѣлци фѣѣрѣ нѣмѣрѣ аѣ перѣтѣ; атѣнче ѣнѣ воинѣкѣ анѣме Милошѣ Ковиличѣ, витѣѣзѣ шѣ врѣ-батѣ ѣѣнѣ. дѣчи мѣѣершѣѣѣ де се апропѣе шѣ спѣнтѣкѣ кѣ ѣнѣ ханѣѣрѣю прѣ Лѣратѣ-бѣги, шѣ аша перѣ. Прѣ ачѣ врѣме ѣчѣсе шѣ Пѣшманѣ доминѣа Шѣѣлорѣ прѣ Данѣ воевод доминѣа рѣмѣнѣскѣ. Дѣчѣи се рѣдикѣ Бѣазѣнт-бѣгѣ, фѣчѣорѣл лѣи Мѣратѣ, де се ловѣрѣ кѣ Лазарѣ доминѣа срѣѣвѣскѣ, шѣ-л бирѣи де-л ѣчѣсе, шѣ плѣкѣ цара срѣѣвѣскѣ сѣптѣ сѣне сѣ-и дѣкѣ дажде, шѣ ле пѣсе доминѣ прѣ Стѣ-фанѣ дѣспотѣ, ани 6897 [1389]. Дѣчѣи се рѣдилѣ Бѣ-азѣнтѣ кѣ Тѣрчѣи спрѣ Рѣмѣни, дѣчи се ловѣрѣ кѣ Мирчѣа воеводѣ, шѣ фѣ рѣзѣвою маре кѣтѣ се рѣѣнѣка де нѣ се вѣдѣкѣ вѣздѣхѣл де мѣкѣимѣкѣ сѣѣѣѣтелорѣ, шѣ ман пѣердѣ Бѣазѣнтѣ вѣстѣкѣ лѣи кѣ тотѣл, ѣарѣ пѣшѣи шѣ воевѣзѣи

перирж тоци, атѣнче пери Костантинъ Драговичъ ши Марко Кралевичъ, аша де се вѣрса сънѣ мѣать кѣтъ ера вѣиле крѣнте, дечи се спѣре Баазитъ ши фѣѣи де трека Дѣнжрѣ, ши пѣсе сокотитори пре ла тоате вадѣрилѣ, ши принсе пре Шѣшманъ доминѣ Шкѣилорѣ де лтѣе, ани 6903 [1395]; атѣнче лѣарж Тѣрчѣи цара Шкѣилорѣ кѣ тотѣлъ 6905 [1397]. Жикмонъ краюль Знгѣрескѣ адѣнж тѣатж тѣрѣа дѣспре апѣс: доминѣи, воевоzin, воарѣи, Немѣиѣи, ши Фрѣнчѣи, ши пре ѣскать ши пре Дѣнжре, кѣтъ нѣ се ведѣ апа де мѣлцимѣ коравѣилорѣ: Мирча воеводь кѣ Рѣмжнѣи, ши дела Манойль Палеологъ венирж коравѣи мѣате плинѣ де воиничи де .л Цариградь, ши де .л Вениѣиѣа 30 де коравѣи; дечи мерѣа краю пре ѣскать .ли жосъ пре Дѣнжре кѣ хвалѣ марѣ ши кѣ шѣи токмитѣ .лпѣлѣтошаци, поленѣи, ши скрипѣа де-ѣци пѣрѣа кѣ рѣсарѣ соареле; ши кѣнд соси ла четатѣ де Некопое, ель вѣрѣ съ ѣ Некопол, тарж Баазитъ стрѣнсе Тѣрчѣи кѣ тотѣлъ дѣспре рѣѣжритъ ши пѣзирж кѣрѣндѣ де се ловирж фѣѣишѣ кѣ чѣи дѣспре апѣсѣ, ши фѣс сѣадѣ марѣ .л мѣатж вѣрѣме, че .лвенсерж Тѣрчѣи пре Знгѣри, тарж краю скѣпж .лтрѣо коравѣе, тарж Баазитъ тар гонитъ пѣнж ла Дѣнжре ши мѣлци се некарж .л Дѣнжре; дечи краю кѣ кѣтж хвалѣ венисе, кѣ ман марѣ рѣшинѣ се .л-тоарсе, кѣ-шѣ пѣердѣ воиничѣи кѣ тотѣла ши лѣсѣ вѣсе де вѣмени кѣтж нѣ-ши пѣтѣ ара вѣмени пре ачѣи кѣмпи. Ансж Баазитъ нѣ арептж, че .л ани 6906 [1398] се рѣдикж .л сѣсѣ пре Дѣнжре спре апѣсѣ де лѣа .лпѣржѣи ши принсе шѣинѣ ши пре Срацимирѣ .лпѣратѣла де-лѣ пѣсе сѣпѣтѣ синѣ бирникъ, ши мѣрсе .л цара Знгѣрескѣ де шѣ прѣдѣ ши шѣ арсе пѣнж ла Бѣда, ши се .лтоарсе кѣ мѣлци ровѣ фѣрж нѣмжрѣ. Дѣкѣи пѣрчѣсе Баазитъ кѣ Тѣрчѣи спре цариградь ка съ-лѣ добѣндѣскѣ, ши трѣча прѣн цара грѣчаскѣ ши ешѣа Грѣчѣи де и се .лкина, ель нѣ-и .лвѣлѣта пре нимѣ; добѣнди ши Сѣдриул; дечи соси ла цѣриградѣ; четѣцѣнѣи се спѣрѣрж кѣ Манойль

Апърать, ши тремисе Паразитъ ла Апъратъла ка съ=ль
 ласе съ Аптре Ап четате; ель нѣ шѣе че ва фаче, че нѣ=
 маи че тиндѣ мѣниле кѣтрѣ черю ши рѣга пре дѣмнезѣ
 ши се сфѣтъши кѣ кѣртѣ де=и трѣмисерѣ дарѣ скѣмпъ
 ши чершѣрѣ паче, кѣ съ ле дѣ дажде; тарѣ ель нице
 дарѣриле нѣ врѣ съ ле та, че зисе кѣ ва Аптра Ап четате
 ши вою лѣа четатѣ коастрѣ, тарѣ пре вои въ вою скоате
 голи де въ веци дѣче ѣнде веци врѣ. Дѣка абзирѣ Гречѣи,
 нѣмаи че сѣспина кѣтрѣ дѣмнезѣ дентрѣ адѣнкѣль ини=
 мѣен лорѣ. Ши се апропѣарѣ Тѣрчѣи де зидѣла четѣциѣен,
 дѣчи атѣта де лѣса сѣцѣте претѣтинденѣ Ап четате,
 кѣтъ нѣ се ведѣ коареле де грѣсимѣ лорѣ; ши ѣнде стрѣга,
 ель се рѣсѣна въздѣхѣль ка де тѣнь; че немѣкѣ нѣ пѣтѣ
 фѣлосѣ кѣ а лорѣ спаниѣ, кѣ=и Аппрѣшѣ пре департе
 кѣ пѣшчиле ши кѣ сѣкалѣшеле, дѣчи се нѣпѣстирѣ ла
 Галата де фѣчѣ ши аколо грѣазѣ. Ирѣ Паразитѣ стѣтъ
 Аптрѣ Ап лѣкѣ Аналтѣ де възѣ сѣфѣнта Гофѣе, дѣчи грѣи
 кѣтрѣ воарѣи лѣи: аколѣ вою лѣкѣи кѣ мѣтарѣ мѣ;
 ашиждѣрѣ тоци воарѣи=шь пикнѣа лѣкѣриле де лѣкѣитѣ
 ѣнде ведѣ бесѣрѣчи фѣрѣмоасе. Дѣчи се принсерѣ Апѣю
 де Галата съ ѣ добѣндѣскѣ, дѣчи Апчѣрѣ а ѣ бате
 кѣ тѣнѣри, ши ѣборѣа зѣмѣци четѣциѣен, аѣрѣа пѣтрѣндѣа
 ши пѣрѣциѣи; дѣчи кѣтъ стрѣка Тѣрчѣи зѣа, ноаптѣ зѣ=
 дѣа фѣрѣнчѣи; ши се мира Тѣрчѣи кѣ ѣ ведѣ демѣнѣца
 Аптрѣгѣ; дѣчи нѣ=и фѣарте гѣндѣа, кѣ=и Апрѣчка ши
 Фѣрѣнчѣи ден четате кѣ тѣнѣриле де=и делѣнга департе.
 Апсѣ ѣ датѣ нѣвъѣлирѣ Тѣрчѣи ши Апрѣрѣ сѣпѣтѣ че=
 тате, атѣнѣ се спѣрѣкрѣ Фѣрѣнчѣи, че грѣвѣирѣ Гречѣи
 денѣ Царѣградѣ де=и Апѣрѣрѣ. Дѣчи аша аѣѣта ѣнѣи
 алтора ши се спрѣженѣа ѣнѣи пре ациѣи де кѣтрѣ врѣѣж=
 маши токма 6 ани; ши ле адѣчѣа ден Трапѣзѣнда ши
 ден Бафа вѣкате ши арме ши аѣѣторѣ, ши де прѣн тоате
 ѣстроавеле кѣте нѣ ера лѣате де Тѣрчѣи; ши де Ап Бенѣциѣа
 Апкѣ венѣа де ле адѣчѣа хранѣ; ши се сѣта Гречѣи ши
 фѣрѣнчѣи прин тѣрѣнѣриле четѣцилорѣ де=и Апрѣшѣа пре

департе пре Търчи къ свинѣце, къ сакалъше ши къ тѣндрѣ;
ши съпарж прир пѣмжнтѣ габрж де ешѣа ноаптѣ ден
четате ши счидѣ мѣлци Търчи. Дечи, възѣ Блазитѣ
Лтрѣ атжта врѣме къ нѣ-и спорѣше немикж, че нѣман
кътѣ-и пѣерь воиничѣи, елѣ се рѣдикж мѣнѣкъ ши къ
рѣшине рѣ де се дѣсе ла локѣ-шѣ.

25. CONSTANTIN CĂPITANUL ¹⁾

Domnia Radului-Voevod Negrul

Cînd aŭ fost cursul anilor de la Adam l. 6798 (de la Chr. 1290) Radul Vodă Negrul, care avea scaunul său la Făgăraș, de la moșii și strămoșii Romînilor, cari venise de la Roma, în zilele lui Trajan împăratul Romii, s'aŭ socotit ca să-și mute scaunul dincoace peste plaiu. Pricina pentru ce, nu se găsește scris nici de ai noștri, nici de streini, numai mi se pare, pentru două pricină să-și fie mutat scaunul. Dintre care, socotind bine, una tot va să fie fost. Căci potrivit-se oleaturile și împărații turcești, grecești și pe alții den prejurul nostru, aceasta găesc. Și poate fi pentru frica Turcilor. Că într'această vreme s'aŭ rădicat otoman turcul, fiara cea rea și cumplită de a supus multă parte a răsăritului ce se numește Anadol, carele înghesuind pre împărații grecilor cu luarea pămîntului lor de la Anadol, poate fi că făcea jalbă țarilor creștinești, dînd știre de întîmplările acestea. De care auzind și Radul Negrul Vodă, s'aŭ mutat scaunul dencoace de plaiu, pentru ca să-și facă întărituri locurilor de paza oamenilor, și să-i fie mai lesne a păzi pre cei den Ardeal, de s'ar cumva apropia Turcii. Este și altă pricină a socoti și poate fi să se fie învrăjbit Domnul Romînilor cu Domnul Ungurilor și cu ai Sașilor, de nescaiva pricină, și de-aceea să se fie mutat dencoace. Și nu este a nu să crede aceasta, că după ce aŭ trecut Domnul dencoace, n'ău mai avut stăpînire peste Rumîni în Ardeal, iar nici pre dînsul să-l stăpînească cineva

¹⁾ Magazin istoric. Vol. I.

n'au fost, ci den plaiu încolo stăpînea Ungurii, și den plaiu încoace stăpînea Domnul pînă în Dunăre, și pentru ca să arate că nu este supus nimunui, să scrie în hrisoave Samodărjăț (adecă singur stăpînetoriu). Ci orî așa, orî într'alt chip să fie fost, nu se smiteaște istoria; că orî una să socotească cinevași, orî alta, nu va greși. Ci dar Radul Vodă s'a așazat în cîtăva vreme în Cimpul lung, unde și minăstire frumoasă și mare au făcut. După aceea s'au dus la Argeș de au făcut scaunul acolo, făcînd cărți domnești, și bisearică, care și pînă astăzi este. Și au început a-și tocmi și a-și drepta țara cu județe, cu judecători, cu boierii și cu altele ce era de folosul Domniei și al țării, lărgindusă pînă în Dunăre și pînă în Siret. Alt ce au mai făcut acest Domn întru 24 ani ai Domniei lui, nimeni nimic nu pomenește.

În zilele acestui Domn, după cum se vede văleatul, au fost împărat la Țarigrad Mihail Paleologul, carele au scos Țarigradul den mâniale Frânților, (că-l luase mai nainte cu 70 de ani). Iar Otoman mai marele Turcilor mergînd la Sevastie cetate o au luat, și au prins pre Domnul Sevastiei de l-au omorît, supuînd toată țara lui. Și pînă la acest Otoman au fost la Turci multe stăpîniri, unul ținea o parte de loc, altul alta, și nu putea fi între dinșii unul mai mare. Iară acesta fiind mai ficlean, au muncit în tot chipul, și au supus pre cei-lalți Turci, și le-au luat toate locurile ce le avea la Anadol, și s'au făcut el stăpîn mai mare, și multe războaie au avut cu Grecii, luîndu-le multe locuri de la răsărit. Pre carele istoricii îl mărturisesc că au fost mare viteaz, și mai vartos Gheorghie Franți, care au fost Logofăt mare la Impărăția Grecilor pre vremea ce s'au luat Țarigradul, carele rămăind viu după luarea Țarigradului, multe istorii minunate au scris, întru care scrie și pentru acest Otoman, dentru care sânt Impărații turcești, cești ce sînt și pînă acum, neamul lui Otoman de unde să trage, și cum s'au înălțat pîn la atit; carele zice cu adevărat, că otomanlăii aceștia se trag den neamul Impăraților grecești, Komnini, den Ioan nepotul lui Ioan Comnin împăratul; carele zice cu adevărat, că într'o vreme ce avea războiul cu Persii, pentru căci i au luat unchisău calul în vremea războiului, și-l au dat unui viteaz slujitoriū căruia îi cazuse calul, și rămăsese pedestru, și dintr'acea pricină fugînd la Perși, l-au primit păgîniū cu drag, și lepădîndu-și legea creștinească, și păgîniūdu-se, i-au dat și fata cea mai mare care o chiea Camero, pentru că era om de toată lauda, în chip, și

în minte întru învățătura elinească și hărăpească. Acesta a născut fecior, carele au stătut om minunat ca și tată său, și învățat și viteaz. Și în vremile ce avea războaie Grecii cu Frâncii (den rea chiverniseală a Comninelor, și ale Paleologilor, carele au fost peirea și stricăciunea Impărăției, după cum scrie istoricul Gheorghe Franți), au găsitpirlej de au luat multe locuri grecești, afară din ce luase tatăl său Celebiul (că așa îl numise den Ioan Celebi). Decî feciorul Celebiului, au născut pre Ertogruli, iar Ertogruli pre Otoman acesta de carele pomenim acum, că se trage neamul împărăților turcești, de acea se și numesc Otomanî Patișah, de carele putem zice în oare-ce chip, că cu dreptate țin Turcii împărăția Țarigradului, fiind a lor de la Comnini împărății. Inșă acest Otoman au ținut acea stăpînire anî 28 și au murit, lăsînd în urma lui fecior iar înțelept și viteaz pre Orhan.

Intre această vreme era Craiū unguuresc Ladislav, pre vreme ce au eșit Radul Negru din țara unguurescă, și după un an al domniei lui, murind Ladislav Craiul, s'au pus în locul lui Andriaș Craiū. Și la anii 6809 în domnia Radului Negru, s'au făcut cetatea Făgărașul, precum se vede pînă astăzi. Scrie în istorie din cetatea Făgărașul, să o fie făcut Ștefan Vodă Măilat Domnul Rumînilor, dar nu este de credință, că Domnul Rumînilor Radu Vodă Negru, s'au fost mutat de la Făgăraș peste plaiū dincoace, precum s'au zis mai nainte, și alt Domn la Făgăraș să se fi pus în locul lui nu s'au auzit, nici s'au găsit scris. Ci dor ori cine să o fie zidit, cetatea întru această vreme s'au zidit. Radul Vodă Negru după adînci bătrînețe, au murit în țara lui și cu cinste l-au îngropat boiarii, domnind anî 24.

26. RADU LOGOFĂTUL ¹⁾

Incepătura

Istoriū vieții luminatului și prea creștinului Domnului țării Romînești Iw Constandin B. Basarab V. V., de cînd Dumnezeū cu Domnia l-au încoronat, pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta în zilele Măriei sale s'au întîmplat.

Multe și vrednice istorii fiind lucrările și întîmplările ce

¹⁾ Magazin istoric.

s'au întîmplat în zilele luminatului și prea creștinului Domn Țării Romînești Iw Constandin B. Basarab Voevod, și de vreme ce ale altor Domni vieți și istorii mai de nainte între neuitare de alții au rămas la leatopisețul țării, așa și noi a pomeni de viața acestui Domn Iw Constandin B. Basarab V. V., ne am ispitit numai de cite a ținea minte am putut care în zilele noastre, și prin vederea noastră s'au întîmplat, după multe vrăjbi și turburări, care de la o vreme încoace între împărăția turcului și a neamțului s'au întîmplat, de cînd răposatul Șerban Vodă la Beciu au oștit cu Kara Mustafa Vizirul, dinpreună împărțind Sultan Mehmet I. 7191, căci războaie și turburări între aceste două împărății s'au întîmplat, care la viața acestui Șerban Vodă paremise că scrise vor fi, iar noi de aicea începem viața acestuia, care mai sus am zis, cum și în ce chip s'au și rădicat Domnia au luat apucînd strămoșescul scaun, de vreme ce strănepot bătrînului Matei Basarab V. V. se trage.

Cum au venit într'acest an multe poruncă de la împărăție, cereri de banî și de altele, de au venit țara la mare greu și de trecerea Tătarilor iar prin țară și de mergerea Domniei la Tîrgoviște.

După aceea avut-au Domnia pace și liniște de iarnă, iar cînd au fost despre primăvară încă de la luna lui Februarie l. 7204, începînd Turcii a face iarăși gătire de oaste în multe părți, multe grele orîndueli peste această ticăloasă țară au rînduit, nu numai sume de banî mulți a da, ci și cai mulți, și boi, și oi, și care multe cu boi deosebî, unele să trimiță la Beligrad, altele la Timișoara, altele la cetățile de la Vozia, fiind poruncă ca să dreagă acele cetăți și asupra acestora venea fermanuri după fermanuri, cu grabă mare, tot cu Agi de la împărăție, cît și Domnul și boiarii își pierdea mintea și sfatul, care poruncă mai nainte să facă. Toate grele fiind și grabnice, carele nu s'au mai pomenit mai nainte ca aceste greutăți pre această saracă de țară. Săvai că de va fi fost pus și împărății mai nainte, iar s'au fost rădicat ca acestea cu țara Moldoviî, și cu țara Ardealului, iar în vremile acestea ajungînd țara Moldoviî la mare slăbiciune, de multe și nespuse călcări și prăzi cînd de Tătari, cînd de Leși, și țara Ardealului fiind stăpînirea Nemților, rămas-au tot greul pre această țară

și numai de aicea le cerea toate câte trebuia, care nu putea zice nimenea că va mai sta cinevași pre pământul acesta, începînd și satele a se răsiți de păsul ce era pe țară. Pentru că jalbele Domnului și ale săracilor nu se asculta la cei mari stăpînitori, căutînd ca niște lupi răpitori, numai să-și plinească ale lor câte le trebuia, ci numai la Dumnezeu era nădejdea ; și măcar că cu nespună nevoie a săracilor, iarăși cu multă nevoită și chivernisire a Domnului, aș ajutorat Dumnezeu de s'aș rădicat toate cele peste puțința porunci.

Ў Д А Т И Р Е
А СѢТЪЛВѢ Пророкъ Давидъ.

Пре дѣмъж рѣмъжнѣскъ къ
бѣга шѣ къ тѣмъж келѣбѣмъ.

ПРѢЛЪУМННАТЪЛЪ РѢНТЪРЪ
ІСХС. ІѠ Стефанъ Петръ во
вѣдѣ дѣмъж, Чѣрѣ Мѣлдовѣи.

Дѣ сѣтеле скриптѣрѣ. І сѣцимърѣ пѣрѣнѣ дѣ
скалѣмъ сѣтѣи бѣлѣрѣ, къ дѣмъж ѡсѣтѣ
лѣ рѣ мѣлѣ дѣ сѣкотѣтѣ шѣ черкѣтѣ при
сѣтеле пѣрѣ, шѣ дѣмъж пре вѣрѣшѣрѣ, токѣмъ
тѣ рѣ чѣнѣ дѣ фѣлѣрѣ къ ѡсѣрѣ дѣ мѣрѣ, дѣ
смерѣтѣ дѣ догодѣи мѣтѣрополѣтѣ дѣ
Чѣрѣ мѣлдовѣи.

Б Монастырѣ Оуневско, Тѣпомъ
пѣшѣрѣ дѣмъж. Лѣтѣ ѡ сотворѣ сѣтѣ зрѣлѣ.

SECOLUL XVIII

I. ANTIM IVIREANUL

Predică la duminica a doua a lui Luca

«Precum vă este voea să vă face voaă oamenii, faceți și voi lor așijderea».

Cea d'întîiū și firească voe, a prea bunului și intru tot milostivului Dumnezeū, a fost și este ca să se facă omul cît este cu puțință asemenea lui Dumnezeū la toate faptele ceale bune; mai mult dreptatea are putere a face pre om Dumnezeū, după dar, precum iarăși nedreptatea este cea mai mare răutate, care desparte pre om de la Dumnezeū, și-l face tovarăș cu satana. Dreptatea este o măsură aleasă, pusă și așezată din dreptatea lui Dumnezeū, ca să ție toată lumea în starea ei; este o cale dreaptă pre care cine va umbla și va alerga nu se teme să se poticnească nicî într'o parte și îl duce tocmai în raî; este o cumpănă potrivită, în care nu priimește nicî mult nicî puțin decît se cade; precum este proșapul la car, așa este și dreptatea la om, iar mai mult la creștin, căci creștinul ce nu va umbla, nicî va face dreptate, acela nu se chiamă creștin. Socotiți acuma dară, cîtă putere are dreptatea, că perde toate păcatele, și îndreptează viața omului la bine; iar vedeți acum cîtă putere rea are și nedreptatea, că șterge cele-l-alte bunătăți ce le are omul și îl duce pre om la perzare. Pentru unii ca aceștia, scrie Isaia, marele glăsuitor prin duhul sfînt și zice: «înfricoșată este urgia lui Dumnezeū pentru ceaia ce nu fac dreptate, toată jertfa și tămîia și laudele voastre le-am urît, și cînd veți rîdica mîinile voastre către mine, eū mă voiū întoarce de către voi». Și ce este pricina de nu priimește Dumnezeū jertfele norodului? Este că nu păzim cuvîntul care ne înveață: «dreptate vă învățați pre pămînt», nevoiți-vă, zice, a face dreptate pre pămînt, izbăvind pre cel năpăstuit, ajutînd cu lucrul și cu cu-

vîntul aceluia ce are dreptate și n'are ajutor, celui sărac și nemernic, care este străin și caută să-l înșele și să-i ia munca lui; tu, putînd, fă-i dreptate și nu-l lăsa. Acesta este cuvîntul care zice sfînta Evanghelie: «Precum îți este voia să-ți faci oamenii, așa fă și tu lor». Nicî priimești, nicî poștești să-ți faci cineva nedreptate, nu face nicî tu altuia, aceasta este dreptatea lui Dumnezeu, cu care voește Dumnezeu să ne asemănăm lui. Înțeles-ați acum cuvîntul proorocului ce a fost? ne-a arătat că urăște Dumnezeu nedreptatea, pre care cine o are nu-i folosește nicî un bine de ar face, ci unul ca acela cu totul se află în urgia lui Dumnezeu. Și cît iubește Dumnezeu dreptatea, pre care cine o vînează, foarte lesne află mila lui Dumnezeu, cînd cu ispovedanie se roagă lui Dumnezeu, pentru păcatele și fără de legile lui; iar a celui nedrept nu-i priimește Dumnezeu bunătățile lui, și se întoarce de la rugăciunea lui, ca de niște necurății. Iar cînd se nevoește creștinul cu această *mathimă* a dreptății, atunci are mare frică a face păcatul, de vreme ce cunoaște că fiește-ce păcat este nedreptate înaintea lui Dumnezeu, iar cel nedrept umblă tot afară din măsurile lui, și bunătățile care le socotește că le face el, sînt toate rele și urîte lui Dumnezeu. Zice Domnul Christos: «Că fără de ajutorul meu nu veți putea face nimic». Cel nedrept n'are ajutor de la Dumnezeu, căci pentru nedreptatea lui s'a depărtat Dumnezeu de la dînsul. Fiește-care om, cînd face vre-un bine, îl face pentru sufletul lui, iar cel nedrept este vrăjmaș sufletului său, căci pentru cine va să facă binele? precum zice David: «Cela ce iubește nedreptatea, urăște sufletul său.» Suflet ce va să zică? zice: însuși omul, căci dacă lipsește sufletul omului, rămîne mort; decî acela ce să urăște el singur pre sineși cu nedreptatea, nu poate să facă vre un bine, de nu se va împăca întîi cu sineși, să lase nedreptatea, și să facă dreptate, și atunci va auzi pre Domnul zicînd: «de vor fi păcatele tale ca finicul, ca zăpada le voiu albi.»

O nedreptate! pocăește-te cu îndreptarea care ți se cade și atunci de vor fi păcatele tale amestecate cu sîngele nedreptății, le voiu albi, adecă le voiu curăți și le voiu face albe tocma ca zăpada, iar de vreme ce Domnul Dumnezeu a venit pre lume și precum ne-au arătat noă credința cea desăvirșită, așa ne-au arătat noă și dreptatea lui cea desăvirșită, pre care am zis mai sus, că ne învață astăzi pre scurt și dovedit zicînd: «precum voiți să vă faci voaă oamenii, faceți

și voi lor așijderea.» Foarte lucru lesne și bun este la creștini, a se păzi dreptatea desăvârșit. O creștine ! tu, ori care vei fi acela, vreî tu să te iubească pre tine alții ? iubește și tu pe alții. Nu iubești tu să te vrăjmașuiască cineva ? Nu vrăjmașui nici tu pre alții. Nu-ți este voia să te pîrască altul ? Nu pîri nici tu. Nu-ți este voia ca să-ți facă cineva vre-un rău ? Nu face nici tu altuia. Iubești tu să te laude și să te cinstească alții ? Laudă și cinstește și tu pre alții, și cinstea aceia se întoarce iarăși la tine, și în scurt orî ce nu poștești nici priimești tu să-ți facă ție alții, nici să auzi de la ei ceva de rău, nici tu acelea toate să nu poștești a le face la alții. Îți este ție urît mîndrul și mîndria, urăști pre iubitorul de argint, pre răpitor, pre somnoros și pre alții cu alte păcate carele zici că le aū ? Să nu faci dar nici tu vre una dintr'acele care îți sunt urite, și atunci cu adevărat ești drept și după dar te faci asemenea cu Dumnezeū. Oare mai mare bunătate decît aceasta foarte ușure și bună, poate să afe cine-va undeva ? Auzit-ați ce zice : Să nu faci bine numai celorla ce vă fac voaă bine, căci nu vă este nici de un folos ; adecă de vei face, creștine, binele tăū, aceluia carele aștepti iarăși să ieî de la el bine, atunci să știî cu adevărat, că nu țî-l plătește Dumnezeū, ci acela ce țî-l dă binele îndărăt ; ci să faci bine aceluia carele îl știî bine că n'are nici o putere să-ți răsplătească, fără numai pentru unul ca acela îți răsplătește Dumnezeū. Ce folos este cînd vom lua noi pentru un bine ce vom face aici, plată ; căci ne pierdem plata cea mare și bună de la Dumnezeū, care este vecinică și fără de sfîrșit, împărăția ceriului, vecinicile bunătăți, pentru care plată și-aū vârsat sîngele ucenicii, și-aū împărțit săracilor averile lor, prea cuviosii aū fugit prin pustietăți așteptînd numai plata cea cerească, care este fără de preț, care cu multă dragoste o așteaptă să o ia, pentru aceia cari ni sînt împotrivorî, și ne păgubesc, și ne pîrasc, și ne bagă în nevoe, pre aceia să-i iubim, și să-i ertăm din toată inima noastră și de am putea să le facem răū, tot să nu le facem răsplătire, ci să-i vorbim de bine și să-i laudăm, ca să avem plată de la Dumnezeū. Cu acestea ce am zis pînă acuma, se arată a fi omul asemenea cu Dumnezeū după dar, precum iarăși astăzi arată Domnul, ce este asemănarea omului cu Dumnezeū, care o zice la sfîrșitul Evangheliei : « Fiți milostivi, precum și părintele vostru cel ceresc, milostiv este ». Iată că nu vă învață nici vă zice să faceți strîmbătate și să impresurați ca diavoli, ci să

fiți milostivi și voi unul către altul, precum este și ziditorul vostru cel ceresc milostiv, cu totul drept și îndurat cu toate milele sale. Aceasta este în voia și în puterea noastră ca să facem binele care îl poftim noi să ni-l facă și noaă oamenii și atunci vom putea zice: Dumnezeuule, luminează-ne pre noi cu îndreptările tale, că drept ești de toate care ne-ai făcut noaă, și a ta este slava și puterea în veci nesfirșite. Amin.

2. COMOARA LUİ DAMASCHIN ¹⁾

Обичію аѢ ꙗꙑраціи кѣнд вор съ мѣргѣ ла ѡн лок ѡнде вор врѣ, ꙗꙑтѣи съ триміицѣ садциле сале съ гѣтѣскѣ, ши съ ꙗꙑподобѣскѣ локѡла ачѣла, аѢ ла палат де вор мѣрце, аѢ ла грѣднѣ аскмене фак; пентрѡ кѣ де врѣме че сънт ꙗꙑпѣрац, нич ла фѣице че лок нѡ съ ѡдиѣнескѣ ка фѣице кареле ден чепа-лꙗци ѡамени. мѣкарѡ ꙗꙑ рѣзвѡю де ва врѣ съ мѣргѣ ꙗꙑпѣратѡла, тримите ꙗꙑаинтѣ сꙗ ѡастѣ тоатѣ, аѡи дѡпѣ дѣнса съ дѡче ши ꙗꙑпѣратѡла съ фѣе ꙗꙑрѣднѣ. ꙗꙑтрꙗчѣсташ кип дар аѢ фѣкѡт ши мѣреле ꙗꙑпѣрат ал тѡтѡрѡ ꙗꙑпѣрацилѡр, де врѣме че ера съ вѣе ла рѣзвѡю кѡ ѡчигашѡла де ѡамени, дяволѡла, аѢ тримис ꙗꙑтѣи пре дѡмнезѣеции ши сѣнѣции прѡрѡчи, кѡрѣи аѢ проповѣдѡнт маи наинте, аѢ ꙗꙑсемянат, аѢ вѣстѡнт (!) де кенірѣ лѡи Хс. аѢ прѡрочит кѣ ва съ вѣе ꙗꙑпѣратѡла чѣл мѡре ши тѡре, дар нꙗѢ аскѡлатат прилѣстѣиции, ши амѣѣиции ѡамени, нич аѢ крѣзѡт кѡвѣинтелѡр лѡр, нич ден пѣкѡтеле лѡр чѣле мѡлате нѡ сꙗѢ ꙗꙑторѡ съ съ покѣтѣскѣ, чи пѡрѡрѣ ши тот дѣѡна, спре маи рѣѡ мерѣк ѡаменіи. сѣмне мѡлате сꙗ фѣчѣ ꙗꙑ врѣмѣ ачѣла. четѣц ардѣ ден прѣднѣ кѡ ѡаменіи, зидѡриле четѣцилѡр съ сѡрпꙗ, пото псꙗѢ фѣкѡт

¹⁾ Gaster, Crestomatie.

де аѡ ѡнекат тоатъ лѡмѣ. Сѡдѡма ши Гѡмора с'ас
кѡѡндат, ши с'ас арѡ, ши алте ѡнѡфрикошѣри съ фъчѣ
дѣла дѡмнезѡ, дар нич ашѡ нѡ с'ас ѡнторѡ ден пъка-
теле салѣ ѡаменѣи. лѣце таръш аѡ дат, прорѡбѣи аѡ тримѣ,
дирѣпѣи аѡ арътат, сѡнѣи аѡ лѡминат, ши нич лѡ кѡ-
вѣнтеле лѡр нѡ с'ас ѡнторѡ. ѡчѣдѣри ши адѡчѣри аминте
де ръѡтѣц ши тоате ръѡтѣциле къте сънт ѡн лѡмѣ,
ле фъчѣ, ши маи рѣ де кът тоате ерѡ ѡнкинарѣ ла
идоли; къ лъса де а съ ѡнкинѡ лѡи дѡмнезѡ, чи фѣе-
ще кѡре ѡм дѡпѣ фѡптеле салѣ съ нѡмѣскъ ѡи дѡмнезѡ.
плѡгарѣи¹⁾, пъмънтѡ, адекъ пе дѡмнезѡла Дѣмитра.
пъскарѣи ши коръвѡрѣи, пре дѡмнезѡла Посидѡн, адекъ
пе мѡре. ѡнцелѣпѣи пре Адѣна. хѡцѣи, ши ѡчигашѣи пре
Ярин. вѣивѣи пре Дѣѡнѣ. минчинѡшѣи пре Ермѣ. чеи
кълдѡроши ши лѡминац ши ѡмпѣрацѣи пре Яполѡн.
вѣнътѡрѣи пре Артемин. ши маи пе скѡртъ [ворѡ]ъ
фѣеце кѡре ѡм авѣ ши къте ѡи дѡмнезѡ. ши нѡ ден
фъптѡрѣле чѣле мари але лѡи дѡмнезѡ, чи ден чѣле
пѣк нечинѣтите авѣ ѡн лок де дѡмнезѡ.

A prilăsti = a seduce.

3. I. NECULŢE.

Precuvintare.

Ачѣст пѡмънт а Молдовѣи, н'ас фѡст ашезат де
мѡлат де ѡаменѣ, съ фѣе фѡст трѡит ѡн трѡнѡла кѡ пачѣ;
че ѡн кѡтеѡ рѡндѡрѣ, аѡ фѡст ѡнѡнѡсетѣс. Дѣчѣ пѣнтѡрѡ
ачѣеѡ, нѡ се аѡлѡх летописѣце скрѣсе де пѡмънтѣнѣи веки. Че
де ла ѡ време де ла дескълѣкатѡла лѡи Драгош Бѡдъ, трѡрѡѣс

¹⁾ Plugarij.

с'ас апскаг Ёрєкі Ёорнікѣла дє аѣ скріє пѣнѣ ла домнієа лѣі Ярон Ёодѣ.

Апоі аѣ маі фѣкѣт дѣпѣ Ёрєкі Ёорнікѣла, ші ѣн Гіміон Даскал, ші ѣн Місаіл Кѣлѣгѣрѣла, ші ѣн Ёвстраті Логофѣтѣла, ші єар лаѣ скріє, кѣт аѣ скріє Ёрєкі Ёорнікѣла, пѣнѣ ла Ярон Ёодѣ. Нѣмаі ачєстії поатє фї, аѣ фѣст оамєні нє.рнѣѣѣѣѣѣ дє н'аѣ чєтїт бїнє ла історії, кѣ аѣ дє фѣаїмат прє Молдовєні, скріїнд кѣ сѣнт дїн талѣарї; пєнтрѣ ачєаста дар нїмєнє дїн скрієорїлє лор, нїчї чєлє чє ар фї фѣст аѣѣѣѣѣѣ, аѣѣїтє сас ѣѣѣтє, алор нѣ лє пот оамєніі а крєдєрє. Єарѣ прє ѣрма ачєстора, с'ас апскаг дѣмнєалѣі Мірон Костїн вєл Логофѣт, дє аѣ фѣкѣт ѣн лєтопїсєѣ, ші кѣт н'аѣ пѣтѣт ієтовї Мірон Логофѣтѣла лаѣ ієтовїт фїїѣѣѣ Ніколаї Костїн бїв вєл Логофѣт; ші лаѣ скріє дїн .рнчєпѣтѣла лѣмії, арѣтѣнд чїнє аѣ трѣїт прє ачєст пѣѣѣнт, кѣ мѣртѣѣрїї а ієсторїчї стрѣїні, ші лаѣ скріє пѣнѣ ла Драгош Ёодѣ, ші дє ла Драгош Ёодѣ лаѣ скріє дє пє ієѣѣѣ лѣі Ёрєкі Ёорнікѣла, пѣнѣ ла Ярон Ёодѣ; .рнѣѣ мѣлат лаѣ маі .рнпѣѣѣѣт маі фѣрѣмѣс ші Мірон Логофѣтѣла, ші фїїѣ ѣѣѣ Ніколаї Костїн. Єарѣ маі .рнѣїнтє, пѣнѣ ла Дабїѣѣ Ёодѣ, сас маі скріє дє Мірон Логофѣтѣла. Єар маі дє партє нѣ сє гѣѣѣѣѣ скріє: поатє фї, дє ор фї ші скріє маі наїнтє дє Ніколаї Логофѣтѣла, дар ор фї поатє тѣїнѣїтє, ші пѣнѣ акѣм ла іѣѣѣлѣ н'аѣ єшїт.

Єарѣ дє ла Дабїѣѣ Ёодѣ .рннаїнтє .рндємнатѣм'ам ші єѣ Іоан Нєкѣлчє бїв вєл Ёорнік дє цара дє єѣѣ, а скрієрє .рнтрѣѣ поменїрєа домнілор; .рнѣѣ пѣнѣ ла Дѣска Ёодѣ чєл ѣѣтрѣн лам скріє дє пє нїѣѣ ієѣѣѣѣ чє ам аѣѣлат ла ѣнїї ші алѣїї, ші дїн аѣѣїтєлє чєлор ѣѣтрѣнї ѣѣїєрї; єарѣ дє ла Дѣска Ёодѣ чєл ѣѣтрѣн, .рннаїнтє пѣнѣ ѣндє с'а вєдє ла домнієа лѣі I Маврѣкордат, нїчї дє прє ѣн ієѣѣѣ а нїмѣрѣї, чє ам скріє сїнѣѣр дїнтрѣѣ а мєа шїїнѣѣѣ кѣт с'ас тѣѣмплат дє аѣ фѣст .рн ѣїѣѣѣ мєа. Нѣ мї аѣ маі трєѣѣїт ієѣѣѣѣѣ стрѣїн єѣ чєтєѣѣ ші єѣ скріѣѣ, кѣ аѣ фѣст скрієѣ .рн ініма мєа. Дєчї ѣѣѣѣѣѣѣѣ чєтїтѣорїлор, прє ѣндє

ар фї грешїт кондеїса меѣ сз прїїміці, сз кѣ гзндїці кз доарз, пе воїеа кѣїва сас .рн писма кѣїва, че прекѣм с'ас тзмплат, кѣ адеврз с'ас скріс; доар нїскаї велеатѣрї а анілор де с'ор фї грешїт, еарз челеалате .рнтрѣ адеврз с'ас скріс.

Маї сокотїт'ам шї дїн летописецѣса лѣї Евстратїе Логофзтѣса, шї а лѣї Сїмїон Даскалѣсї, шї а лѣї Мїсаїа Кзлѣгзрѣлѣї нїче кѣвїнте кзтева, де нѣ ле=ам лзсат сз нѣ ле скріс; че ле=ам скріс, макар кз дѣмнеалѣї Мїрон Логофзтѣса шї кѣ Нїколаї фїїс сзс, нѣ ле=ас скріс, шїї окзреце, шї се каде сзї окзреаскз, ѣнде фаче кз сзнт Молдовенїї дїн талхарї; вїне фаче кзї окзреце, шї зїче кз сзнт васне. Єар пентрѣ дѣмбрава Рѣшїе кѣм кз ас арато Богдан Бодз кѣ Дешїї, Мїрон Логофзтѣса ас лзсат де н'ас скріс; дар ачееа зїкѣ сз нѣ фїе васне; пентрѣ неамл Мовїлецїлор шї кѣм лї с'ас нѣмїт ачест нѣме, дїнтрѣ Стефан Бодз чел вѣн Могила, еар нѣї васнз; шї алтеле мѣате, н'ор фї цїїст їсторїчїї ка сз ле поменеаскз тоате. Дечї о самз де їсторїї маї алес шї ної нѣ ле=ам лзсат, сз нѣ ле скрім; .рнсз нѣ ле=ам скріс ла рзндѣл лор, че с'ас нѣс де о парте; .рнїнтеа долнїї Давїкеї Бодз с'ас скріс; че чїне ва вреа сз ле креадз, вїне ва фї, еар чїне нѣ ле ва креде, еарзшї вїне ва фї, чїне кѣм лї ва фї воїеа аша ва фаче. Кз мѣлцї їсторїчї стозїні де алте церї, нѣ ле цїїс тоате кзте се факѣ .рнтр'алт пзмьнт; тот маї вїне цїїс чеї де лок, де кзт чеї стозїні; .рнсз че се фаче .рн вїеаца лор, еарз нѣ .рнделнгате времї. Єар їсторїїле челе веки маї вїне ле цїїс їсторїчїї, кз ле ас скрісе еарз нѣ аззїте.

Дечї фрацїлор четїторїлор, кѣ кзт вз вецї .рндемна а четїре пре ачест летописец маї мѣлат, кѣ атзта вецї цїї а вз фєрїре де прїмеждїї, шї вецї фї маї .рнвзцацї адаре рзспнєсѣрї ла сфатѣрї орї де таїнз, орї де оцїре, орї де вѣроаве ла долнї, шї ла нѣроаде де чїнсте.

ІОАН НЄКХЛЧЄ

СІР РЕА БѢРНІК.

I. NECULCE.

Caracteristica lui Dosofteiu.

Ачест Дософтеї Мітрополїтєл нє ера ом прост де фелєл лєї; ера неам де мазїл преа лневцат; мєлате лїмбї цїа, Єлїнеце, Дзтїнеце, Єловїнеце, шї лате. Адзнк дїн кзрцї цїа, шї деплїн кзлєгзр шї кєчернїк шї блзнд ка єн мїел; лн цара ноастрє пре ачесте времї нє се афлз ом ка ачела. Дєпз че лє мерс ла Жолкфа, лл пєнеа Країєл Єовїецкї де се лневзкка кє вешмїнтеле челе скємпє шї одоареле Мітрополїеї цзрїї ноастрє, шї слєжїа Дїтєргїє ла зїле марї, шї Іордан ла Бокотеазз кє церемонїє дєпз обїчїєл цзрїї ноастрє, шї се мїра Країєл шї тоцї домнїї Лешецї, шї лзєдд фєрємоаса церемонїє че ера лн бїсерїка цзрїї ноастрє.

5. NECULCE ¹⁾

Tradițiuni

Еарă Ștefan Vodă mergînd de la cetatea Neamțului în sus pre Moldova, аă mers pe la Voronețu, unde trăia un părinte sehastru, pre anume Daniil, și bătînd Ștefan-Vodă în уșа sehastrului să і descue, аă respuns sehastrul să аștepte Ștefan-Vodă afară pînă și-a isprăvi ruga; și după ce și-a isprăvit sehastrul ruga, l-аă chemat în chilie pre Ștefan Vodă, și s'аă ispovedit Ștefan-Vodă la dînsul; și аă întreat Ștefan-Vodă pre sehastru: ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu Turcii. Inchina-va țара la Turci аă ba? Еарă sehastrul аă zis să nu о închine, că рăсбоїул este al lui, numai după ce va isbindi, să facă о мїнăстїре acolo, în numele sfintului Gheorghe, să fie hramul bisericeї. Decї аă și purces Ștefan-

¹⁾ Cogălniceanu, Letopisețe.

Vodă în sus, pe la Cernăuți și pre la Hotin, și aș strîns oaste fel de fel de oameni și aș purces în jos. Eară Turcii, înțelegînd că va să vie Ștefan-Vodă cu oaste în jos, aș lăsat și ei cetatea Neamțului de a o mai bate, și aș început a fugire spre Dunăre; eară Ștefan-Vodă aș început a-i gonire în urmă și a-i batere pînă i-aș trecut de Dunăre. Și întorcîndu-se înapoi Ștefan-Vodă, s'aș apucat de aș făcut minăstirea Voronețului, și aș pus hramul bisericii sfîntul Gheorghe.

Ștefan-Vodă cel bun cînd s'a bătut cu Hroit Ungurul, precum zic unii la Cașin, eară letopisețul scrie că s'aș bătut la Șkee, pe Siret, aș fost căzut calul cu Ștefan-Vodă în război; eară un Purece aprodul i-aș dat calul lui; și nu putea în grabă încăleca Ștefan-Vodă, fiind om mic. Și aș zis Purece aprodul: «Doamne, eă mă voiă face o moviliță, și vino de te sue pe mine și încălecă!» Și s'aș suit pre dînsul Ștefan-Vodă și aș încălecat pre cal; și aș zis atuncea Ștefan-Vodă: «Sărace Purece, de oiă scăpa eă, și tu atuncea ți-i schimba numele, din Purece Movilă.» Și-aș dat Dumnezeu și aș scăpat amîndoi, și l-aș și făcut boer, armaș mare, pre Purece, și dintr'acel Purice aprodul s'aș tras neamul Movileștilor, de aș ajuns de aș fost și Domni dintr'acel neam. Dară și aprozi, atuncea, nu erau din oameni proști, cum sînt acum, ce erau tot feciori de boier, și portul lor era: îmbrăcați cu șarvanale cu cabanițe. Așa trebuie și acum să se afe slugi să slujească stăpînului, și stăpînul să miluiască pe slugă așa.

Ștefan-Vodă cel bun, vrînd să meargă la biserică într'o duminică dimineața la Liturgie, în tîrg în Vaslui, și eșînd în pălimari la curțile domnești ce erau făcute de dînsul, aș auzit un glas mare de om, strigînd să aducă boii la plug. Și mirîndu-se ce om este acela că ară duminica, îndată aș trimis în toate părțile ca să-l găsească pre acel om să-l aducă la dînsul; și l-aș aflat pre om în sus pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arînd la o movilă ce se chiamă acum movila lui Purcel; că pe acel om încă-l chiamă Purcel. Și ducîndu-l pre acel om la Ștefan-Vodă, l-aș întreat Ștefan-Vodă, el aș strigat așa tare, și pentru ce ară duminica? El aș zis, că aș strigat el să aducă boii la plug, și ară duminica, că este om sărac, și într'alte zile n'aș vrut frate-său să-i deie plugul, și acum duminica i-aș dat. Deci Ștefan-Vodă aș luat plugul fratelui celui bogat și l-aș dat fratelui celui sărac să fie al lui.

IOAN CANTA ¹⁾

A doua domnie a lui Constantin Mavrocordat vodă.

ДѢПЪ ЧЕ АС ВЕНІТ АПРОАПЕ ДЕ ІАШІ КОНСТАНТИН БОДЪ,
 ЕШІТЪІАС АНАІНТЕ БОІЕРІМЕА, КЪ МЪЛТЪ БЪКЪРІЕ, ЦІІНДЪА ДІН
 ДОМНІЕА ДІНТЪІ КЪ ЕСТЕ ОМ ВЪХНД ШІ ВЪН. ШІ ДѢПЪ ЧЕ
 АС БОІЕРІТ ПРЕ ВЕЛІЦІ БОІЕРІ, АС ФЪКЪСТ ШІ АЛТЪ СОКОТЕАЛЪ;
 АС ПЪС ТРЕІ БОІЕРІ ЖЪДЕКЪТОРІ АН ІАШІ, ПРЕ ІОАН НЕКЪЛЧЕА
 БІВ ВЕЛ БОРНІК, ПРЕ ІОРДАКІ ДЪАГЕРІЪА ГРЕК БІВ ВЕЛ ПОС-
 ТЕЛНІК, ШІ ПРЕ АРІСТАРХЪ ХРІСОКЪЛЕС БІВ ВЕЛ БАН, СЪ ФІЕ
 АМПРЕВНЪ КЪ ВЕЛІЦІ БОІЕРІ ЛА ТООТЕ ТРЕВІЛЕ ЖЪДЕКЪЦІЛЕ
 ШІ СЪАТЪРІЛЕ НЕЛІПСІЦІ, ШІ ЛЕ=АС РЪНДЪІТ ШІ ЛЕАФЪ КЪТЕ
 50 ЛЕІ ПЕ АЪНЪ ФІЕЩЕ КЪРЪІА БОІЕР. АШІЖДЕРЕА АС МАІ АЛЕС
 ШІ КЪТЕ ШН БОІЕР МАЗІА, ШІ ІАЪ ФЪКЪСТ ІСПРАВНІЧІ ПРЕ ЛА
 ТООТЕ ЦІНЪТЪРІЛЕ, ШІ ЛЕ=АС ДАТ ЦІНЪТЪРІЛЕ КЪ СЪДЖВЕЛЕ АН
 МЪНЕЛЕ ЛОР. АЪ МАІ АЛЕС ШІ ПРЕ АЛЦІ БОІЕРІ МАЗІАІ, КАРІІ
 Н'АЪ АНКЪПЪТ ЛА БОІЕРІІ ШІ ЛА ІСПРЪВНІЧІІ, ШІ АЪ ФРОСТ
 АН РЪНДЪА ВЕЛІЦІЛОР БОІЕРІ; ПРЕ ТООЦІ АЧІЕА АЪ ПОРЪНЧІТ
 СЪІ ПЪЕ ЛА СЪДЖВЕ, ШІ ЛЕ=АС РЪДІКАТ ДЪЖДІЛЕ, СЪ НЪ ДЕЕ
 НЕМІКЪ, НІЧІ ФЕЧІОРІІ ЛОР. ПРЕ МАЗІАІІ ДІН РЪНДЪА ДЕ ЦІОС
 ЛЕ=АС ПЪС ДЪЖДІ ШООАРЕ. РЪДІКАТАЪ ДАЖДЕА ТЪТЪЛОР МЪ-
 НЪСТІРІЛОР, ШІ А ТЪТЪЛОР ПРЕОЦІЛОР, ШІ А ДІАКОНІЛОР СЪ
 НЪ ДЕЕ НЕМІКЪ. КЪТЕ ЖЪДЕКЪЦІ СЕ ФЪЧЕА ТООТЕ ЛЕ СКРІЕА
 ЛА КОНДІКА ЖЪДЕКЪТОРІЕІ ДІН ІАШІ, ШІ ІСПРАВНІЧІІ ДЕ ЛА
 ЦІНЪТЪРІ. КЪНД ФЪЧЕА ДІВАНЪРІ ТООТЕ ЖЪДЕКЪЦІЛЕ ЛЕ О=
 РЪНДЪІА ЛА БОІЕРІІ ДІН ІАШІ, САЪ ЛА ІСПРАВНІЧІІ ЦІНЪТЪРІЛОР,
 ЕАРЪ ДАКЪ НЪ ЛЕ ПЪЧЕА ОАМЕНІЛОР, ВЕНІА ЛА ДІВАН КЪ
 МЪРТЪРІЕА БОІЕРІЛОР, ШІ АНЕСШІ ЕА ЧЕРЧЕТА МЪРТЪРІА; ШІ
 ДѢПЪ КЪМ СОКОТІА АША ШІ ХОТЪРІА. АЛЕСАЪ ШЕСЕ ЛОГОФЕЦІ
 ДЕ ТАІНЪ ДЕ СТА АНАІНТЕА АЪІ, ЧЕТІА РЪВАШЕЛЕ ШІ ЛЕ ФЪЧЕА
 РЪСПЪНЕСЪРІ; ЕАРЪ ТРЕТІІ ЛОГОФЪТ ПЪНЕА ПЕЧЕТЕА ДОМНЕАСКЪ,
 ШІ ТООТЕ РЪВАШЕЛЕ ЛЕ СКРІЕА ЛА КОНДІКЪ. ЕРА ІЗВАША ОМ

¹⁾ Lambrior, Carte de citire.

дін къртеа лѣи; ачела стринѣа тоате рѣвашеле де ла оа-
 мені, ші ле скотеа рѣспѣсѣрї фѣрѣ де нічі о келтѣалѣ;
 че нѣмаі че да діечілор кѣте доѣ парале рѣвашла. Испі-
 соачеле кѣте мерѣа ла дѣнѣла тоате ле скріеа ла кондікѣ;
 мѣнѣстірілор аѣ фѣкѣт обічеіѣ вechілор, сѣ лѣкрeze дѣпѣ
 кѣм аѣ лѣкрат ші маі рѣаінте; еарѣ аліці оамені стрѣні
 карії вор шеде пре мошіле лор, сѣ лѣкрeze нѣмаі кѣте
 12 зіле, ші сѣ ле деа а зечеа дін тоате. Боіерілор ші
 мазілілор ле аѣ фѣкѣт обічеіѣ сѣ лѣкрeze кѣ оамені лор,
 карії ор шедеа пре мошіле лор кѣт ле ва фї воіеа ші кѣт
 ор пѣте. Лѣнкѣ нѣмаі ачеле че вор шеде пре мошіле лор
 сѣ лѣкрeze, еарѣ пре алте мошіі а алтор оамені сѣ нѣ
 се лѣтіндѣ а сѣтѣпѣні. Ашезатаѣ сѣ фїе 4 чѣертѣрї лѣ-
 трѣн ан; кѣте 105 парале сѣ деа фїеше че ом кѣсар;
 холтеіѣла чел кѣ пѣрінці кѣте 55 парале; ші ле аѣ дат
 печеці тѣтѣрор тїпѣрїте, анѣме пе фѣціле лор, нѣмеле ші
 порѣкла, ші ла Кїстеріе ле аѣ скріс ла кондікѣ. Фѣкѣтаѣ
 обічеіѣ злоташіі сѣ нѣ сѣпере пре оамені кѣ немікѣ, че
 дінтрѣ ачеле 5 парале сѣші кѣмпере мѣнѣкаре, фѣн, грѣ-
 ѣнце, ші че ле ар трекѣі тоате кѣ бані сѣші кѣмпере.
 Алте обічеіѣрї реле че ера маі рѣаінте сѣ нѣ фїе, нічі
 спѣркатѣла ші стїнѣереа нородѣлѣі, ачел кѣ нѣме срїт вѣ-
 кѣрїт, (нѣмаі Гречілор драг фѣарте.) сѣ нѣ фїе, нічі жа-
 кѣрї де чокоі сѣ нѣ ѣмбле прїн оамені асѣпрїндѣі. Цѣреі
 де ціос ле мерѣа преа віне, еар цѣреі де сѣс фїїнд прѣдаці
 де ошени, ші ліпсіці де пѣне, ле мерѣа маі грѣѣ; кам
 фѣѣа дін чеі сѣрачі, еарѣ чеі маі кѣ пѣтїнці ера мѣлѣ-
 мїці. Датаѣ маре стрїнсоаре де черка пре оамені, ші пе
 ѣнде лї афла лї вѣтеа; еарѣ пре ворнічіі карії тѣгѣдѣіа
 пре оамені лї да пе ѣліце шїі трїметеа ла окнѣ. Маі
 адеверїтаѣ кѣ деі ва еші сомѣ вѣнѣ де бані, а рѣдіка
 десѣтіна ші вѣкѣрїтѣла боіерілор мазілі ші мѣнѣстірілор;
 ші тоці с'аѣ вѣкѣрат. Боіерілор челор марі аѣ дат кѣте
 56 оамені скѣтелнічі, алтор боіерї мазілі кѣте 20, кѣте

15, кѣте 10, кѣте 5, ші кѣте 4 олмені скѣтелніі
Датас ші ла нїспѣнесе сѣраче кѣте 15 сас 10 олмені
скѣтелнічі, сокотїнд дспѣ боїерїа вѣрвацілор лор.

7. ENACHE COGĂLNICEANU ¹⁾

Aprețieri despre Constantin Mavrocordat.

Constantin Vodă viindu-ı veste de Domnia Țărei Moldovei, nu s'aü bucurat, căci era deprins în Țara-Romînească: ci după obiceiü, aü răpezit Caımacamı aleși, și gătindu-se pınă a veni și Skimni Agasi, Măria-Sa aü purces din București, care viind la Focșani, după obiceiü i-aü eșit cită-va boerime și slujitorı înainte ca la un Domn nou. Și viind în scaun după obiceiü s'aü cetit Fermanul Impărețesc, îmbrăcınd pre boierı Caımacamı cu caftane; iară a doua zi aü început a da boieriile și isprăvnicїile, care ispravnicı întıiași dată acest Domn i-aü scornit, aducınd această muștră ²⁾ din Țara-Romînească, scornind și alte multe, făcınd pe țară ca să-și cisluească, făcınd zece bucate un cap, fie-ce bucate, și capul puindu-l la fiește care sfert cite un oit, și meșteșugul era asemenea, care lucrurı ca aceștea n'aveaü număr. Ușele divanului eraü deschise și multă vorbă cu prostimea avea, cit atıta le dedese obraz, cit nu putea nimenı din boierı ca să zică măcar cit de puțin lucru vre-unuı țaran, că îndată striga la Vodă, și pentru un lucru de nimica a unuı țaran cit de prost, făcea pe un boier mare mascara și-l închidea. Și mai dăduse o poruncă în țară ca să nu fie volnic nimenı a lua cui-va măcar un ou fără de banı, nicı slujbaș, nicı altul nimenı.

Iar Constantin Vodă în Moldova domnia cu pace apucindu-se de capul preoților să-ı învețe carte, frămıntıdu-ı în tot chipul; întıiași dată aü poruncit de aü scos pe ieromo-

¹⁾ Cogălniceanu, Letopisețe, Ediția a doua.

²⁾ *Muștră* = nouate.

nahi, călugări greci, de prin minăstirile cele mari, orinduind preoți de mir, zicînd că Grecii cînd tîmiază în biserică pe muieri, stă cite un minut înaintea fiește-căreia muieră de o tîmiază și o privește din talpă pînă în cap. Poruncit-aŭ de aŭ adus și cărți pe înțeles din Țara-Romînească, căci în Moldova nu se afla Evangheliă, Apostoli și Leturghii, dînd poruncă Mitropolitului acele cărți să le cetească pe 'nțeles pe la biserici; mai poruncind Domnul Mitropolitului și Episcopilor să facă tipografie flește-care la Eparhia lui, ca să se tipărească cărți pe 'nțeles. Aŭ mai dat Vodă poruncă prin toate ținuturile ca să cerceteze ispravnicii ținuturilor pe preoți, diaconi, cari vor fi fără de biserică neștiind și carte, adică orînduiala bisericii, pe unii ca aceia să aibă voie a-i pune în bir cu țărani ca să plătească și ei bir ca și altă țară. Și așa de mare frică ce aveau bieții preoți și diaconi, căci începuse Constantin Vodă a orîndui preoți învățați de umbla prin toate ținuturile și prin toate satele ca să vadă ce fel de cetanie fac pe la biserici, la care nu putem scrie ce frică trăgeau bieții preoți, că se apucau la bătrînețe să învețe carte.

Viind Constantin Vodă la Iași, în domnia a treia i-aŭ eșit toată boierimea înainte aducîndu-l după obicei cu alai pînă în curtea domnească, citind fermanul după obicei, și îmbrăcînd pe boieri cu căftane. Aŭ mai scornit că nu trebuie boierii să aibă vecini ¹⁾ prin satele lor, dînd știre pe la toate ținuturile unde vor fi vecini să vie la Iași ca să se desbată de vecinătate, poruncind și boierilor celor de aŭ vecini și sineturi pentru vecini, să vie, căci este să se caute această pricină cu Divanuri. Și stîngîndu-se vecinătatea de pretutindene la Divan cu o mare obrăsnicie, căci îi făcuse Constantin Vodă de nu băgau pe nime în seamă, viind și boierimea de pe afară cei ce aveau vecini; cari după ce s'aŭ strîns cu toții, s'aŭ orînduit ca să se facă mare sobor în Minăstirea Triîsfetitele. Și așa mergînd Domnul cu toți boierii acolo, aŭ început a face mare cercetare de cînd sînt vecini și de la cine i aŭ cumpărat, și în cît i-aŭ cumpărat. Atunci aŭ răs-puns toți boierii, zicînd: «Noi nu i-am cumpărat, ci i-am găsit vecini de la moșii și strămoșii noștri, și-i stăpinim și noi; iar a-i vinde nu putem să-i vindem, ci-i punem cite la o slujbă a casei de ne dau ajutor». Atunci aŭ poruncit Vodă

¹⁾ *Vecini* = șerbii.

cu mare hotărîre să nu măi fie vecinî de aci înainte, numai pentru că şed prin satele boierescî şi se hrănesc pe moşiile lor, să lucreze cîte două-zeci şi patru de zile într'un an boierilor vara şi iarna; aũ să dee cîte doĩ lei de fieşte-care casă şi să lucreze cîte 12 zile pe an vara şi iarna. Şi hotărînd într'acest chip, s'aũ mulţămit şi boierii, învăţînd Domnul ca să dee vecinilor şi cîte o ţidulă Domnească cu pecete gospod¹⁾ arătînd că de aici încoace să nu se măi numească vecinî şi să aibă a sluji acele zile de măi sus pomenite, dînd pe acele ţidule un leũ lui Treti Logofăt şi cîte-va parale scriitorului.

8. GHEORGACHI²⁾

Ceremonia de la sf. Vasile.

În ziua agiunului Sfîntului Vasile, are purtare de grijă Hatmanul cu Aga la atitea ceasuri din zi să se afle toată slujitorimea la curte cu zapcii lor, şi cu puscile a-mînă; şi Domnul eşînd la biserica cea mare cu toţi boierii, după sfişitul slujbei bisericeşti de' seară, mergînd Domnul la spătărie, merge şi li se dă tutulor cîte un pahar vutcă, cofeturi şi cafea. Însă întiiũ Domnul cînd ridică paharul la gură, îndată se face şanlic de slobozirea a toate tunurile, cu focul mărunt şi cu mehterhané; după mehterhané ţiganiĩ obijnuiţi ce cîntă la masa Domnului, fac şi ei o zicătoare de un scopos; şi alte rufeturi încă vin cu semnile slujbei lor, de fac ţeremonia anului nou. Şi eşînd Mitropolitul, cu Archiereii şi cu toţi boierii merg pe la casele lor. După aceasta dacă înserează merge mehterhaneaoa de face un nobet şi despre Doamna, şi la Beizadele, apoi la Mitropolitul şi la toţi veliţiĩ boierii cei cu boierii, luîndu-şi mehterbaş şi cei împreună cu el, bacşisul cel obijnuit. Eara a doua zi, în ziua Sfîntului Vasile, ese Domnul la biserică, cu aceiaşi rînduală de ţeremonie după

¹⁾ *Gospod* = domnesc.

²⁾ Cogălniceanu, Letopiseşte. Vol. III.

cum saū arătat înapoi la ziua Sfintei Nașteri, făcîndu se și polieleū cu dare de făclii de ceară. Decî după sfirșitul Sfintei Liturghii, eșind Domnul din biserică, toate rufeturile curții aștern pe jos năfrămile lor, cu semnele cele de slujba lor, de la ușa bisericii și pînă în Spătărie, și vel Vist merge înaintea Domnului, dîndu-le bacșis. Mitropolitul, Archiereii, boerii cei mari, fiind chemați la cafea în Spătărie, aruncă și ei bacșis numai pe covoarele copiilor din casă și merg boerii pe rîndueală de sărută mîna Domnului pentru anul nou. Apoi șezînd fiește carele pe rîndueala sa, le dă vutcă, confeturi și cafea și îndată ce face șanlic de slobozirea a toate tînurile și începe și mahterhaneaoa în medeanul curții din lăuntru. Eară alte rufeturi a curții, partea slujitorească cu această rîndueală, că după ce merge toată boierimea de sărută mîna Domnului, vin și toți zapcii, întîiu ai curții, a Hatmanului, apoi ai Agăi, și sărutînd mîna și poala Domnului, li se dă de vel Vist obijnuitul bacșis, după cum sînt legați la izvorul Visteriei Domnești. Este obiceiū de a merge Mitropolitul, cu Archiereū și cu toți Veliții boeri, la Doamna, și la Beizadele, de sărută mîna pentru anul nou, și li se dă cafea; și de nu este masă mare, fără zăbavă vreme ese Mitropolitul cu toată boierimea, și merg pe la casele lor.

9. RADU POPESCU ¹⁾

De aicea sînt cele ce au skrisū Kirū Rafail Monaxul, Kare nre nume mirenescū l-au kemat Radu Ponesku bik vel Dkornik.

Trekîndū mi ačeste întristkri ce venise lui Konstantin Bodk, vîzkîndū kk ōl'au dres lukrurile desure Poartk sk numai aibk rrijk de mazklie, se bukura, se beselia mi se lăția în domnie, în avuție ce strîngea din țark, (kare altū

¹⁾ Cronica aceasta s'a publicat în Magazin Istoric, tom. IV 1847. Re-
producem pasagiul cu ortografia timpului, ca model de alfabet de tran-
zițiune.

Domnū n'au strānsū, ničī saū imborktīt ka el dē k'andū este inčenutul t'krii), ūi alt'k grij'k nu avea numai s' se primble pe la sate, pe la vīnaturī, pe la vii pe vremea kulesuluī.

K'k'ī-ba anī dar'k trec'andū ku ačeast'k odi'x'k a luī Konstantin Bod'k iat'k k'k vine un Imbri'xor al Īmp'rk'tuluī ku porunk'k s'k'l r'kdice s'k'l duc'ā la Odriiū unde era Īmp'rk-ratul, ūi pričina pentru 4e nimica nu ūtia, dēčī el de inim'k rea s'au boln'k'kit, dar Imbri'xorul tot aičī au ūezut n'k'k'k s'au mai ĳndrepntat din boal'k, dēčī l'au r'kdikat ūi l'au dus unde i-au fost porunka, ūi merg'andū la Odriiū au ūezut 30 de zile, ūi nu i-au dat nimika koie s'k se ĳmp'reune ku čineva, ūi akea mare ĳntristare k'k'l kor maz'k'li, pentru kare umbl'andū Kanike'xaelile ūi boiariī pe la unī pe la alčī f'k'k'k'duindū banī, ničī un r'k'sn'nsū nu putea s'k ia, ĳn 4ea dup'k urm'k tem'k'nduse de br'o primē'udie rea s'k nu vie kum-ka, a f'k'kut adaos de 4arachiū 240 de pungī neste 280 4e era 4ara mai nainte, numai s'k i dea domnia, ūi binele kasiī luī, iar pre s'k'raka 4ar'k o au ĳngreuiat ku at'k'ta 4arachiū kare nu putea s'k r'k'di4e, 4i era totdeauna ĳn kasne ūi ĳn baete, ūi ĳn lak'k'k'mī pentru r'reul kare le venise.

4'ns'k dup'k 4e l'au slobozit de la Odriiū, ūi au kenit ĳn 4ar'k, ū'au skimbat firea, saū f'k'kut mai r'k'ū, mai cumlit, ĳmp'rumut'k'ī au pus pre boiari, pre m'k'k'k'stirī, birurī mari pre s'k'raka 4ar'k, k'k't n'akea putere s'k le ĳnlineask'k, 4i se v'k'ita ūi blestema. Dup'k a4easta iar lini'šte au kenit Domnuluī, f'k'k'andū ūi altū Xati'šerif Īmp'rk'k'teskū, ka s'k fie Domnū ĳn kiea4a luī, dup'k kum fusese ūi 4elalaltū kare s'au zis mai sus, ūi k'k'ī-ba anī au trekut f'k'k'k' r'rij'k, dar tot nu s'k odi'x'nea Konstantin Bod'k, k'k'z'andū pre T'šr'4ī k'k s'nt n'estatorničī, nu staū la korbele lor, 4i ūnele zik ūi altele fak. ūi k'k'z'andū ūi pe nemčī k'k s'au ĳmp'k'kat ku T'šr'4iī, de nu era ničī un ajutor, ničī un razim despre d'k'ns'ūi, au ĳn4enut a se ajunge ku Mu-kaliī, ĳn korb'k, totdeauna trime4indū oameni ku skrisori ĳndem'k'ndū ka s'k vie ku o'utī asupra T'šrcilor, ka s'k ia a4este t'k'ī, 4ara Rom'k'neasc'k ūi 4ara Moldorei, ka s'k fie suntū st'k'k'k'nirea lor, ūi s'au 4erut ūi 4risoave, f'k'k'nduse ūi pe d'k'nsul ūi pe fe4ioriī luī Knezī de Moskokia, ūi le au dat. ūi ku a4este f'k'k'k'duele se lera k'k'tre 4arul, k'k' v'indū spre p'k'rtile a4eستا il va ajuta ku 4ele 4e vor trebui o'utilor, za4erele, lefi ūi o'utī ale luī, ūi str'k'ine k'k't va putea. ūi a4a prin multe r'ur'k'4iunī ūi ĳndem'k'k'ī 4e f'k'4ea Constantin Bod'k, saū pornit 4arul ku o'utī

de aŭ venit asupra Turcilor, ūi biindŭ la Iaŭi ūn Moldova, Domnul Moldovii Dumitraŭku Bodk Kantimir s'aŭ ūnkinat Ūarului, ku toatk ŧara lui.

ŤŖciŭi ūnkŭ auzindŭ de aceasta, aŭ fŭkut rŭtire mare despre toate nŭrŭile ūi aŭ fŭkut nod neste Dunŭre, ŧi tre-
kŭndŭ ŤŖciŭi Dunŭrea ūn mare frikŭ era neŭtiindŭ slŭbi-
ciunea Moskalilor, rŭndind kŭ kor fi oŭti multe Moskiŭeŭti,
ūi ku toate rŭtirile abŭndu de cele trebuŭcioase lor.

Capichiaz = trimis al Domnului la Constantinopole.

Haraci = tribut plŭtit Porŭii de ŧŭrile romŭne.

Hatiŭerif = ordin emanat de la Poartŭ.

Zaherele = provisiuni ale armatei.

10 DIONISIE ECLISIARHUL ¹⁾

Nevoile ŧŭranilor

Iar a doilea an vodŭ Hangerliu aŭ pus pre toŭi lŭcui-
torii ŧŭrii sŭ dea dajde pe vite adicŭ vŭcŭrit, ŧi chemŭnd bo-
erii veliŭi, ŧi pe mitropolitul cu episcopiŭ eparchiei, li s'au
citit anafora domneascŭ, zicŭndu-le sŭ o iscŭleascŭ, cŭ sŭ facŭ
porunci, sŭ se scoatŭ dajde de bani pentru lefile ascherliilor
celor adunaŭi la cetatea Diului, cŭci i se cerea de la cŭpitan
paŧa, ŧi aŧa s'au gŭsit cu cale a se face.

Dar mitropolitul cu episcopiŭ ŧi cu boerii au rŭspuns :
cum cŭ aceastŭ dajde grea vŭcŭritul a pune pe ŧarŭ s'au oprit
cu mare blestem ŧi cu groaznicŭ afurisanie, cu cŭrŭi patrier-
ŧeŭti, ŧi cu chrisoave domneŭti, de mai nainte vreme, care
cŭrŭi ŧi chrisoave se gŭsesc la mitropolie, ŧi nu ūndrŭsnesc a is-
cŭli a se pune aceastŭ dajde pe ŧarŭ. Vodŭ a zis (fiind de
alŭii adŭpat) cŭ nu cu nume de vŭcŭrit sŭ sŭ dea dajdea, ci cu
nume de goŭtinŭrit. Mitropolitul ŧi boerii s'au apŭrat, ŧi ūn
ziua aceea au rŭmas lucrul jos. Hangerliu vodŭ a scris la pa-
triarchul Ťarigradului cu grabnic olac, cum cŭ i se dŭ mare

¹⁾ A. P. Ilarian, *Tesaur de monumente*.

zor de bani pentru lefile ascherliilor ce sînt adunați la cetatea Diiului de către căpitan-pașia și de către cei-l'alți pași să trimită baglosloveniē mitropolitului și boerilor prin carte, ca să priimească a iscăli de a se pune dajde pe țară după vite cu o analogie ușoară, fiind-că fără blagoslovenia prea sfinției sale se sfiesc de a iscăli și i-au scris să priimească de la cheiaoa ce o are la Țarigrad 50 de pungă de bani, plocon pentru osteneala prea sfinției sale. Patriarchul citind scrisoarea Hangerliului n'a mai socotit blestemul altor patriarhi întru nimic, nici greutatea săracilor și a văduvilor ce vor să pătimească, ci lăcomind la bani s'a bucurat și îndată a poruncit de a scris carte către mitropolitul și către episcopi și către boeri. să se iscălească la cererea lui Vodă cu blagoslovenie, fiind-că are trebuință de bani a da oștilor lefile. Vodă Hangerliu dacă i-a venit scrisoare de la patriarchul s'a bucurat, și arătînd mitropolitului, a răspuns că el nu îndrănește a iscăli, fiind legătură și blestem de mulți patriarhi iar nu de unul, iar măriea sa să facă cum îi va fi voia, și s'a dus la ale sale. Vodă a chemat pe vre-o ciți-va din boerii cei mari pre cari a dovedit că sînt mai lacomi la bani, și arătîndu-le cartea patriarchului a zis: boerii mei, priimiți a iscăli că veți fi cinstiți de către domnia mea, și să priimiți din visteria domniei mele unul cite 20 pungă de bani milă domnească. Boerii lăcomințu-se la bani, spun unii că patru boeri mari au iscălit, banul Nicolae Brincoveanu și Cornescu și alți doi. Iară Vodă s'a bucurat. (n'a socotit că după această bucurie va să-i sosească mare întristare și curmarea vieții, precum obicinuește lumea aceasta de lucrează cu cei ce fac voia lumii deșartă și amăgitoare). Decî ne mai îndemnînd și pe alți boeri să se iscălească, ci îndată a poruncit de s'au făcut porunci pe la toți ispravnicii județelor țării, să rînduiască slujbași în plășile județelor să scrie toate vitele oamenilor de prin toate satele să nu rămîie nici una nescrisă; nu mai viței să nu-i scrie, și de grab să trimită cataștele la domnie, rînduind mumbașiri năprasnici asupra-le, o! vai de țară.

Decî fiind într'acel an iarnă grea, și zăpadă mare de 5 palme mare, începînd a ninge de la Dekemvrie 5, care țin minte că abia s'a luat pînă la blagoveștenii, și scriindu se vitele pe la Ghenar n'a putut bieții creștinii să scape nici un cap de vită cit de mic, de mărirea zăpezii, ci vitele se afla ale fiește-căruia în bătătura casii naintea ușii. Scrisa și vi-

tele mănăstirilor și ale boerilor, cu cuvînt să dea și boerii văcărit, dar de la ei nu s'a cerut nimic, iară mănăstirile au plătit. Și fără zăbavă isprăvind scrisul vitelor a trimis catastișele la vistierie, și vel-vistierul a arătat lui Vodă; și văzînd Vodă suma vitelor miî peste miî s'a bucurat, nesățiosul; și tot nu-și aducea aminte de blestemele și lăcrămile ticăloșilor de săraci, că va să vie pe capul lui; și îndată a rînduit tacsindarii, și au trimis porunci strajnice la ispravnicî, să rînduiască slujbași, cît mai îngrab să strîngă de la oameni banii văcăritului, de cap de vită doi zloți dincoace de Olt într'aceste cinci județe, iar dincolo de Olt cîte doi lei de vită, și rînduind de la domnie mumbașiri peste slujbași, Turci, Arnăuți, și pe alți ciocoî, și măcar de era slujbașii și mumbașirii și creștini, era mai răi de cît Turcii, și ca să nu scape cine-va cu cîte vre-o vită au adus tacsindarii țedule adică răvașe pecetluite cu roșiu, pecetea gospodu, după catastișe fiește-care om cu numele lui și cu cîte vite are, și plătind îi dă pecetluit, și catastișele unele era la vist., alte asemenea la ispravnicî și altele asemenea la slujbași. Decî presfirindu-se slujbașii cu bucurie și cu mumbașiri prin plășile județelor, și mergînd prin sate ca niște lupi flămînzî și ca niște holtei de cinî leșinați, să fi văzut cine-va nemilostivirea lor, și ce făcea cu creștinii. că-î apuca de a împlini banii. și dînd zor cum ai zice în zece cinci-spre-zece zile să se istovească dajdea văcăritului, oamenii nu prea avea bani fiind în mijlocul ernii, tirgurile iarna nu era să vînză oamenii vite, vremea de coasă și de sapă nu era să lucreze să ciștișe bani să se plătească, bucate încă nu prea era să vindă; ci numai o seamă de oameni care mai avea putere să plătia. Iar slujbașii închidea oameni și muieri prin coșare, și îi ineca cu fumuri de gunoiu și cu ardeiî îi afuma și-î ținea închiși ziua și noaptea flămînzî să dea bani, pe alții îi lega cu mîinile îndărăt și cu spatele de garduri, și-î bătea cu bicele, pre alții legați-î băga cu picioarele goale în zăpada geroasă, așa chinuia pe creștini. O amar de bieții creștini că plîngea și se văeta, și săracele văduve țipa de ger, dar nu era milostivire la barbarii de slujbași, că avea urechile astupate ca aspidole, și ca vrăjmașii ucidea oamenii. Incă preste Olt au și omorît mumbașirii Turci pre mulți, din care pre unul rudele lui laŭ dus la București și laŭ băgat cu carul în curtea domnească să-l arate lui Vodă, și înștiințîndu-se Vodă, a zis, să dea bani că nu-î va omorî niminea. Iar nu i s'a făcut milă să poruncească slujbașilor să mai slă-

bească pre creștinii, ci zicea să dea bani că nu-i va omori nimine. O vai de sufletu lui nesățiosului domn, și nu știa că peste puțină vreme nu va fi milă nici lui Dumnezeu nici norodului de el ticălosul și vom spune și sfârșitul nesățiosului domn, că după ce au început a duce la visteria lui bani cu carele mulțime multă, el se bucura. Iar boerii unii și gelepii cumpăra vite de pe la oameni pe fie-ce, de făcea cirezii să ciștiște bani sîngeratîi, și lua boi cîte 10 sau 12 lei bou ales mare, vacile cîte 4, 5 lei alese, iar mări de jos vite cîte 2 lei sau 3, încă și cîte 2 zloți junici, că oamenii nu avea cui să le vînză iarna, precum am zis, ci le da de mare nevoie că-i muncea tiranii.

Așa dar de la Decemvr. pînă la Fevruarie 15, cu iușime și munci grele mări istovise dajdea văcăritului slujbașii cu mumbașirii, și trimitea banii la visterie necurmat ziua și noaptea de prin toate județele, că venea de la domnie cu porunci, mumbașiri preste mumbașiri, și slujbașii se silia ca să iasă bani să ciștiște și ei, să mănince carne de creștin, și măcar că a fost porunca lui Vodă să se ia văcărit și de boerii, mări și mici, și de la slujbașii, dar n'a luat de la ei, ci numai de la lăcuitorii țării și de la minăstirii, precum am spus înainte, că porunca a fost fățarnică, că necum să ia de la boerii văcărit, ci încă le-a și dat bani din dajdea văcăritului, că nu cum-va să se unească boerii și să dea arzoval la împăratul pentru el, și fiește-căruia boerilor celor mări cei din București și celor din Craiova le-au trimis, căruia cîte o pungă de bani, altuia două, și la unii încă mări mult, precum am și văzut cu ochii, cu cuvînt că li se dă milă domnească. O Doamne, multă este răbdarea ta și îndelung, nu răsplătești în grab această nedreptate, că domnul cel nedrept ia de la săracii bani chinuindu-i și omorîndu-i și dăruiește pre cei bogații și îndestulații; zice scriptura că Dumnezeu este milostiv, și adevărat că este, dar este și drept judecător și răsplătitor binelui și răului.

11. BIV. VEL STOLNICUL DUMITRACHE ¹⁾

Precuvintare ²⁾

Din vedere cu ochii și a face minunat lucru este; iar nevăzînd și din firească epimelié a întocmi, de minune și de a se povesti lucrul este. Dar cu și mai virtos este a sofisi cinevași nu numai cele ce ar înțelege și ar vedea, ci și din mintea sa a potrivi toate cele ce de toată mintea nu s'ar putea tăgădui; la care și eă nu cel ce mî-ar zice cinevaș cum că mă potrivesc înțeleptului istornic (care mî-o dorește inima și nu pociu) ci cel ce din de tot puțină minte a mea luminindu-se simțirea din alcătuirile cuvintelor acestei vrednice de laudă și netăgăduită la unele istorie ce este făcută dintrunceput și scrisă cu însuși mina dumisale biv. vel stolnic Dumitrache. Cum zic, nu din vedere, ci întocmai după coprinsul mai sus arătatului proimion m'am îndemnat și din cuvînt în cuvînt am trecut-o într'această carte cu mîna mea ca orî-cine ar citi să nu se minuneze că am scris o saă numai să-și treacă vremea cu citanie; ci de va fi minte întreagă să cunoască și să înțeleagă deșteptul cuget al dumisale și perierghia ce are la orî-ce.

De Nicolae Pitișteanu fiul răposatului biv ftori comis
Manul Pitișteanul 1782 August 22.

12. PITARUL HRISTACHE ³⁾

Potretul lui Turnavitu

Avea în cap o căciulă
Tuguîată ca o sulă
Și o ghebă în spinare
De nu făcea cincî parale,

1) Cronica e publicată de d. V. A. Urechia.

2) Precuvintarea s'a păstrat numai fragmentar.

3) De pe edițiunea din «Biblioteca pentru Toți».

De aba roșie ruptă,
Cu ață albă cusută,
Cu poturi, cu imineî,
Se deprinsese cu ei.
Iar să-l fi văzut călare
Chiar vătaf de haïmanale,
Cu-o grămadă de voinicî
Tot arnăuți, socaricî.
Avindu-î pe lingă dînsul
De nu puteai să-ți ții rîsul
Și da prin tîrg cîte-o raită
Ca să-l vază lumea toată
La ce treaptă a ajuns
Și cit s'a 'nălțat de sus.
Aferim Dumitrăchiță,
De-ar mai fi vre-o razmiriță
Și un Mavrogheni domn
Știu că tu te-ai face om!
Acum ia-ți nădejdea, frate,
Că aia nu se mai poate.
Ce gîndeai? că a ta domnie
Pînă 'n sfîrșit o să ție?
De umblai așa pe sus
Cît fu Mavrogheni dus?
Nu socoteai că e vînt
Asta ce umblai făcînd,
Care suflînd te 'ngrozește,
Apoi iar se potolește?
Nu știai că lumea este
O roată ce se 'nvîrtește;
Care altă treabă n'are
De cît să sue, pogoare?
Cu toate aceste dar
Să zicem că e un dar
Și un noroc negîndit
De la Dumnezeu venit;
Că toate la om cînd vine
Orî rele vor fi orî bune
Sînt tot după norocire,
Iar nu născute din fire.

13. ENACHE VĂCĂRESCU ¹⁾

Din prefața gramaticii

Прѣ чинстѣтѣлѣи, Сфинцѣтѣлѣи, юбитѣрюлѣи дѣ
Дѣмнезѣс епископ асфинтеи епископѣи Рѣмникѣлѣи ши Кра-
швени Сѣахх Нѣслѣи Северѣи, Кур Филарет.

Ши лачѣне ѡлтѣ съ квѣине асѣ арѣтарѣ мѣцешѣ-
гѣл квѣнтѣлѣи? дѣ кѣт ла рндрептѣтѣрѣл дѣ квѣнтѣл
адѣвѣрѣлѣи ши ла чѣ ѡлт съ поате черкѣ металѣл асѣ-
рѣлѣи ши арѣнтѣлѣи дѣ кѣт ла патра чѣ черкѣтѣорѣ.....

Дѣр кѣндѣ ши грамѣтика ачѣста сѣл маи вѣне съ
зѣкѣ Обсервѣцѣи асѣпра Идѣтѣзмѣи лѣмвѣи ноастрѣ рн
старѣ чѣ съ ѡфлѣ акѣм дѣпѣ Регѣлѣилѣ грамѣтичѣщи нѣ
ѡсте дѣ ѡлтѣ лѣмвѣ; чѣ фѣцеш кѣре нѣ аѣ кѣте пѣ-
цѣне грамѣтѣчи, чѣ ѡсте дѣ лѣмвѣ рѣмжнѣкѣкѣ чѣ нѣ
ѡре л старѣ ѣи ничѣ ѣна пѣнѣ акѣм, лѣмвѣ пѣтрѣиѣ
ноастрѣ прин кѣре квѣнтѣлѣм, лѣмвѣ кѣ кѣре не рѣкинѣлѣм
мѣрѣлѣи Дѣмнезѣс прослѣвѣндѣл рѣтрѣ рѣкинѣчѣиѣнѣ Трѣи-
цѣи чѣи дѣ ѡ фѣицѣлѣ, лѣмвѣ кѣ кѣре квѣнтѣндѣ пѣ-
трѣчѣем вѣцѣдѣрѣ ачѣстѣ времѣлѣникѣ ши нѣдѣждѣндѣ
дѣвѣндѣрѣ ачѣи статѣрѣничѣ не стрѣдѣим а ѡ кѣщѣга.....

ГРАМѢТИКѢ РѢМЖНѢКѢ
КАРТЕ Д ЖНТЖЮ

Граммѣтика ѡсте мѣцешѣгѣл квѣнтѣлѣи кѣре арѣтѣ кон-
стрѣкѣлѣ сѣл сѣндажѣс, адѣкѣ алѣкѣтѣдѣрѣл пѣрѣцилѣр кѣ-
вѣнтѣлѣи ши ѣрѣогрѣфѣи, кѣ кѣре съ поатѣ нецѣине а
скрѣере вѣне ши мѣцешѣцѣе.

Слѣва ѡсте ѡ пѣрте мѣкѣ а глѣсѣлѣи ши нѣ съ

¹⁾ De pe exemplarul aflat la Academie.

Ѣпърте шї лл нон сѣнтѣ словѣ трензечи шї трїи а, в, в, г, д, е, ж, з, і, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ѡ, ф, х, љ, ж, ѡ, ц, ч, ш, щ, љ, џ, џ, џ, џ.

Джнтрачѣстѣк сѣнт гласниче нодѡ. а, е, і, и, о, љ, ж, ѡ, џ. шї негласниче Додѡзечи ши патрѣ: в, в,... etc.

14. ENACHE VĂCĂRESCU¹⁾

Din Istoria împăraților otomani

Intr'această vreme se afla domn Țării-Românești tot înțeleptul Alexandru Ipsilant, care aș domnit 7 ani în Țara românească. Cu trei ani înaintea maziliei, mă făcuse pe mine spătar al țării. La văleatul 1781, August, făcuse după mine spătar pe Georgie Mavrocordatul, și logodise pe fiu-său cel mai mare beizadea Constandin. Nu știu însă din ce pricină s'au întâmplat, că luminații fi ai acestui bun otcîrmuitor amîndoi, la Dichemvrie a acestui văleat, să fugă, nu numai din curtea părintească, ci și din Țara românească, și să treacă în Ardeal. Eu știind libovul părintesc al domnului ce avea asupra fiilor, și mijlocul cu care-î creștea, și silința ce făcea pentru ca să-î strălucească în lume cu procopseală de multe științe mai virtuos văzînd și multa credință cu care se purta domnul Ipsilante către prea puternica împărăție, căci am cunoscut în faptă, atît în vremile visteriei cît și în vremea spătăriei, ce m'am aflat slujind într'această domnie a înălțimei sale, nu am putut să dau la alta fuga acestor două îndestulate odrasle, de cît că, deosebî de dascălîi elinești, deosebî de hogii turcești, avea și dascălîi evropei, și de limba franțiozească și de limba talinească, oameni vrednici de laudă, și împodobîți cu multe științe, și poate din istoriile geograficești luînd sevda ca să vază și țările Evropei în simțire, și mijlocul cu care se otîrmuesc, și nefînd cu putință ca să meargă, sau cu voie împărătească sau cu voia părintească, aș cugetat,

¹⁾ Tesaur de Monumente istorice, sub redacția lui A. P. Ilarian.

siliți fiind de rîvna vederii, și de căldura vîrstii, să meargă cu acest mijloc. S'au făcut nevăzuți într'o noapte din palaturile domnești, și cea mai mare mirare au fost cum au putut trece în a doua noapte călări, și cu două slugi, oameni de fel brașoveni, potecile plaiului Prahovei, care cu greu le putea trece și zioa ceî ce se călătoria în toată vremea pe dinsele. Rămaseră părinții acufundați într'o nepovestită și jale și temere; și jale, căci pierduse doi fii, ce putea fi pierduți amîndoi și trupește și sufletește de a pururea; și temere, căci se afla domn, și domn al împărăției otomănești și cu toate că prea înaltul vezir ce era Izet-pașa în al doilea rînd, care în rîndul d'întîiîu acesta era ce dedese domnia mai sus arătaturii domn, și măcar că mai sus zisul vizir n'au lăsat mijloc de mîngîiere și de cinste ce nu au făcut domnului Ipsilante, dar vrăjmașii se înarmaseră, căci găsiseră îndemînare de vreme de a pîri. Prietenii se trăsaseră, căci pierduseră îndemînarea de vreme de a mai ajutama. Serhaturile după marginea Dunărei însălbătăcite pentru nizamul Țării romînești, ce-l păzea mai sus zisul domn cu multă strășnicie, striga într'o împrilegire de vreme ca aceasta: Acești ce fug, nu sunt încăi slugi, ci sînt însuși fii ai domnului, locul de la care fug este prea înaltul devlet otomănesc, fericirea care părăsesc este îndestularea Țării romînești, locul la care nemeresc este devletul chesari-cesc, unde cît bișug? și cîtă abondanță? și cîtă materie? de a gîndi și a cugeta verî-cine va vrea. Înțeleptul domn după scrisorile, după sfaturile, după blestemele în cea după urmă cu care prin mulți trimiși făcu fiilor săi, pentru a se întoarce, și fuseră în zadar; dar întii alergă la prea înalta Poartă și făcu prostire domniei rugîndu se să-l mazilească, și arătînd că nu mai este destoinic de a oblădui, măcar că se mai prostise mai înainte și nu priimise Poarta, despre altă parte mișcase toate lucrările prin mijlocirea solilor de la Țarigrad. În acea după urmă hotărî să trimiță și soli la Beciu pentru aceasta, și acel hotărît de a merge sol fuseiîu eî. Eî și cu toate că cu un an și trei luni mai înainte pierdusem soția cea d'întiiîu, fica lui Iacovache, rămîindu-mi trei copii fără de oblăduire de mumă, pierdusem și pe muma mea într'această vreme, și-mi rămaseră fiii și mai fără de oblăduire, gazretul însă ce am către credința prea înaltului devlet, despre o parte, căci socotiam întoarcerea acestor două lumnate odrasle, a fi o slujbă întocmai către împărăție, despre altă parte, datorita ce aveam către domnul Ipsilante, pentru dragostea în-

tru care mă avea, mă făcură ca să las și casa și copiii fără de oblăduitor și pe însuși soția mea de al doilea, Elena Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea.

S T I H

O picătură de noroc, nu un borcan de minte,
Un om zicea, voiesc să aib, și-nu știu cu ce minte ;
Pe semne el proorocia, ce va să fie 'n vreme.
Dar înțeleptul Mustafa zicea și 'n astă vreme,
De minte o stropitură voiū, de cît de norocire
O adîncime a dobîndi, fiū cu nenorocire.

15. ENACHE VĂCĂRESCU

МОДЕЛ ДЪ ПОЕЗИЕ

„Че ли сѣм зичи дѣ мѣндриѣ,
Ес нашѣи маи вртѣ сѣ фѣиѣ
„Кѣчи сѣн потривещѣ фѣриѣ,
Ши леѣи, ши оменириѣ.
„Омѣ ла омѣ сѣ сѣ дрѣте,
Кѣкѣм нѣиѣ ка ѣн фѣратѣ
„Тотѣ кѣ рѣ дѣ всибирѣ
Фѣчѣ пѣ ла тоѣи привирѣ.
„Кѣ тѣрбарѣ ка шѣвитѣ,
Ши натѣра не дрѣтѣ:
„Анѣ'ѣ чин ва вртѣ сѣ'ѣ анѣѣ,
Иѣр кѣ минѣ трѣкѣѣ нанѣѣ.

16. D. CANTEMIR¹⁾

Din „Divanul lumii“.

§. 116. Карта рѣка. гл. д, в.

Целепѣл. Брѣраш ши аш пофти ка съ те цѣс
(пре кѣмь мисъ паре) ѡ лѣме фалникъ, амъцитоаре, ши
трекѣтоаре. чине тѣс фѣкѣт. ши че еци. де кѣнд еци.
ши де кѣндъ еци кѣм те цѣи.

Дѣма. ѣс синть фѣпта ши плѣзмѣира а вѣчни-
кѣлѣи рѣрат. ши сѣнтъ грѣдинъ плинъ де поми. сѣс
поми плини де роадъ. ши маи адеврѣрат, вистѣрю плин
де тот винеле. ши сѣнтъ рѣсѣ. де ани, де кѣндъ рѣра-
честа кип фѣрѣмѣс дѣнѣл маѣ меѣрѣшѣгѣит, ши мѣ цѣю
кѣ ѡаменѣи, ши ѡаменѣи кѣ мине.

§. 117. Дѣма трекѣтоаре. гл. г.

Целепѣл. Адеврѣрат, преѣм плѣзмѣира лѣи
дѣнѣл съ фѣи цѣс ши крѣз, ашиѣдерѣ грѣдинъ плинъ
де флори. нѣмаи еѣ пре кѣтъ причеп, флориле тале гѣрѣ
кѣрѣндъ вѣрѣзитоаре, кѣзѣтоаре, ши р немикъ рѣорѣ-
тоаре, ши помѣи, ши пѣамеле помилѣр тѣи мѣ тем съ
нѣ ка пѣмѣл чел че дѣмнѣзѣл аѣ порѣнчит лѣи аѣам
а нѣ мѣнка съ фѣе. ши порѣнка дѣмнѣзѣлѣи, ши а
зидиторѣлѣи сѣс кѣлѣкѣндъ, аѣ мѣнкат, ши кѣ моарте
аѣ мѣрит. Ирѣ авѣциле вистѣрѣлѣи тѣс нестѣтѣтоаре.
Петрѣчѣрѣ та кѣ ѡаменѣи, ши ѡаменѣи кѣ тине, дешѣр-
таре ши амѣцѣлѣл ѣсте. гѣрѣ пѣнтрѣс а анилѣр веѣиме
кѣтѣ аи, мѣлатъ мѣ мир; атѣта кѣт ѣци де амѣци-
тваре, минчиноасѣ, ши шѣгѣбацѣ, кѣм те дѣнѣл рѣдѣ

1) Lambrior, Carte de citire.

ши нѣ те кѣ оуи ча (с) маи .лндинте прѣпздѣще, че кѣ ачнста, пре а са прѣк богатѣ милѣ, ши .лделѣнгѣ рѣв-даре свнтаще.

§. 118. Кѣ а лоумии фрѣмсѣце нѣу те амѣци. гл. д, б̄.

Лѣма. ☉ неѣнѣле ши дешертѣле де минте. кѣмкѣ амѣцитоаре, ши минчиноасѣ съ фѣс зичи. нѣ кадци съ вези ши съ кѣноци фрѣмсѣцеле мѣле; нѣ прѣвещи подоѣба ма; нѣ оглиндещѣ бѣнѣриле мале, нѣ ли аминте десфѣтѣриле ши дезмѣрдѣриле мѣле.

Лѣцелептѣл. Бѣз фрѣмсѣцеле ши подоѣба та ка нарѣа ши ка флѣвараѣ ерѣи. бѣнѣриле тале .л мѣнѣле тѣлѣхари-лѣр, ши .л динтеле молѣилѣр. десфѣтѣриле тале пѣлѣбере ши фѣм, кареле кѣ маре грѣсима .л лер съ .лналѣцѣ. ши .лдатѣ рѣшкирѣндѣсѣ, ка кѣндѣ нар ѣи фѣстѣ съ фѣакѣ.

17. D. CANTEMIR

Istoria ieroglifică ¹⁾

Partea I.

Май денainte де сѣт темелиле Vавилонулѣ а се зиди ши Semiramis ѣнтр'инсул раилу спѣнзурат (cele din ѣapte ale lumѣi minunѣ unul este) а сѣди ши Eufратул ѣнтре ale Asiѣi аѣе vestitul prin улиѣе-ѣ а-ѣ porni : ѣнтре crierѣi Leuluѣ ши тѣмплеле Vulturuluѣ vivor де chitealѣ ши holburѣ де socoteale ca aceasta се scorni. Leul dar пре пѣмѣнт (carile май tare ши май врѣж-маѣ де сѣт toate jigѣнииле сѣте пре фаѣа пѣмѣнтулѣ се аѣлѣ а fi tuturor ѣтиут este) ши Vulturul din vѣздух (carile precum tu-

¹⁾ De пе еѣиѣиunea Academiei. Academia ѣнсѣ а тѣпѣрит manuscrisul луѣ Cantemir cu ortografie еѣ cea veche. Асѣ не-ам servit де ortografia обѣцнѣнѣтѣ ѣн cartea noastrѣ.

tutor zburătoarelor împărat este cineși poate prepune?) în sine și cu sine socotindu-se și pre amărutul în samă luându-se, după a firii sale simțire așa se cunoscură precum mai tari, mai iuți și mai putincioasă de cât dinșii alte a fi nu se poate, însă singurî cu a sa numai știință și simțire neîndestulându-se cu a tuturor a altor ale lumii jigâniî și paseri a lor socoteală să adeverească și să întărească vrură; că precum într'acesta chip să fie cătră toate dovedind și din gura tuturor mărturisire luind și împărăția ce-și alesese și socoteala ce în gânduri își pusese în veci nemutată și neschimbată să rămie. Decî denaintea Leului mai aproape acele jiganiî sta carele său în colți să în unghi să în într'alta a trupului parte arme de moarte purtătoare poartă precum este Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, Mița sălbatecă și altele ca aceștia carele de vărsarea singelui nevinovat se bucură și viața hireșă în moartea străină le stăruiaște. Iară înaintea Vulturului mai aproape sta paserile carile său în clonț să în unghii lance otrăvite aducătoare de rane netămăduite aș precum este Șoimul, Uleul, Coruiul și alte asemenea lor carele într'o zi sînge de nu vor [văr]sa și moartea nevinovatului de nu vor gusta adouazi perirea sa fără greș o știu...

18. DUMITRU CANTEMIR

Din „*Descriptio Moldaviae*“¹⁾

Maî înainte de conciliul Florentinu, Moldoveniî aș scris cu literile latine, ca toate popoarele a căror limbă se derivă din limba vechiă romană. După ce însă Mitropolitul Moldovei, precum am zis maî sus, a mers la acel conciliu și acolo s'a dat în partea Latinilor, succesorul său Theoctistu, diaconul lui Marcu Efesanul, bulgar de origine, ca să stîrpească tot aluatul Latinilor din biserica moldoveană, și să ridice toată ocasiunea de a putea ceti oameniî tineri sofismele Latinilor, a îndemnat pe Domnul Alexandru cel bun, ca să exileze din țară nu numai pe oameniî heterodoxi, ci se scoată și literile latine din toate scrierile și cărțile, și să introducă în locul lor pe cele slavone; și prin acest zel prea mare și fără de timp,

¹⁾ De pe traducerea Academiei.

el s'a făcut primul urzitoriu al barbariei în care geme astăzi Moldavia.

Cum însă literile slavone nu erau de ajuns pentru a exprima pronunțatiunea tuturor cuvintelor ce a primit limba moldavă parte din limba latină, parte din dialectele popoarelor vecine, a trebuit a se inventa încă și alte litere nouă; urmarea fu că s'a adoptat în limba moldavică atât de multe litere, precum o altă limbă din Europa nu le mai are.

Căci după modul scrierei de astăzi, limba moldavă numără patruzeci și șapte de litere, computându-se și unele semne prosodice și ortografice. Literile cele mari la Moldoveni sunt aceleași ce le au Grecii și Slavonii în alfabetul lor. Dar unele ca și altele se întrebuițează în tocma. Anume, cele ce le-am arătat mai sus le întrebuițează Moldovenii în epistole și în însemnări private, iar în cărțile cele bisericesti, în scrisorile Domnilor, în cataloagele tesaurului public, și în alte scrisori ale curței, s'a întrebuițat acum de două secole întregi numai limba slavonă. De aci, nici fiii boiarilor nu învățau altă limbă de cît cea slavonă, în care după ce se deprin, deau a ceti, fiind-că încă nu aveau de unde învăța alte științetrebuiău să învețe de rost Orologiul bisericeii orientale, Octicul și Psaltirea. După aceea li se explica Evangeliul, Faptele Apostolilor, Pentateuchul sau cele cinci cărți ale lui Moise, și cele-l'alte cărți din Testamentul vechiu, dar aceste foarte rar; totul era numai ca să priceapă ceva din biblie. Tot acestea le învățau și ficele boiarilor, cu scop cel puțin a se deprinde a ceti și a scrie cu atât mai mult în limba maternă. Și rar era cine-va, care să învețe gramatica limbei slavone, pentru că rar era vre o gramatică care să tracteze acea limbă. Erea una a lui Maximu Creteanul, pe care Rutenii îl țin astăzi de sfint, însă și aceasta numai o singură dată s'a tipărit la Moscua.

Dar în secolul trecut, sub domnia lui Vasile Albanul, întorcându-se beserica Moldaviei sub scaunul ecumenic al Constantinoplei, au început a se redeștepta spiritele, și a veni iarăși la lumină dintru întunericul cel adînc al barbariei, care se lățise asupra țării. Prin îngrijirea acestui Domn s'a fundat mai întîi în Iași o școală grecească; a și luat măsuri ca în toate mînăstirele cele mari să se primească monachii greci, cari să învețe pe fiii boiarilor limba și știința greacă; tot el a dispus ca în biserica catedrală într'un chor (strana) să se cînte grecește; aceasta în onoarea bisericeii patriarchali;

și serviciul sfintei liturghii să se facă jumătate în limba greacă, iară jumătate în limba slavonă, cea ce se observă și astăzi. Tot acest Domn a fundat o tipografie grecească și moldovenească, și a ordinar de s'a tipărit cărți bisericești și cărți de legi; prin aceasta a făcut, de în biserică au început a ceti în limba maternă mai întâi Evangeliul și Faptele Apostolilor, și în urmă toată leturgia. Cu vre-o cîteva decenii în urmă, Șerban Cantacuzen, Domnul Țării romînești, a fundat și el în Țara sa școale și tipografii grecești și romînești. Către finitul secolului trecut, au început unii din Moldoveni a învăța limba și științele latinești. Primul care a dat acest frumos exemplu, a fost Miron Logofătul, cel mai acurat istoric al Moldovenilor; el mai întâi și-a trimis fiii în Polonia ca să învețe limba latină și artele liberali. Apoi dupe acea și Duca, Domnul Moldaviei (care în urmă fiind la Moscua, a luat numele Comnenu, și mai în urmă s'a făcut Metropolit la Drista), și pe ieromonachul Cigala, și i-au pus să instrueze pe fiii săi. După aceia și părintele meu Constantin Cantemir au adus în Moldavia pe un ieromonach foarte erudit cu numele Eremia Cacavela, de origine Candian, și l-au însărcinat cu instrucțiunea fiilor săi și a altor boiari. De la acest timp înainte au început mai mulți din Moldoveni a învăța literile și științele grecești, latinești și italienești.

19. SAMUEL MICU¹⁾

Inceputul unirii

Acum se începe o nouă și însemnată perioadă în Ardeal și în privința așezămîntului țării noastre și în privința religiei catolicești. Din ceasul ce se supuse Ardealul lui Leopold I și religia catolică începu a se mai întrema, cea de căpetenie năzuire a lui Leopold a fost a întări legea catolică, în care propus cu descoperirile tesaurariului catolic de atunci a grafului Stefan Apor mult se folosea.

După Varlaam, în mijlocul goanelor au urmat, în scau-

¹⁾ De pe Acte și fragmente publicate de T. Cipariu.

nul mitropolicesc Teofil. Acuma aceea era cea mai mare întrebare : cum să se întărească legea catolică în Ardeal? Că se zicea cum că deregătoriele aceia oameni se cuvine să le poarte cari se țin de religiile cele lățite în țară.

Religia catolică puțină următorii avea, așa dar catolicii n'ar fi putut merge pre nemica. Intru aceea fură așternute împăratului greutățile Romînilor și ale religiei romînești din Ardeal și împăratul vrînd a-i mai ușura slobozi prin țară o scrisoare : cum că Romîni de se vor uni cu vre-o lege din ale patru primite în țară, care era legea catolică, calvină, luterană, unitară, să aibă acelea scutiri care aū credincioșii legii cu cari se vor uni.

Teofil prinzînd de veste lucrului acestuia, din îndemnarea fratelui Iesuit Barani parohului latinesc din Belgrad, adunînd în luna lui Februarie și în Martie în anul 1697 săbor mare la Bălgrad la mitropolie, se învoi spre primirea unirei și în numele său și al tot clerului dădu această declarație :

«Noi Teofil, cu mila lui Dumnezeu episcopul bisericii romînești din Ardeal și din părțile țării ungurești lui împreunate și tot clerul aceeași beserică, lăsăm pomenire prin scrisoarea această tuturor căroră se cuvine : cum că în trecuta lună a lui Februarie cînd am avut săbor mare la Belgrad, cu o inimă am așezat că să ne întoarcem în sînul sfîntei maicei besereci romano-catolicești și iarăși să ne unim cu ea, toate acele primindu-le, mărturisindu-le și crezîndu-le care ea le primește, le mărturisește și le crede. Și mai întîi mărturisim acele patru puncturi în care pînă acum ne-am împerechiat :

a) «Cunoaștem că papa de la Roma este cap văzut a toată besereca lui Hs. carea preste toată lumea e lățită ;

b) «Mărturisim cum că afară de ceriū, scaunul celor fericiti, și afară de iad, temnița celor osîndiți, al treilea loc este în care sufletele cele ce încă nu sunt curățite, se țin și se curățesc ;

c) «Cum că pînea-azimă este destulă materie a cinei domnului și a jertfei liturghiei nu ne îndoim ;

d) «Credem cum că duhul sfînt, a treia față în treime, de la tatăl și de la fiul purcede. Și primim, mărturisim și credem toate cele alalte care sfînta maică beserică romano-catolică primește, mărturisește și crede.»

După această mărturisire trei aū cerut de la înălțatul împărat :

a) «Ca pre preoții și pre călugării de legea grecească

să-î facă părtași acelorași privilegii și sentințe care le au nu numai preoții romano-catolici ci și Arianii, Luteranii și Calvinii;

b) «Că în fiește-ce sat, în care este preot, să aibă biserica casă preotească ca se nu mai caute preotului în casă străină sau în loc străin a locui;

c) «Ca toată cîrma și rînduiala preoților să fie la episcop și neci de cum la mirenî, cum au fost pînă acum.»

După acestea așa s'au iscălit:

«Noi, adecă ceî mai nainte numiți, Teofil și clerul tot de la prea înălțatul împărat aceste acum foarte cu smerenie ie cerem și la cele mai sus pomenite puncturi ne îndatorăm înaintea cînstitului părinte Barani plebanul beserecii romane-catolicești a Belgradului, întru a căruia lucru, credința și tărie cu mîna noastră ne-am iscălit și cu pecetea cea episcopască și cu a săborului am întărit. Dat în Belgrad 1697 zile 21 Martie.»

În forma aceasta făcu paterul Barani mărturisirea unirei cu besereca Romei în limba lătimească, care limbă Teofil nu o înțelegea, în care nu se știe din ce pricină n'au dat Barani episcopului titlă de Mitropolit și de Archiepiscop.

După ce acea scrisoare se iscăli cu numele episcopului și a tot clerului, se trămise la împăratul Leopold.

Acest împărat în 14 Aprilie la anul 1698 au dat o scrisoare cum că preoții romînești aceleași privilegii vor avea care are religia cu care se vor uni, iar de nu se vor uni neci cu una, vor rămînea cum au fost pînă aci.

Înainte de a se întări de împăratul acea mărturisire, Teofil în luna lui Iulie au murit; din această cauză unii nu-l pun în numărul episcopilor uniți; noi totuși carii ne-am îndătinat cugetul omului și voința cea hotărîtă, iar nu formalitățile din afară a lua în socotință, îl punem în fruntea catalogului episcopilor uniți și de la dînsul începem numărul lor în Ardeal.

20. PETRU MAIOR

Din Istoria pentru începutul Românilor ¹⁾*Intrarea Romanilor în Dakia spre a lăcui acolo*

Traian văzînd acum Dakia deșartă de locuitori și privind la bunătatea pămîntului ei, carele poate îndestula de toate pe locuitorii și agonisitorii săi întru cele ce sînt de lipsă spre desfătată chivernisirea vieții; după războiul de cinci ani cu Dakii ținut, făcu Dakia provincie, adică țara Romană, căreia să se țină de aci înainte de țara Romanilor. Pentru aceia se socoti întru acea țară depărtată să așeze locuitori Romani.

Dirept aceia trămise nenumărată mulțime de Romani, cari să umple Dakia toată, și să moștenească satele și orașele. Voi să scriu aci cuvintele lui Eutropius din Cartea VIII in treaba aceasta care ne spun și cît de mare a fost Dakia: «Deșertîndu-se, zice, Dakia de bărbați cu îndelungatul războiul a lui Dekebal; Traian spre a umplea țara, carea jur împrejur are zece sute de miluri, din toată lumea romană nenumărată mulțime de oameni, aș dus acolo, ca satele și orașele să se moștenească.»

Lipsește aci să arătăm, că atunci cînd zice Eutropius: «Deșertîndu-se Dakia de bărbați» nu se cade a înțelege că doară numai de bărbați fu deșertată Dakia prin războiul ce avu Dekebal cu Romanii, și muerile să fi rămas în Dakia, nu; ci, fiind-că bărbații stăpînesc satele, și orașele și ei agonisesc cîmpurile, și vrînd Eutropie a spune cugetul lui Traian, căci a vrut a trămite acea nenumărată mulțime de cetățeni Romani, în Dakia spre a moșteni satele și orașele, adică pentru că Dakia era lipsită de stăpînitorii și agonisitorii cari sînt bărbații, nu muerile; nu se cuvenea aci să grăiască și de mueri, adică cum că și de mueri era deșertată Dakia, ci numai de bărbați era lipsă să spună. Lîngă acestea, alte isvoade ale istoriei lui Eutropie, în loc de aceia: «Deșertîndu-se Dakia de bărbați,» aș aceste cuvinte: «lucrurile Dakiei nu cu îndelungatul războiul fusese deșertate,» carea însemnează, că Dakia au fost rămas pustie, adică deșertată și de bărbați și de mueri, și de toate.

¹⁾ De pe ediția a doua.

Cu adevărat despre aceia : oare rămas-aŭ Dakia și de mueri deșartă, aŭ numai de bărbați, singur acela se poate învoi, carele saŭ nu știe cumplitele peristasuri ale războiului, carele pe urmă îl avură Romanii asupra Dakilor, saŭ lucrurile omenești cu totul îi sunt necunoscute. Vezi mai sus § 3 și § 4. Despre aceia și Dio Cassius încă ne lasă scris grăind de Traian, cum că Dakia o făcu Traian provincie, și duse într'insa colonii.

Tocma fără crezământ lucru este toți Romanii în zilele lui Aurelian să fi eșit din Dakia preste Dunăre în Misia.

Voitorii de rău Romînilor, din cuvintele scriitorilor cele mai sus (§ 1) cetite, vreaŭ a culege, că în zilele lui Aurelian toți Romanii aŭ eșit din Dakia și Romanii cei ce sunt acum dincoace de Dunăre, nu din Romanii în zilele lui Aurelian rămași în Dakia sînt prăsiți, ci din cei ce după Aurelian întru alte veacuri tîrziu de preste Dunăre aŭ venit aici în Dakia.

Care a lor din pismă născută părere a fi răsufată întru acest chip adevărim.

Deci, dacă în zilele lui Adrian nu multă vreme după ce descălecăse Romanii în Dakia, cu neputință fu a-î mișca pe Romani, măcar că barbarii le sta în spate, din lăcașurile întru care era întemeiați în Dakia, a-î scoate de acolo și a-î așeza aiurea ; cu cit mai cu neputință era pe Romanii lăsați a-î scoate din Dakia și a-î așeza aiurea în zilele lui Aurelian ? Întru atîta mare de vreme câtă curse de la anul Domnului 105, carele e anul descălecării Romanilor în Dakia, pînă către anul 274, în carele, zic, că se întîmplă trecerea Romanilor din Dakia preste Dunăre, și așezarea lor în Misia, cit s'aŭ fost înmulțit Romanii țărani dintru acea nenumărată mulțime, carea fu trimisă de Traian în Dakia ! Că încă și cu alte colonii nouă s'aŭ fost mai adaos cele vechi, cum însemnăram mai sus cap. 2 § 7. Singură această dovadă, fără de cele ce mai jos voim a aduce, destul de limpede arată, că nu toți Romanii aŭ trecut din Dakia preste Dunăre, ca să se așeze în mijlocul Misiei.

Numele, Vlahi, adeverează că Romîniî sînt Romaniî.

Romîniî cu limba, și în cît e despre cuvinte, și în cît e despre alcătuirea limbei cea din lăuntru, se lovesc cu Romaniî și cu toți Italianiî; obiceiurile Romanilor, năravurile lor, toată firea, ca și făptura cea din afară a lor întocmai e cu a Italianilor, cît orî-care înțelept, căruia îi sînt bine cunoscuți Italianiî petrecind între Romîni, adevérit poate cunoaște, că Romîniî de un neam sînt și de un sînge cu Romaniî și cu Italianiî.

Ci, să punem, că întru atîtea veacuri cite curseră de la anul Domnului 105, de cînd aū venit strămoșii Romanilor din Italia în Dakia, pînă acum, întru atîta mulțime de osebite neamuri barbare, și între atîtea valuri de cumplite întîmplări care în lunga aceia vreme avură a suferi, atîtea ce aū căutat a se abate de la mai marii lor, cît acum în nemica, din cele ce numărăiū mai sus, nu se împărtaşesc cu Romaniî și cu Italianiî, totuși numele Vlahi, ajunge a-i adeveri pre Romîni, că sînt Romaniî. Pentru că văzurăm din sus cum că toate gințile slavonești împărăției Romanilor învecinate, de cînd le fură lor cunoscuți Romaniî, în limba sa i-aū chemat Vlassi, și așa și pînă astăzi îi cheamă, cît la toate gințile slavonești, cît sînt de multe, Vlassi însemnează Romani, Latini, Italiani. Cu acelaș nume cu carele Grecii, cu puțină schimbare îl zic, Vlahi, și de acolo acum latinește, Vlahi, gintele slavone anumesc și pe Romîni; ba și nemțimea toată, cît e de mare, mai cu acel nume, cu carele chiamă pe Italiani, și este aproape de numele Vlahi, anumesc și pre Romîni. Așa dară și Romîniî sînt Romaniî. Pentru că totdeauna unciunea numelui neamurilor adeverează unciunea sîngelui, de nu se va dovedi cu statornicire dovezile împotrivă. Ci a nu fi de un sînge Romîniî cu Romaniî și cu Italianiî, nimene pînă acum nu aū adevérit, nice nu va adeveri în veci. Așa dară Romîniî, dacă se chiamă Vlahi, sînt Romaniî.

21. PETRU MAIOR

Istoria bisericească

Cuvînt înainte

Dorul cel nestrămutat carele pururea l-am avut a cunoaște întîmplările besericeî Romînilor, din tinerețele mele m'au îndemnat a culeage orî unde aflam vre-o hîrtiuță, în carea era scrise lucruri de ale beseariceî Romînilor din Ardeal, unde locuiam, înainte de veacul meu întîmplate, și ca un lucru sfințit cu grije l-am ținut. Din pruncie am auzit bucuros pre bătrîni cînd grăia despre lucruri vechi ale besericeî, și ale Vlădicilor, în tinerețele sale văzute, sau și de la părinții lor auzite.

După aceeaa în adînc cercam să aflu de acest fealiu de bărbați vechi de zile, și însu-mi le dam ocazie (prilej) a vorbi despre lucruri de demult. Tocma și în Protopopiatul meu în sat Ibănești am avut un preot de acest feliiu, anume Ursu, carele în anul 1786, cînd s'au mutat din lumea aceasta, plinise 118 ani de vîrstă. Cu carele cu atîta mai mare plăcere aveam a cuvînta că pînă la capătul vieții sale mintea o au avut nesmintită; memoria (aducerea aminte) nescăzută, și toate simțirile întregi; numai picioarele îi cam slăbise și sprînceanile îi acoperia ochii.

Și aceeaa mărturisesc întru adevăr, că toate monuminturile le-am scris cu dreptate, și ceale întîmplate în veacul meu cu adevărăciune și desvălt le spun. Și măcar că de obște obiceiău iaste Istoricilor, a nu scrie faptele ceale scălciate ale cealor putearnici pînă sint în viață aceștea, pentru ca să nu fie surupați întru nenorocirile de putearea lor; eă totuși pentru dragostea adevărului, cu carea inimă iaste învățată inima, mai bucuros am fost să sufer primejdia, de va fi așa voea celui înalt, de cît să las sau a se înșela cei viitori în strălucirile ceale nălucite, sau a nu ști cauza (pricina) schimbărilor celor în veacul meu întîmplate: căci fiind cunoșcută cauza acelora, mai lesne apoi la vremea sa se vor putea aduce iarăși la statul lor cel dintîi ceale acum rău stră-

1) Istoria bisericeî Romînilor, Buda 1813.

mutate; și gata sînt, de voiū fi poftit spre aceea, de osebit ale adevveri.

Cartea toată o am împărțit în doao părți: în partea d'întîi ce țease istoria cuceriei saū a credinței Romînilor; întru a doao parte se grăeaște despre ierarchia lor. Si o parte apoi și alta o am împărțit în capete; și pentru mai ușoară priceapere capetele le-am resfirat în paragrafurî, precum urmează.

22. GHEORGHE ȘINCAI

Din «Cronică» ¹⁾

Anul 1504. Ștefan V, Domnul Moldovei, coroana vitejilor, în anul trecut luase Pocuția de la Poloni, ci bătrîn și bolnav fiind și apropiindu-se de moarte, iarăși o aū dat îndărăpt în anul de acum; căci scrie Kromer: «In vremea aceea Moldova s'aū prigonit și năcăjit de Poloniî noștri, așa cit Ștefan aū trebuit să și scoață oastea din țărîmile Pocuției, mai vîrtos că el avea prea mare durere de picioare; din carea mai pre urmă nu mult timp după aceea aū și murit. Fost-aū bărbat ca acela carele pentru inima cea mare, înțelepciunea militărescă, știința lucrurilor de răsboiū și faptele cele norocoase asupra Turcilor, Ungurilor, Polonilor și a Tătarilor în veci trebuie să se pomenească. Căruia i-aū urmat în domnie fiul saū Bogdan (al treilea) Luscul (adecă ponihosul, nu orbul de un ochiū); la ai noștriî destul le-aū fost că aū cîștigat înapoi Pocuția».

Așișderea scrie Mihovie.

Ioachim Kureū scrie: «In anul 1504 aū murit și Ștefan Romînul, ostașul cel vrednic de vecinică pomenire, carele cu mărimea și țărimea sufletului și cu norocul cel bun aū sprîjinit toate năvalirle Turcilor, ale Tătarilor, ale Ungurilor și ale Polonilor, pre cariî toți i-aū învins cu mari bătăi.»

Așișderea scrie Istvanfi, Brietie și Spondan, carele vaieră pre Ștefan V că n'aū fost unit cu besereca Romei.

Anul 1514. Acesta este anul cel mai nefericit pentru Romîniî cariî sînt supt sfînta coroana Ungariei, pentru că în

¹⁾ Edițiunea primă.

anul acesta aŭ căzut supt gîugul supt carele și astăzi gem mișeii.

Pricina nenorocirei aŭ fost precum scrie Calvisie : « In anul 1514 solul papei Leon X aŭ vestit în Ungaria indulghenții saŭ ertare de păcate acelora carii se vor oști împotriva Turcilor. Prin vestirea aceasta mulți s'aŭ adunat la olaltă, carii neavînd cele de lipsă spre hrana vieții și-aŭ ales șie povățuitorii pre Gheorghie Secuiul saŭ Secheli și aŭ jefuit toată Ungaria, împotrivindu-se tuturor. In patru luni aŭ omorit la șaptezeci de mii de oameni, între carii aŭ perit patru sute de nobili. Ioan Zapolia, voevodul Ardealului, pre aceștia mai pre toți i-aŭ prins și i-aŭ flămînzit trei zile, apoi i-aŭ slobozit asupra povățuitorului lor să-l sfărtice cu dinții și după ce l-aŭ sfărticat i aŭ tăiat capul.»

Analii bisericii din Brașov zic : « In anul 1514 răsmirița curuților ³⁾ din Ungaria, ce s'aŭ fost stirnit prin povățuirea lui Gheorghie Doșa Săcuiul, s'aŭ stîns prin Ioan Zapolia, voevodul Ardealului. Gheorghie Doșa s'aŭ prins lîngă Timișoara și după ce s'aŭ încununat cu coroană de fer arsă, s'aŭ sfirti-cat de ai săi.»

Ci ori-cum aŭ fost cruzimea aceasta, Romîni și Ungurii cei proști de sub sfînta coroana Ungariei o pot plînge pururea ; pentru că aceștia mai nainte era oameni slobozi, adecă se putea muta de pe un loc pe altul cînd vrea, dacă plătea domnilor, pe ale căror locuri ședea, ce li se cuvenia și-și plătea datoriile. Dară în toamna din anul acesta 1514 (cînd s'aŭ primit și tripartitul saŭ fundamentul legilor ungu-rești și ardelenești) s'aŭ făcut iobagi deplin, adecă așa s'aŭ legat locurilor pe care ședea cît dintr'insele nu s'aŭ putut după aceea mișca saŭ de s'aŭ mișcat neștine s'aŭ dus înapoi cu sila.

Totuși slujba care era datoriu să o facă domnilor pămîntești, dintru început n'aŭ fost fără de măsură grea, căci era datoriu să lucre numai o zi în săptămîină, să dea în toată luna fiește carele cîte o găină, pe an două giște, una la Rusalii alta la ziua sfîntului Martin, apoi iarăși pe an zece gazde dimpreună un porc gras, pre sama domnilor săi celor pămîntești, precum arată Decretul VII al craiului Vladislav II.

³⁾ Șincai explică această numire după Haner, zicînd că toți partizanii lui Doșa aveau cruci roșii pe haine și de la aceste cruci s'aŭ numit Curuți.

Iară după ce s'aũ milostivit a tot puternicul Dumnezeu a certa mândria sfintei bisericei Romei prin mădulările ei, adecă prin protestanți sau luterani și calvinii, cari singurii aũ deschis mințea apusenilor (aceasta zic nu că doară că însu-mi m'ași abate de la acelea care le-aũ descoperit Dumnezeu, le-aũ învățat domnul nostru Isus Hristos, le-aũ propoveduit sfinții lui Apostoli și Ucenici și sfântă biserica lui mi le dă să le cred, căci acestea toate le mărturisesc și cu ajutorul lui Dumnezeu sînt gata a le apăra și cu punerea vieței mele, — ci pentru că știu năravurile popești, ca unul carele am fost între dinșii și în cinul lor cel mai de gîos în sfințire, dar al doilea în deregătorie, ca un canonic în zecé anii, de la anul 1774 cînd pliniseam al vârstei mele 19 anii, pînă la 1784), neamul nostru cel românesc întreg, adecă nu numai proștii, ci și nobilii din Ardeal și părțile țării ungurești, pentru că n'am primit rătăcirile protestanților, precum nu primisem obiceiurile bisericei Romei mai nainte, la atîta aũ agiuns cît numai suferiți s'aũ ținut în Ardeal și părțile țării ungurești, precum arată Aprobatele Ardealului; ba proștii la atîta agiunsesse pe vremea mea de se vindea ca dobitoacele fără de loc, nu cu locul pe carele locuia împreună, — afară de slujbele care le făcea doșnilor pămîntești, începînd de luni pînă simbătă seara, preste tot anul. Dumineca, fiind-că alta nu se putea lucra, domni ceii pămîntești pe iobagii săi îi trimitea cu cărți pre la alți domni.

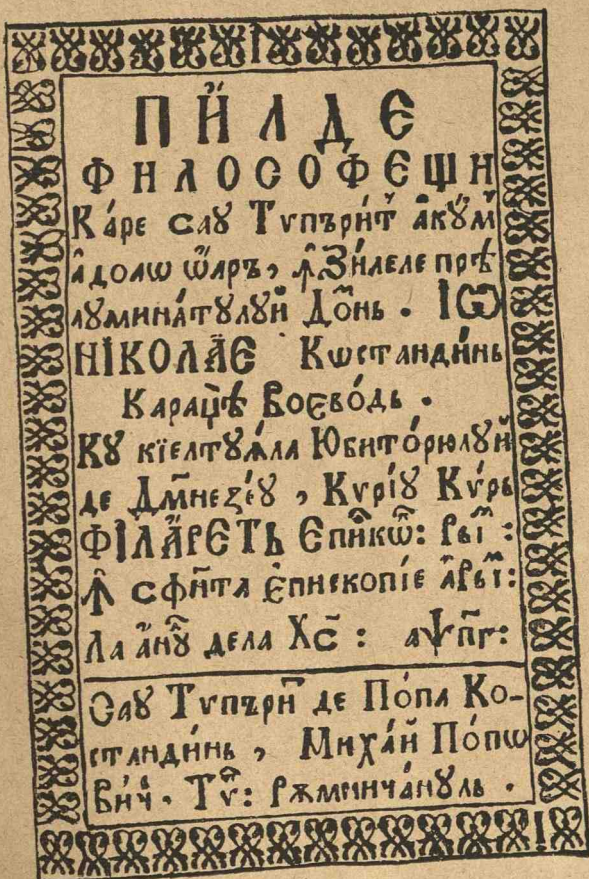
Preoții romînești trebuia să dea dajde doșnilor pe an și să le crească și hrănească cîni; pre feciorii lor îi răpia de la învățaturii și făcîndu-i curtenii, îi silia să-și mute legea și credința și altele mai multe făcea domni pămîntești cu bieții romîni, mai virtos domni aceia cari se lepădase de neamul, legea și credința Romînilor din cari era prăsiți, numai ca să-și poată tăgădui neamul și să se arate a fi de neamul unguresc.

Mulți domni de aceștia ții-ăși putea număra aci, ci îi las pentru țensura prin carea va merge hronica aceasta mai nainte de a se tipări, de se va tipări sub sfînta coroana Ungariei, precum mi-ar fi voia.

Ție, cetitoriiule bune, că ții-am arătat la anii trecuți și îți voi mai arăta și la ceii viitorii anii cari domni sînt de viță dîași (neoași) romîni, măcar că și-aũ strămutat legea și prin aceea și neamul.

Tipăritură din sec. XVIII.

Titlul la Pilde filosofești

Manuscris din sec. XVIII.

Insemnare în condica Statului în timpul lui Mavrogheni

Na: 1788: Ca pomenit mior lae d'p' h' k' z' a' m' v' a' s' k' o' l' t' r' o'
 d' o' k' n' i' o' u' a' e' d' i' p' o' m' a' r' o' r' i' k' e' v' o' o' : h' e' a' p' o' a' m' a' h'
 p' e' r' m' e' l' i' o' a' n' o' t' p' e' m' i' k' e' h' e' b' e' i' m' o' h' p' e' r' o' z' e' m' .
 p' e' n' e' r' o' n' e' s' t' i' a' h' u' o' u' a' h' u' a' r' o' . h' a' r' i' a' m' a' : 19 .
 a' i' a' i' s' t' o' s' a' . A' s' l' o' l' o' a' n' h' d' o' k' e' l' i' a' u' s' m' e' a' m' e' r' o' h'
 l' a' e' h' p' o' l' i' t' i' k' e' a' s' u' e' r' i' z' a' t' i' o' . d' e' i' n' d' i' p' o' s' t' a' l' e'
 p' e' h' e' n' s' a' i' e' l' m' h' p' e' r' m' i' t' i' h' a' r' e' l' a' g' u' i' s' m' i' o' r' i' l' a'
 e' d' i' a' h' p' e' r' o' z' e' h' p' e' r' i' n' l' a' e' h' e' h' i' m' p' e' s' l' i' m' e' s'
 k' a' r' a' i' a' t' i' u' r' e' m' i' o' r' i' l' a' e' , l' a' s' l' i' p' h' h' u' o' g' h' u' a'
 d' i' p' o' s' t' a' l' e' h' o' k' i' s' t' i' a' z' e' r' i' t' p' e' m' e' k' e' z' e' n' . h' e' i' l' a' s'
 h' u' a' n' d' e' h' e' k' e' a' s' e' a' n' i' z' e' n' l' o' t' o' f' e' z' e' n' , —

h' a' s' m' i' n' i' s' t' r' u'
 h' e' l' e' n' e'

h' e' l' e' n' e'
 h' e' l' e' n' e'

SECOLUL XIX

I. ȘCOALELE LA INCEPUTUL SECOLULUI NOSTRU ¹⁾

Pe cînd în școala de la Măgureanu vestiții eliniști Lambru, Comita, Vardalah și Neofit, emulii lui Cori, predau tinerilor greci și feciorilor noștri de boer, Memorabilele lui Socrate, Phedon și Metafisica lui Aristot; pe cînd Banul Brîncoveanu discuta cu puristul Duca în limba lui Tuchidid Apophtegmele lui Hypocrat și Ariometria lui Archimed și se munciau să isgonească din limba greacă toate cuvintele cîte nu erau curat atice, precum unii din învățații noștri caută să curețe limba romîna de tot ce nu se termină în *-ciune*, — la biserică la Udricani, la sfîntul Gheorghe și la Colțea se auzia glasul ascuțit a cîtor-va copii cari strigau în gălăgie pe

on, mislete, ucu : omu
pocoii, on, mislete, ucu : pomu.

Băeții mai înaintați la învățătură, cînd voiau să-și zică ceva care să nu fie înțeles de profani, comunicaui între dinșii ast-fel :

az, iotă, lude, az, pocoii, riță, ucu, naș, est ²⁾

și cel-lalt îi răspundea :

naș, est, buche, az, tferdu, est, pocoii, on pocoii, az ³⁾.

¹⁾ Reproducem aci cîte-va fragmente din două scrisori ale lui Ion Ghica adeseate lui Alexandri, una intitulată ; *Școala acum 50 de ani* (datată Februarie 1880) și alta : *Dascăli greci și dascăli romîni*.

²⁾ a! la prune.

³⁾ ne bate popa.

Cei de la bucoavnă rîvniaū la dînșii cum vorbiaū păsărește.

Dascălul Chiosea, bătrîn cu antereū de calemcheriū, la cap cu cauc de taclit vărgat cu ciarșaf alb, se primbla pe dinaintea băeșilor înarmat c'o vargă lungă, arzînd cînd pe unul cînd pe altul, după cum i se părea; se oprea dinaintea fie căruia, la uniī le asculta lecția, la uniī le mai adăoga cîte un *ucu scurt* pe icī pe colea, saū cîte o aruncătură două pe deasupra, ca să fie slova mai ciocoiască. Apoi să fi dus sfințul pe vre unul să nu-și știe lecția, că dacă nu-l ajungea cu nuiaua, apoi scotea imineul din picior și-l asvîrlia după dînsul cu un

«Fir'ai al dracului cu tat'to și cu mă-ta, că n'ai învățat *matima*»

Dascălul Chiosea nu era om rău, dar se necăjea, pentru că-l durea inima cînd vedea că nu se silesc copiii la învățatură. El nu era civilisat ca să nu-ī pese dacă elevii învață saū nu. Pentru el școala nu era o chiverniseală, nu se gîndia la : treci zi, treci noapte, apropie-te leafă. Nu sta cu ciasornicul deschis pe catedră ca nu cum-va minutarul să treacă peste semn.

Prin prejurul bisericii, în mahala, printre livezile de meri, de perī și de duzi, se zăriaū vre-o zece cincisprezece învelisuri cu streășină eșită ca o umbrelă, sub cari locuiaū ciți-va cavafi, croitorī, ișlicari și cojocarī; aceștia, cînd plecaū la prăvălie, își trămiteaū copiii la dascălul Chiosea, ca să nu ștregărească pe uliță și ca să învețe să cananarchisească, să ție ison cîntăreșilor din strană, să citească apostolul, să zică tătăl nostru și crezul și să meargă de-a'ndărătele cu sfeșnicul într'o mîină și cu cădelnița în cealaltă dinaintea preotului cînd eșia cu sfințele daruri. Le plătiaū ce pe apă nu curge; dascălul Stan de exemplu, cel mai bine plătit din toți, avea cîte douăzeci de parale de copil pe lună, și mai avea și la biserică tain de mălaiū, de fasole și de lemne.

Din acele școli își recrutaū bisericile preoți și cîntăreși, acolo boerii căutaū băeși pe cari îi luaū în casă pe procop-seală, de acolo aū eșit Chiru de la biserica Enii, Dumitrache Bondoliu tata reposatului Vlădică Calistrat, Unghiurliu de la Sărindar, Costache Știrbu de la Sf. Ioan de lîngă pușcărie și Petre Efesiu, care mai în urmă a ajuns cîntăreș în strana din dreapta la Patriarchie. Acolo aū fost dați la învățatură Anton

Pann, Petrache Nănescu, Nicolae Alexandrescu, Paris Momuleanu, Marin Serghiescu etc.

Iubite amice,

Îți mai aduci aminte, amice, de

...vremea cea frumoasă
Chind un dascalos grecos
Inarmat c'o varga grosă
Paradosa faneros
Aritmetichi
Ke gramatichi
Ke istorichi
Ap'edo p'echi?

Cu domniile fanarioților se întrodusesese în țară o mulțime de dascaloci (loghiotati), ca institutori prin casele boieresti. Ei învățau pe coconasi să vorbească limba fanarului cu Vodă și cu marele postelnic, cînd s'or face mari.

N'am apucat pe dascalii cei ilustrati: pe Lambru Fotiadi, pe Vardalach, pe Comita, cari purtau islic și ciacșiri, dar am cunoscut pe vestitul Kirkireu de soioasă memorie, care crescuse pe Banul Manolache Băleanu și l-a dădăcit până la moarte; am văzut pe elegantul Mitilineu cu un ochiul la făină și cu altul la slănină, cu pălăria în forma tingirii, largă în fund de două ori cît diametrul capului și pusă pe o ureche; el, după ce isprăvise pe Niculache și pe Ștefan Goleșcu, feciorii lui Dinicu Goleșcu, trecuse la Crețulesci și la urma urmei se făcuse negușitor de ciorbă, hrănind cu deopotrivă îngrijire și stomacul și spiritul tinerimii care îi încăpea în mină. Am cunoscut pe crudul Corița, care bătea pe verii mei și am trăit un an întreg la Paris cu blajinul Likeardopolu care cînta din *Norma* pe psaltichie.

De la zaveră ei lepădase lebadeaua și tombatera și se îmbrăcase nemțește; purtau mai toți frac cafeniū deschis cu coadele lungi până la glezne și bumbi de alamă, pantalonii verzi, strîmți pe picior, jiletcă vîrgată, cravată liliachie și guler scrobît băț, nalt peste urechi.

Metoda și programul lor de învățătură era același pentru toți. Incepeau cu Eclogarion de la *file Grigorie* (amice Grigore), un fel de crestomatie *ad usum delphini* (delfinul era amicul nostru Grigore Caracaș, în onoarea căruia un dascăl Crisorora scrisese acel op). Când ajungea la scoarța din urmă a cărții, te trecea la *Terpsitea*, așa se numia gramatica compusă de prea învățatul dascăl Neofit Duca; îți da de citea din dialogurile morților lui Lucian și te pune la tehnologie. Dacă declinași bine numele și conjugai verbul, erai scăpat, dacă nu, *tipto!* Loghiotatul nu se turbura de înțelegeași său nu; de știași cine era Caron, ce era Stixul și ce putere avea Joe. După trei sau patru ani ajungea la Xenofon sau la Plutarh, cu care te deprindea la sintaxă; potriveași alți trei sau patru ani numele cu adiectivul, cu adverbul și cu pronumele; de le nimereai, bine, erai scăpat; de nu *tipto!*... Nicăi nu vrea să știe dacă înțelegeași copilăria lui Ciru, de cunoșteași sau nu locurile pe unde au trecut cei zece mii, sau să caute să te intereseze la viața lui Timoleon sau a lui Epaminonda; totul era, tehnologia și sintaxa să-ți fie cu bine, și te trecea la poezii începând cu *Minin aide*, și în zece ani te da gata *telios*. Fără noțiuni serioase de istorie, fără filosofie și fără elemente de matematică te lua de mână și te ducea, într-o Duminecă, la părinți, zicându-le cu îngîmfare:

— «Băiatul a isprăvit cartea!»

Vestea se ducea din dascăl în dascăl, până la palat; și dacă erai de părinți bogăți, Vodă te îmbrăca cu caftan și te însura cu fie-sa, cu nepoată-sa, ori cu vre-o fată din casă uitată de Dumnezeu.

Tranzițiunea de la școala grecească la cea franțuzească și la cea românească începuse de mult încă, din timpul revoluției franceze, cu Laurençon Ricordon, Colçon, Mondoville, etc., tot conți și marchizi emigrați, transformați în dascăli. Pe la anul 1806, când au venit Muscalii, mai mulți tineri și mai multe fete de boier vorbeau franțuzește.

Cu Lazăr, cu domnia lui Grigore Ghica, cu Etrosin Poteca, cu Costache Moroiu, Simion Marcovici, Petrache Poenaru, școala românească și-a luat avîntul. Școlile străine ale lui Lambru, Vardalach și Vaillant s'au prefăcut în școli naționale sistematice, cu sute de profesori de istorie, de filosofie, de matematici, de limbi străine vii și moarte. Gimnaziu, licee,

colegii, facultăți de litere, de științe, de drept, de medicină, nimica nu ne lipsește, și cu toate acestea nu se văd răsărind luceferi pe orizontul literelor, însă pusderie de avocați și jurnaliști; o ceată care de mai mult de două-zeci de ani se tămie unii pe alții cu cuvintele:

— Hoților! Tilharilor și trădătorilor! nu voi, ci noi am făcut îndoita Domnie, Unirea Principatelor, Domnul străin, Constituțiunea, Armata, Independența, Finanțele, Regatul, etc.

2. GEORGE LAZĂR.

Starea Romînilor la 1820.¹⁾

Cînd am venit într'acest ales și de Dumnezeu bine cuvîntat pămînt romînesc, ca să seamăn griul cel curat și fără neghină, am aflat într'acest pămînt o mulțime de mărăcini; totuși nu mi-a trebuit prea multă osteneală de a-i putea curăți, toți patrioții cei adevărați dindu-mi ajutor, am putut foarte lesne semăna grăunțele cele adevărate și nenumărate mii de flori străluciaș pe holdele romîne, iată atunci și mulțime de locuste au venit, căutînd ca semănăturile încă pînă a nu aduce doritele fructe să le strice. La aceasta nu puțin m'am fost mîhnit, nu atîta căci știam că locustele nici odată vin ca să dea rod, ci să mănînce sudoarea și osteneala pămîntului, cît mai vîrtos, căci tare m'am încredințat că unii de neamul romînesc sînt cu totul predați în limba grecească, și mai bucuros zic «*Κύριε ἑλέησον*» de cît «doamne miluește-ne.»

O! cum de bine au știut Grecii a se lingări către Romîni, cît i-au făcut chiar împotrivorii limbei romînești. Nu i destul aceasta, ci încă și legile țării le-au stricat și legi noi au făcut, ba și năravurile Fanarioților s'au făcut de obște ca o datorie a le urma Romîni întru toate legile țării, și năravurile romînești încet, încet s'au părăsit; și de nu era Prea

¹⁾ După: Autorii romîni de C. S. Stoicescu.

sfințitul Mitropolit Dionisiu și cu alți aleși patrioți și școala aceasta românească cu totul o derăpăna; și de nu se trimitea fii de ai patriei la învățătură în Austria, Germania și Franca, rămîneau tot-d'auna cu via nelucrată, plină de știr și bozii, pentru că se încuibase atîtea nedreptăți în țară, cît de ar fi înviat un Radu-Vodă, și un Ștefan-Vodă al Moldavei, să vadă legile și năravurile Romînilor de acum; încă de s'ar uita și la portul de modele de acum, cu plîns și cu amar s'ar ruga de Dumnezeu a i trimite în adîncimea pămîntului a nu mai vedea nedreptatea aceasta ce se face! Așa se urmează în ziua de astăzi, fiind-că patrioții cei adevărați, cari sînt de strămoșii lor clironomi lăsați cu hrisoave și legi întăriți, acum sînt cu totul nesocotiți și neprimiți în slujbe, și trebuie cu oftări adînci să tacă, că de va vorbi pentru patrie, îndată se trimis în urgie, iar alții lipsiți de patriotism împedică sborul și înfrumusețirea fericirii noastre, mai vîrtos aceia cari sînt sub aripile străinilor crescuți, căci se rușinează a vorbi romînește, ma și ce e mai mult, că defaimă limba romînească.

Ah! cu mare durere a inimilor, simțesc aceasta unii strănepoți luminați, cari poartă numele și sîngele strămoșilor Romani, al căroro neam oare cînd era cel mai înțelept înfrumusețat întru științe, cel mai mare în sufletele patrioticești; căci la Romani asemenea era îndemnul luminării neamului, precum a celor de jos și săraci așa a celor de sus și bogați! Ba toți cu un cuget erau lucrînd pentru bunul cel de obște național; dară noi Romîni de acum, cari sîntem adevărați strănepoți ai Romanilor, avem în ochi o ceață, prin care nu putem vedea lumina soarelui! Aă doară nu putem avea și noi doctori romîni ca să ne lumineze ochii din vrerea inimei, iară nu din interes? Aă nu putem avea și noi filosofi, ca să ne învețe filosofia în limba romînă? Toate putem a le dobîndi, că și noi suntem născuți ca și alte neamuri, și nouă ne-aă dat Dumnezeu acele daruri. Cine poate zice, că fiii Romînilor nu vor putea învăța toate învățăturile în limba patriei? Eă văd acum ce putere și vrere fiii Romînilor aă la învățătură.

3. ȘTEFAN FĂNUȚĂ

Streinii în țara Românească ¹⁾

Scăzind și mai pierzându-se aceste două neamuri puternice și bogate ale Basarabescilor și al Cantacuzinilor din zavistia Cantacuzinilor, căci ele numai avea putere a ținea Scaunul și a întâmpina mișcările Porței și ale Grecilor fanarioți cari vîna de mult a apuca și Scaunul țării Românești cum apucaseră al Moldovei cu acei mai nainte, găsi prilej Poarta atunci de orîndui Domn Grec fanariot pe Nicolae-Vodă Mavrocordat, mutîndu-l de la Moldova aici. Carerele, or-ca un Grec, sau povățuit de Poartă fiind, îndată ce sosi în Scaun începu a derăpăna puterea țării, care rezema în bogăția caselor boierești, iar mai virtos a Basarabeștilor și a Cantacuzinilor, și în oștirile pămîntene ce avea țara, care de și puține rămăseseră atunci, dar tot bat la ochii Turcului știind el și avînd cercată vitejia lor. Și mai întîiu născocise punerea în dajdie a satelor cu Romîni boerești, cu care domina pînă atunci nu avea amestec, ci era sub stăpînirea boerilor, cum sînt acum la Ungaria obacii (iobagii), cu cuvînt în față că ar fi adică păcat să avem noi creștinii robi pe frații noștrii creștini, iar întru adevăr ca să nu mai aibă volnicie și putere boerii la vremi de nevoe să aridice și satele adică Romîni lor în picioare d'impreună cu regulatele oștiri ce avea țara asupra vrășmașilor, precum le era obiceiul din vechime; iar al doilea născoci a mai împuțina ostașii regulați ai țării, cu cuvînt că pace fiind, de prisos sînt atîția ostași, și aduc și țării greutate cu trebuincioasele lor, iar adevărul era ca să golească țara și de puterea armelor, pentru ca cu toate chipurile slăbind puterea ei, să nu mai poată bieții Romîni a mă ridica cap la Scaunul domniei, cugetînd Poarta ca cu mijlocul domnilor Greci să golească țara de privilegiurile ei și să o facă roabă ca pe Greci și alte neamuri; care și Grecii o poftia, pentru fireasca lor zavistie, căci zavistia obișnueste mai mult vătămarea vecinului de cît folosul celui ce se stăpînește de dînsa. Și măcar că Nicolae-Vodă Mavro-

¹⁾ De pe edițiunea d-lui B. P. Hașdeu.

cordat n'aŭ putut-o săvîrși, dar fișău Constandin-Vodă și cei după dînsul domni Greci fanarioți o aŭ săvîrșit, rămîind țara săracă și goală și de puterea boerească cu romînimea lor, și de puterea ostășiască; și dintr'aceasta perdură Romîni Scaunul și cu încetul încetul cădu țara, și de nu roabă, slujindu-i la aceasta norocul cu dărăpînarea Turcului de către Ruși în zilele împărătesei Ecaterina, dar în jăcmanul Grecilor și al tuturor călătorilor.

Ce mai rău la un pămînt saŭ la o stăpînire de cît să fie fără putere de arme ale ei și fără bogăție a caselor boerești? precum am arătat. Deci dintr'aceasta amuțiră bieții boeri cei iubitori de patrie (las pe cei răi și vînzători, ei și firește răi) neavînd în ce se rezema; aceasta îi făcu de și plecă capul la toate buruenile, încă de multe ori vrînd nevrînd de se și unesc cu domni și alții la jefuirii și la dărăpănări ale țării; iar mai virtos de cînd se rudiră cu Fanarioții, și mai mult se uniră cu duhurile lor și la fără de legi și la despușarea norodului și la trufia drăcească, care Fanarioții o aŭ avut strămoșească, din care apoi căzură de tot și ajunseră batjocură Grecilor; și cu scăderea lor, și țara săracă desăvîrșit. Și rădăcina acestui mare rău de unde? de la neamul Cantacuzinilor. Ei nemulțumindu se pe ajutoarele și milele domnilor Romîni, amăgiră pe Romîni și luară rînd la domnie; apoi vrînd ca numai a lor să fie domnia, zăvistuiră pre Constantin-Vodă Basarab Brîncoveanul, precum am arătat înapoi; căzînd Brîncoveanul, căzură îndată și ei; și de aci isbutiră Fanarioții și fu ce fu și este acum, precum vedem, din zavistia și trufia grecească și bunătatea cea cu prostime a Romînilor.

4. IANCU VĂCĂRESCU

Ciasornicul îndreptat

Tu! care vremea ne spuî că trece,
Ne aduci aminte des moartea rece,
Vino acuma, ia 'nvățatură,
Schimbă nedreapta ta măsură!
Știi ticălosul om, ce puține
Poate să aibă ceasuri de bine.

Cînd dar asupră-î răul se scoală,
Cînd stăpînește războiul sau boală,
Vezi sărăcie, necaz, durere;
Cînd vezi primejdia în putere:
Atunci fă anul d'un sfert să fie,
Ș'al sfert să treacă, să nu mai vie!

Iar cînd tu vrajba vezi lepădată,
De soț, soția apropiată,
Părinți, fii, frați și-arăt iubire,
Cum lor povață dă sfînta fire;
Cînd a orî-căruia cuget spune
Mulțumiri scumpe de fapte bune,
Chîiar cînd vrăjmașului meu fac bine
Cît zioa, sfertul atuncea ține!

Vezi a mîndriei la om peire,
Nemilostivă neomenire,
Nelegîuire că se uneltește,
Prieteșug că se răcește;

Vezi tu un cuget fără de lege,
Că sfînte noduri va să deslege,
De simțiri inima cînd vezi seacă:
Fă ca minutul, anu să treacă!

Cînd vezi dreptatea că biruește,
Cînd despărțitii înger unește,
Cînd toți Romîniî aū cinste mare,
A simpatiei cînd vezi lucrare,
Cînd obștea noastră e fericită:

Atunci secunda fă s'întîrzie,
D'un bun an visect fă-o să fiel!

Așa, plăcută! tu dîndu-mî pace,
Și eū prieten al tău m'oiū face;
Iar cum bați cîasuri de veî mai bate
Neamu-ți dărapăn, după dreptate!

Căci fără nici o milostivire
Superi auzul ș'ori ce simțire,
Cînd fără vreme spuî că e vreme
De rău, de moarte, tot a ne teme.

5. IANCU VĂCĂRESCU

Ielele ¹⁾.

Ѕтбре се плімбъ
Вжпте се скімбъ
Негспі с'адспъ
Малспі респъ
Кюте!
Ципете!
Кікоте
Ѕрlete
Хспр Брсмб! Брсмб!

Трек сгомтоаце
Скжршпїрї дїптоаце
Флшеръ
Релеле
Данцеръ
Іелеле.

Кс так не фрште
Пъшеск спре мште
Ап пелеа гоалъ;
Ангїт дїн оалъ
Преа подороаце
Гълшчї вжртоаце;
Дешерт пахаре
Акре, амаре.
Калсл лші
Клеатепъ

¹⁾ De pe ediția din 1848. Cu speciile de litere întrebuițate atunci.

Трѣспл .аші
Леагѣпѣ
Хспсп Брѣмб!

Кс драчі воіоасе
Збор пісте касе;
Анфрікошате
Трек пісте сате,
Мѣлт маі трѣфаше
Мерг ла ораше.
Ххрже
Мжрже
Dsdse
Crsdse

Хспсп брѣмб! хспсп брѣмб!

6. PARIS-MOMULEANU

CARACTERURĪ 1)

Ceî mari

O, ce ciudă! cît mă mir
D'al celor mari caractir!
Ce schimbate la eî firî,
Ce gusturî, ce diferirî!
Precum cerîul de pămînt,
Aşa eî de ceî micî sînt.
Toî trîndavî, toî lenevoşî,
Nestatornicî, furtunoşî,
N'aû eî fapte bărbăteştî,
Toî aû minî copilăreştî.

1) După : P.-Momuleanu. Caracterurî, 1825.

Lingușitorii

Ce spaimă, ce ciumă rea,
Ce lingoare, boală grea,
Sînt la crai și la 'npărați,
La principii, boeri, bogați,
Băsnașii lingușitorii,
De obște supărătorii!
Aceștia ne'ncetat
Stric al monarșilor sfat,
Sînt năpîrci, mușc tănuit,
Limba lor ascuns cuțit.

7. BUDAÎ-DELEANU

Țiganiada ¹⁾

(Din cîntul I)

Acum a lui Constantin cetate ²⁾
Sub minile căzuse agarene ³⁾.
Pentru că Grecii ăltase a se bate
Și le era mai drag a zăcea în pene
Și a face săboare pe întrecute
De cit săbii a purta și scute.

Iar Turcul îngîmfat de atite
Biruinte mari și luminoase,
La toate țările creștinite
Surpăciune și moarte jurase.
Cu șireaguri crude 'ntăritate
Jăcuia împrejur țările toate.

Așa sta lucrurile europene
Cînd se timplă ceartă minunată
Istorie într'a țării Muntene
Ținut, precum se vede semnată

La cronica Cioarei în pergamină ⁴⁾
De unde are și credință deplină.

Vlad întiiu (zis cumplit) pe acea
[vreme
Era domn în țara Muntenească,
Vrednic un iroă ca să se cheme.
Nu fu el din cei ce numai cască
La venituri și pungii, iar de țară
Nu le pasă, tocma să și piară ⁵⁾

Pentru aceste dar cu bună pază
Formîndu-și el oaste neînvinsă
Gloate păgine cu mină vitează
De multe ori în fuga îi prinsă,
Iar pe cei prinși cu moarte sureapă
Făcea să-i tragă de vii în țeară.

¹⁾ Bucîmul român, 1877.

²⁾ Constantinopol.

³⁾ În minile Turcilor.

⁴⁾ Pergament. Cioara e numele schimbat al unei mînăstiri din Ardeal, pe al cărui călugări vrea să-și persifleze autorul.

⁵⁾ Chiar să și piară.

Acum la treizeci de mii aproape
De tilhari Agareni ¹⁾ împărasă,
Nici lăsa pe nime să-i îngroape,
Ci vulturilor mîncare aleasă
Și corbilor de jaf ca să fie,
Porunca neîngropați să rămie.

Pină fu el în Țara Muntenească
Nu 'ndrăznia Turcii să pue mină
Ca 'nnainte și s'o jefuiască,
Căci foarte le era fără îndemînă
A fi trași ca purceii în frigare;
Și socotia bine, cum imi pare.

Mahomet al doilea cu nume ²⁾
Stăpinea la Poarta d-Otomană ³⁾,
Care pină aci gîndia că-s glume
Ce făcea Vlad cu oastea munteană;
Iar mai pe urmă spre a sa mîhnire
El să încredință cu bună știre.

Miră-să de ocarnica 'ndrăznire
Și luînd lucrul la socoteală
— Cum avea în sine cumplită fire —
Arse cu minie ca și o bală ⁴⁾
Hotărînd a face izbîndă amară
Pentru atita suferită ocară.

Iacă sburînd vestea în trîmbă ⁵⁾ sună
Că vin Turcii cit frunză și iarbă
Ca robiei țara să supună.
Toți boerii se scarpină 'n barbă,
Cocoanele-și frîng albe minuțe,
Lacrimi din ochi le merg unduțe.

Numai Vlad cu d-nimă nefrîntă
Și înarmat pe păgîn il așteaptă.
Nimic de la scopos nu-l dezmință ⁶⁾:
Toate orînduește, toate îndreaptă
Spre pornirea păgînilor gloate
Măcar să fie nenumărate.

Toate intiiu la munți trage bucate,
Femei, copii și fără putere
Moșnegi, părăsînd pustie sate
Și toate ce sîrguința cere
Spre apărarea sa și a țării face;
Inșă numai una lui nu-i place;

Adecă că în Țara muntenească
S'afra multă netrebnică laie
De vița murgie țigănească,
Care nici în arme la bătaie,
Nici în alt chip slujia pentru țară,
Ci era mai virtos de povoară.

Deci poruncă dete în toată parte
Ca Țiganii la un loc să s'adune
De Cetatea Neagră nu departe
Între Alba și Flămînda, cum spune
Hronica, iar mai pe larg hîrtoaga
Din minăstirea de la Zănoaga.

Destul că peste puține zile
Acolo țigănia se strînsese
Cu șetre, copii și copile
Încingînd apoi arma neînvînsă
Jurară lui Vlad Vodă credință
Cu toată a lor prea murgă semînță.

Intiiu dară de toți porceasă
Ceata lui Guliman vestită,
Toți ciurari și feciori de acasă;
Vai de acela care-i întărită.
Treî sute era ei pe 'ndelete,
Afară de prunci, muieri și fete.

Dar armele lor cele 'ngrozite
Era niște mari furce de șatră,
Pe la virfuri cu fier agerite,
Cu care îndată trîntia de vatră
Pe vrăjmaș de aproape sau departe.
Acolo să vezi capete sparte!

1) Turci.

2) Mahomet cuceritor Constantinopolei.

3) Aci un *d* eufonic ca în poezia poporană: *Cu flori de d-argint*.

4) *Bală* din lat. rustic bava (după etimol. d. Hasdeu) înseamnă *scuipat*,
scuipat de fiară sălbatecă, de aci prin metonime chiar *fiară sălbatecă*.

5) Trîmbiță. Aci formă fără sufix deminutiv.

6) Nu-l zmintește == nu-l schimbă.

După acești veniră înainte
Armați și în rinduri tocmito bine
Zlătaril, de inele și ținte
Făcătoril, două sute; iar cine
Îi duce și le este povățată?
Tinăr Parpanghel și mîndru în față.

Acesta rudea în direaptă spiță
Cu craiū Zindadelu a căruil mare
Și peste toți înălțată viță
Tocma! de unde soarele răsare
Cu soarele împreună eșisă,
Precum el pină trăi să scrisă.

Drept astă tot dintr'acea nălțată
Rudă, — pină ce aū stat împărăția
Țiganilor — pogora din tată
Pe fiil, sceptru și toată domnia.
Așa dintru 'nceput el domniră
Pină cînd țara sa prăpădiră.

Cel mai bun el cîntăreț din gură
Și din lăută era, minte isteată
Avînd și tot felul de învățatură
Ce place la boeril în pâlăte.¹⁾
Acest fel era voivodul mare
Al zlatarilor mergînd călare.

Iar după dînsul tot alese
Șiraguril din singura lui ceată
Se ducea ntr'un rînd tot cite șese,
Căror urma ceialaltă gloată
În pielcuță goală, golișoară
Și scripcînd²⁾ de neagră ca și o
[cîoară.

Cel într-armați avea buzdugane
De aramă și bine țintuite,
Toți oameni tari și groși în ciolane,
Cu păru 'mburzit, barbe zbîrlite,
Haîne avea lungi, scurte și invir-
[state,
Unii fără mîneci, alții rupte 'n spate.

A treia cu pasuril măsurate,
Căldărariil nălți de stat se iviră.
Toți căciulați, cu barbe afumate.
De țaria lor lumea se miră:
Taie arama ca niște șindrile
Și rabdă foamea cite trei zile.

A patra venînd, se văzură
Fierariil cu-ale sale baroase,
Arzătoril de cărbunil și sğură.
Într-armați erau și el cu coase
Pe niște druguril lungi îndreptate
Și în forma lăncilor ferecate.

Ducul³⁾ lor era cel Drăghicil cu minte
Carele multe veacuril văzuse
Și totuși din gură nici-un dînte
Încă pină acolea nu-l căzuse.
.....
Și încă se simția bine în putere.

Trei sute de armați număra ceata
Pedestrimo aleasă. Fie-și-care
Mergero voios și de războiū gata;
Purta el cu sine de vînzare
Seceril, cuțite, foarfece, zale
Și nu le lipsia... numai parale.

Sosiră apoi în șireaguril groase
Lingurariil cu securil pe spate,
Toți bine îmbrăcați, cu barbe rase
Și la brîu avînd niște bîrzi late
Ce toate soiuril de lemne taie,
Armă prea bună și de bătaie.

Povățo lor și vrednicul jude
Era Neagul Iubeț de dreptate,
Însă acum numai de stînga aude.
.....

1) Palate. Aci după forma italiană *pallazzo*.

2) Sclîpînd.

3) Duc în loc de duce. Persoană ce seamănă cu Nestor din Iliada.

Vlad Țepeș, după ce-î vede pe toți trecînd, le ține următoarea cuvîntare :

„Ascultați voi cloare blestemate !
Iată că v'am dat arme volnice
Precum și tot felul de bucate.
Însă ca în zadar să nu vă pice
Para în gură zăcînd voi pe spate,
Olaturi voiū da țarine și sate.

„Iar de acu înainte ca țărani
Cellalți din mindra Muntenie
Veți fi socotiți și voi Țiganii
Dacă veți arăta hărnicie.
Numai cît trebuie lingă acele
Să pliniți și alte porunci a mele.

„Intre Bărbătești și între Inimoasă
Este un loc care Spăteni se chiamă
Acolo țigania sdrențoasă
Tăbărînd va fi și luînd seamă
De a face toate cite domnească
Măria-mea va să-î poruncească.

„Să știți că Turcii acum în țară
Aū intrat, că toate ard și prădează.
Pentru aceia fuga v'ar fi zadară,
Ci mai virtos cu d-armă vitează
A s'apăra e silit fleșicare
Și nici vă rămîne altă scăpare.

„Pentru aceasta eū ca și un părinte
Al țării și stăpin, v-am dat arme
Ca să vă apărați—dacă aveți minte—
Cînd ar căuta Turcii să vă sfarme,
Căci aflînd ei Țigania nearmată
Ar putea-o prăpădi deodată.

D-o-tu-v'am fel de bucate
Multe legumi, oară și poame,
Două mil de slănină afumate,
Să nu răbdați în tabără foame,
Zer destul, lapte acre și rachie
Ca mai dragi armele să vă fie.

„Lîngă acestea, coșuri de faină
Pentru mămăligă, multe sute :
Să vă fie la prînz și la cină ;
Atitea și de urdă puținî umplute.
Dar voi încercînd toate aceste,
Mergeți fără a face mare veste.

„Imbrăcîndu-vă în arme viteze
Ce v'am dat, purcedeți înainte,
Iară nimene să nu cuteze
Rămînea înapoi—de are minte—
Că amintere va trebui să moară,
Fiînd impușcat ca și o cloară.”

Atunci într'o gură gloata zise :
— „Mulțumim foarte Măriei tale
De toate, iar mai virtos de clisă.”¹⁾
Ian vie acum dă hăi cu cealmale
Și înceapă cu a noastră țigănie !
I-om sătura noi de bătălie !”

Apucînd apoi Drăghici voroava :
— „Luminate Doamne, în țara toată,
Zise, știm că ți-a răsbătut slava
Și nu este cineva să poată
Călca porunca Măriei tale,
Ba nici pe departe să te înșale.

„Dar să erți Măria ta. Se zice
Că ar fi de tilharî căile pline.
Noi n'am vrea să avem cu dinșii
[price.
Ci am trăi cu toată lumea bine,
Și ne temem să nu ne slutească
Orî ucidă, lafa tilhărească.

„Rugăm dară pre Măria Ta foarte
Că să ne deie pe drum vreo pază
Orî oșteni ce n'au frică de moarte
Saū haiduci cu groaznice obraze,
Și dacă ar fi domnească îndurare,
Două sute ar ajunge, ne pare.”

¹⁾ Slănină.

Principului nu păru streină
Această cerere țigănească,
Căci — drept vorbind — era de sfat
plină.

Pentru aceasta din garda domnească
Porunci călăreți să-î petreacă
O sută, pină la Valea-Seacă.

8. BELDIMAN

Jalnica Tragodie¹⁾

Ce năcaz, ce osîndire, vai mie! ce foc amar,
Ce trăznet și ce lovire, ce otrăvitoriū pahar,
Cine aū socotit vr'o dată, cine-aū putut pune 'n gînd
Jalnica țării stricare s'o vază așa curînd?
In ce stare, amar mie! te cutremurî cînd privești,
A lacrimilor năvală, chip nu este s'o oprești;
Toată țara-î în picioare, om peste om dă fugînd,
O suflare nu întîmpinî, și să n'o privești plîngînd.
Sate, orașe, ținuturi, mai toate pustii le vezi
Ș'un norod în îngrijire, atîta în cît nu crezi.
Povățuitor nu crede, n'ascultă mîngăitoriū,
Aleargă, neștiind unde, vor liman, cer agiutoriū.
Cine să-l povățuiască, căci dregători n'aū rămas,
Ceî mai îndrăzneți și vrednici, din dregătoriî s'aū tras.
Văi, ponoriturî, prăpăstiî, codri ceî înfricoșați,
Gem de dușoasă oftare a celor înspăimîntați.
Toți aleargă, cer scăpare, în pustiuî năvălesc,
Căci viața, starea toată, în primejdie-o privesc,
Mînila la ceriū rîdică, înalță adîncî oftări,
Plîng cu tînguire mare, privind jalnicele stări.
Aice am trebuință pe Iraclit¹⁾ să aduc
Starea Moldovei să plîngă, saū se puîū să scrie Jung;
Dar încîtu-î prin putință, mă voiū nevoi și eū
Osînda țării a scrie, orî cîtu-mî va fi de greū.
Un norod asuprit foarte, dar falnic, nestîmpărat,
Îngîmfat c'avea o-dată stăpînire și 'mpărat,
Mult falnic că în Grekia era ocărmuitoriū
Și se ocrotia de sineși, legiuit stăpînitoriū,
După trecere de vreme, de cîți-va anî, s'aū turbat,
Rîvna între ei s'aprinde, de slavă cu totul bat;

¹⁾ De pe Cogălniceanu, Letopisețe.

Se rezvrătesc pe sub cumpăt, intrigarisesc cît pot,
Vrînd să aducă Turciei acel de istov potop.
Alcătuiesc Eterie, vrînd s'aprinză a lor foc
Și otrava lor să verse și 'n cel mai depărtat loc.
Scoposul se isprăvește, Grecii se ridică toți
Cu atîta turbăciune, în cît a crede nu poți ;
Planuri fac, daŭ hotărîre, fără de veste-a lovi
Parțile Turciei toate, de-odată a răzvrăti ;
Tarigradul în surpare, cer mai întîiu a-l vedea,
Socotind că cele-l-alte, de la sineși vor cădea.
Pua soroc, hotărâsc ziua, între ei s'alcătuiesc
Și o grabnică ispravă cu toții nădăduesc.
De-a lor planuri n'am știință, nici pot a zice ceva,
Dar lucrarea nici de frică nu poate plăcea cuiva.
Proastă și temeiu nici unul, mai la urmă să vedeți,
Mișcările și urmarea Grecilor celor isteți.
Din nenorocirea noastră, hotărăsc resboiu a da.
Ș'o împărăție veche de istov a returna ;
Veche întru toate tare, averi mari și ostași mulți,
Vrednici, întru clipală, se restoarne groaznici munți.
Vrednici, că într'atîtea rînduri războae aŭ prinjinit,
La oști mari și regulate, știți cît s'aŭ împrotivit ;
Din niște minii ca aceste, Elada să ia voesc,
De turbăciunea, cea mare, nici cum nu se îndoesc.
Săracii, le plîng de milă, daca mîna cea de sus
Nu va face vr'o minune de cît se dă mai presus.
Pe principul Ipsilante Arhistratigu îl numesc,
Il smulg diu sînul Rosiei și cu dînsul se unesc,
Se unesc că-l știu că este cu știință și isteț,
Mina dreaptă îl arată în cîtu-i de îndrăzneț.
Purcede cu rîvnă mare de răsplătire aprins,
Și vine plin de văpae, aicea la Prut întins.
Gătiră puterea toată, cît se cade și cît vrei,
Întru o așa lucrare, era numai doi lachei,
Căci puterea Eteriei, ce putea a se fali,
Prin locuri deosebite, lăsase a năvăli.
Pe Domnul Mihail Vodă, a țării stăpînitoriū,
S'aŭ silit îndat'a-l trage să le fie agiutoriū.
Isprava întru aceasta, precum văz, n'aŭ zăbovit.
Căci cu mult mai înainte prin scrisori s'aŭ vorovit.

9. CONACHI

Suflet, inimă, simțire!...

Suflet, inimă, simțire	— Ah! nu ne zice răbdare
Pină cînd tot chinuire?	Că ne-aprindem și mai tare!
Pină cînd cu-atîta jele	Zici răbdare, iar răbdare.
S'amăriți zilele mele?	Dar nu ne 'ntrebî: avem stare?
Aū prin jele, prin durere,	Dumnezeu ne-aū dat putere
Necazul ia vr'o scădere?	Să răbdăm cîte-o durere;
Aū prin plîns și tînguire,	Dar cînd zarea asfințeșete
Se preface a lui fire?	Din lumina ce-o hrănește, —
Și cînd viața se topește	Dar cînd inima-i sfărîmată
În chinul ce o muncește,	De-a despărțirei săgeată, —
Poate fi altă scăpare,	Ce mai trebuie răbdare
De cit numai la răbdare?	Și-aproape de îngropare?

Omule, slabă ființă...

Omule, slabă ființă și la patimi cu plecare,
Unde ți-i înțelepciunea, unde ți-i mîntea cea mare?
De te 'nalți și sbori cu mîntea la tronul Dumnezeirei,
De măsoară pămînt și ceruri și pătrunzi taînele firei,
Nu te 'ngîmfa, că ești țarna pe care o poartă vîntul;
Ci te plînge, că în patimi tu singur îți sapi mormîntul.
Pururea ție stăpîne, pururea duc și te poartă:
Ele sînt în toată vremea a vieții tale soartă.
Ce poate înțelepciunea? ce poate și biata mîntea, —
Cînd prăpăstii privesc ochii și 'napoi și înainte?
Și se 'ncepe biruință sau răbdare și putere
Cînd fragida mimioară se despică cu durere?
Și se 'ncepe vr'o mărime, înd ființa pătimeste,
Cînd sufletul de necazuri ca de moarte se sdrobește?
Ah! Dumnezeule sfinte, pentru ce mi-ai dat simțire?
Pentru ce să simt durere pină și la despărțire?

Slănicul

1819, August 3

Muritor, ce vii aici viața să-ți mai prelungești,
Ia seama că 'n-toate celea periciunea ta găsești.

Munți se pornesc, stînci se sfarmă, isvoare și curg și seacă,
Copaclul crește și cade, părăele petre 'neacă,
Mușchîul, ce-i calci cu piciorul, este iarba din vechime,
Strălucitor putregaiul, aū fost copac cu mărime.
Cărări vezi pe petre roase? urme de om însemnează.
Găsești pămînt ars de focuri? la vatra ta cugetează.
Lumea stă pe o schimbare: toate trec și mor și per,
Dar și moartea este viață pentru cel care o cer.

(Alcătuiri și tălmăcirii de C. Conachi, 1856).

10. ȚICHINDEAL¹⁾

Leul și epurele

Leul, căutînd oare-ce de prînz, a văzut un epure gras într'o desime și putea lesne să-l prinză și să-l înghiță, însă văzînd mai departe un cerb, îndată se slobozi după dînsul. Atuncea epurele se deșteptă și intinse fuga; așîderea și cerbul scăpă. Atuncea leul s'a întors unde a fost lăsat epurele; dar rău norocosul, că a aflat numai locul unde zăcuse. Atuncea leul, începînd a-și linge buzele, clătea cu capul, zicînd: iată mintea mea! voind cerbul, perdui epurele.

Invățătura

Precum cea trecută, așa și această fabulă iarăși impro-
tiva lăcomiei cuvintează, că alegătorul nu e tot-deauna ghi-
citor și cine voește tot-deauna mai mult acela perde și cît
a avut, că mai bun e un epure în blid de cît doî pe cîmp.
Ce e în mîină nu e minciună, zic bătrîni.

Cu dreptul, aceste reguli nu sunt pentru toți nici pentru
toată vremea, că carele se teme să nu piarză de puține ori
va dobîndi ceva; audacem fortuna juvat; fiind-că celui slobod
și norocul îi ajută. Aici zic latini: și carele se teme de vîn-
turile cele mari să nu se ducă pre mare și cine se teme de

¹⁾ Filosofic și politice prin fabule învățături morale întocmite de pa-
rohul Becîcherecului mic și al școalelor preparande din Aradul-vechiu catehet
D. Țichindeal, București 1838.

brumă să nu sădească vie. Apoi ce ar fi? Nimica altă fără numai lipsă și neajungere.

Așa dară ce ne învăță pe noi fabula aceasta? nimica peste măsură. Prinză epurile, apoi alerge după cerb.

Omul cel înțelept nici e fricos, nici e pesre măsură slobod, care e bucuros tot-deauna să dobindească și nici odată să nu piarză. Dar mare osebire este cu înțelepciune sau fără de înțelepciune a perde ceva. Și ce fac alți vrednici și cuminte pentru ca să nu facem și noi? Inșă de ni s'ar întimpla ceva și împotrivă, nimenea din cei înțelepți nu-și vor bate joc de noi, că purtarea de grijă cea mai dinainte și înțelepciunea lasă să le îndrepteze pe toate și să le rinduască; iar tu fă toate cele ce se cuvin, apoi să ai nădejde.

Șarpele și pila

Șarpele aū intrat noaptea într'o făurie, căutîndu-și ceva de mîncare. Și aflînd o pilă, aū început a o linge pînă și-aū cruntat toată limba. Apoi a gîndit că sîngele acela e din pilă; n'a încetat a linge pila pînă și-a ros toată limba.

Invățătură.

Aceasta se întimplă aceloră carii cu limba lor cea șerpească rău cuvintează și mușcă învățătura și luminarea norodului: clevetind și batjocorind strică învățătura. Ticăloșii aceia carii fac acelea nu știu că mai nainte își vor roade limbile lor cele înveninate și cînd se vor preface oasele lor în praf învățătura va înflori și va cînta, cîntare de biruință cîntînd, glas înălțînd și grăind, căci ea de la Dumnezeu are începerea sa și cu dînsul în vecii vecilor viețuiește.

Mojicia și neștiința cea nebună pot pînă la o vreme pe scaune înalte să șază și coroane de aur pe cap să poarte și bunătatea să o calce; ma vremea, care e la toate pilă, scaunele lor și cu dînselle pe ei împreună în praf le va preface și întru inșăși locurile lor va ridica și întări învățăturii, înțelepciunii și fapte bune, Academii și cetăți împărătești; căci limba celui fără de minte ce nu zice ?

II. ELIADE RĂDULESCU

Din «prefața gramaticii din 1827»

Єі! Дар че фел' де карте е аста?!!! Єітете мінше!!!
ачі ліпсєск' о грѣмадѣ де слове! ація вор сѣ не ласє
сѣрачі! Ачі фѣлосѣл' ші пѣртѣторѣл' де Ортографіє и,
ліпсєще: мѣреѣл' ші жнѣжмѣфатѣл' ѡ, асеменеа: оу чел'
богат' жн лок' нѣ се=маі веде! жн лок' де ф, шде ші
шде се=веде еа; жн лок' де ю, іѣ! Каі де міне че грєсіме
ші можічіє!!! Іа те єітѣ кѣ зѣіа ші пе делікатѣл' ші
плінѣл' де лѣлч'ѣцѣ Ѡ 'лаѣ скос'! нѣ зѣѣ зѣіа сѣнт Рѣ-
мѣні грєші вѣдѣрані дела царѣ, нѣ вор' сѣ лѣвѣ кѣт' де
пѣцінѣ Єѣгеніє пѣ дѣжні! дар че вѣз'! єі жн лок' де ѣ,
пѣн' кє; жн лок' де ѣ, пє! Єжнѣс вѣднічі де рѣс' жнѣрѣ
адєвѣр'! Ведеці лѣкѣрѣі копілерєці! ведеці ерєсѣрї! ведеці
несокотінці! тоатѣ лѣмеа се=сілєще дін че маі арє сѣ маі
аддоѣе ші сѣ се=маі жнбогѣѣєскѣ, дар єі! Іа єітациѣвѣ кѣ
ші дін че маі авєм' вор' сѣ маі лєпєде!, Аіт'! с'а
єтрікат'!! с'ааа=дѣѣєс' акѣм ші лімѣ'а!! єі аѣ лєпѣдат' ші
окєііле! ші пєілі! ші! ші дасіа!!! о дрѣгѣѣєлє, ка де єлє
де нїмік' нѣ 'мі парє аша де рѣѣ, кѣ пар' кѣ єра нїѣе
флорічєлє! оамєнілор' фѣрѣ гѣєт' фѣрѣ л'ѣк' де Ортографіє!
Дар, ? чїне в'а пѣс' пе воі сѣ вѣ арѣтаци маі ієкѣєці де
єтрікаци ачєєа че аѣ гѣєіт' кѣ калє атѣѣєа інші, ші нѣ ка
воі, чі алт' фел' де жнѣзѣаци! ші апоі, ? нѣ іціці воі
кѣ обічєіѣл' єєтє вѣтрѣн', ші кѣ трєвѣє сѣ пѣртаци чїнєтє
ші сѣіалѣ кѣтрє дѣнєѣл'. Пѣкат' де дѣмнєзѣє сѣ се=дѣкѣ
атѣѣєа слове!!! — Яша, Домнѣлє, с'аѣ дѣс', ші акѣма дѣм-
нєатѣ сѣ фїі сѣнѣтос'; єлє с'аѣ дѣс' ші нѣ се=вор маі жн-
тоарчє, кѣчї лє а гоніт' о соцієтатє жнѣрєагѣ, лє а-гоніт'
жнєѣші дрєпѣл' кѣвѣнт'. Ші дѣмнєатѣ, Домнѣлє, маі
єтѣмпѣрѣці фѣрї'а пѣцін' ші гѣндєѣє маі бїне че ва сѣ

зікх о соціетате ші че дс фхкст' соціетациле жн дме,
ка сз ції кзтре чіне жці жндрептезі ксвжнтсд', ші дснз
че вей жнчене аксндоаце че ва сз зікх о соціетате, аксдлтз
гласдл' еї чел' серіос' лініціт' ші фхрх атзтеа стрігзрі
ші мірзрі дснці; жнвациз кз гласдл' соціетзці' есте гласдл'
нородсдл', ші кз ел подртз ші жмфхцшошазх персон'а овці'.

12. ELIADE RĂDULESCU

Michaida

Cînt armele romîne și Căpitanul mare
Ce împinseră păgînii și liberară Țara,
Resbunătoare spaimă luciră peste Istru,
Peste Carpați trecură de glorie încinse,
Și toți Romîni 'ntr'una uniră subt un sceptru,
O aqullă, o lege, cum are ca să fie.
In van o crudă soarte i-alungă ne'mpăcată,
In van conspiră Iadul să-i ție 'n întunec
Ș'asupra lor trimite fatala desbinare
Și uneltiri străine, ș'imperecheri civile;
Căci Domnul îi protege și-i ține peste secolii
Și i-a ales să-și facă din ei țarie mare.

O musă 'mbărbătată! ce în Helicon n'ai nume
Ce soarele Dreptății te 'ncinde și te 'nspiră!
Mută să fie buza profană ce te chiamă
Să amăgească Omul și Cerul să insulte.
Severă Zeitate, a crimelor pedeapsă,
Ce vizitezi pămîntul să desfăci pe oamenii,
Să fulgeri tirania, să reîntregi popoare!
Eroica ta liră, acordă cu Unirea,
Fă să-i auz vibrarea a cordelor sonore
Intinse în negru sînge tiranilor purpurii.
Tu dă semnalul, Musă, la prima mea cîntare:
In sînul meu revarsă, *mînia* ceea sacră;
Aprinde a mele versuri cu flacăra-ți divină.
Și voiî aprinde inimi, voiî deștepta Romînul
Să te aținte 'n față, să te cunoască bine...

Michaiu cel mare, Domnul Romînilor și fală!
P'acela cînt, ș'ajută să bucin a lui fapte.
Mult s'a luptat Eroul cu brațul și cu mintea:
Multe nevoi învinse, varii nimici d'afară

Și mai fatală din întru, și soarta neimpăcată
Pare că o abătuse din lupta prelungită;
Par'că ș'aflase Omul s'o 'nvețe să respecte
O nație celebră.

Intreagă România gema de ană atîția
Subt jugul sîngeratic Osmanului feroce.
Fatale și rea cobe 'ncepuse Demiluna
A se 'nălța lucindă pe Dacia smerită.
Și glasul mueginiu, în zi și 'n miezul nopții,
Svola purtat de vinturi, ca harpa infernală
De crivăț șuerată, și răsuna profetic.
Inflorînd creștinul în empia chiemare
A numelui sinistru, țipînd: *alah! altâ hu!*
Campana solemnă cu totul anuțise
Pe ling' aceste hule, blasfeme inspirate;
Și ruga pietoasă, ascunsă, spăimîntată,
Abia cuteza mută pe Christ să mai adoare.
Pălită era Crucea și razele ei triste
Ca Domnul zili 'ntocmai cînd în uimirea lumii
A umbrelor Regină se pune înainte-i
C'o față infernală ca să însufle spaima
La inime credule pămîntului în doliu.
Averea cumpătată și însăși neaverea
Săteanului nemernic se spulbera din casă.
Nici pasăre, nici vită, nici fructul muncii sale,
Nici timp, nici loc, nici viața n'avea în siguranță;
N'avea să-și plece capul, cu ce să-și ducă traiul:
Fugar, fără colibă, își blestema ființa;
Iar stabil, adăpostu-i chema crudul nesățiu
Domn, sclav, clăcaș, tot una: averi erau pericol
Și lipsa era foame, frig, tremur, agonie.
Copilul de la mumă, ca gnelul spre junghere
Se 'ngenuchia 'nainte a bețiilor de sînge
De ianiceri sălbaticii și crunți în a lor poște;
Saū, încărcat de feare, cu soru-sa 'mpreună,
Era minat să 'mpartă ultragiul și durerea
În locuri transdanubiū, în domele ascunse
Dorințelor sfățate, orgiilor păgine...

13. ELIADE RĂDULESCU

Tandalida ¹⁾

I

Lele musă cântăreță,
Mult pestriță și fișnéță,

Que cotoi și mițe sute
L'al tēū *miaū* rămân că mute!
Punciul chiar, Punciul ghiēbos,
Șarivari Pântecos,

¹⁾ Cu ortografia autorului.

Uită toba și chindia
Și cimpoiul și tipsia,
Gură-cască te ascultă
Și învață carte multă ;
Quo esci și bătută în minte
Și colțase tare în dinte :
Procopsela o ai totă,
Lumea 'n deget o faci rotă.
Uite-mă, mă făciui ghiem,
Și te 'nvoc, și mi te chiem ;
Qu'am să'ți fac o poesie,
Or să fie-or să nu fie.
Quă să sbóre vorba 'n lume
Și d'al tēu și d'al meu nume,
Versul meu pe românesce
Péptănă'l și'l dărăcesce,
Quă să fie că aquellea
Que mi'ți svēnta că bicu pellea :
Am să'ți cânt un cavaller
Que nu s'a mai dat sub cer.

II

Vino mai currēnd, O Musă !...
Dupo nas și după buză
Și cochetele-ți grimazuri
Te cunosc quō 'mi faci la nazuri.
Vino deh, nu te mai face ;
Codirea de loc nu'mi place..
Que ! nu vrei? — Du te la Dracul ;
Ai cojoc? — Am și eu acul.
Uite colea secătură
Și pocită aventură !...
Eu o iau cu binișorul ;
Ea par'quō 'și dō brinișorul
La vr'un Șoangher sau vr'un Rus,
Așa ține nasu 'n sus !
Lucru mare par'quō esci !
Așa mi te fudulesci.
D'alde tine noi Românii
Quâte, quâte am trecut,
Că și rim'a que-am făcut,
Și căciula la o parte.
Te sciu cine esci, Leliță !
Par qu'ai fi și tu Domniță :

În Parnas esci vĕnetică,
Prin saloane o calică ;
Caracter official
Nici cât Archonta *ziarul*,
Vre un aer martial
Nici ca nenea Vinărarul
N'ai avut nici vei visă
Nici vr'o dată vei pupă.

III

Uite quō și fără tine
Torn la versuri fôrte bine ;
Și cată să fie bune
Quoci mie-mi plac de minune...
Eroul meu este mare
Quāt pereche nu mai are.
Mere, numai descriindu-l
Și frumos incondeindu-l
Trec și eu la nemurire
Fără multă tieluire ;
Quoci de mult - quine nu scie ?
Quō și chiar fără tichie
Quând te pui p'un model mare
Și mi'l scoți de luminare
Nu-e, nu-i de mâna treia,
Este glorie ș'aqueea ;
Și dator sūnt numai mie,
Făr à fi dator și ție.
Eu când dau d'un *kilipir*
E pe 'ndată la chimir,
Glorie de pe saltea ;
Cu ciubuk și cu cafea !
Mă 'nebunescu după tine ;
Quō esci și cum se cuvine :
Fără picu de osteneală
Ai și bani și procopselă.
Eu cu tine mă 'nvoese,
Și d'aia mă pismuesc
Mai toți martialii mei
Que cu toți ca nisce lei
Cu sângele que au vĕrsat
Și Broștenii au luat.

14. ELIADE RĂDULESCU

Cîntecul Ursului¹⁾

Ni, ni, ni, și na, na, na,
Puiu de popă satară,
Ursule nețesălat,
Puiu de codru 'nversunat,
Diha! diha-măi!

Vine ursul mormăind,
Babele s'ascund bocind;
Câinii ni s'a deșteptat
Vinătorii s'au armat.
Sună cornul și răsună
Potecașii se adună
Diha! diha-măi!

Puneți bătaiași pe gónă,
Pe dihania ritană;
Măi dihanie, rea fêră,
Dracul te adduse in țerră?
Quô voinicii dau de tot
Și mi'ți pun lanțul de bot.
Ursărêsa te așteptă,
Cu ciomagul te deșteptă
Diha! diha-măi!

Cotoii 'ți-au miorlăit.
Nevăstuicile ploșcașe
Veninoșe și zăcașe

'Ți-au trântit uleiul jos
Que'ți bagi botu noroios!
Diuha! diuha-măi!

Vino, Ursule la joc
Și pământul batte 'n loc
Și mi'ți jôcă muschicesce,
Ad piciorul căsăcesce,
Jôcă bine, măi martine,
Să'ți dau pâine cu măslina,
Să'ți mai dau și alt-queva
Să fie pe sama ta,
Diuha! diuha-măi!

Să te vêdu, fecioru de lelle,
Fă o tumbă d'alle grele,
Să ne arăți vr'un marafet,
Alivanta! berechet!
Diuha! Diuha-măi!

Nais te chirasaimos
Te delo del bah
Da bulè flandăra
Andoi ghegeneral baros,
Dabulè bacșișul
Quô vin hoții de păgubași.

15. ELIADE RĂDULESCU

Foile și cărbunele¹⁾

Lâng'o lemnărie unde sta grămadă
Una peste alta rêu amestecate
Surcele și așchii a securei pradă,
Țândări și găteje, dóge răsturnate,

¹⁾ Cu ortografia autorului.

Multe ciopliture,
Și sfărîmături

D'ori que fel de lemne, mobile stricate,
Un grosior cărbune quât nuca de mare,
Dar viu arđend bine căđù d'întemplare
Din hîrbul cu spusa sau chiar din lulea
Unui sătén quare se ducea a casă
Sau să 'și facă focul, să 'și cate de masă,
Sau quine mai scie ce trébă avea.

Aqui pré apprópe, dupe drum nevoi
Era nisce foi
Al quăror stăpîn
Èrà un jupân
Meșter spoitor,

Quare spre repaos capu'și resemasse
Chiar pe lemnărie și somnu'l furasse.

«— Que sórtă te așteptă, sermane cărbune!
«Curênd te vei stinge, și negru tăciune
«In țece minute bun n'a să mai fii
«De quât pe perete să scrie cu tine
«Și să minjerescă quare cum îi vine,
«Să facă la posne dracii de copii;
«Dar que mai renume quând m'ai ascultà!
«Eu să sufflu'n tine și tu 'n lemnărie
«Să te opresci țintă și să 'ncepi a dà
«Colé un foc țépân! — Que mai bărbăție!
«Que nume 'ți ai face chiar în historie!
«Gazettele tóte tare-ar bucinnà!»
Foile cà Naiba ast fel îi vorbià,
Și bietul cărbune, que nu se gîndià,
Licuria acuma mereu de trufie
Și de bucurie.

N'appucă să ăică fatalul sêu *da*
Și 'ncepù să sară subt iutea sufflare,
Que în suerare

Drept între surcelle flacără'l mânà.
S'apprinser'aquestea, ș'apoi lemnăria
Luò focu întrégă, vilvórea se'ncinge,
In aer se'nalță, volvóra se'ntinde
Satul e'n pericol și megieșia

Tótă să deșteptă
Sórta 'ntrégă a Troiei în spaimă așteptă.

Hei! acum vei dicce
Quo-al nostru cărbune a cătat să fiá
Fórté mulțumit? —
Săracul Pírlice!
Plesnit în scînteie l'aquea grozăvie
De tot împărțit,
Quine 'l mai cunoșce în focul quel mare
Quare și mai tare
Îl făcù cenușe în vre o 'nghesuire?
Peri fără nume, fără pomenire!...
Și foile iară coprinse de focu
Lăssate în locu
D'al lor jupân meșter quare spăimêntat
A fost și tulit'o din somn deșteptat,
Arserö și elle
Cu lemne și cu pelle,
Devenind cenușe fără de sufflare. —
Eattă-vö exemplu și dați ascultare
Voi quari sufflați certele civili
Foi să nu mai fiți. —
Și voi june inimi, organe ducili
Quare drept cărbune la sufflări serviți.
Dupö scelerați
Nu vë mai luați.

16. ASACHI

La Moldoveni

La restatornicirea domnilorü pămîntenü¹⁾

(1822)

Versü înaltü de bucurie se ressune împregiurü,
Astâđi gemetulü Moldovei în armonii se prefaçe,
Astâđi soarta îmblândită ni ureasă cu ogurü
Și din clime seninoasse se întoarnâ linâ paçe,

¹⁾ De pe ediția de poezii a lui Asachi de la 1863. Cu ortografia autorului.

Se întoarnă sântă drituri ce's odoare unui neamū.
Spre a cârora domnire de multū rugī noi înălțamū.

.....
O puternică fortună pe Moldov' a fostū împinsū
Se plutească pe o mare de pericoli pressurată
Și poporul fără cârmă, de miī tunete atinsū,
Aștepta a sa sfârmare și peire 'nfricoșată.
Obosite elemente mugū și sun' ađi mai încetū,
Ventul stă, s'alina marea, de port ni-am apropiet.

Ni s'arată la vedere unū frumosū limanū vechinū,
Favorabilū zefirū suflă și luçesc senine stele ;
Inșă cursulū çela este de miī stânçe încā plinū
Și tresvie çere dreaptă cu 'ndoite opintele,
Cā o luntre strunçinatā ce a scāpat din Oçeanū
Deacă uitā privegherea va peri chear în limanū.

Pe Moldova când feriçe era 'n paçe și 'n resboiū
Schiți, Panoņi, Sarinați ș' Asia n'a putut niçi cum sê sfarme,
Prin a ei virtute gustă nemurire între noi :
Înțeleptul Alexandru, Stefan fulgerū întru arme!
Dar' pe a timpurilor aripī feriçiri și māriri fugū,
Fii Moldovo neînvinsă puind patimele 'n gūgū.

Patrioți! veniți cu toți lāngā Tronul çel doritū
Sê 'ncheiem spre-a lui tãrie giurãmãnturile sfinte!
Dup'unū cursū de ani o sutā çioa çeea a venitū
Întru care *fiul Patriei* fi-va Domnū ș'alū ei pãrinte.
Patria maicã'n a ei floare a fost noã agiutoriū,
Feriçiți de fiī când astãđi vor fi ei cunoscãtori:

Auritele palaturī, nalțã turnuri câtrã norū,
Ș'a strãbunilor māriri din surpãri vor sê rêsarã,
Necurmat va sê rãverse avuțiilor esvorū :
Inflorire, feriçire și repaos preste țearã,
Când ni-a fi temeiu și cârmã sub un Domnū bun înțeleptū :
Legea, Patria, Unirea și un cugetū chiarū și drept.

17. ASACHI

Mazepa legat pe cal ¹⁾.

Acompaniat de sprletele și de xohotetele batjock, toare a joldănarilor kșpcei kactelanșlși kalșl c'as penezit kș iscala snei s'ueci inarinate; și înboldit de lovitspire trșnșlși ce pșpta fșuea alerșnd în calea ca nșmaī kșmīi demerte și ferindsce de dokșpīle imponorate fșrș dρșm fșrș povșșpīe spmīnd nșmaī inctīnkșlși kape il mșntș spre țara nașterii sale.

Șneorī așisrīnd pe o kșlme cta, akșșcea spre kīle, nekeza ka kșm ar fi kemșnd așisrops și ka kșm ar fi aștentșnr vre șn rșcșnc, apoi neașzīnd alta de kșt űemetete nenorocīșlși Mazepa, kalșl sșrșpīet de ele ce penezea ear la fșrș; enșma ca ce amesteka kș cșdopīle țele reçı a nenorocīșlși și kș s'uecele ce poșpa dīn paneele sale. În mezșl șnops acemene cșferīnce a lșl Mazepa kape ilș fșșceas a dopi și a aștenta moarțea; dșntș o fșrș de o zi și o noapte kalșl așisnce la o mare pșșpe șnde șn noș perīcol sș pșrea kș i va kșrpa pștimīrīle. O droae de lșnī adșlme kșnd prada țea īdoīț de omș și de kalș ce lșace a spmșrī pe kșlșrepcșl țel fșerekat șmīlșnd pșșprea de a lor sprlete selbatice, lșnī īn maī mșlte rșndșrī așisrīnd eraș aproape sș așșce prada deakș a lor așrșcș fșpīe nș ce actșmrșra la vederea snei fiare sșrșbine țe lī sș pșrea komīșcș dīn omș și de kalș, adekș de forma țentaspșlși, de kape și lșnī sșrșpīeçı ce dedșrș īndșrīnt la fșrș.

Noū pericol, dar odată liman de scăpare aū īnfașoșat un rīū īn care calul se aruncă īn not. Apele cele răci scăldīnd mădulările schingīuite a lui Mazepa eraū să l și īnece dacā dibăcia cea firească a cursierului nu l-ar fi scos repede pe rīpa opusă. Agiungīnd la uscat, calul aū scuturat de pe trupul său apa ce īn șiroae de pe el se strecura și prin asta deșteptă simțirīle leșenatului Mazepa, care nu se trezi de cīt spre gedă a lunei ce străbățea dīntre norīi posomorīți.

Pășcīnd oare ce iarba cea mīnoasă, de care de ar fi putut și Mazepa ar fi gustat, calul necheza și căuta īn giur

¹⁾ De pe ediție «Nuvele istorice» 1867. Cu alfabetul din acel timp.

ca cum ar fi voit să aleagă direcția ce avea să iee în a lui călătorie și ca cum călătorul, ce o stahie l-ar mîna, începu din nou a fugi neavînd înaintea sa de cît un șes întins, sălbatic, nelocuit.

18. ASACHI

Țiganiî 1)

С ч е н а I

ХоръЛ

(Muzica din Trovatore)

Bezi ksm пльeste скъnteioace стеле
Чаs лсчит поантеа престе тьрие
Лпчет с'ансне мii пасереле
Рьесn'а dzилей дслч'армоние

Тsfois (bătrîn lăeș)

Ла лскрс!

ХоръЛ (bătînd cu ciocane)

Дьї, дьї, bate ферсл пьпъї калд ил bate
Кънд лпченї sn лскрс нs'л льса мьї фпате!
Банї, банї се адснъ atснче шї бskate.

Ns'ї льса мьї фпате!

Тsfois

Пьпъ ї калд ил bate,
De фок згsра се алеуе;
Еар о dzi пре сьнта леуе
Ш'a цїранслsї дрепате.

1) Țiganiî, idilul cu cъntece de G. Asachi reprezentat în 24 Ianuarie 1856 pe teatrul național Iași. Cu ortografia textului.

Хорсл

Дѣ, дѣ, бате ферсл пѣпѣ'ї калд іл бате
Ns'л лѣса мѣй фрате!

Tsfois

Съ трѣиці бѣещі! вѣд къ вѣщі фї бsnї мещерї, еакъ о
пѣреке de gratiї, паркѣ-е лскрате ла стpсг, фрsмоаце дар
Antp'o пѣрере шї сѣпѣтоаце, кsm се каде, кїар ка пентps о
четате че аре съ апере сїпїцелсл snde се вор tspna шасъ мїї
мерцѣ пѣпsшої.

Кърчїsдеї

Мѣрї шsгсещї, мош Tsfois, че сїпїцел а пїбей съ фїе
ачела snde съ .pккапѣ sn кошер de пѣпsшої.

Tsfois

Кънд dzik: шасъ мїї мерце пѣпsшої, вресъ съ dzik трїї-
dzeчї мїї галбїнї, каре боерсл noctps as лsat асѣ тоампѣла
Галацї пентps пѣпsшої че іас вѣндst.

Кърчїsдеї

Маре minsne! оаре че ва съ факъ боерсл кs аѣца
галбенї!

Tsfois

Че-ва съ факъ, tontsne! Ea і ва сѣмѣна еарѣ.

Арлеан

De і ва сѣмѣна, апої неcmintit нї ва кема ла кsлес.

Tsfois

Цаї гѣсїт! snsl самѣпѣ, алтсл кsлеуе; съ шїї, ачїї гал-
бїнї і ва сѣмѣна .An о алѣ царїпѣ, департе аколо snde sm-
блѣ жп tot ansl ка ла хаѣалѣк, боерїї шї кsкоанеле, се .An-
целече ачїї че as банї шї dzik къ n'as сѣпѣтате, dsнѣ че се
.Antорк акасѣ, снsn de нїще minsnї sna маї гогонатѣ de
кѣт алта.

Кърчидеї

Апої динтре ай пощри, ачеле минсни нимине нс де ас
вѣзст кс окїї?

Тсѳоїс

Нсмаї боерїї кс банї шї цїганїї фъръ, пот смбла аша
де департе пентпс кѣ ведзі боерсл аре нсмаї галбенї, еар
цїгансл аре пе боїерсл чел кс галбїнїї....

19. ANDREIŪ MUREȘIANU

Glasul unui român

La ceriŭ, părinte bune, de caut cu umilire,
In darn їмї este ruga, deșert al meŭ suspin!
Un vїerme de se mișcă, tu știi de a lui clătire;
Dar' luptele ce cearcă un neam, de unde vin?

Se poate că străbunїї s'aŭ mormїntat їn crime;
Dar' răul străvechimei doar' nu-l cerți pїн' la noi!
Căci alt-fel era bine ca fiї de sclăvime
Să vie orbї pe lume, născuți pentru nevoї!

Tu zicї, că erți păcatul, nu cauți l-a lui măsură,
Nu trecї la fiŭ din tată, de n'a fost vinovat:
Și їată! că pedeapsa cu 'ntreaga eї tortură
S'a strămutat prin veacurї la fiї ce-aŭ urmat.

Aŭ doară lași ursiteї să poarte cїrma 'n lume,

Atuncї din legea fireї s'a șters cerescul nume
De drept și de dreptate; atuncї vїața-ї somn!

Atunci întreb ursita : cu ce drept ne apasă?
Ajungă-î prigonirea ce veacuri ne-a cercat ;
De șapte veacuri soarta nimic nu va să lase,
De șapte veacuri noapte-î și ceață ne 'ncetat.

Ești voi, umbre moarte, eroii ginteî mele !
Și dați dovezi la lume, ce-atît v'a înegrit ;
Strigați în gura mare că voi de-atîtea rele,
Ce cercă strănepoții, nu v'ați vinovăți !

Să spuie Retezatul, acel azil de pace,
D'a fost Românul trîndav în timpuri de nevoi ?
De n'a păzit credința, de n'a vrut toate-a face,
Să scape numai țara din curse de rășboi !

La undele de sînge, ce-aû curs în Cimpul Piniî,
Vărsat prin iatagane și paloș de Osman :
Aû n'aû avut în parte amestec și Romîniî ?
Aû n'aû învins Corvinul p'acel cumplit dușman ?

Ah ! căci nu-mî pot răspunde străvechile morminte !
Spunînd, ce țin în sînu-și : Român, aû gen străin ?
Atunci s'ar frînge cearta, ce curge-acum fierbinte,
S'ar șterge-atunci ca cîța și vechiul meu suspin !

De tace omenimea, glas va da stîncă 'n munte,
Și apele un vuet prin ton nepomenit.
Nu mai e timp s'apuie un gen ce-a mers în frunte,
La toată năvălirea ce țara-a copleșit.

Nu mai e timp s'apuie un gen faimos în lume,
Nutrit prin o minune, din zeî provenitor,
A căruia mărire, virtute și renume
Pusese sub picioare p'ai lunei domnitori.

Nu mai e timp s'apue o viță strălucită,
Ce-a dat în zeci de secolî din sînul său eroi !
De-a și supus-o soarta a fi nefericită :
Răsare-î însă steaua și scapă din nevoi !

E verde încă bradul și umed după fire ;
Dar' razele căldurei aū nu-l vor ști usca ?
E nor încă pe ceriuri ; dar' norul e subțire,
Și-un vînt de primă-vară aū nu-l va depărta ?

La ceriū, părinte sfinte, căzînd cu umilire,
O ginte părăsită, tu n'o veī lepăda !
Ești drept și ertī păcatul, văzînd o pocăjre !
Ești bun și ți-este milă de tot ce-ī mîna ta !

20. C. ARISTIA

Traducere din Omer

Minia cîntă-mī, zee, a lui Pilid' Achil,
Minia mult fatală, ce 'mpovără p'Achei
Cu miī de miī de chinuri, și suflete viteze
D'eroi în iad mulțime de timpuriū trimise,
In pradă lăsînd morții la cîini și la vulturi ;
Voința a lui Joe așa s'a împlinit
Atunci cînd ei prin sfadă prea rău se despărțiră.
Atrid de bărbați riga și Achil înzeitul.
Din zeī pe dînșii care în vrajbă i-a băgat ?
Latonei zeei fiul și al lui Joe : el
S'a miniat pe riga și răscolit-a boală
Prea rea între oștire : se prăpădia norodul.
Că p'al lui preot, Chrisis, Atrid a necinstit.

21. CONSTANTIN NEGRUZZI

Pasul de arme al regelui Ioan

(Trad. din V. Hugo)

Haī la treabă,
Și degrabă
Să-mī înșeale calul meu !

Pre-a mea lege !
S'a alege
Ce pot face eu cînd vreū !

De! silește,
Te grăbește,
Agerul meu armăsar

Sur ca bruma ;
Cat' acuma
De-ți arată al tău dar.

Toți să șadă
Ca să vadă
Lupta regelui Ioan,

Ce străbate
Pîn' în spate,
Cu-a sa lance pre dușman.

Daca are
Calamare
Un călugăr armă sa,

Dacă-o fată,
Nu înceată
Zi și noapte-a se 'nchina,

Oare vine,
Se cuvine,
Noi ce sîntem de nalt loc,

S'avem armă
Ca să doarmă?
Trebuie s'o scoatem din toc.

Cea cetate
Ce-așa late
Porțile și le-a deschis,

Cu mari case
Turnuri groase
Și frumoase, e Paris.

Catedrală
Colosală,
Notre-Dame cît aș dori

Subt a tale
Mindre sale,
Oasele a-mi odhni.

Ce mai cete,
Junii și fete
Impodobite se vād!

Ce strigare !
Sgomot mare
Oamenii mulți pe case șād !

Iată urlă
Intr'o surlă,
Un țaran chiar ca un boi. etc.

22. CONSTANTIN NEGRUZZI

Uriaşul

(Traducere din Victor Hugo)

Ostaşi ! Eū priimiū viaţa în Galia mănoasă
Colo unde odată ai mei moşi locuia ;
Ei numaī sînt acuma ! Ci numaī a lor oase
Şi naltele morminte se vād încă în ea,
Colo eū raza zilei văzuī întîia dată.
Abia născut fusesem cînd tata m'a luat
In braţele-ī vînoase—şi-n Marea înghieţată
M'a dus de m'a scăldat.

Căci tatul meu pe-atunce era voinic şi tare ;
Slăbi însă acuma de cînd a 'mbătrînit,
Şi desrădăcinează cu greutate mare
Stejarul ca să-l facă toiag de sprijinit!
Eū astăzi îi ţin locul ! Eū port armele sale,
Baltagul lui cel straşnic şi arcul ostăşesc,
Eū ! care stînd pe munte, picioarele pe vale
Imī pun, de m'odihnesc.

Cînd eram copilandru, mergeam des la primblare,
Prin Alpiī neguraticī drumul imī deschideam,
Capul meu ca un munte prin nori făcea cărare,
Sufлам, şi 'n atmosferă fulgerile stingeam.
Atunci imī plăcea foarte să merg la vînătoare,
Ursu 'n braţele mele înăduşit muria ;
Să prind din fugă cerbiī, ciute şi căprioare,
Era plăcerea mea.

Apoi cînd venia seara mergeam la scăldătoare,
In valurile line a mării mă băgam ;
Călare pe balene cu-a mele lungi picioare
Spumoasele ei unde pîn' în fund turburam.
Dar azi aceste jocuri nu imī mai sînt iubite ;
Acum mi-e drag resboiul, foc, sînge şi omor,
Ostaşi vitezi şi taberi, ucideri, morţi cumplite,
Chinul celor ce mor.

Cînd văd că 'ncepe lupta, eă staă și de departe
Privesc cum între dînșii se taie, se înjung;
Atunce dacă-mă pare că are drept o parte,
Alerg spre ajutoru-î, și, cum la eî ajung,
Precum secerătorul în spicele-aurite
Ca trăsnetul de iute în dușmanî năpustesc;
A lor scuturi și arme, a lor zale-oșelite
Cu pumnul le turtesc.

Gol umblu totdeauna, pentru c'a mea virtute
Rîde de ostașii voștri cu fer înveșmîntați;
Port numai două sulii din doi frasenî făcute,
Și ast coif ce-l trag lesne opt taurî înjugați.
Nu-mă poate opri calea tărie saă cetate;
Iaă turnurile 'n brațe, și 'n șanțuri le dobor,
Și ast-fel — cu ruine după ce's astupate —
Intru foarte ușor.

Dar timpul fuge, sboară, se trece-a mea junie!
Cum pe stejari usucă criveții viforoși;
S'apropie sfîrșitul, și moartea a să vie
Ca să mă ducă-acolo unde-s aî meî strămoși!
Atunce voi c'onoare trupu-mî în groapă puneți,
Și de-a 'ntreba drumețul pe călăuzul saă
Ce munte e acela? Gîndind la mine, spuneți
Că e mormîntul meă!

23. CONSTANTIN NEGRUZZI

Istoria unei plăcinte

(Epistolă)

Îți aduci aminte de copilăria noastră — care s'a dus ca să nu se mai întoarcă! — ce plăcută impresie ne făcea strigarea: coooovrigi! gogoșeeeee! Cum alergam toți, copii și bătrîni, și cei măi mari și cei măi mici; cu ce nerăbdare aș-

teptam să-și pue plăcintarul jos tablaua din cap și cit de iute i-o deșertam!

Astăzi plăcintele au perdut valoarea lor și plăcintarul poesia lui; civilizația l-a omorât. Toți l-au părăsit și surusul se vede pe buzele lui numai când e înconjurat de băeți și de copii, singurii ce i-au mai rămas credincioși. Aceștia une-ori îi mai deșertă tablaua, iar cele mai adese se întoarce seara acasă cu dînsa plină. Atîta numai că marfa lui e marfă ce nu aduce pagubă; ce nu se vinde, se mănîncă.

La 1821, după spargerea Eteriștilor, Pașa din Iași văzînd că nu poate scoate pe Ianiceri din țară, ceru ajutor. I se trimeseră deci spre acest sfîrșit cîte-va miî de Tulimeanî (miliție). În toate zilele urmau colizii între ei, și ele se sfîrșiau tot-d'a-una prin moartea a cîțiva.

Intr'una din zile — era iarmaroc pe șesul Frumoasei — un plăcintar s'a dus cu o pohare s'o vînză; un Tuliman o tîr-guia, cînd un Ianicer vine și vrea s'o ia. Tulimanul însă nu o da. Iataganele ies din teacă. Tulimeni și Ianiceri se amestecă la sfada plăcintei, și comedia se mîntue cu uciderea a vr'o trei zeci de inși din ambele părți; iar plăcinta, trista ca-usă a acestei dispute, și autorul ei, au rămas turtiți și hăcuiți într'o baltă de sînge.

În vremea Domnilor Fanarioți plăcintele și gugoașele erau mult mai căutate. Un Domn grec — a cărui nume ingrata istorie a uitat a ni-l păstra — era un mare mîncău de plăcinte. Caimac, gogoășe, alivenci, iaurt, seraliî, baclavale, plăcinte, învîrtite ș. c. l., se îngropau în stomahul lui ca într'un abis fără fund. În toată dimineața — pînă a nu face divan — trata cu boerii săi despre felul plăcintelor ce trebuia să aibă la masă.

Un curtezan — unde nu-și viră ei coada! — care umbla de mult să se facă vornic, nu știa ce mijloc să mai întrebunțeze, și ședea trist odată cu soția sa la masă. Ihnelele și cataifurile treceau pe dinaintea lui fără măcar să le atingă, cînd iacă se înfățișează o plăcintă pîntecoasă cu o ghirlandă de gugoșele, împărăteasa plăcintelor, cap d'operă în gastronomie.

— Nevastă! strigă boierul meu, sărind de la masă, m'am făcut Vornic.

— Cînd?

— Acum. — Vezi plăcinta asta? Din pîntecele ei a să țieasă Vornicia mea.

Indată plăcinta s'a trimis la curte.

Înălțimea sa se pusese la masă, dar fața-i era posomorită. Ediclii și Iciolanii stau înmărmuriți dinaintea lui cu minile la pept. Curtea toată tremura; căci nu era vorbă de nimic alta decât de a trimite la Ocnă pe șease boeri, a pune la falangă pe stolnicii curții, și a bate cu urechea în stîlp pe credincelul cel mare. Pentru ce astă urgie? — Pentru că ticăloșii au uitat să facă plăcinte la masă Măriei Sale. Uitare vinovată și neertabilă!

Cînd acum era să se pue în lucrare înalta hotărîre, iacă norocita plăcintă, de care am vorbit, intră adusă pe o tipsie de argint. De-aș fi fost față, aș putea să-ți descriu încîntarea ce a cășunat sosirea astei ancure mîntuitoare, dar eu încă eram pe lume; pe cît însă am auzit din bătrîni, bucuria a fost mare, și credincelul, stolnicii și boerii au scăpat de pe-deapsa meritată.

Trimisul s'a întors bogat răsplătit, aducînd și pentru curtizanul nostru următorul bilet din partea marelui Postelnic:

«Arhon. . . .»

«Înălțimea Sa mi-a poruncit să-ți fac cunoscut că mine dimineață să te înfățișezi la curte în Spătărie, spre a îmbrăca caftan de Vornic mare.»

«P. S. Nu uita să trimiți mine pentru masa Măriei Sale «o plăcintă ca cea de astăzi.»

A doua zi mehterhaneaoa juca în ograda boerului cu plăcinta, care șezînd în balcon își netezia barba cu mulțămire; iar cînd înceta cîte puțin scîrțîitorul țipet al surlei lui mehterpașa, s'auzia între norodul grămădit la poartă, cîntînd:

Cu iaurt, cu gogoșele,
Te făcuși Vornic, mișele!

24. CONSTANTIN NEGRUZZI

Cum am învățat romînește.

Не кѣндъ шитачемъ къ сѣнтемъ Ромѣни ші къ
авемъ ші ноі о лимбѣ, не кѣндъ не лінція ші кѣрці ші

tipografe; pe când totu lămea se ardecase în dasii și perisomeni ca babelle în căței și motani, căci la skola pșelick se învța nșmaî Grecheste; când în sșirșit, literatură Romăne era la dărea sșfletșlși, căciwa voierî, pșiniți în romănism, nenștândșe de prinde kș fșrmōsele zicherî: parigōpisesk, katadiksesk, ш. чл. tōte în esk kreate de diecii Histieriei, pentș kș atșnçi între ei se plodia Ńenișl, ședēs trictî, și jълēs perderea limbii șitândșe kș dor șnre Bșda saș Брашов, de șnde le veniaș pe tot anșl kalendare kș povesti la sșșrșit, și din când în când kște o broșșrș învțctōre mesheshgșlși de a fșche zașar din çiockълъ de kșkșrșzi, saș pșne și kroșmalъ de картофе.

Tot însъ maî pșmșese o skolъ, precare aчestî bșni vțrini o priēs ca singșr aslșl prigōnitei limbî, skolъ șnde se învța ъnkъ romănește, aprōne de Iawi, în monastiea Sokola.

Tatъl meș era șnșl din Romăni aчestia. Nș eșia niçi șn kalendar kare șъ nș' l aivъ el ъntъi, niçi o karte bisericъskъ kare șъ n' o kșmpere, niçi o tradșkie kare șъ nș pșe șъ' i o prescrie.

Întp' o zi viind de la skolъ l'am gșsit kș o mare karte inșolio dinainte. Çeteshimi, îmi zise, o viēцъ d'a sșinçilor din kartea aчesta.

— Iartъmъ, pșrinte, eș nș pot çeti romănește.

— Kșm! apoi đar çe înveçi tș?

— Elineste, am pesnșns pșșnindșmъ. De vreî șъ' çî çetesk tōtk tragedia Ekșvei șnde e șn fșrșmos çor a Troienelor precare îl știș pe din-așarъ.

— Pōte șъ fșie fșrșmōse aчele çe tș snși, zise tatъl meș, đar e pșșine șъ nș știî limbă ta! mșne vei veni kș mine la Sokola șnde este eksamen. Kois vorbi pentș tine kș daskalșl, kare e șn om pre-în- vțcat; și nș mъ îndoesk kș tș te vei silî a învța

derpavъ, pentpъ къ штиі къ asta імї фаче мѣлцеміре.

— O nerpesit! am pesnъns кѣ вѣкѣrie.

Ne întpъziesemъ a doazi, кѣчї кѣnd амѣ аjъnsъ,
амѣ гѣsїтѣ ексамеnълѣ пе ла сфїrшїт. Se черчетase
Istoria, Географїа ш. чл. Sala ера плїпъ. Аsditorїѣ
se алкѣтѣsїа маї алес дїn dame вѣтрїне мѣме а вѣе-
цїлор каре аскѣлтаѣ інтр'о релїцїосъ тѣчере.

Професорѣа ромън авеа ѣn нас кѣ totъл anti-
ромън, кѣчї лас кѣ ера грозав де mare, dap аної
ера кѣрлїgat, інкѣт семъна маї мѣлт а провосчїдъ
декѣт а нас. „Преевгенїкошїлор воїерї шї кѣкоane,
zїchea ел, ам авѣт чїnste а інфѣцїоша двостре прохо-
pїsїpїле ѣченїчїлор меї ін исторїе, четїре, скїере, арї-
metїкъ. Акѣm воїѣ авеа чїnste а арѣта кѣ лїмѣа ностръ
пре каре тоцї sokotъ кѣ о штїѣ, dap нїме нѣ о штїе
кѣm се каде, нѣ este фѣръ граматїкъ, фѣръ sїnta-
ksїs, шї фѣръ ортографїе; чї маї алес ін ачест pont
ал ортографїеї інтрече пе мѣлте алтеле. Док пїлде
воїѣ арѣта.“

Сфѣршїnd, їшї пѣсе окїларїї, тїnse табла нѣгръ,
шї кїемъnd ѣn вѣїет ка де носъ ані, її dete кондеїѣл
де кредъ.

Гѣїетѣл скpїse:

Фатъ Сарпъ!

Еѣ ц'ам zїs аseаръ,

Съ vezї оѣл кѣm се сарпъ.

„Пре евгенїкошїлор, ѣртъ професорѣа, vedeцї
кѣ tôte aste фpасїs се сфѣршескѣ вѣ сарпъ, dap пре-
кѣm ацї вѣzѣт, аѣ deosekїре ін скpїs. Аsemene кецї
vїdea шї кѣ а doa парадїgmъ.“—Гѣїатѣл маї скpїse:

Маїкѣта де ї vye

Бїне ар фї съ вїе

Пѣн' ла пої ла вїе.

Daskalъl tїnse вpацѣл спpe кѣvїntеле скpїse кѣ

şn uest maestos. uestşla ačesta şş ka isşşknipea şnei mine. Bърваці, фемеі, копії, тоці сърірѣ ші s'апропьерѣ de таблѣ стрігънд bravo de pesşna sala. Mşmele şimite şşşpinaş şşв bonetеле іnчорвотате. Лакрімї de вşкşrie isкораş đın okїї лор odatѣ фрşmошї пóте, đar акşm стїншї шї іmpреїşраці de şн черк пşpnşpїş; aste лакрімї streкşрѣndşse ne лънрѣ свърчїтşрїле насşлаşї ka ne нїште şлşче фїрештї, аїşнїеaş şşв вşза dedşşkt şnde варва іntорсѣ іn пѣşntрş ле onpїa ka o stabїлѣ. Bşnele вѣтрїне nş se пştёş đşmerї kşm de сѣnt атѣт de іnvѣцаці дрѣгşції лор, шї клѣtїnd đın кап, прївїaş ne daskал ka ne o фїїнцѣ şşnpранatşралѣ. Bървації іл ферїчїтаş, ії mşлцемїaş, ії strїгаş а ферїm de se sгşđşїaş пѣреції; шї вѣтрїnşла Sokolёnş đovорїt şşв гpїndїna лaşделор шї а аферїmїлор, se лasase ne şн skaşn, şnde'л іmpреїşрасерѣ копїїї, амецїт, рѣnit, kşpnїns ka ачел іmпѣрат Poman че strїга ла мóртеа sa: Je sens que je deviens dieu!

Че фѣчём еş іn вpемеа ачёста? Еş рemѣsesem іnкрemenїт kş okїї чолваці, kş гşра kaskатѣ, кѣчї nş іncелецём нїmїk, еş каре мѣ цїnem кѣ шtїş чева! Daskалşла ачеста лşѣ іn okїї meї şн кїп мѣрец, акаdemїk, пїрамїдал, ne іncелеş кашї sinonїmїle sale; шї se пѣpea кѣ вѣđ şн Platon, şн Aристotel... Кѣт мѣ şmїlїse de tape! kşm їmї кѣzşse тpşфїa! кѣт мѣ simцїam de mїk іn asemѣnape kş вѣїetşла ачел че скpїеа Сарѣ шї Kїe іn тpeї osekїte фелşpї!

Ne-am іntopşş akasѣ. Tatѣла meş вѣzїndşmѣ гѣnđїtop, мѣ іntpeкѣ че am.

— Гїndesk ла adїnka epşđїцїe а ачestşї daskал.

— Aдевѣрат, е şн om пїn de шtїїнцe, шї л'am пофtїт сѣ vie ka сѣ 'цї dea лекції de тpeї opї ne sentemѣнѣ. De мѣne ва іnчene.

O кѣт am рѣmas de pekşnosкѣtop вşnşлаşї пѣpїnte pentpş ачёстѣ đopїтѣ veste! İndatѣ am гѣtїt

kaïete, kondeie noše, negrelъ вѣнъ, nimik n'am ŝitat; întokmai ka вравѣл soldat каре iŝi perie ŝniŝorma, фрѣкъ вѣмвii, кѣрѣце армеле în ajŝnŝл вѣтѣлiеi. Ачесте прегѣтиpi m'aŝ окѣпат пѣнъ sépa, кѣнд m'am кѣлат гѣндind ла ноѣл daskal; iar niste nónte am bisat кѣ avem ŝn nas кѣт а лѣi de mare.

Адоа=zi профѣсорѣл veni, ŝi dŝnъ ачеа de datorie вѣнъ diminецъ, skóse din ŝin o вpoшѣрѣ картонатъ кѣ хѣrtie nestрицъ, зикѣндŝmi к'ŝn zimвет плин de înkpedepe în sine: пѣдеjдѣск кѣ ne vom înceлеѣе амѣndoi. Ачѣстъ филадъ нѣ стѣнт ла îndoialъ кѣ în пѣцине zile o веi îнвѣца.

O! am гѣндit, ачеста е negreŝit вp'ŝn екстракт lesniçios а sistemŝлŝi seŝ de îнвѣцѣтѣрѣ. Ам лѣато кѣ tótъ onórea кѣвенитъ оперii ŝnŝi literat, ŝi deskizkндŝo, ам вѣзѣт кѣ ера ŝn Авечедар кѣ slope d'ŝn палмак de mari!

Ам рѣтmas mŝt de оцѣриѣе ŝi de рѣwine. Че батжокѣрѣ! стъ мѣ пѣе не mine, каре нѣ маi ерам ŝn копиа, авѣм treisprezече аni, стъ îнвѣц а в ч! пре mine, каре înceлеѣѣм пре Epodianŝ din skórcъ în skórcъ! Ера ŝn îнфрѣнт каре îŝkipea mea de sine нѣ'а пѣтеа mistŝi. Хотѣрiиŝ стъ'ми pesѣн, ŝi ideaa asta мѣ маi liniŝti.

А! pedant îgnorant ŝi îнгѣмѣат, stpiraŝ, креi стъ îнвѣц вѣкиле tale! Стъ мѣ печинстеск! А! кinezŝле, каре аi о sŝтѣ de литеѣе, маi мѣлте декѣт опi че лимѣ! А! тѣ аi slope амфiкii ниçi гласниче, ниçi негласниче! А! тѣ sokoцi кѣ лимѣа mea депринъ кѣ Oмер, се ва пѣтеа sŝçi ка стъ зикъ фiртъ, тѣфepдѣ, глагол шчл; нѣмиpi selbatиче кѣ каре тѣ аi пореклит биетеле литеѣе! А! тѣ креi стъ мѣ печинстеск, стъ îнвѣц вѣкиле tale! Дар стъ крени макаp нѣ ле койŝ îнвѣца! —Лас кѣ te-oŝ jŝka еŝ! N'am тpeкŝицъ de tine ка стъ'ми îнвѣц лимѣа mea!

киле, ши сѣрпид де пе скаѣн ка ѣн ом че калкъ пе
ѣн шерпе; хѣлъ грозавѣ ши пѣнгрѣтѣ! Еака фромѣ-
селе испрѣви а ѣнвѣцѣтѣрѣи панисташѣлор!

Zikъnd асесте, ѣши лѣтѣ шлѣксѣ ши о ѣмпѣнсе де
фѣгѣ пе ѣше.

De атѣнче нѣ'л ам маѣ вѣзѣт.

Ѡстѣел Петрѣ Маѣлор м'а ѣнвѣцѣт ромѣнеште.

25. AL. DONICI

Momița și două mițe

In а momițelor țară,
Ce mai nu are hotară,
Odată judecătoare
Era о momiță, care
Chibzuia cu scumpătate
Cumpăna cea de dreptate,
Și iată că la momiță
Se arată două mițe,
Sgîriete, încruntate,
In prigonire de moarte,
Părăsind а lor locaș
Pentru un bulgăre de caș.
Una strigă: „Socotește,
„Cașul eș l-am fost ochit“.
Alta țipă: „Hotărăsce,
„Cașul eș l-am dobîndit“.
— „Stați“, le zise lor momița,
„In cumpăna de dreptate

„Se va lămurî ființa
„Pricinił de caș urmate“.
Apoi cașul drept in două
Rupîndu-l ea, prea frumos
A pus intru аmîndouă
Cumpene cite un boț;
Dar cînd cumpăna ridică,
Vede c'o parte-ї mai mică;
Mușcă, cearcă, chibzuește
Și bine nu nimerește.
Acum partea cea mușcată
Nu trăgeа cit cealaltă;
Mușcînd iar din аcea grea,
Tocmai drept nu nimerea.
Și аșa pînă 'n sfîrșit
Tot in cumpene а tras.
Iar mițele s'aș trezit,
Că din caș n'a mai rămas.

26. N. BĂLCESCU

Starea socială а muncitorilor plugari

Incheere

Noi ne-am socoti fericiți dacă аcest аrticol, cu тоată
imperfecția luї, dacă аctele ce reproducem doveditoare de о

prigonire înverșunată de mai multe veacuri a claselor de jos de către clasele de sus, ar deștepta în inima acestora sentimente de omenie și de dreptate; dacă ele s'ar pătrunde de trebuința d'a înfrăți deosebitele clase ale societății, d'a le interesa pe toate de o potrivă la apărarea și fericirea patriei comune, și această: luminînd și ridicînd poziția socială a claselor de jos, dîndu-le drepturi de o potrivă și îmbunătățind mult starea lor materială. Căci vai de acele nații, unde un mic număr de cetățeni își înfemeiază puterea și fericirea lor pe robia gloatelor! Ele pier. Ast-fel noi văzurăm în zilele noastre o nație puternică și vitează, cu care odinioară ne luptam împreună pe cîmpul slavei pentru libertate și creștinătate, o văzurăm căzînd cu sgomot, sdrobită în bucăți; o văzurăm chiar în anul acesta frămîntîndu-se în mormîntul său fără a se mai putea ridica, nu din nevoia puternicilor vrăjmași, dar din pricină că și acolo o aristocrație egoistă călcase în picioare drepturile omenirii!

27. N. BĂLCESCU

Istoria Romînilor sub Mihaiu Viteazul

Inceputul

Deschid sînta carte unde se află înscrisă gloria Romîniei, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei cîte-va pagine din viața eroică a părinților lor. Voi arătă acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Romîni, sub povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea.

Povestirea mea va coprinde numai opt ani, 1593—1601, dară anii din istoria Romînilor cei mai avuți în fapte vitejești, în exemple minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! cînd părinții noștri, credincioși sublimi, ingenunchiau pe cîmpul bătăliilor, cerînd de la Dumnezeuul armatelor laurii biruinței sau cununa martirilor, și ast-fel îmbărbătați, ei năvăliau unul împotriva a zece în mijlocul vrăjmașilor și Dum-

nezeu le da biruința, căci el a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce se luptă pentru libertate se luptă pentru Dumnezeu!

Moștenitorii ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri s'au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțîmintul datorinței ce avem d'a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire!

Călugărenii

Drumul care merge de la Giurgiu spre București trece printr'o cîmpie șeasă și deschisă, afară numai dintr'un loc, două poștii departe de această capitală, unde el se află strîns și închis între niște dealuri păduroase. Intre aceste dealuri este o vale, largă numai de un păt-at de milă, acoperită de crîng, pe care gîrla Neajlovului o îneacă și pîraele ce se scurg din dealuri o prefac într'o baltă plină de nomol și mocirlă. Drumul acolo trece în lungul acelei văi, parte pe o șosea de pămînt, parte pe un pod de lemn, care amîndouă siut așa de strimte în cît d'abia poate coprinde un car lărgimea lor.

Această strîmtoare, pe care locuitorii o numesc *Vadul Călugărenilor*, fu aleasă de Mihaiu Vodă spre a sluji de Termopile Romînilor. Astăzi această vale se află întocmai după cum ne o descriu analiștii acelor timpuri. Nici un monument nu ne arată că acolo fu lupta cea crîncenă pentru libertate! Atît sîntem de nesimțitori la gloria națională! Romînul trece acum cu nepăsare printr'aceste locuri sfinte, fără ca nimic să-i aducă aminte că pămîntul ce calcă e frămîntat cu sîngele părinților săi și acoperă oasele vitejilor!

Vaîl scriam aceste rînduri în anul 1846. Cine mi-ar fi zis atunci că abia un an va trece și inima îmi va fi și mai crud de durere ispitită. Era în vremea unei frumoase deștep-tări naționale, atunci cînd un popor întreg jurase că va muri pentru *Patrie și Libertate*. Turcul, vecinicul dușman, se por-nise tot de la Giurgiu spre a ne răpi aceste bunuri scumpe. Mă aflam într'o adunare populară, cînd sosi vestea că păgî-nul a tăbărit la Călugăreni călcînd cu picior de batjocură sfînta țărînă a părinților noștri, glorioși martiri ai libertății naționale. O amar mare! atîta fu uitată religia suvenirilor, atîta fu încrederea tuturor în vorbele necredincioșilor sau atîta fu mișelia lor în cît această veste-i lăsă reci și în nepăsare. În zadar glasu-mî, unit cu al unui mic număr, strigă «răs-

boiū și răsbunare! Nicī un echo puternic nu-ī răspunse în mulțime. Imī ascunseiū atunci ochiī cu mīnile mele ca să nu mai văz această umilitoare priveliște și din inima-mī sdrobită scăpară aceste cuvinte: «Zeul părinților noștri ne-a părăsit! «părinții noștri ne-aū blestemat!»

Ardealul

Pe culmea cea mī 'naltă a munților Carpați se întinde o țară mīndră și bine cuvintată între toate țările semănate de Domnul pe pămīnt.

Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sīnt adunate și așezate cu mīndrie toate frumusețile naturale ce împodobesc toate cele-l'alte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere le aduce aminte.

Un briū de munți ocolește, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr'însul, ici colea, se desfac, întinzīndu-se pīnă în centrul ei ca niște valuri proptitoare, mai multe și ruri de dealuri 'nalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci. Mai pre sus de acel briū muntos se înalță două piramide mari de munți, cu creștetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare. care ca doi uriași staū la ambele capete ale țării. cātīnd unul în fața altuia. Păduri stufoase, în cari ursul se preumblă în voe ca un domn stăpīnitor, umbresc culmea acelor munți. Și nu departe de aceste locuri, cari iți aduc aminte natura țărilor de miază-noapte, dai, ca la porțile Romei, peste cīmpii arse și vāruite, unde bivolul dormitează alene.

Ast-fel miază-noapte și miază zi trăesc într'acest ținut alături una de alta și armonizīnd împreună. Aci stejariī, braziī și fagiī trufași înalță capul lor spre cer, alături te afunzi într'o mare de griū și porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori în cotro te-ī uita, vezi colorī felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai incīntător farmecă vederea; stīnci prăpășitoare, munți uriași, ale căror vīrfuri mīngie nuorii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gīrle a căror limpede apă curge printre cīmpiile înflorite, părae repezi, care mugīnd groaznic se prāvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stīnci de piatră ce plac vederiī și o spăimīntă tot-d'o-dată.

Apoi în tot locul dai de riuri mari cu nume armonioase ale căror unde poartă aurul. În pîntecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul și în sfîrșit metalul cel mai îmbelșugat de cît toate, aurul, pe care îl vezi strălucind pînă și prin noroiul drumurilor.

Ast-fel este țara Ardealului.

Dar nu numai artistul și naturalistul, ci încă strategicul, political și archeologicul aș de multe a se minuna într'acest împodobit ținut. Cel d'întîi va privi și va cerceta cu mirare această puternică și întinsă cetate naturală, scăparea neamurilor în epocele grele ale istoriei lumii. De ori unde vei veni, ai să urci mult spre a ajunge la dînsa și nu poți pătrunde în ea fără de a fi străbătut cel puțin una din acele șapte porți întărite de natură, lesne de apărat, foarte anevoie de coprins. Political va admira felurimea națiilor și a religiilor adunate din toate colțurile lumii pe acest pămînt, unde Dumnezeu însuși pare a le fi chemat, întinzînd dinaintea lor o masă așa de îmbelșugată, cum și minunatele instituții democratice ce aș ocrotit acești munți pe cînd despotismul le mătura din toată Europa. În sfîrșit istoricul archeolog va cerceta cu interes suvenirile și rămășițele Dacilor, ale aceluî viteaz și nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel neam minunat al Pelasgilor, care se arată la leagănul civilizației tuturilor popoarelor și formă vîrsta eroică a omenirii, El va întîlni încă la tot pasul urmele de uriaș ale poporului roman, domniî lumii, căci Ardealul e cea mai frumoasă parte a Daciei fericite (Dacia felix) draga țară a Cesarilor.

Aci erau Apulum, Salinae, Napoca, Patavium, Praetoria Augusta, frumoase și însemnate coloniî romane din care patru cu drept italic, și cea mai vestită de cît toate Sarmisegetusa Regia, capitala lui Decebal, numită apoi Ulpia Traiană, de ale cărei ruine plină e și astăzi valea Hațegului.

Mirăslău

Ast-fel fu bătălia de la Mirăslău, această întîie nenorocire, începătură și pricină a tuturilor celor-l'alte. Ast-fel nestatornicul noroc în cîte-va ceasuri ne răpi aceea ce ne de-

dese într'atîția anî și după atîtea mari strădanii. Vai! cîte sperări frumoase înșelă el! cîte proiecte mari nimicnici!

Mirislău! Mirislău! blestem asupra ta, loc de peire, loc afurisit! ce de singe eroic sorbiși tu în această zi pustie! Amar nouă! Acest sînge îl vom isbîndi curînd. Biruințele strălucite de la Guruslău (3 August 1601), de la Brașov (17 Iulie 1603), de la Petrisdorf (12 Iulie 1611), ne vor răsbuna cu prisos asupra viclenilor Ungurii; ele însă nu ne vor putea întoarce mărimea percutată în această zi; și nenorocitele noastre stîșierî cu Ungurii, de atunci pînă acum, nu vor folosi de cît despoticelor împărății, dușmanele noastre comune.

Ni se cade a vărsa lacrimi amare asupra acestei mari nenorociri de la Mirăslău; dar să nu învinovățim de loc prodeința. Noi, cari robiserăm pe frații noșrii, țăraniî din țara Romîneasă, și păstrasem în robia Ungurilor pe cei din Ardeal, mai meritam noi oare atunci mărimea și fericirea?...

28. N. BĂLCESCU

Departa de patrie

Minutele în care scriu sunt pline de amar și întistare. Pe cînd Europa întregă se pregătia a saluta triumful libertății, eroica Franța de la care ca tot-d'a-una se aștepta semnalul, Franța, prin fatalitate și prin neunirea filor săi, cade gemînd în neputința sub un despotism umilitor. Fiii fără de legii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase zdrobite și rănite de moarte, văd apuind din vederea lor ziua mîntuirii. Insumi eu, cu o inimă sfișiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neîmblînzită, caut a cîștiga timp asupră-i și a o întrece în iuțeală ca să pot lăsa fraților mei aceste pagine din viața părinților noștri și cad sleit de putere, mistuit prin silințele ce fac.

Cu toate aceste temeuri de descuragiare, sufletu-mî te slăvește încă, *înzeită libertate*; și deși oamenii singiurilor aū învălit cu maramă neagră dulce fața ta, crede că va veni ziua fericită, ziua isbîndirii, cînd omenirea întregă se va scula spre a stîșia acest vâl și dușmaniî tăi se vor împe-

tri la vederea soarelui tău de lumină; atunci nu mai va fi nici un rob, nici nație roabă, nici om stăpîn pe altul, nici popor stăpîn pe altul, ci domnirea *Dreptății și Frăției*.

Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini, atunci toți Romîniî vor fi una, liberi și frați! Vai! nu voi avea noroc a vedea această zi, de și eu asemenea am muncit și am pătimit pentru dreptate și cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!

29. D. BOLINTINEANU

SORIN SAU TĂEREA BOERILOR LA TÎRGOVIȘTE

PROLOG

MEDICUL

O casă rău mobilată ale căreia ferești dau peste rîu. Pe o masă cărți risipite și o hîrcă de mort. E noapte. O candelă luminează cînd și cînd).

HERMAN, singur.

Nimic, nimic... Lumina mi se ascunde mie!..
O studiu fără roadă ce m'ai înveninat,
Tu m'ai răpit p'ăcere și viață și junie,
Și nu m'ai dat nimica în loc ce m'ai luat!
A trebuit a trece cincizeci de ani de trudă,
Plecat pe cărți, să aflu că nu pot ști nimic...
Căci, Belzebut din Tartar să-mi fie rudă,
De știu mai mult ca prostul ce n'a 'nvățat nici pic!
Am căutat misterul în lumii necunoscute:
Pe oameni, pe natură, pe toți am întrebat;
M'am coborît în lumea mormintelor tăcute,
Și pe țărîna lumii adînc am meditat;
Am despicat țărîna precum și cugetarea;
Și nu știu cugetarea e care-ar fi urmat
Materiei, sau lutul a urmărit suflarea
Sau alt-fel cugetarea (să fiu mai acurat?)

Maî bine jucam ursul la porțile străine !
Căci cel puțin ursarul tot crede în ceva ;
Dar eû nu cred nimica și nu știû de fac bine
Să nu cred ; nu știû iar de fac eû răû cumva?...
Dar am aflat că nu e maî mare bogăție
De cât credința noastră, ș'atunci am pismuit
Pe prostul care crede și trece 'n bucurie
O viață 'n care nu știm la ce am maî venit...
Ciudată, Doamne, este ființa omenească!...

(După o pauză, luînd hîrca de mort în mînă).

Ah ! ȳată ce rămîne în lume după noi!...
Ce-ai fost în astă viață, țărîna pămîntească ?
Tu poate-ai fost ca mine, împînsă de nevoi ?
Orî poate-o frumuseță l'a căreia picioare
Ca pulbere-aurită junimea a călcat ?
Ai fost ferice poate ? și mîndră, rîzătoare,
Ca visul tinereței din lume ai sburat ?
Dar unde e mîndrețea și dalba ta junie ?
Voî, care ați fost iubit-o, vedeți ce ați iubit ?
Vedeți tot-de-odată a voastră nebulie,
Vis dulce ce se stinge îndată ce ați gîndit!...
Dar ce zic?... el fu poate, vr'un domn aici în lume :
Această hîrcă poate ce vîntu-a trențurat
Nu s'a plecat în viață ; și poate l-al ei nume
Maî multe milioane de sclavi aû tremurat ?
Dar unde-ți este tronul, coroană și mărire ?
Ah ! unde ți-e mândria, poporul credincîos ?
Un cap de sclav alături, nu este osebire
Din tine și dintr'însul ; — aveți acelaș os.
Copiii răi se joacă cu mîna-ți ce odată
Țiînd un sceptru jalnic popoare cărmuia ;
Iar hîrca-ți ce fusese odată coronată
E adăpost de șoareci care adorm în ea!...

(După o lungă reflecțiune).

Dar ȳată noaptea trece!... bălăia dimineață
Trimite înainte-î un dulce foc ceresc
Să stingă lampa d'aur ce ardea încă 'n ceață,
Noroasă coam' a nopței ce visele împletesc...

Colo se sparge unda de undă alungată ;
Colo din frunză sună ai noștri călători ;
Colo privighitoarea suspină 'namorată,
De vînturî legănată pe patul ei de flori...
Răsaî, o dimineață! și fie ca să paie
Ca tine bucuria 'n sufletu-omenesc!
Desfășură în aer cosița ta bălaie
Pe care flori de aur și roze strălucesc!

GHINEA, DOMNUL MIRCEA

MIRCEA, intrînd pe gîndurî.

«Tu ești, sărmane Ghineo? ce vrei să-mi spui tu mie?
Eū am a-ți spune multe; vezi tu, voiū a sfîrși...
Făcutu-ți-am vr'odată, vrînd saū nevrînd, rău ție?
Asupra mea nimica tu nu ai a cîrti?
N'ascunde, ci îmi spune, ai să te plîngî de mine

GHINEA.

Nu! nu, din împotrivă, prea 'nalt stăpînul meū!

MIRCEA.

O taină ce-mî înghiață singele meū prin vine,
Ce-mî depărtează somnul și-mî face traiul greū,
Voiū să descoper ție... dar ca otrava vie
Ucide pe acela ce umblă răū cu ea!
O taină ce tot omul, 'nainte să o știe,
Ar trebui să roage, și-a se cumenica!
Dar nu; tu nu-mî ești omul, cu toat' a ta credință...
Acela vroiu să n'aibă nici gură a vorbi,
Nici ochi ca să zărească, nici inimă să simță,
Nici voe... ca cușitul ce trebuie-a lovi...

GHINEA.

Stăpîne, fă cu mine tot ce mi se cuvine...
Sdrobește-mă 'n picioare, și zi așa voiū eū!
Voiū săruta picioru-ți, zicînd: ucis de tine,
E dulce să las viața, o scump stăpînul meū!

MIRCEA.

Atunci ascultă, Ghineo, și fie-a ta credință
Să nu-ți răpue viața... ce știi? ce ți-am vorbit?
A! Știu... dar n ai 'nainte, arunc' a ta voință!
Arunc' a ta gândire! fii rece, amuțit!...
Fii rece ca o stîncă; dar mă pricepe bine!

Pe cînd al meu părinte domnea p'acest pămînt,
Cîți-va boeri din ură porniră către sine
Și-i dară un fel de apă ce-l duse în mormînt;
O apă care adoarme, dar care nu omoară;
Și bunul meu părinte fu îngropat de viū...
Ce? tu nu tremuri, Ghineo? nimic nu te 'nfoară!...
Dar întîmplarea face în țară Domn să viū,
Cîți-va pe la ureche sunară coarda morței
A celor ce-l ucise... tu știi? l'am desgropat...
Și bunul meu părinte, această pradă-a sorței,
În groapă-i, în coștiugu i pe față-era culcat!
Semn cum că se bătuse în chinuri, în durere,
Pe cînd în sînul morței d'odată s'a trezit!...
Tu înțelegi, o Ghineo, ce sete, ce plăcere
Eū simț de răsburare?... minutul a sosit..
Acei ce or să pîră sînt peste doisprezece...
Vezi, numele lor toate le-am însemnat aci!...
De-seară este nunta... tu înțelegi? fii rece:
Acei ce or să vie — d'aici n'or mai eși!...

GHINEA.

Măria ta, dă-mi voe s'adaug două nume...

MIRCEA.

Ce? tu cunoști și p'alții? zi, zi, să-î știu și eū!

GHINEA, la o parte.

E vreme... unul și altul îmi sînt urîți în lume;
Și făr' de ei mai lesne ajung la țelul meu.

(Scoate o listă și o dă lui Mircea; apoi tare):

Citește! toți aceștia erī seară s'adunase;
Vorbiră să te surpe... vezi lista tuturor!...

MIRCEA.

Ah! să-mi răpească tronul! mînia mă apasă!
Ah! să-mi răpească viața! și ei încă nu mor!
Sorin și Filip încă!... ciudată întîmplare!
Sorin crescut la curte-mă, și Filip ce-l cunun!
Ei încă mă înșeală!... o lume! o turbare!
Mînia mă abate... să mor ori să-mi răzbun!
Ah! vino, vino iute, amară răzbunare,
Și-adapă cu-al tău sînge setos sufletul meu!

GHINEA.

Stăpîne, la picioare-ți eă sînt în așteptare...
Zi, și a ta poruncă îndeplini-voiă eă...

MIRCEA.

Să 'nceapă nunta 'ndată!... da, preoții să vie
Și 'n umbră tot-d'odată săpați mormînt cu zor;
Sub ale sărbătoarei coroane rîzătoare
Șerpi veninoși și negri s'ascunză limba lor»

30. D. BOLINTINEANU

Mehrube

Asta e Bosforul d'unde s'aripează
P'al lor car de rose fragedele zori,
Din a căruî undă și-a făcut mirază
Bolta azurată, aurînd de flori.
Ale sale fiice sînt strălucitoare
Ca stelele d'aur rătăcind prin nuori;
Dulcea frumusețe este fugătoare,
Piere ca o rouă dupe dalbe flori.
Pe aici domnește blînda poezie
Ce din cupa-i d'aur varsă drăgălaș
Un profum de rose și de ambrosie
Care 'mbată dulce sufletul gingaș.

În ora cînd tresare lina Propontide
Sub al aurelii tinerel sărut,
Scinteind la focul stelelor splendide
Semănate 'n fundul cerului plăcut.
Colo se arată niște insulițe
Strălucind la raza stelei lui Lial.

.....

Muntele Olimpul cu a lui cunună
De ninsori eterne se zărește 'n fund :
Albele-î cosițe strălucesc la lună,
Se resfrîng pe sînul golfului profund.
Insă cadrul dulce care ne răpește
Peste Propontide, se schimbă 'n Bosfor :
Arta cu natura acolo s'unește
Să formeze cadrul cel mai răpitor.
Căci Selim Sultanul merge de primește
La gîmnia mare de la Top-hane
O fecioară jună ce îi dăruiește
Pe tot anul încă vechia Valide.
Orî și ce lumină ce 'n Bosfor se frînge,
Își alungă forma ca un plop de foc ;
Iar cînd vîntul serii marea o restrînge,
Acești plopî de flacări, se sdrobesc, se joc.
Peste fața mării, dalbe caicele,
C'odaliști cu văluri trec și se deșir,
Ca acele vise dulci și tinerele
Ce lucesc în fundul unui suvenir.
Aerul resună de strigări voioase.
Augusta mireasă trece... vă 'nclinați !

.....

Soarele apune peste Propontide :
Insă la suflarea valului cel lin,
Pare că se leagăn bolțile splendide
Dulce poleite d'aur și rubin.
Unda, încrețită d'aurele line,
Scînteie sub briul steiei purpurat
Cu colorî suave, magice, divine,
Ce încîntă ochii, inima îmbat.

Dar Selim se uită, din seraiu, pe mare,
Unde-aruncă boabe de mărgăritar,
Ce picînd, formează fără încetare
Miș de grațioase cercuri ce dispar.
Lîngă el se vede favorita nouă:
Capul ei pe mîină cade gînditor,
Ochiș săi de flacări 'noată 'n dulce rouă;
Un suris aură chipu-ș răpitor.

— «Șterge aste lacrimi, resfățată floare
Ce-am cules din munții vechilor Carpați!»

La aceste vorbe alba plîngătoare
Cătră el înturnă ochiș lacrămați:
«Strălucite Doamne, lacrimile mele
Cură pentru țara d'unde m'ai răpit...

— Dacă pentru asta riurează ele,
Șterge-le îndată, farmec înflorit!
Mehrube! aruncă dulcea ta privire
P'al acestor unde fraged legiver!
Numai focul tînăr din a ta privire
Poate fi mai magic pe pămînt și 'n cer!
Uită țara voastră unde nu 'nflorește
Sicomorul verde! unde nu vedem
Alcovanul tînăr care răspîndește
In havuzu-mi d'aur apa care bem!»

— Colo unde raza unui dulce soare
Peste stînci uscate nu s'a spulberat,
Unde ca fecioara într'o sărbătoare
Cu flori dulci de aur cîmpul s'a 'mbrăcat,
Unde limba dragă, tînăr' amoroasă
Sună ca suspinul vîntului ușor,
Prin dumbrava verde, fragedă, umbroasă,
Printre fiori rizînde, eș așî vrea să sbor!

— Dar sub ceru țî rece, omul nu iubește:
Inima înghiață de al ernei vînt;
Dalba țî frumusețe care ne răpește
Trece ca o floare lîngă un mormînt.
Impărțește amoru-mi! el e o comoară

Ce tot răsăritul s'aibă ar voi!
Ai tu vr'o dorință? cine vrei să moară?
Cine să trăiască? spune, și va fi!
— Colo unde limba dulce și-amoroasă
Sună ca suspinul vîntului ușor

Prin dumbrava verde, fragedă, umbroasă,
Inima mea sboară la un alt amor!
— Daca numai astă perlă albioară
Face-atitea cercuri pe acest Bosfor,
Cite nu ar face tînăra fecioară
Ce în altă țară are alt amor!

Unda se despică, geme cu turbare;
Valurile albe cresc și se topesc;
Niște late cercuri se resfrîng pe mare,
Și la focul lunei gracios lucesc.

31. D. BOLINTINEANU

Leili

O străine, vino, și te desfătează
Pe aceste maluri pline de 'ncîntări,
Unde tinerețea încă se păstrează
Unde-amorul are încă dulci visări,
Unde hurioara edenului dulce
L'ale halaicii cîntece de dor,
Vine și resfață pînă să se culce
Florile rîzînde dup' acest Bosfor;
Unde o femeie are frumusețea
Stelilor de aur ce în nopți lucesc,
Și fecioara dulce are tinerețea
Roselor sălbateci care ne răpesc;
Unde zioa-î albă, noaptea înstelată,
Și-aerul bea dulce roua de pe crin.
O eden al lumii! fața ta curată
Cu atît ne 'ncîntă cu cît te privim!
Cît de mult copiii lui Osman cel mare
Cată să blasfeme frumusețea ta,
Causă de luptă și de turburare
Ce-a făcut și face lacrimi a vărsa!
D'astă frumusețe, dar fatal și dulce,
Spiritele noastre le-am văzut slăbind!
In locașul vieții moartea se 'ntroduce,
Ea le țese viața cu aur și argint.

Nu! nimic nu schimbă cruda ursitoare!
Tot ce fu prea mare, cată a slăbi!
Pretutindenî unde Dumnezeu, sub soare,
A creat o țară demnă d'a răpi,
Popoliî suspină sub a lor durere
Și tirăsc cu lanțul viața de amar!
Crimele virtuții urmă cu plăcere,
Peste tot în lume relele resar!
Am putea să zicem, viață și lumină
S'a făcut, viază de la început,
Numai ca s'ajute a se face-o crimă,
Și cu toate astea soarele î plăcut!
Totul favorează pe cei răi în lume!
Nu mai e speranță pentru ast pămînt!
Libertatea fuse însuși ea un nume?
Nici aceea speranță fiică de mormînt,
D'a vedea odată într'o crudă oară
Aste crude rele fără de finit,
Nedreptăți amare ce ne înconjoară
Dispărînd cu lumea care le-a hrănit?

Aurele line trec cu resfățare
Inflorind surfața latului Bosfor
Și formînd o cale 'n mosaici bizare
Care 'ncîntă ochii cu lumina lor,
Pe această cale unde se îngîna
Ale luneî raze c'umbra deseî serî,
Scînteî peștișorii, splendidă țărîna,
Cum în visul dulce sboară dulci plăcerî.
Albe odalișce se cobor pe mare
Pline de plăcere din al lor serai,
Ca un cîrd de paserî ce cu restățare
Sbor la focul dulce soarelui de Maiu.
Sgomotul lor însă umple de plăcere
Și de gelosie dalba Bulbuli
Ce l-aceste șoapte cînt' a sa durere
Printre chiparișii de la Candili.

O sultană jună se uita pe mare
De la o fereastră din al ei seraiu,
Care miră 'n unde formele bizare;
Mîna sa resfață părul ei bălaiu.

Un caic sosește în tăcere-adîncă
Și pe sub ferestre la seraiu a stat.
Luna se ascunde dup'un vîrf de stîncă
Și o voce dulce ast-fel a cîntat :

«Eü nu am seraiu pe mare
«Cu coloane de porfir,
«Ca s'atrag a ta cătare;
«Nu sînt pașă, nici vizir.

«Vin și dă-mi să beaü eü dulce
«Roua de cerești plăceri,
«După floarea ce străluce
«P'ale tale primăverii!»

Cîntă. — Dar o umbră blîndă și ușoară
Din seraiuri ese 'naintînd spre mal.
Zice două vorbe, în caic coboară;
Iar caicul pleacă legănat p'un val.
Marea își încinge f ța-î încrețită
Intr'un briu de aur dulce a privi
Și a seriî boare cu aripa 'nflorită,
Restăța costița albei Leili.
Unde mergî, sultană, singură c'un june
Pe aceste valuri, sub un cer stelat,
Tu ce garda neagră, noapte, zi supune
Privegherei sale ce i s'a 'nsemnat?

Luna și cu noaptea, dulce, odorantă,
Inunda sultana și p'amantul său.
Chioscuri și seraiuri după două maluri
Ca fantastici umbre după dinșii sbor;
Iar delfiniî sprinteniî trec ușor prin valuri
Urmărind caicul și al lor amor.
La Isar pe maluri ei s'opresc, coboară.
— «Am scăpat!» îi zice Ali-bei, răpit.
Inșă tot d'odată iată-î înconjoară
Garda ce-î urmase de cînd aü fugit.

32. D. BOLINTINEANU

O noapte la morminte

Mergeam pe căi sălbatice,
Cătam adăpostire ;
Iar fantasme lunatice
Rideau p'o monastire.

Lătra departe cîinele
La duhuri neguroase,
Scoteau din groapă mîinile
Scheletele hidoase.

Pe munți regina nopților
Păruse gălbenindă,
Așa cum fruntea morților
Se vede suferindă.

Atunci trecuă ielele
De mîini în horă prinse ;
Ș'un abur toate stelele
Indată le coprinse.

În prejma minăstirilor
Umblînd mă rătăcisem ;
La locul cimitirelor
Văzuiu că mă oprisem.

MORTUL :

„Deschideți schelete, aceste morminturi,
Căci ploia se varsă pîraie din nor,
Căci vîntul mă bate, și cîni mă 'nconjor,
Și ielele albe duc hora pe vînturi.

„Schelete tăcute, am fost împărat :
Cum soarele trece din lume în lume,
Din poluri în poluri sbura al meu nume ;
Din poluri în poluri eram lăudat.

„Precum un luceafăr străluce prin stele,
Luciam printre prinții din epoca mea ;
Dar vai ! amăgire ! virtutea mi lipsia
Și sceptrul se sparse în minele mele !

„Toți îmi spunea mie că lumea e-a mea,
Că pot p'un căpriciu s'o calc în picioare;
Că ori-cē dorință, de rău voitoare,
Un semn, și 'mplinită să-mi fie putea.

„Dar ochii Satanei în noapte lumină,
Că două stelute ce 'n nori strălucesc,
Că doi cărbuni roșii ce 'n umbră roșesc,
Și negrele-i aripi pe capu-mi se 'nclină!

„Credeam eu acestea, și-așa am urmat
Pirae de singe vărsam cu cruzime,
Și-acea-t' omenire ce geme în crime
Un cap vream să aibă ca eu să-l abat.

„Dar cînii mă latră și corbii crocnesc!
Colo pe morminte joc albele iele,
Ce ride cu hohot de oasele mele,
Iar ochii Satani în noapte lucesc!“

In cele din urmă fortuna trecuse
Și toată natura cu 'ncetul tăcuse;
Scheletul acela ce morții rugase
La locul său umed intrarea să-i lase,
In groapă intră,
Era echo departe apoi repetă :

„Dar ochii Satanei în umbră lumină,
Că doi cărbuni roșii în noapte roșesc
Că două stelute ce 'n nori strălucesc,
Și negrele-i aripi pe capu-mi se 'nclină!“

33. D. BOLINTINEANU

Romanele din Cavaia

Tropotă, bubue, plaiul Candaviei
Lingă Cavaia.
Caii se spumegă, puî ai Moraviei
Răpind bătaia,
Iată-î alunecă! umbra pămîntului
Nu îi sosește :

Coama lor flutură p'aripa vîntului,
Nara lor crește.
Nu vezi mișcările ce fac picîoarele
Iuți și ușoare;
Și cum miroasele le poartă boarele
Pe aripioare!
Ei port femeile, dalbe ca zorile
Cele de vară.
Briul cu armele luce ca florile
De primăvară.

Fugă, trecătorule! pleacă-ți cătările
A nu le strînge
Flacăra ochilor! căci înfruntările
Se spăl cu sînge!
Boarea le scutură aurul pletelor
Ce riurează
Drag sub fachiealele, fermecul fetelor
Ce le visează!
Iată-le! armele și frumusețele
Le împovără!
Crinii și rosele mîngîie fețele.
Ochi ard în pară.
Trec și în urmă-le umbra ce scînteie;
Se mai umbrește!
Tropotul cailor, scade, se mîntuie,
Se risipește.

34. D. BOLINTINEANU

Traianida

Musă, inspiră-mă, lira-mi să murmure
Numele-eroilor cu fapte rari;
Nobilă, cîntecu-i fă-l demn de luptele
Și strălucirile timpilor mari.
Spune cum Dacia cade sub armele
Romei, a globului mîndră stăpînă;
Cum din unirile Romei cu Dacia,
Naște în Dacia gînta Romîna.

Doamna popoarelor, Roma da Daciei
Un tribut. Marele Cesar Traian
Vine cu armele, luptă și liberă
Roma și umilă statul Dacian.
Dacia murmură, apoi ia armele.
Cearcă să 'ntindă crudul destîn.
Nu rabdă-o nație jugul, supunerea,
Cînd ea nu merită jugul strein.

Marele Căsar vine în Dacia,
Vine cu armele, a doua oară:
Nația Daciei simte durerile-î
Vrea a fi liberă să-î vrea să moară!
Ei ridic armele contra Căsarului,
Ca să se 'nmorminte cu larii lor,
Dacă ursitele nefavorabile
Vor fi în luptele astui popor.
Regele Decebal chiamă popoarele
Rinului cu-armele, ca să-l ajute;
Însă Germania, sclavă Romanilor,
Plînge-ale patriei drepturi perdute.

Regele Decebal vine, sacrifică
Zeei-Eudociei, în templul ei.
Preoții templului junghie taurul,
Modulă inelele sacre la zei.
Culo e statua zeei Eudociei
Nudă; cu brațele junghie un taur
Care genunchile pleacă, — umilin-
du-se.

Ea îl injunghie c'un pumnal d'aur.
Pe murei capistei, peste o marmură
Semnele zeeilor omu-a sculptat.
Un zeu ce-î soarele, viața născin-
[du-se,

Intră în taurul ce-a 'naintat.
Unii din idoli cari o 'nconjură,
Șade la dreapta sa, facla înclină;
Cel de la stînga sa facla cu flacăra
Înaltă 'n sus, aerul se înlumină.
Ele sînt semnele serilor, zilelor.
Un zeu pe taurul negru călare,
Apucă coarnele-î; altul cu mînele
Ține pe taurul în nemișcare.
Peste a lui mantie ce 'n aer flutură
Corbul și acvila îi fac un cer;
Acvila, șarpele-î ține în ghiarele-î;

Un leu cu capul său intră 'n crater.
Carul îl conduce doi zei în aer,
Sboară spre idolul ce se 'nspăi-
[mîntă,

Șarpele încolăce capul idolului.
Turnă vederile și se avîntă.
Pare mai dincolo sub chip de ver-
[gură

Luna în naștere; iar lîngă ea,
În chipul flăcăului scintee soarele
Ce prin nori, coarnele caprei vedea.
Doi idoli tremură. Unul vederile
Spre capră țintuie, altul întinde
Arcul. În craterul se vede taurul
Ce privea soarele cum se aprinde.
Zea Eudocia stă pe picioarele-î,
Ține cu mîinile sceptru-aurat.
Fruntea pe brațele-î înclinînd idolul
Lîngă o virgina șade culcat.
Zea dif mijlocu-î pînă la creștetu-î
Nudă, 'și acoperă capul cu laur.
Părul ei riură bucle pe umeri-î.
Viața e taurul, pumnul de aur
Este chiar soarele ce intră 'n taurul
La echinoxele de primăverî.
Chipul ce facla lui pleacă cu flacăra,
Dînd reamintirea negrilor serî,
Al echinoxului toamnei sînt sem-
[nele;

Chipul ce torța lui în sus expune,
Dînd amintirile dulci ale zorilor,
D'al primăverilor acinos spune.
Leul e soarele ce intră 'n semnele-î.
Semnul isvoarelor este craterul.
Corbul și acvila pe zee 'nconjură.
Zeea Eudocia dulce ca cerul
Șade alătura cu Fosforos,
Zeu al resbelului, zeu al amorului
Este luceafărul, e Făt-frumos.

35. GRIGORE ALEXANDRESCU

Răsăritul lunei la Tismana

De cît în frumoasa noapte cînd plăpînda î lină rază
A copilei dulce frunte cu vii umbre colora,

O priveliște c'acea ochi-mi n'au putut să vază.
Lun' așa încântătoare n'am avut a admira.

Și întîiu, ca o steluță, ca făclie depărtată,
Ce drumetul o aprinde în pustiiuri rătăcind,
In a brazilor desime, în pădurea 'ntunecată,
Printre frunzele clătite, am zărit-o licurind.

Apoî, taînicele-î raze dînd pieziș pe o zidire,
Ce pe multe se ridică, locaș trist, nelocuit,
Mîngîia a eî ruină cu o palidă zîmbire
Ca un vis ce se strecoară într'un suflet pustiit.

Apoî, glob rubinos, nopței dînd mișcare și viață,
Se 'nălță, și din prejuru-î dese umbre depărtînd,
P'ale stejarilor vîrfuri piramide de verdeață
Se opri; apoî privirea-î peste lume aruncînd,
Lumină adînci prăpastii, mînăstirea învechită,
Feodală cetățue, ce de turnuri ocolită,
Ce de lună colorată și privită de departe,
Părea unul din acele Osianice palate
Unde geniuri, fantome cu urgie se izbesc;
Și pustiul fără margini, și cărarea rătăcită,
Stîncă, peșteră adîncă, în vechime locuită
De al muntelui sfînt pusnic ce sărmanii îl iubesc.

Eraū dulci acele ore de extas și de gîndire:
Șoaptele, adînci murmure ce iaū viață în pustii,
A mormintelor tăcere ce domnia în mînăstire
Loc de sgomot altă dată, de politicij vijeliî.

Noaptea, totul astei scene colosale da mărire,
Două nobile instincte cu putere deștepta;
Un', a cerului credință, alt', a patriei iubire,
Ce o dată 'n aste locuri pe strămoși îi insufla.

Munții noștri—au fost adesea scump azil de libertate,
Și din vîrfurile lor Romîniî, torent iute, furios
S'aruncaū: mulțimi barbare pentru pradă adunate,
Leî, sosînd, eraū la fugă ca un cerb rănit, fricos.

Nu e-aşa legea naturei, nu e-aşa a ţării lege;
Ca tot ce nu e la locu-î va cădea trufia lor;
Al sudorilor streine rod ei nu-l vor mai culege;
Va fi mare tot românul ţării lui folositor.

Cugetări adînc ascunse, idei drepte şi înalte,
Ce în inimile-alese ura lor le apăsa
Vor vedea lumina zilei; şi în formă de mari fapte,
Subt privirea providenţei, lumii se vor arăta.

36. GRIGORE ALEXANDRESCU

O profesiune de credinţă

Domnilor alegători, mă rog să fiu ascultat
Şi, după ce m'ăţi ceti mă rog să fiu deputat,
Căci am cuvinte să crez că la Divanul Ad-hoc
Bine lumii o să fac şi rol nobil o să joc,
După cum puteţi vedea
Din mărturisirea mea.
Încă pînă a nu mă naşte, eū am fost patriot mare,
Şi după ce m'am născut
Pentru ale noastre drepturi m'am luptat fără 'ncetare
Pînă într'acest minut.
Cunoscînd că într'o ţară tericirea generală
Se compune tot-deauna din acea particulară,
Ca un iconom politic, prin micî slujbe, micî lefşoare
Am îmbogăţit eū statul, cumpărîndu-mî moşioare.
Iar guvernul ce văzuse vrednicia şi talentul,
Îmî da rangul pe tot anul siluind Regulamentul,
Pe cînd mulţi păcătoşi alţii, lipsiţi de capacitate,
Servind ţării din pruncie, staū cu buzele umflate.
Apoi, cînd străine armii ţara noastră ocupară,
De la cine înlesnirea întru toate ele aflară?
Cine pentru zece cară a făcut ades cincî sute,
Numai ca să nu se întîmple s'auzi vorbe neplăcute?
Cînd era în lipsă ţara sub a mea isprăvnicie,
Am ţinut-o eū cu grîne precum fie cine ştie.

Apoi dacă neplătite aū rămas prin multe sate,
Dacă eū la socoteală le-am trecut ceva 'ncărcate,
Am făcut-o în conştiinţă de iubirea omenirii,
Numai spre a mă deprinde cu regula înmulţirii.
Las de o parte ale mele osteneli şi cheltuială,
Căci îmi place a le crede nepuse la îndoială,
Căci acesta măi cu seamă fu rezonul cel măi mare,
Pentru care azi Europa foarte recunoscătoare,
După lupte sîngeroase încheind tractat de pace,
Hotări pe România fericită a o face.
Pe aceste dar temeiori, fraţi Romîni, eū vă cer votul
Şi la cauza cea sacră azi mă devotez cu totul.
Apoi, dacă după acestea, măi aveţi cum-va dorinţă
Să vă arăt printr'o programă care e a mea credinţă,
La Divan ce voiū susţine, vă pocî da încredinţare
Că unirea o crez sîntă, că voiū cere cu înfocare ;
Căci mărimdu-se pămîntul, lefile poate vor creşte ;
Inşă Prinţ străin nu-mî place, căci nu ştie romîneşte ;
Şi cînd slujbe îi vom cere, el de loc n'o să privească
De sîntem boeri, sau ţinem de vre-o casă boerească ;
Ci d'avem talent, virtute, merite sau probitate,
Calităţi din altă lume, foarte grele şi ciudate.
Pentru cea măi mică vină ce o va numi hoţie,
Ne vom vedea prin gazete, poate şi la puşcărie.
Protejaţi ca şi protectori, toţi vom fierbe într'o oală ;
Şi a străinului Domnie ţării îi va fi fatală.
Şi religia vom pierde şi vom uita romîneşte,
Ca în Grecia modernă unde azi vorbesc nemţeste.
Pe cînd unul dintr'ai noştri, domn de viţă romînească,
Tot măi lesne o să ierte slăbiciunea omenească.
Nu-l voiū însă ereditar, căci a ţărei veche lege
Pe domn chiar şi din opincă ne dă voie a-l alege ;
Şi aşa cu chipu-acesta de loc nu e de mirare
Dacă chiar şi nouă rîndul ne-o veni din întîmplare.
Autonomia-mî place, o voiū cum e scrisă 'n carte,
O cer pentru ţara întreagă, dar şi pentru mine 'mparte,
Adică în orî ce cazuri să urmez eū cum îmi place,
Fără a putea guvernul observaţie a-mî face.
Cit pentru guvern şi forma-i cea constituţională,
Vrînd să mă declar de acuma simt o mare îndoială,
Căci, vorbind drept, nu ştiu bine ăst cuvînt ce va să zică,
Şi în loc de bine ţării să nu-i fac măi rău mie frică.

Dacă, cum mi-a spus un dascăl cu destulă pricopseală,
Un guvern în constituții e supus la socoteală;
Dacă adunări sau camere pot vorbi fără se teme,
Astea n'or să ne aducă decît perdere de vreme,
Decît lupte fără margini și desbateri încurcate,
Care plac junimii noastre cei cu capete stricate.
Trebile cu vechea formă nu cer nici o 'npedecare,
Ș'un ofis redijat bine, e o lege 'n prescurtare.
Dup'aceste dar cuvinte, frați Romîni, ce mă'nțelegeți,
Puteți fără de sfială la Divan să mă alegeți,
Căci să nu fiți la 'nvoială, vă voi face treabă bună
Și-mi veți mulțumi odată, dacă-mi veți cădea pe minî.
Iar pînă să vie vremea să vedeți astă minune,
Sînt supusul dumnea-voastră, și mă'nchin cu plecăciune.

(1857)

37. GRIGORE ALEXANDRESCU

Ciinele izgonit

Lupul, cu toată prostia,
Cîrnuia împărăția;
Și ca un stăpînitor,
Unora le da avere,
Altora, pe o părere,
Le lua chiar starea lor.

Favor, ură schimbătoare,
Isgonire sau chemare,
Al domniei era plan.
Ciinele gonit de soartă,
S'auzise cum că poartă
Sentimenturi de dușman;

C'ar fi zis, nu știu la cine,
Cum că nu este prea bine
A mîncă atîtea miei,
Și că dacă le adună
Lîna lor pe ori-ce lună,
Să-i lase măcar cu piei.

Asemenea mari cuvinte,
Precum fie-și cine simte,

Nu sînt prea de suferit.
Pe loc vrură să-l gonească;
Dar politica domnească
Alte pricinî i-a găsit.

A zis că nimic nu știe,
Că nu este bun să ție
Un rang între curtezanî;
Că la ori ce-l rînduește,
Nici o slujbă nu 'mplinește,
Că nu face nici doi bani.

Atunci vulpe, șarpe, broască,
Fără măcar să-l cunoască,
De prostia lui vorbîa.
Unul zicea că glas n'are;
Altul, că nu este 'n stare
O piatră de jos să ia.

Se mira cum de răbdase
Domnul, și nu depărtase

Pe un cline ticălos,
A căruia toată treaba
E să mănince de geaba,
Făr' a face vr'un folos.

Dar după o lungă vreme,
Sătul, în zadar a geme,
Jalbă cîinele a dat,
Zicînd că d'acum 'nainte,
Toate îi vor părea sfinte,
Numai să fie ertat.

Adesea nenorocirea
Schimbă gîndul și simțirea;
Pe loc fu și slobozit.
Cinsti, averi, nu se mai spune:
Ce zicea el era bune,
Spiritu-i era vestit.

Intr'o zi neavînd treabă,
Domnul pe ai săi întrebă:
— Voi, de cîine ce gîndiți? —
Serpî, șopîrle, de o dată
Toți răspunseră îndată:
— „Inălțime, să trăiți!

„Tutului este plăcută
Cinstea cea cu drept făcută
Astui vrednic dobitoc.
Al lui cap, a lui știință,
Glas, putere, ascusintă,
Pentru noi sint un noroc.

„De trup este prea puternic,
De slujbi multe este vrednic,
Și în lupte e vestit“.
— „Astea le știam prea bine,
Știam ce i se cuvîne,
Dar atunci era gonit“.

38. V. ALEXANDRI

Andrii-Popa

Cine trece 'n Valea-seacă
Cu hamgerul fără teacă
Și cu peptul desvălit?
Andrii-Popa cel vestit!

Șapte ani cu voinicie
Și-a bătut joc de Domnie
Și tot pradă ne'ncetat,
Andrii-Popa, hoț bărbat!

Zi și noapte, de călare
Trage bir din drumul mare
Și din țară peste tot
Fug neferii cît ce pot.

Căci el are-o pușcă plină
Cu trei glonți la rădăcină,
Ș'are-un murg de patru ani
Care mușcă din dușmani,

Ș'are frați de cruce șapte
Care-au supt singe cu lapte.
Și nu-i pasă de nimic,
Andrii-Popa cel voinic!

Căpitane, frățioare,
Ce se vede despre soare?
Se zăresc vr'o patru cai!
N'auziși tu de-un Mihai?

Căpitane, te gătește,
Mihaiu mindru te gonește.
Iată-l vine ca un smeiu!
Fă trei cruci la Dumnezeu!

Cum îl vede 'n depărtare
Popa strigă 'n gura mare:
„Ha! la goană de neferi!
„Ha! la horă de muieri!“

A zis! țipă, se aruncă,
Trece șes, pîrae, luncă
Cu fugarul sprintinel
Și cu hoțul după el.

Mihaiu mîndrul vine iară,
Falnic ca un stîlp de pară
Pe un cal alb ce n'are loc
Și din ochi aruncă foc.

Fug cum fuge-o rîndunică,
Fug ca fulgerul cînd pică,
Și se duc voinicii, duc
Cu urgie de haiduc!

Pept în pept!... cîmpul răsună,
Toți de tot dau împreună,
Toți la luptă-s înceștați,
Toți în sînge încrunțați.

Ura, frați! caii nechează,
Sus vîsduhul scînteiază.
Ura! moartea s'a ivit!
Vulturul 'n sbor s'a oprit!

Zi de vară pin' în seară
Daui voinicii să se piară
Și cu ferul ascuțit,
Și cu pumnul amôrțit.

Singele 'n rîni gilgiește,
Glasu 'n gură se sîrșește,
Zecă-s morți! doi încă vii,
Mihaiu mindru și Andrii.

Andrii fuge făr' de-o mină,
Prinde murgul la fîntină,
Dă peptiș, sare pe șa
Și din gură zice-așa:

„Sbori, copile sprintinele,
„Să mă scapi de chinuri grele,
„Că mă jur, de mă-l scăpa,
„Ca pe-un frate te-oiu căta.“

Murgul sprinten se răpede.
În zadar! Mihaiu mi-l vede!
„Stăi, hoț-popă, dragul meu,
„Să-ți arăt cine sînt eu!“

Și cum zice mi-l chitește,
Drept în frunte mi-l lovește!
Ura! vulturul din nori
Răcni falnic de trei ori.

39. V. ALEXANDRI

Sfirșit de toamnă

Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele,
Părăsit-aui a lor cuiburi ș'aui fugit de zile rele;
Cîrdurile de cocoare, înșirîndu-se 'n lung sbor,
Pribegit-aui urmărite de al nostru jalnic dor.

Vesela verde cîmpie acu-î tristă, veștejită,
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;

Frunzele-î cad, sbor în aer și de crengi se deslilesc,
Ca frumoasele iluzii dintr'un suflet omenesc.

Din tuspatru părți a lumii se ridică înalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri.
Soarele iubit s'ascunde, iar pe sub grozavii nori
Trece-un cîrd de corbi iernatici prin văzduh croncănitori.

Ziua scade; iarna vine, vine pe crivăț călare!
Vîntul șueră prin hornuri răspîndind înfiorare.
Boii rag, caii renchiază, ciniî latră la un loc,
Omul, trist, cade pe gînduri și s'apropie de foc.

40. V. ALEXANDRI

Legenda Ciocîrliei

I

De cînd erau ca iarba anticii cîodri deși,
Și micî ca mușunoaie Carpații urieși,
Și văile profunde și latele vilcele
Ca pe o apă lină ușoare vâlurele;
De cînd în lume lupii erau păstori de oi,
Și urșii cu cimpoae minău cirezi de boi;
De cînd purta 'n cosițe Ileana Cosinzană
O floare cîntătoare, o floare năsdrașană,
N'au fost copilă 'n viață mai dulce, mai aleasă
Decît frumoasa Lia, fecioară 'mpărăteasă!

Născută 'n faptul zilei cu fața 'n Răsărit,
Luceferii, văzînd-o, mai viu au strălucit
Ferice de-a atinge cu-o rază argintie,
Cu ultima lor rază așa minune vie.
Și ast-fel, de lumina cerească desmierdată,
Ea, resărînd ca floare, a minții încintare,
Ș'acum e fala lumii, a minții încintare,
A inimilor farmec, a ochilor mirare.
Tot omul care-o vede, răpit, uimit simțește
Că par'că se renaște, că inima lui crește,

Că trece lin din iarnă în dulce primăvară,
Că mi de paseri cîntă în sinu-î și pe-afară.
Ea are-o față albă de flori de lăcrimioare,
Și ochi cerești, albaștri ca floarea de cicoare,
S' un păr ce strălucește pe fruntea sa bălae
Căzind fuior de aur, dealung pînă 'n călcae,
In cit pe cîmpul verde cînd trece zimbitoare
Se pare c'o urmează prin aer fulgi de soare.
Ea poartă haine scumpe, ușoare, descintate,
Din fire de painjen țesute și lucrute.

Seninul dulce-al zilei, rivnind acea minune,
Din soarele-resare și pin' la soare-apune,
Se 'ntinde pe deasupra-î cu bolta lui rotundă,
Voind să-î fac' un templu în care s'o ascundă,
Și-î zice: „Insuși cerul spre tine se înclină...
„Frumseța-î o coroană pe frunte de regină!“

II

Și mers-au vestea 'n lume, trecînd din gură 'n gură,
Că Lia fură ochii și mințile le fură;
Și dus-o-au pe aripi în locuri depărtate
Cucoarele 'n trunghiuri prin aer înșirate,
Și spus-au vîntul ager, în veci neodihnit,
Că nu-î copilă alta mai dulce de iubit.

In grabă alergat-au din toate-a lumii zări,
De peste munți, din funduri, de peste nouă mări,
Ceî mai viteji și mindri feciori de împărați,
Vrăjiți de-a fi pe viața de Lia fermecați.

III

In revărsatul zilei, cînd nasc a vieții șoapte
Și lin se desvelește seninul cer din noapte,
Pe cînd lumina-î sură, plăpîndă, recoroasă
Și somnul își destinde aripa somnoroasă,
Frumoasa Lia pleacă pe Graur, calu-î șarg,
Ce zice că pămîntul nu e destul de larg,
Și zboară fără spațiu, luîndu-și iute sborul
Ca vîntul și ca gîndul, ca spăima și ca dorul,
El fuge pe sub soare, el fuge pe sub lună
Și plere într'un fulger cum plere vestea bună;
Și trece pe sub nour, și trece pe sub stea
Clipis, cum se strecoară prin oameni vestea rea,
Dar după multă trudă și mult amar de cale
Odată cu amurgul ajunge într'o vale,
O vale 'nverzită ce se unește 'n zare
Cu-albastra, sgomotoasa, clocotitoarea mare.

Acolo calul Graur își încetează sborul
Ne mai avînd pămînturi să bată cu piciorul;
Iar Lia se coboară cu grabă de pe cal
Și merge de se pune pe-al mării verde mal,
Privind cu dor la raiul din fundul depărtat
Pe care se ridică al soarelui palat.

— „Pe unde-ți merge gîndul, stăpîna mea iubită?”
O ’ntreabă glasul umbrei de cale obosită.
— „Ah! dragă sorioară! duioasa Lia zice,
„Zărești în depărtare cea insulă ferice
„Plutind sub cer albastru pe-a mării albastrime?
„Vezi tu colo, în zare, colo pe-o înălțime
„Acel palat de aur, cel cuib de străluciri
„Cu poarta de rubinuri și stîlpii de safiri?
„Acolo ’mpărătește frumos ursitul mieu,
„Acolo-mi sboară gîndul, acolo eu mă vreui!
„Dar cum să fac, vai miel!... ah! calul meu nu poate
„Să calce și pămîntul, și mările să ’noate!“
— „Stăpînă! zice Graur, ce nu pot eu pe lume
„O poate al meu frate născut pe-a mării spume.“
Apoi se ’ntoarce iute la mal, și iute sare
Pe noul cal ce-o poartă ușor pe-a lui spinare.
Și umba ei rămîne pe mal înstreînată,
Și Graur se afundă în zarea nourată.

IV

În giuru-i mîndrul soare se uită cu mirare...
El vede și nu crede, îi pare că îi pare
Și simte-un neastîmpăr în inima-i vergină
Sub galeșa ochire a fetei ce suspină.
Apoi, luînd de mînă pe Lia tremurîndă:
„Orî cine-ai fi, el zice, ființă, tu, plăpîndă!
„Durerea omenească în veci să nu te-ajungă,
„Și fie-ți scurt necazul și fericirea lungă,
„Pe flori de primăvară obrazu-ți să se culce,
„Și fie-ți dulce viața și moartea fie-ți dulce!“
.....
„Blestem!“ strigă bătrîna, blestem pe capul tău,
„Tu care-mi răpești viața, răpînd pe fiul meu!“
Și mama cade moartă!
Ea cade, dar urgia,
Dar cruntul blestem sboară, se sue pîn’ la Lia,
Și-a soarelui mireasă, lovită, fulgerată
Din ceruri cade ’n mare lucind ca o săgeată!;
.....

Ah! mare i-a fost visul și scurtă fericirea!
Iubirea i-a dat moarte și moartea nemurirea!

Iar sufletul ferice luat-a forma vie
De o mică, drăgălașă, duioasă ciocirlie,
Ce vecinic către soare se 'nalță 'n adorare
Chemîndu-l, primavara, cu dulcea ei cîntare.

41. V. ALEXANDRI

Barbu Lăutarul

Cîntecel comic

Cîntat de D-nul Millo pe teatrul din București

(Teatrul represintă un salon. — La ridicarea cortinei un taraf de lăutari începe a suna un cîntec vechiu din dosul ușii din fund. Barbu lăutarul este îmbrăcat cu anteriu și giubea vechie; el poartă pe cap o jumătate de ișlic cu fund verde).

Un glas. — (Dintre culise). Lipsiți de aici, balaurilor!

Barbu. — Ian lasă. jupîne vîtașe! Așa să trăești, că boeriu ne-o chiebat să-î cîntăm de ziua lui!

Un glas. — Minciuni! boeriu nu-î plac țirliiturile țigănești! Hai, cărați-vă!

(Lăutarii se opresc).

Barbu. — (Deschizînd ușa cu sfială). Dec!... Dacă eu sînt Barbu Lăutariu cunoscut în toată țara Moldovei... cum o să mă dai afară?... Mai stăi să grăesc două vorbe cu boeriu! (intră și-sî scoa e ișlicul) Eacă!... Aice-î adunare mare! și adunare fără Barbu, starostele de lăutari, nu se poate! (se închină publicului). Așa-î, boeri d-voastră, că nu vă lasă inima să mă dați pe scări, pe mine Barbu cel bătrîn, care am cîntat la nunțile și la mesele părinților d-voastră? (întorcîndu-se spre ușa). Ei apoi ce mai dirdiește guleratul cel de ciocoiu? (chiamă doi scripcari și un lăutar cu naiul). Veniți încoace măi, cei cu scripcele și cu naiul, iar cei cu trîmbițele să meargă la paharnicul Surdulea!... (intră lăutarii). — Doamne sfinte și părinte! în ce vremi am mai ajuns!... Inainte mă ruga să merg pe la casele boerești, și acum mi se mucezește cobza

sub beniș!... Cine ar zice, văzîndu-mă, că eă am fost lăutarul domnilor!... Hei!... Hei!... (cîntă).

Eă sînt Barbu lăutarul
Starostele și cobzarul,
Ce-am cîntat pe la Domnii
Și la mîndre cununii.
Cobza mea a fost vestită
Veac întreg a fost cinstită
De boerii de pe aici,
Ba și chiar de venetici!

Așa, așa, păcatele mele! Vremea vremuește, bătrîni se duc, obiceiurile se prefac, oameni se schimbă, cîntecele se schimonosesc și lăutarii mor de foame!... Hei!... în vremea boerilor cu ișlic și cu anteriu ca mine, ce de mai veselii! ce bancheturii! Cînd se căftănia vre un boer, se ducea bărbier-bașa de-l rădea cu bricele cele de mărgean în cerdacul casii, și eă mă duceam la el cu taraful meu de-î ziceam: «Și la mai mare, vere!...»

El îmi umplea fesul de galbină și eă îi cîntam după cum se obicinuia pe atunci.

D'apoi la nunții!... Măiculița mea!... ce de mai zai-feturi!...

Ținea nunta cîte o săptămînă tot în chiote și'n chiote! În curte oameni frigeau boi întregi în frigări și desfundaă la boloboace cu vin de Cotnariu, în vreme ce arnăuții trăgeau din pistoale... Iar boerii, sus, beau vutce cu fesurile și cu papucii cocoanelor... ș'apoi din vreme în vreme își anina poalele anteriuului în brîu, își asviria papucii, și giuca parola saă cordeaua... Mai pe urmă aă giucat mazurca cu Rușii, valsul cu Nemții, și acum cadrilul cu Franțuzii!... Dumnezeu știe ce or mai giuca mine!... Cit pentru mine... mă videa Dumnezeu!... boerii se apucau de umpleau un pahar mare cu vin și cu galbină și mi-l puneau la gură... Eă îl dam pe gît în sănătatea miresei și cîntam.

Acum nu mai plac cîntecele vechi, nu mai sînt de modă, că s'a subțiat lumea!... Am fost silit la bătrînețe să învăț cîntece nouă, de cele de la fteatru, de la operă, adecă de cele opărite... ca aista de pildă:

(Arie din Rigoletto: La donna e mobile)

Lado na mobile
C'al lui Leventi

Nene Acsesti
Iadiş prin ceriü !

Tronc! se potriveşte ca nuca'n părete!... Vă intreb boeri d-voastră, nu erau mai frumoase cîntecele noastre cele creştineşti? precum : *Doîna, Versu lui Bujor, Sub poale de codru verde*?... De! unde se mai pomeneşte de-al-de-astea prin oraşe!... Numai pe la țară dacă se mai trec!... Acolo numai a rămas să ne cîstigăm hrana, noi lăutarii... pe la horele Romînilor, unde facem să saie opinca'n sus!... Iacă de pildă: să zicem că s'a întins o horă, cît casa asta de mare. Flăcăii stau înșirați de jur împrejur strîngîndu-se cu fetele de mîini, și noi lăutarii prinși in mijlocul horei, le cîntăm, ian așa :

(Toți lăutarii pornesc cu pas iute de încongiură salonul, sunînd o horă, Barbu urmărindu-î cu cobza cîntă :)

Leleo roșie la obraz
Lelițo, lelițo fa!
Iloricică din pîrleaz
Lelițo, lelițo fa!
Ce folos că ești frumoasă
Lelițo, lelițo fa!
Și la cap căpaținoasă.
Lelițo, lelițo fa!

Stați, măi c'am obosit!... Sărmane biete Barbule! ai ajuns cal de poște imprejurul horei, de unde înainte le ziceai boerilor *vere*... Fie!... In calte mă mîngîiü, că m'o învrednicit Dumnezeu să inveselesc cu cobza mea o lumé in-treagă! (căutînd la cobză cu jale). Dragă cobzișoară!... bune zile am petrecut amîndoi... Multă vreme mi-ai ținut isonul numai într'o strună (oftează). De acum ne-o venit și nouă rindul de ducă cu cele multe obiceiuri vechi de ale țării!... (ștergîndu-și ochii). Hai, drăgulița mea, să mulțămim cui se cuvine, că ne am petrecut veacul in această țară bună și mănoasă care a desrobit Țigani! !

Dragi boeri de lumea nouă!
Ziua bună vă zic voă.
Eü mă duc, mă prăpădese
Ca un cîntec bătrînesc!

Ah! gindiți c'am fost odată
Glasul lumii desfătăată,
Si închinați cite un pahar
Lu! biet Barbu lăutar!

(Barbu cu taraful pleacă sunînd un cîntec vechiū. Cortina cade).

42. V. ALEXANDRI

IORGU DE LA SADAGURA

ACTUL I, SCENA I.

Damiean. — (intrînd în fund) Să dai degrabă curcanii la bucătărie, să îi puie în frigare... și să spuî lui Gheorghe bucătaru ca să mi-î rumenească frumos, că i-ojū da bacșiș bun... (viînd în scenă) Ah!.. ziua de astăzi este cea mai norocită pentru mine!.. Astăzi vine Iorgu de la Sadagura, unde l-am trimis să învețe carte!.. De doi ani nu l-am văzut, și cînd gîndesc că poate peste un ceas am să-l string în brațe... pare că-mi furnică ceva pînă înimă... ochii mi se păinjinesc... și-mi vine sughiț... (cu dragoste și ștergîndu-și ochii) Iorgule! dragul moșulu!.. Gugulea moșulu!.. cît necaz a mîncat el prin țării streine!.. cît s'o strădănit drăguțul cu învățatura prin academiile din Sadagura!.. pare că-l văd zi și noapte cu ochii pe carte, nemîncat, nebăut și nedorînd alta în lume de cît să se procopsească, după cum mi-a scris în toate răvașele... Dragă gugule! bine zicea răposatul dascălul Ieni, Dumnezeu! să-l ierte, c'ăi s'ajungî om mare!.. Să dea Domnul, fătul meu, să mi te înalți ca ciocîrlia, și cu tine să-ți înalți și neamul!.. Să dea Domnul s'ajungî și ispravnic, pentru ca să faci stare mare!.. Dar ce stau eu ca să vorbesc singur ca un nebun, cînd am o grămadă de trebî?... Astăzi dau masă mare prietenilor de buna venire a lui Iorgu...

SCENA VII.

CEI DE'NAINTE, IORGU

Damiean. — (alergînd la ușe) Ba îi el!.. Inima îmi spune că-î el... Iată-l!..

Iorgu. — (intră și se aruncă în brațele moșului său) *Mon oncle!*

Damiean. — Vin, gugulea moșului! (îl sărută și apoi caută la el cu dragoste) Ian vedeți-l ce moțpan mare s'o făcut! pare că-î Alexandru Machedon.

Iorgu. — (în parte) Uf! (tare) *Mon cher oncle*, cit sînt de fericit!..

Damiean. — D'apoi eă, fătul meă! d'apoi eă!.. Vin să te mai sărut odată... (plîngînd) Cînd gîndesc că nu l-am văzut doi ani de zile!.. Ce vă pare, fraților?.. așa că-î nostim? așa că-mi samănă mie?

Gîngu. — Aud?.. cîte ceasuri?

Damiean. — (luînd pe Iorgu de mînă) Vină să faci cunoștință cu prietiniî meî. D-luî îi șlugerul Gîngu, un prietin vechiă a băbacă-tău. Nu-ți aduci aminte de el?

Iorgu. — Ha... Ean stă... Nicî de cum.

Damiean. — Da cum dracu l-ai și uîtat?... El te-au purtat în brațe... adă-ți aminte cînd te giucaî de-a baba-oarba cu Marghiolița, cu fata luî.

Iorgu. — (căutînd cu Iornionul la Gîngu) Ha... acum mă *su-venarisesc*. (apropiîndu-se de Gîngu) *Mon cher monsîu* Gîngu, îmi pare bine că reînoesc amiciția cu d-ta.

Gîngu. — Așa ș'asa, nicî prea prea. nicî foarte foarte... numai că mi s'au cam lungit urechile de foame. (în parte) Ce dracu are de se uîță la mine prin geam?... (tare) Ean ascultă, Iorgușorule, nu cumva ai prins orbul găinilor?

Damiean. — Iorgule, ce însemnează stecluța asta care ți-o tot bagî în ochi?

Iorgu. — *Mon cher oncle*, citirea neconțință a uvrajelor, mi-au cam slăbit puterea razelor vizuale.

Damiean. — Ce ți-au slăbit, fătul meă?

Gahița — Puterea razelor vizuale... Aceste cuvinte tehnice, vrea să zică că i-au slăbit *ochelnica*.

Iorgu. — (în parte) Cine să fie dama asta care mă înțelege atît de bine?... (apropiîndu-se de Gahița) *Madamă*, cu toate că n'am avut *felicitatea* de a-ți fi recomandat, dar mă folosesc de ocazia aceasta pentru ca să te rog să mă norocești cu *declinația* numeluî d-tale.

Damiean. — (cu mirare, în parte) Ce dracu îi zice?

Gahița. — *Monsîu Georges*, *desîrul* unuî cavaler amabil ca d-ta nu poate rămîne neîmplinit... *par consequence*, mă grăbesc a-ți *declinarîsi* numele meă... eă mă numesc Gahița de Rosmarinovicî, *votre servante*.

Iorgu. — Eū sînt, *au contraire, votre serviteur, madamă*, și de doresc ceva, este numai să se prezenteze vr-o ocașie, pentru ca să-ți pot dovedi admirația de care sînt cuprins pentru grațiile persoanei d tale.

Gahița. — (în parte) Na cavaler!...

Damiean. — (luînd pe Gîngu la o parte) Măi Gîngule, înțelegi tu ce limbă vorbește Iorgu cu Gahița?

Gîngu. — Zici c'a ploua?... Nu cred... n'am auzit bu-raticul azi dimineată.

Prietenul. — (căt-re alt prieten) Pare-mi-se, vere Constan-dine, că și Iorgu s'o nemțit.

Damiean. — (în parte) Oare nu cum-va a uitat și Iorgu romînește. (tare) Iorgule, Iorgule! Iea măi întoarce-te și spre noi.. măi spune-ne ceva de la Sadagura... despre călătoria ta!...

Iorgu. — *Pardon, mon cher oncle*; n'am vreme acu, că prezentez *omajurile* mele secsului frumos... asta-î datorია fie-cărui galant om.

Damiean. — Mări, băete, lasa de-oparte *majurile* și sescul și răspunde-mi curat la ceea ce te întreb.

Iorgu. — Apoî ce să-ți spun, *mon cher oncle*?.. Cînd aū trăit cine-va într'un țîrg civilisat ca Sadagura și cînd este silit în urmă a veni într'o țară ticăloasă ca a noastră, contrastul i se pare atît de piramidal, în cît nu se poate găsi cuvinte destul de energice, pentru ca să explice ceea ce sim-țește în lăuntru.

Gahița. — *Rezon... are rezon, monsieu Georges!*.. Iaca de pildă eū, care am voiajarisit, și care am fost la Cernăuți... nu pot să mă deprind nici de cum cu Moldova... Of!... de-ași scăpa măi degrabă de țara asta!

Damiean. — Da bine, mă rog, ce are Moldova, de nu vă măi place cum ați călcat peste graniță?

Iorgu. — *Ah mon cher oncle!*... nu mă sili să-ți spun cîte are și cîte n'are...

Damiean. — Da spune, spune... N'are și ea țîrguri?... N'are și ea oameni ca și cele-l-alte țări? N'are munți, copaci, ape, vite?

Gahița. — Ba are prea multe... prea multe!

Damiean. — Nu te 'ntreb pe d-ta. (luî Iorgu) Spune ce-î lipsește bîetei Moldove?... Nu-s oameniî bunî și cu frica lui Dumnezeu?... Nu este griu bun? Nu este vin bun?... Nu-î

în sfârșit belșug în țară!.. ce vă trebuie mai mult?.. N'am dreptate vere Gîngule?

Gîngu. — (căutînd la ornic) Aud?.. opt ceasuri.

Iorgu. — *Ah mon cher oncle!*.. Ce-mî pomenești d-ta de grîu, de vin și de vite?... Aceste materiale sînt bune cu adevărat, dar' nu aduc nici o înaintire inteligenței... Ce ne folosește că avem cele trebuincioase pentru hrana trupului, dacă mintea moare de foame?

Prietenul. — (către alt prieten) Ean auzi, vere Constandine, zice că mintea moare de foame... (pufnesce de rîs).

Iorgu. — Ce-î o țară fără canaluri. fără comerț, fără industrie, fără drumuri, fără lib...

Gîngu. — (strenută tare) Aferim!

Prietenul. — (cătră alt prieten) Auzi, vere, zice că n'avem drumuri?.. dar' el pe ce-o venit cu poșta?..

Damiean. — Ia ascultă-mă Iorgule... dacă vrei să-mi faci mulțămire, te poftesc... altă dată să nu mă mai amețești cu ast-fel de fleacuri... Țara Moldovei e bine-cuvîntată de Dumnezeu! și cine nu știe s'o iubească și s'o prețuiască, nu-î vrednic să-î mănince pîine și sare.

Gîngu. — (strenută) Aferim!.. vrei tabac?

Damiean. — (luind o prisă) Foarte mulțămesc. (strenută).

Toți. — Să-ți fie de bine.

Damiean. — Amin.

(Se aud lăutari afară)

Damiean. — Eaca și scripcarii!.. Hai să ne punem la masă.

SCENA IX.

IORGU

Iată în ce se 'nchee tot traiul ce am să sufer pîn' la moartea mea! O Sadagură, Sadagură! Unde sînt mulțumirile ce cuprinzi în sinul tău? Unde-s chiffile? Unde-î berea? Unde-s cartofele? Unde-î șnițelul tău cel chesaro-crăesc? Dar valțurile tale cele șvăbești? Dar societatea ta cea plină de grații? Vai ș'amar! Ce-o să mă fac? Imi vine să iau cîmpii, să fug departe în lume, departe de casa părintească; departe de provincialii acești țără sentimente și fără ideile veacului

măeu; departe de toți, și de rude și de țigani și de curechiu cu rață.

Iorgu, din pricina ideilor sale, este gonit de unchiul său. Fuge cu Gahița, apoi o lasă, duce mizerie, face comedii la bilciu și în cele din urmă este ertat de unchiul său.

ACTUL III SCENA X.

(Final)

Damiean. — Măi. Iorgule, da tu nu vii să joci? Tot nu-ți plac obiceiurile noastre?

Iorgu. — Ba acum îmi sunt dragi. Acum știu să prețesc bunătățile cari ne-au rămas de la strămoși și să deed Domnul să le păstrăm totdeauna pentru-ca să rămănem tot Romîni și să ne fie dragă țara noastră... (se prinde în horă).

Toți! Ura! Trăiască Moldova!

43. V. ALEXANDRI

FÎNTÎNA BLANDUZIEI

ACTUL I, SCENA V

HORAȚIU, pătruns.

Ce stranie ființă!... ași crede c'am visat
De n'ași vedea în mină-mi cununa ce mi-a dat,
Cunună împletită cu flori de prima-vară
Ca dînsa... De ce însă grăbit-a să dispară?
Era pătrunsă, lacrimi jucau în ochii săi...
Nu îndrăsnia să cate fățiș în ochii mei...
Și glasu-î în suspinuri... și peptu-î în mișcare...
Și fața î luminoasă... și juna-î exaltare...
Să fie?... l'a mea vîrstă!... Se poate?... Sînt uimit...
Ce simt acum în mine de mult nu am simțit,
De mult!... de cînd voioasa și falnica-mi junie
Umplea tot universul de-amor și poezie.

(Privind cununa).

Cununa astă simplă, neprețuit odor,
Privind-o, are-un farmec mult mai atrăgător
De cît acele toate coroane strălucite
In Capitolul Romei cu fală dobîndite...
Avut-am mari triumfuri, dar jur pe Dumnezei !
Nu e triumf mai mare în cîmpii Elizei
Pentr'un poet ce-aspiră la gloria divină
Că sacra 'ngenunchere de gingașă vergină.

(Stă puțin pe gînduri).

Cuvintele-î din urmă cuprind în sinul lor
O taină isvorită din inimă cu dor.
*«Ah! cine te cunoaște cu-a ta mărinimie
'Se pleacă în urmărire și se robește fie...»*

(Cu îndoială).

Dar cine are parte de-al ei duios amor?...
Poetul ce nu moare său omul muritor?
Poetu e 'n veci tînăr cînd omu 'mbătrînește
Și geniul, nu fruntea încîntă și răpește.

(Cu tristeță).

Amară cugetare ! fior de-al erniî vînt !
Voi puneți amorțire pe-al inimei avînt
Și umbra îndoelii pe orî ce nălucire,
Căci soarele cu-amurgul nu pot avea 'ntîlnire

(Se plimbă tulburat).

Ce-ar zice Roma 'ntreagă cînd s'ar vesti prin ea
Că o copilă, sclavă, ocupă mintea mea ?
Ar zice cu un hohot ce-ar răsuna în spațiu :
«Satyr acum ajuns-aș satiricul Horațiu!...»
Hei! zică!... Suțul vieții tot ferbe 'a al meu sîn.
Corona e căzută, dar fruntea nu-o înclin.

(Tare).

Nebun acel ce vede trecînd o fericire
Și nu-î aține calea s'o prindă cu grăbire!

44. ANTON PANN

Povestea vorbei¹⁾

Деспре віцісрі саш фанте реле ші хоції

Піатра каре нс е бснх
Рзс машинх тотдаснх.

Омса чел нхрзвіт рзс
Тот ла рзс е гзндса сзс.

Тот ла ної .лп шатрх
Бате вжнт ші піатрх.

Ла інтраг лесне пжші
Дар нс ціс ксм ва еші.

Оіле грзмдх мерг,
Ір капреле се алег.

Кзнд кс гзндса нс гжндеше
Лл прінде ш'л чомзцеше.

Маї віне сз морі де фоаме де
кжт сз еї пжін'к сзракдсі.

Хоцса фсрх ші жсрх.

Прінде пе хоцса кжнд .лці віне
Пжн' нс те прінде ел пе тіне.

Чіне е кс мжнх лснгх
Піерде ші че аре 'н пснгх.

¹⁾ Edițiune 1853. Tipografia lui Anton Pann.

ПОВЕСТЕА ВОРВІІ

Спѣнъ вѣтрѣннїи дѣ кжндъ вакѣла
 Къ трѣи лѣкрѣрїи поартѣ дракѣла:
 Сѣлаъ, ипжнѣѣ шї тоабѣъ,
 Кѣ каре ел дѣ дѣ глоабѣъ;
 Кѣ сѣла ѣл ѣнѣолдѣеѣ
 Шї фѣ! фѣ! ѣлї порѣнѣеѣ,
 Кѣ еѣ, сѣ нѣ пацї белѣѣоа,
 Те 'мвелеѣск кѣ ипжнѣеаоа,
 Ш'аша дакѣ'л сѣвѣрѣеѣ
 Шї ел дакѣ'л ѣнѣелеѣеѣ,
 ѣнѣеѣеѣ атѣнѣї ѣндатѣ.
 Тоабѣ ѣнѣ собор сѣ батѣ
 Кѣм шї кѣ'налѣѣ стрїгаре
 Зїче: венїцї мїк шї маре
 Шї ведецї че стѣѣѣѣ дракѣла
 Сѣ 'мвѣеѣеѣ п'ачѣст, сѣракѣла.

45. ANTON PANN

Nastratin Hogeа

Nastratin Hogeа odată fiind la nuntă chemat,
 Se duse în haîne simple, ca sărac biet îmbrăcat.
 Nuntaşii ast-fel văzîndu-l, nicî în seamă nu-l băgau,
 Ci pe ceî cu haîne scumpe să trateze alergau;
 Şi după ce aşezară la masă pe toţi frumos,
 Il puseră şi pe dînsul în colţul mesii de jos.
 Nastratin, văzînd aceasta, se sculă 'ngrab-alergă
 Şi la un al său prieten, să-i deа haîne îl rugă;
 Dîndu-î haînele acela, se 'mbrăcă galant pe loc,
 Puse şi-o blană asupra-şї cu postav roş, ca de foc,
 Şi аşa mergînd el iarăşi la nunta ce а fost chemat,
 Cum îl văzură nuntaşii, cu cinste l-a 'ntîmpinat,

— «Poftim, poftim Hoge-efendi, către dinsul toți zicind.
L-aș pus tocma 'n fruntea mesii, fie-care loc făcînd.»
El dacă șezu la masă și-a 'ntins mîneca în vas,
Zicînd : «Poftim, poftim blană, mănîncă ce e mai gras.»
Il întrebă nuntașii : «Hoge-efendi, — zicînd :
Pentru ce o faci aceasta, și 'ntingî mîneca mîncînd?»
— «Pentru că, el le răspunse, eș întîi cînd am venit
Cu haînele cele proaste, nimenea nu m'a cinstit
Și cînd v'am dat bună ziua mî-aș zis numai «mulțumim».
Iar cum venii cu aceste, toți mî-aș zis : Poftim, poftim!
De aceia și eș blana să mănînce o poftesc,
Că văz, toți privesc la haîne și persoana n'o cinstesc.»

46. EMINESCU

Melancolie

Părea că printre nourî s'a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă. —
O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormînt albastru și 'n pînze argintie,
În mauzoleu-ți mîndru, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al nopților monarc !
Bogată în întinderî stă lumea 'n promoroacă,
Ce sate și cîmpie c'un luciul văl îmbracă ;
Văzduhul scînteiază, și ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe cîmpul solitar.
Și țintirimul singur cu strîmbe cruci veghiază,
O cucuvaie sură pe una se așază,
Clopotnița trosnește, în stîlpi isbește toaca
Și străveziul demon, prin aier cînd să treacă,
Atinge 'ncet arama cu zîmții-aripei sale
De auzi din ea un vaet, un aiurit de jale.

Biserica 'n ruină

Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrîna,
Și prin ferestre sparte, prin uși flue vîntul.
Se pare că vrăjește și că-î auzi cuvîntul.
Năuntru ei pe stîlpi-î, păreți, iconostas
Abia conture triste și umbre aș rămas ;

Drept preot — toarce-un greier un gând fin și obscur,
Drept dascăl — toacă cariul sub învechitul mur.

Credința zugrăvește icoanele 'n biserici —
Și 'n sufletu-mi pusese poveștile-î feerică,
Dar de-ale vieții, valuri, de al furtunei pas
Abia conture triste și umbre-aū mai rămas.
In van mai caut lumeă-mi în obositul creer,
Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greer;
Pe inima-mi pustie zadarnic mîna-mi țiu,
Ea bate ca și cariul încet într'un sicriu.

Și cînd gîndesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o streină gură,
Ca și cînd n'ar fi viața-mi, ca și cînd n'ași fi fost.
Cine-î acel ce-mi spune povestea pe de rost,
De-mi țin la el urechea și rid de cîte-ascult
Ca de dureri streine?... Parc' am murit de mult!

47. EMINESCU

Doîna

De la Nistru pin' la Tisa
Tot Rominul plînsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
De-atita streinătate.
Din Hotin și pin' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o atîin;
Din Coian la Vatra-Dornii
Aū umplat omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște.
Sus la munte, jos pe vale
Ș'aū făcut dușmanii cale,
Din Sătmar pin'n Săcele
Numai vaduri ca acele.
Val de biet Romîn săracul!
Îndărăt tot dă ca raclul,

Nici îi merge, nici se 'ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui,
Și-î strein în țara lui.
De la Turnu 'n Dorohoi
Curg dușmanii în puhoii
Și s'așează pe la noi;
Toate cîntecele pier,
Sboară păsările toate
De neagră streinătate;
Numai umbra spinului
La ușa creștinului.
Își desbracă țara sinul,
Codrul — frate cu Rominul —
De săcure se tot pleacă —
Și isvoarele ei seacă —
Sărac în țară săracă!

Cine-aŭ îndrăgit streinii,
Minca-i-ar inima ciinii,
Minca-i-ar casa pustia,
Şi neamul nemernicia!

Ştefane Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Archimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grijea sfinţilor
In seamă părinţilor,
Clopotele să le tragă
Ziua 'ntreagă, noaptea 'ntreagă,
Doar s'o 'ndura Dumnezeu,
Ca să 'ţi mintui neamul tău!

Tu te 'naltă din mormint,
Să te-aud din corn sunind
Şi Moldova adunind.
De-î suna din corn odată,
Al s'adunî Moldova toată,
De-î suna de două ori,
Îţi vin codri 'n ajutor,
De-î suna a treia oară,
Toţi duşmanii ori să piară
Din hotare în hotare —
Indrăgi-i-ar ciorile
Şi spinzurătorile!

48. EMINESCU

Satira I

Lună tu, stăpîna mării, pe a lumii boltă lunecî
Şi gîndirilor dînd viaţă, suferinţele întunecî;
Miî pustiuri scînteiază sub lumina ta fecioară,
Şi ciîi codri ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste cîte miî de valuri stăpînirea ta străbate,
Cînd pluteşti pe mişcătoarea mărilor singurătate!
Cîte ţermuri înflorite, ce palate şi cetăţi,
Străbătute de-al teŭ farmec, ţie singură ţi-arăţi!
Şi în cîte miî de case lin pătruns-ai prin fereşti,
Cîte frunţi, pline de gînduri, gînditoare le priveşti!

Iar colo bătrînul dascăl, cu-a lui haină roasă 'n coate,
Intr'un calcul fără capăt tot socoate şi socoate,
Şi de frig la pîept ş'închee tremurînd halatul vechiu,
Işi înfundă gîtu 'n guler şi bumbacul în urechi;
Uscăţiv așa cum este, gîrbovit şi de nimic,
Universul fără margini, e în degetul lui mic!
Căci sub frunte-î viitorul şi trecutul se încheagă,
Noaptea-adîncă a vecîniciei el în şiruri o desleagă.
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr,
Așa el sprijină lumea şi vecia într'un număr.
Pe cînd luna străluceşte peste-a tomurilor bracurî,

Intr'o clipă-l poartă gîndul îndărăt cu miî de veacuri
La 'nceput, pe cînd ființă nu era, nici neființă,
Pe cînd totul era lipsă de viață și voință,
Cînd nu s'ascundea nimica, deși tot era ascuns,
Cînd, pătruns de sine însuși, odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
N'a fost lume pricepută și nici minte s'o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare făr' o rază,
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochiū care s'o vază.
Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface,
Și în sine împăcată stăpînea eterna pace!
Dar de-odată un punct se mișcă... cel întiiū și singur! Iată-l
Cum din chaos face muma, iară el devine tatăl.
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpînul fără margini peste marginile lumii.
Deatunci negura eternă se desface în fășii,
De-atunci resare lumea, luna, soare și stihii,
De-atunci și pînă astăzi colonii de lumii pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Și, în roiri luminoase izvorind din infinit,
Sînt atrase în viață de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare noi, copii ai lumii mici,
Facem pe pămîntul nostru mușunoaie de furnici:
Microscopice popoare, regî, oșteni și învățați,
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
In acea nemărginire ne 'nvelim, uîtînd cu totul.
Cum că lumea asta 'ntreagă e o clipă suspendată,
Că 'ndărătu-i și 'nainte-i întuneric se arată.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l —
Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrînul dascăl?
Nemurire, se va zice. Este drept că viața 'ntreagă,
Ca și edera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
De-oiū muri — își zice 'n sine — al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură 'n gură și l-or duce mai departe,
De a pururi, pretutindenî; în ungherul unor crieri,
Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!
O sărmane! ții tu minte cîte 'n lume ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, cîte singur ai vorbit?
Prea puțin; pe ici, pe colo de imaginii o fășie,
Vte o urmă de gîndire, ori un petec de hîrtie.

Și cînd propria ta viață singur n'o știi de pe rost,
O să-și bată alții capul s'o pătrună cum a fost ?
Poate vr'un pedant cu ochii ceî verzuî, peste un veac
Printre tomuri brăcuite așezat, și el un brac,
Aticismul limbei tale o să-l pună la cântări,
Colbul ridicat din carte-ți l o sufla din ochelari
Și te-o strînge 'n două șiruri, așezându-te la coadă
În vr'o notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume 'ntreagă, poți s'o sfărîmî: orî ce-ai spune,
Peste toate o lopată de țărînă se depune.
Mîna care-a dorit sceptrul universului și gînduri
Ce-au cuprins tot universul, încap bine 'n patru scînduri.
Or să vie pe a ta urmă în convoiul de 'nmormîntare
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare ;
Iar deasupra tuturor va vorbi vr'un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră : iată tot ce te așteaptă.

Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă.
Neputînd să te ajungă, crezi c'o vrea să te admire ?
Ei vor aplauda de sigur biografia subțire
Care s'o 'ncerca s'arate că n'ai fost vr'un lucru mare,
C'ai fost om cum sînt și dînșii. Măgulit e fie-care
Că n'ai fost mai mult ca dînsul. Și prostatecele nări
Și le umflă or și cine în savante adunări
Cînd de tine se vorbește. S'a 'nțeles de mai nainte
C'o ironică grimază să te laude 'n cuvinte.
Ast-fel încăput pe mina a or căruî, te vor drege,
Rele-or zice că sînt toate cîte nu vor înțelege,
Dar afară de acestea vor căta vieței tale
Să-î găsească pete multe, răutăți și mici scandale :
Astea toate te apropie de dînșii. Nu lumina
Ce în lume-ai răvărsat-o, ci păcatele și vina,
Oboseala, slăbicîunea, toate relele ce sînt
Intr'un mod fatal legate de o mină de pămînt,
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage de cît tot ce ai gîndit.

49. EMINESCU

Strigoii

I

Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,
Între făclii de ceară, arzînd în sfeșnici mari
E întinsă în haine albe cu fața spre altariu
Logodnica lui Arald, stăpin peste Avari;
Începe adînc răsună cîntările de clerici.

Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă
Și părul de aur curge din raclă pe pămînt,
Căzuți în cap sînt ochii, un zîmbet trist și sfînt
Pe buzele-î lipite ce vinete îi sînt,
Iar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Și lingă ea 'n genunche e Arald, mîndrul rege.
Șcîntee disperarea în ochii crunți de sînge,
Și încilcit e părul lui negru, gura-și stringe,
El ar răzni ca lei, dar vai! nu poate plînge,
De zile trei își spune povestea vieții 'ntrege:

„Eram un copilandru. Din codrii vechi de brad
„Flămînzii ochi rotindu-î eu mistuiam pămîntul,
„Eû resvrătiam imperii, popoarele cu gîndul;
„Visînd, că totă lumea îmi asculta cuvîntul,
„În valurile Volgăi cercam cu spada vad.

„Domnînd semeț și tînăr pe roinicile stoluri,
„Căror a mea ființă un Semizeu părea,
„Simțiam că universul la pasu-mi tresăria,
„Și nații călătore, împinse de a mea,
„Umplut-aû sperioase pustiul pin' la poluri.

„Căci Odin părăsise de ghiată nalta-î domă;
„Pe zodiî sîngeroase porneau a lui popoară,
„Cu creșetele albe preoți cu pleata rară
„Trezeau din codri vecinici, din pace seculară
„Mil roiuri vorbitoare, curgînd spre vechea Romă.

„Pe Nistru tăbărisem, poporul tău să 'mpil.
„Cu sfetnici vechi de zile mă 'ntimpinași în cale
„Ca marmura de albă, cu păr de aur moale. —
„În jos plecat-am ochii 'nainte a feței tale,
„Stătînd un îndărătnic, un sficios copil.

„La blinda ta mustrare simt glasul-mi cum imi saca ;
„Eu caut a raspunde, nu stiu ce sa raspund,
„Mi-ar fi parut mai bine 'n pamint sa ma cufund!
„Cu minele-amindoua eu fata imi ascund,
„Si intia-datã 'n viața un plins amar ma 'neacă.

„Cu glasul plin de lacrimi, de 'nduioșare cald,
„Privindu-mã cu ochii, in care-aveai un cer,
„Mi-ai zis: Aștept din parte-ți, o rege cavaler,
„Cã-mi vei da prins pe-acela, ce umilit ți-l cer...
„Eu vreau să-mi dai copilul sburdalnic, pe Arald.

„Si intorcindu-mi fata eu spada ti-am intins :
„Pe plaiuri dunãrene poporu-și opri mersul,
„Arald, copilul rege, uitat-a universul,
„Urechea-i fu menită ca să-ți asculte versul —
„De-atunci, invingãtoareo, iubit-ai pe invins.“

O duc cîntînd prin tainici și pe sub negre bolți.
A misticei religii intunecoase cete,
Pe funii lungi coboarã sicriul sub pãrete.
Pe piatra rrãvãlitã pun crucea drept pecete,
Sub candela ce arde in umbra unui colț.

II

Arald pe un cal negru sbura, și dealuri, vale,
In juru-i fug ca visuri, prin nouri joacã lunã,
La pieptu-i manta neagrã in falduri și-o adunã,
Movili de frunze in drumu-i le spulberã de sunã,
Iar steaua cea polarã i-aratã a lui cale.

Ajuns-a el la poala de codru 'n munții vechi :
Isvoare vii murmurã și saltã de sub piatrã,
Colo cenușã surã in pãrșita vatrã,
In codri-adinci cãțelul pãmintului tot latrã,
Lãtrat cu glas de zimbru rãsunã in urechi.

Pe-un jet tãiat in stincã stã țapãn, palid, drept,
Cu cirja lui in minã, preotul cel pãgin.
De-un veac el șade ast-fel, de moarte-uitat bãtrîn ;
In plete-i crește mușchiul și mușchiu pe al lui sin,
Barba 'n pamint i-ajunge și genele la piept.

Așa fel zi și noapte de veacuri el stã orb,
Picioarele lui vechie cu piatra 'mpreunate,
El numãrã in gindu-i zile nenumãrate,
Și filife desupra-i, gonindu-se in roate
Cu-aripe ostenite, un alb ș'un negru corb.

Bătrînul cu a lui cîrjă sus genele-și ridică,
Se uită lung la dînsul, dar gura 'nchisă-î tace ;
Cu greū a lui picioare din piatră le desface,
Din tronu-î se coboară, cu mina semn îi face
Ca 'n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.

În poarta prăbușită ce duce 'n fund de munte,
Cu cîrja lui cea vechie el bate de trei ori, —
Cu sgomot sare poarta din vechii ei ușori.
Bătrînul se închină... pe rege-l prind fiori,
Un stol de gînduri aspre trecu peste-a lui frunte.

„Din inima-î pămîntul la morții să dee viață,
„În ochi-î să se scurgă scintel din steaua lină.
„A părului lucire s'o dee luna plină,
„Iar duh dă-î tu, Zamolxe, sămîntă de lumină,
„Din duhul gurei tale ce arde și înghiață.

„Stihii a lumii patru supuse lui Arald,
„Străbateți voi pămîntul și a lui măruntale ;
„Faceți din piatră aur și din îngheț văpale.
„Să 'nghețe apa 'n sînge, din pietre foc să saie :
„Dar inima-î fecioară hrăniți cu sînge cald.“

III

De cînd căzu un trăsnet în dom, de-atunci în somn
Ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată,
Pe inima-î de-atuncea s'a pus o neagră pată ;
Dar noaptea se trezește și ține judecată
Și 'n negru 'mbracă toate al nopții palid domn.

Un obrăzar de ceară părea că poartă el,
Atît de albă fața-î ș'atît de nemișcată,
Dar ochi-î ard în friguri și buza-î singerată,
Pe inima sa poartă de-atunci o neagră pată,
Iară pe frunte poartă coroană de oțel.

De-atunci în haina morții el și-a 'mbrăcat viața,
Îl plac adînce cînturî, ca glasurî de furtună,
Ades călare pleacă în mindre nopți cu lună,
Și cînd se 'ntoarce, ochii lucesc de voe bună,
Pîn' ce-un fior de moarte-l cuprinde dimineața.

Arald, ce însemnează pe tine negrul port
Și fața ta cea albă ca ceara, neschimbată ?
Ce ai ? De cînd pe sinu-ți porți tu o neagră pată
De-ți plac făclii de moarte, cîntare 'ntunecată ?
Arald ! de nu mă 'nșală privirea, tu ești mort !

.....
Călări ei intră 'n untru și porțile recad;
Pe veci pieriră 'n noaptea mărețului mormint.
In sunete din urmă pătrunde 'n fire cînt,
Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos și sfînt,
Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad.

50. I. CREANGĂ

Dănilă Prepeleac

(Poveste)

— Măi frate, zise într'o zi, cel mai mare, istuia lalt: 'mă-e lehamite de frăția noastră!... Tu ai boi, de ce nu-ți închipuiești și un car? Al meu l-ai hîrbuit de tot. Hodorog! în colo, hodorog! pe dincolo: carul se strică. Și apoi știi vorba aceea: «dă-ți, popo, pîtenii și bate ȧpa cu cîlcîiele.»

— Apoi de, frate, zise istalalt, scărpinîndu-se în cap, ce să fac?

— Ce să faci? Să te învăț eu; boii tăi sînt mari și frumoși; ȧ-i și-ȧ du la ȧrmaroc, vinde-ȧ și cumpără alȧii mai mici și mai ȧfteni; ȧr cu banii rămași, cumpără ȧ și un car și ȧacă te-ȧ făcut gospodar.

— Ia, știi că nu m'ȧ învățat rău? Așa am să fac.

Zicînd aceste, se duce la dînsul acasă, ȧși ȧa boii de funie și pornește cu ei spre tîrg. Dar cum am spus, omul nostru nu era un om de aceia cȧruia-ȧ mîncea cîinii din traistă și toate trebile cîte le făcea, le făcea pe dos. Tîrgul era cam pe departe, și ȧrmarocul pe sfîrșite. Dar cine poate sta ȧmpotriva lui Dănilă Prepeleac? (că așa ȧi era porecla pentru că atȧta odor avea și el pe lîngă casă, făcut de mîna lui). El tuflește cușma pe cap, o ȧndeasă pe urechi și habar n'are. «Nici nu-ȧ pasa de Năstasă; de Nichita, nici atȧta.» Mergînd el cu Duman și Tălășman ȧi săi, tot ȧnainte spre ȧrmaroc, tocmai pe cînd suia un deal lung și trȧgȧnat, alt om venea dînspre tîrg cu un car nou, ce și-l cumpărase chȧr atuncȧ și pe care-l trȧgea cu mȧinele singur, la vale cu proptele și la deal cu opintele.

— Stȧi prietene, zise ist cu boii, care se tot zmuceau

din funie, văzînd troscotul cel fraget și mîndru de pe lîngă drum. Stăi puțin cu carul c'am sa-ți spun ceva.

— Eū aș sta, dar nu prea vrea el să stee. Dar ce ai să-mi spui?

— Carul dumitale par'că merge singur.

— D'apoi... mai singur, nu-l vezi?

— Prietene, știi una?

— Știu, dacă mi-î spune.

— Hai să facem treampa : dă-mi carul, și na-ți boii. Nu vreaū să le mai port grija'n spate : ba fin, ba ocol, ba să nu-î mănînce lupii, ba de multe de toate... Oiu fi eū vrednic să trag un car ; mai ales dacă merge singur.

— Șuguiești, măi omule, or ți-î într'adins ?

— Ba nu șuguiesc, zise Dănilă.

— Apoi dar te vād că ești bun mehenghî... zise cel cu carul ; m'ai găsit într'un chef bun ; hai, noroc să dea Dumnezeu ! Să ți aibi parte de car, și eū de boi.

Apoi dă carul, își ia boii, pleacă pe costișă într'o parte spre pădure și se cam mai duce. Istalalt, adecă Dănilă, zice în gîndul său :

— Tacî, că-î cu buche ; l-am potcovit bine... De nu cumva s'ar răzgîndi ; dar par'că nu era țigan să'ntoarcă.

Apoi își ia și el carul și pornește tot la vale, înapoi, spre casă.

— Aho ! car nebun, aho ! Cînd te-oiū încărca zdravăn cu saci de la moară, ori cu fin din țarină, atunci să mergi așa !

Și cît p'aci, cît p'aci să nu-l ia carul înainte.

Dar de la o vreme valea s'a sfirșit, și s'a început un deal ; cînd să-l suie la deal, suie-l dacă poți !... Hîrți ! încolo ; scîrți ! încolo ; carul se da înapoi.

— Na ! Car 'mi-a trebuit, car am găsit !

Apoi cu mare greu hărtoește carul într'o parte, îl oprește în loc, se pune pe proșap și se așterne pe gînduri.

— Mă !... asta încă-î una ! De-oiū fi eū Dănilă Prepeleac, am prăpădit boii ; iar de n'oiū fi eū acela, apoi am găsit o căruță... Ba e Prepeleac, ba nu-î el...

Cînd iacă un om trecea iute spre tîrg, c'o capră de vînzare.

— Prietene, zise Dănilă, nu mi-î da capra ceia să-ți daū carul ista ?

— Apoi... dă... capra mea nu-î de cele săritoare, și-î bună de lapte.

— Ce mai la deal, la vale; bună, neună, na-ți carul și dă-mi-o!

Cela nu se pune de pricină; dă capra, și ia carul. Apoi așteaptă pînă vin alte care de-l leagă dinapoia lor, și se duce în treaba lui spre casă, lăsînd pe Dănilă gură cască tot pe loc.

— Bun, zise Prepeleac. Ia pe ist cu capra știu încălcea că bine l'am boit...

Ia apoi și el capra și pornește iar spre tîrg. Dar capra tot capră; se zmuncea în toate părțile, în cît îi era acum lehamite de dînsa.

— De-ași ajunge mai degrabă în tîrg, zise Prepeleac, să scap de riia asta.

Și mergînd el mai departe, iacă se întîlnește c'un om ce venea de la tîrg c'o gîscă în brațe.

— Bun întîlnișul, om bun, zise Dănilă.

— Cu bine să dea Dumnezeu!

— Nu vrei să facem schimb? să-ți dau capra asta și să-mi dai gîsca.

— N'ai nemerit-o: că nu-î gîscă, ci-î gînsac.

— Da, dă-mi-l, dă-mi-l!

— De mi-î da ceva adaos, poate să ți-l dau; iară de nu, norocul gîștelor de-acasă.

În sfîrșit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, și Prepeleac mărită capra! Apoi înșfacă gînsacul și pleacă tot înainte, spre tîrg; cînd ajunse în tîrg, gînsacul țipa cît îi lua gura: ga, ga, ga, ga!

— Na! c'am scăpat de dracul, și-am dat peste tată-său: aista mă asurzește. Las că te 'nsor eū și pe tine acuși, măi buclucașule.

Și trecînd pe lîngă un negustor cu pungi de vînzare, dă gînsacul pe o pungă de cele pe talger, cu băierile lungi, de pus în gît. Ia el punga, o sucește, o învîrtește și-apoi zice:

— Na-ți-o frîntă, că ți-am dres'o! Dintr'o păreche de boi, de-a mai mare dragul să te uiți la ei, am rămas c'o pungă goală. Măi! măi, măi, măi! Doar știu că nu mi-î acum întiași dată, să merg la drum; dar par'că dracul mi-a luat mințile.

Mai șede el cît șede, de cască gura prin tîrg, și-apoi

își ȋea tălpășița spre casă. Și ajungînd în sat, se duce drept la frate-său, ca să-ȋ ducă bucurie.

— Bine v'am găsit, bădiță!

— Bine-ai venit, frate Dănilă? Da mult ai zăbovit la tîrg!

— Apoi dă, bădiță; m'am pornit cu grabă, și m'am întîlnit cu zăbavă.

— Eȋ, ce veste ne mai aducȋ de pe la tîrg?

— Ia, nu prea bună! bîeȋii boișorii mei s'aũ dus ca pe gura lupului.

— Vr'o dihanie a dat peste dinșii, ori ȋi ȋ-a furat cine-va?

— Ba ȋ am dat eũ singur, cu mîna mea, bădiță.

Apoi spune din capăt toată întîmplarea, pe unde a fost și ce a pătîit.

— Ptiũ! mă! zise frate-său, după ce l-a lăsat să sfișască. Să vede că Dumnezeu a umplut lumea asta cu ce-a putut. Iaca-ȋi mai daũ o dată carul, dar asta ȋi-a fi cea de pe urmă.

Lui Dănilă atîta ȋ-a trebuit. Ia acum carul cu boii frăȋine-său și pornește. Cum ajunge în pădure, chitește un copac care era mai mare, și trage cu carul lingă el, și fără să dejuge boii ȋncepe a tăia copacul, să cadă în car d'odată. Trebi de ale lui Dănilă Prepeleac!... Bocănește el cît bocănește, cind pîrrr! cade copacul peste car de-l sfarmă și peste boi de-ȋ ucide!

— Na! că făcuȋ pacostea și frăȋine-meũ. Eȋ, eȋ, acum ce ȋ de făcut?... Eũ cred, că ce-ȋ bine, nu-ȋ rău: Dănilă face, Dănilă trebuie să desfacă. Mă duc să văd n'oiũ putea smomi pe frate-meũ. să-mȋ împrumute și ȋapa, să fug apoi cu ea în lume; iar copiii și nevasta să-ȋ las în știrea celui de sus.

Așa zicînd, pornește și mergînd prin pădure, s'a rătăcit; după multă trudă și buimăceală, în loc să ȋasă la drum, dă de un heleșteu și văzînd niște lișițe pe apă, svîrrr! cu toporul într'însele, cu chip să ucidă vr'una și s'o ducă peșchiș frăȋine-său... Dar lișițele nefînd chioare, nici moarte, aũ zburat; toporul s'a scufundat, și Prepeleac a rămas bătînd în buze.

51. ION CREANGA

Ioan Roată și Unirea

La 1857 pe cînd se fierbea Unirea în Iași, boierii moldoveni liberali, ca repositul Costachi Hurmuzachi, Kogălniceanu și alții au găsit cu cale să chîeme la adunare și cîțiva țărani fruntași, cite unul din fie-care județ, spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. Cum au ajuns țărani la Iași, boierii au pus mîna de la mîna, de i-au ferchezuit frumos și i-au îmbrăcat la fel cu cheburî albe și cușme nouă, de se mirați țărani ce berechet i-a găsit. Apoi, se zice că i-ar fi dat pe seama unuia dintre boieri, să le fie cuvînt, ca să-i facă a înțelege scopul chîemărei lor la Iași.

— Oamenî bunî, știți pentru ce sînteți chîemați aici între noi? zise boierul cu blîndețe.

— Vom ști cucoane, dacă ne-ți spune, răsponse cu sfială un țaran mai bătrîn, scărpinîndu-se în cap.

— Apoi iaca ce, oamenii bunî: de sute de ani două țări surori, creștine și megieșe, Moldova noastră și Valahia sau țara Muntenească, de care poate-ți fi auzit vorbindu-se, se sfîșie și se mănîncă între dinsele spre cumplita urgie și peire a neamului romînesc. Țări surori și creștine, am zis oamenii bunî; căci precum ne închinăm noi Moldovenii, așa se închină și frații noștri din Valahia. Statura, vorba, hrana, îmbrăcămîntea și toate obiceiurile cite le avem noi, le au întocmai și frații noștri Munteni. Țări megieșe, am zis, oamenii bunî; căci numai pîrăiașul Milcov, ce trece pe la Focșani, le desparte. Să-l secăm dar dintr'o sorbire și să facem sfînta unire, adică înfrățirea dorită de strămoșii noștri, pe care ei n'au putut s'o facă în împrejurările grele de pe atunci. Iaca, oamenii bunî, ce treabă creștinească și frumoasă avem de făcut. Numai Dumnezeu să ne ajute! Înțelese-ați, vă rog, pentru ce v'am chîemat? Și dacă aveți ceva de zis, nu vă sfiți; spuneți verde, moldovenește ca la niște frați ce vă sîntem. Că de aceia ne-am adunat aici, ca să ne luminăm unii pe alții și Dumnezeu să ne lumineze pe toți, cum o ști el mai bine!

— Înțelegem, cucoane, așa a fi, răsputeră cîțiva țărani cam rușinoși; că dă, dacă n'ați ști dumneavoastră ce-i pe

lume, noi țărănimea de la coarnele plugului, avem să știm ce-î bine și ce-î rău?

— Ba eū drept să vă spun, cucoane, n'am înțeles, ci-că zise cu îndrăzneală, unul dintre țărani, anume *Ioan Roată*.

Ș'apoi chiar dacă ne-am pricepe și noi la cite ceva, cine se mai uită în gura noastră? Vorba ceia, cucoane: «Țăranul cînd merge, tropăiește și cînd vorbește, hodorogeste, să ție cinstita fața dumneavoastră. Eū socot că treaba asta se putea face și fără de noi; că dă, noi știm a învîrti sapa. coasa și secerea; dar dumneavoastră învîrtiți condeul și cînd vreți, știți a face din alb negru și din negru alb... Dumnezeu v'a dăruit cu minte, ca să ne povățuiți și pe noi prostimea...

— Ba nu, oameni buni; s'a trecut vremea aceia, pe cînd numai boierii făceau totul în țara aceasta, ș'o storceau după plac. Astăzi toți, de la Vlădică pină la opincă, trebuie să luăm parte la nevoile și fericirea țarei. Muncă și ciștig; datori și drepturi pentru toți deopotrivă.

Le spuse boierul apoi despre origina Romînilor, cum și de cine aū fost ei aduși pe aceste locuri; despre suferințele lor și cum aū ajuns a fi dezbinați și împrăstiați prin alte țări. Le dă el pilde cite și mai multe cu zmocul de nuele, cu taurii învrăjbiți și însfirșit se silește bietul creștin din răsputeri a-î face să înțeleagă care sînt roadele bine-făcătoare ale unirei, aducîndu-le aminte că tot «pentru unirea tuturor» se roagă și sfînta biserică în toate zilele, mai bine de 1850 de ani. — Ei, oameni buni, cred că acum ați priceput.

— Priceput cucoane, cit se poate de bine, răspunseră mai toți, Dumnezeu să vă ajute la cele bune.

— Ba eū tot nu, cucoane, răspunse moș Ioan Roată.

— Dumnezeu să mă ție, moș Ioane, dar dumneata, cum vād ești cam greu de cap; ia haidem în grădină, să vă fac a înțelege și mai bine. Moș Ioane, vezi colo în ogradă la mine bolovanul cel mare? — Il vedem, cucoane. — Ia fă bine, și adă-l aici lingă mine, zise boierul care ședea acum pe un jilț în mijlocul țăranilor.

— S'avem țietare, cucoane, n'am putea; că doar acolo-î greutate, nu șagă.

— Ia cearcă și vezi.

Moș Roată se duce și vre să rădice bolovanul, dar nu poate.

— Ia du te și dumneata moș Vasile, și dumneata bade Ilie și dumneata bade Pandelachi. In sfirșit se duc ei vr'o

3—4 țărani, urnesc bolovanul din loc, îl rădică pe umere și l-aduc lângă boșer.

— Ei oameni buni?... S'a dus moș Ioan și n'a putut face treaba singur; dar cînd v'ați mai dus cîți-va într'ajutor, treaba s'a făcut cu mare ușurință; greutatea n'a mai fost aceeași.

Povestea cîntecului:

• • • • •
«Unde-î unul nu-î putere
La nevoi și la durere;
Unde-s mulți puterea crește
Și dușmanul nu sporește».
• • • • •

Așa și cu unirea, oameni buni; credeți dumneavoastră, că de-a ajuta Dumnezeu a se uni Moldova cu Valahia, avem să fim numai atîția? Frații noștri din Transilvania, Bucovina, Basarabia și cei de peste Dunăre, din Macedonia și de prin alte părți ale lumii numai să ne vadă că trăim bine, și ei se vor uni cu noi și vom face împreună o țară mare, bogată și puternică, de n'ar mai îndrăzni dușmanii în vecii vecilor a se lega de Romîni. D'apoi frații noștri de sînge: Franțujii, Italienii, Spaniolii și Portugezii ce așteaptă? La orî-ce întîmplare, Domne ferește, stau gata să-și verse sîngele pentru noi.....

Unirea face puterea, oameni buni. Ei, acum cred c'ați înțeles și răs-înțeles.

— Ba eū unul, să ȳertați dumneavoastră, cucoane, încă tot n'am înțeles, răspunde moș Roată.

— Cum se face asta moș Ioane? Mai bine ce v'am tîlmăcit, și un copil putea să înțeleagă.

— Mai așa, cucoane, răspuseră cei l'alți.

— Moș Ioane, zise acum boșerul cam tulburat de multă oboseală; ȳa spune d-ta în legea d-tale, cum ai înțeles, cum n'ai înțeles, de cînd se face atîta vorbă; să auzim și noi.

— Dă, cucoane, să nu vă fie cu supărare; dar de la vorbă și pînă la faptă este mare deosebire... Dumneavoastră, ca fie-care boșer numai ne-ați poruncit să aducem bolovanul, dar n'ați pus umărul împreună cu noi la adus, cum ne spuneți dinioarea că de acum toți au să iea parte la sarcini, de la Vlădică pînă la opincă. Bine ar fi, dac'ar fi așa, cu-

coane; căci la război înapoi și la pomană năvală, par'că nu prea vine la socoteală...

Iar de la bolovanul d-voastră am înțeles așa: că pînă acum, noi țărani am dus fie-care cîte-o piatră mai mare sau mai mică pe umere; însă acum sîntem chîemați a purta împreună, tot noi opînca, o stîncă pe umerele noastre... Să dea Domnul, cucoane, să fie alt fel, că mie nu mî-a părea rău....

La aceste vorbe, țărani cei-lalți au început a strînge din umere, a se uita lung unul la altul și a zice: — Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate... Iar boșerul luîndu-î înainte cu glume, a înghițit gălușca și a tăcut molcum.

52. ION CREANGĂ

Amintiri din copilărie

(Fragment).

Ei, ei! pe Bădița Vasile l-a prins la oaste cu arcanul; s-a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vînt să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un Bădița Vasile cu minte, harnic și rușinos. Era în sat și dascălul Iordache îrnîitul de la strana mare, dar ce ți-i bun? Știa și el glasurile pe din afară de biserică, nu-i vorbă, dar clămpănea de bătrîn ș-apoi mai avea și darul suptului... Așa dar școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme și cîți-va dintre noi, cari ne țineam de părintele Ioan, calea valea; biserica deschide pe om. Duminicile bizîiam la strană și hîrști! cîte un colac. Și cînd vineau cele două ajunuri, cîte trei zeci patru zeci de băeți fugeam înaintea popii, de rupeam omătul de la o casă la alta, și la Crăciun nechezam ca minzii, iar la Bobotează strigam chiralesa, de clocotea satul. Și cînd ajungea popa, noi ne așezam în două rînduri și deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mîndrie către gazdă:

— Aiștia-s minzii popii, fiule. Niște zile marî ca acestea așteaptă și ei cu mare bucurie tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fert, găluște, turte cu julfă și vîrzare?

— Gătit, cinstite părinte; poftim de ne blagosloviți casa și masa, și poftim de mai șideți, să ne șază pețitorii.

Cînd auziam noi de masă, tăbăram pe dinsa ș-apoi a ține-țe gură. Vorba ceia: «De plăcinte ride gura; de vîrzare și măi tare.»

Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul. Ba la un loc, mî-aduc aminte ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului cu bucate cu tot în mijlocul casei de î-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

— De unde nu-î, de acolo nu se varsă, fiilor; însă măi multă băgare de samă nu strică.

Apoi la hramul bisericii se ținea praznicul cîte o săptămînă încheiată și numai să fi avut pîntece, unde să puț coliva și bucatele, atît de multe erau. Și dascăli și popi și vlădicî și de tot soiul de oameni din toate părțile se adunau la hramul bisericii din Humulești, și toți eșiau mulțămiți. Ba și pe la casele oamenilor se ospătau o mulțime de străini. Și mama, Dumnezeu s-o erte, strașnic se măi bucura, cînd se întîmpla oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pîine cu dinșii.

— Ori mî-or da ficiorii după moarte de pomană ori ba, măi bine să-mî dau eû cu mîna mea. Că ori cum ar fi, tot îs măi aproape dinții de cît părinții. S-au văzut de acestea!

Și cînd învățam eû la școală, mama învăța cu mine acasă și citea acum la ceaslov, la psaltire și Alexandria măi bine de cît mine, și se bucura grozav cînd vedea că mă trag la carte.

Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătae de joc: «Logofete brînză-n cuiu, lapte acru-n călimări, chiu și vai prin buzunar» puteam să rămîn, cum era măi bine: Nic-a lui Ștefan a Petrei, om de treabă și gospodar în Humulești. Vorba ceia: «De cît codaș în oraș, măi bine în satul tău frunțaș.»

Mama însă era în stare să toarcă-n furcă și să învăț măi departe. Și tot chihăia mama pe tata să măi dea undeva la școală; căci auzise ea spuind la biserică în Parimeiu, că omul învățat, înțelept va fi și pe cel neînvățat slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobî, toți zodierii și cărturăresele pe la cari căutase pentru mine și fimeile bisericose din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconiî în cap, care de care măi ciudate: ba că am să petrec între oameni mari; ba că-s plin de no-

roc, ca broasca de păr; ba că am glas de înger și multe alte minunății, în cît mama în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să es un al doilea Cucuzel, podoaba creștinătății, care scotea lacrimi din orî-ce inimă împetrită, aduna lume de pe lume în pustiul codrilor și veselea întreaga făptură cu versul său.

— Doamne măi fimee, Doamne, multă minte-ți mai trebuie, zicea tata, văzînd-o așa de ahotnică pentru mine. Dac-ar fi să iasă toți învățați, după cum socoți tu, n-ar mai avea cine să ne tragă ciubotele. N-ai auzit că unul, ci-că s-a dus odată boi la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă. Oare Grigore a lui Petru Lucăi de la noi din sat la ce școli a învățat, de știe a spune atîtea bongoase și conăcăria pe la nunți? Nu vezi tu că dacă nu-î glagore-n cap, nu-î și pace bună.

— Așa a fi, n-a fi așa, zise mama, vreaū să-mi fac băiatul popă. Ce ai tu?

— Numai de cît popă, zise tata. Auzi măi! Nu-l vezi că-î o tigoare de băiat cobăit și leneș, de n-are păreche. Dimineața pînă-l școli îți stupești sufletul. Cum îl școli cere de mîncare. Cît îi mic prinde muște cu ceaslovul și toată ziuica bate prundurile după scăldat, în loc să pască ceî cir-lani și să-mi dea ajutor la trebî, după cît îl ajută puterea. Iarna pe ghiață și la săniuș. Tu cu școala ta laî deprins cu nărav.....

..... In sfîrșit cît s-a bălăbănit mama cu tata din pricina mea, tot pe a mamei a rămas; căci într-o Duminică, prin cirneleaga, a vinit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi și văzînd cearta iscată între tata și mama din pricina mea, a zis:

— Las măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atîta: că azi e Duminică, mîne Lunî și zi de tîrg, dar Marți de-om ajunge cu sănătate, am să iaū nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Neculai Nanu, de la școala lui Baloș, și-ți vedea voi ce-a scoate el din băiat; că de ceilalți băieți ai mei, Vasile și Gheorghe, am rămas tare mulțămît, cît au învățat acolo. De două zeci și mai bine de ani, de cînd port vornicia în Pipirig, am dus-o cam anevoe numai cu răbușul. Ce folos că citesc orî-ce carte bisericească; dacă nu știî a însemna măcar cît, e greū. Inșă de cînd mi-au vinit băeții de la învățătură, îmi țin socoteala ban cu ban și huzuresc de bine; acum zic

și eu că poți duce vornicia pe viață fără să te simți. Zău mare pomană ș-a mai făcut Alecu Baloș cu școala ceia a lui, cine vrea să înțeleagă; și Doamne, peste ce profesor înțelept și iscusit a dat. Așa vorbește de blind și primește cu bunătate pe fie-care de ți-i mai mare dragul să te duci la el. Ferice de părinții cari l-au născut, că bun suflet de om este, n-am ce zice.

..... Nu-î rău, măi Ștefane, să știe și băiatul tău oleacă de carte, nu numai de cât pentru popie, cum chitește Smaranda; că și popia are multe năcăfale, e greu de purtat. Și decît n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oare-care mîngiere. Eu să nu fi știut a ceti, de mult aș fi înebunit, cite am avut pe capul meu. Inșă deschid viețile sfinților și văd atîtea și atîtea și zic: Doamne! multă răbdare ai dat aleșilor tăi. Ale noastre sînt flori la ureche pe lîngă cele ce spune în cărți. Ș-apoi să fie cine-va de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune; și la dreptul vorbind, nu ești numai așa o vacă de muls pentru fie-care. Băiatul văd, că are țiere de minte; și numai după cât a învățat, cîntă și citește cît se poate de bine.

De aceste și altele ca aceste a vorbit bunicul David, cu mama și cu tata mai toată noaptea Duminică spre Lună, și Lună spre Marți; căci la noi mînea, cînd vinea din Pipirig la țîrg, să-și cumpere cele trebuitoare.

Iar Marți desdimineață puse tarnițele și desagiî pe căi, și legîndu-î frumușel cu căpăstrul pe cel al doilea de coada celui întiîu, pe cel de al treilea pe coada celui al doilea, pe cel de al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei măi Ștefane și Smărănducă, mai rămîneți cu sănătate, că eu m am dusu-m-am; haî nepoate.

53. EPISCOPUL MELHISEDEC

Despre cinstirea și închinarea icoanelor în biserică ortodoxă

I

Una din dogmele cele mai adînc înrădăcinate în credințele religioase ale popoarelor orthodoxe este cinstirea și în-

chinarea sfinților, a icoanelor și a moaștelor lor. Aceasta se bazează pe puternica convingere a credincioșilor că după viața această trecătoare și de suferință este o alta veșnică și fericită, împreună cu Dumnezeu și cu toți cei ce au plăcut lui Dumnezeu din veac; că între spiritele sfinte din cea-laltă lume și între credincioșii din viața aceasta actuală de pe pământ este o strânsă legătură, care se întreține prin rugăciune, și că atît Dumnezeirea, cît și Sfinții mutați din viața aceasta, ascultă și îndeplinesc cererile celor ce se adresează lor cu neîndoită credință și dedare lui Dumnezeu.

Această credință isvorăște din fondul doctrinei creștine. Dumnezeu s'a făcut om, ca să îndumnezească omenirea, Sfinții fiind oameni, s'au îndumnezeit prin puterea divină a Mîntuitorului Christos, în cît ei și în viața pămîntească și după strămutarea lor la ceriū pot, prin puterea lor dată de Rescumpărătorul lumii, să facă fapte dumnezeiești, să producă minuni și să îplinească cererile credincioșilor pentru mîntuirea lor trupească și sufletească. Mîntuitorul Christos a zis sfinților săi Ucenici: «*Amin, amin zic vouă: cel ce crede întru mine lucrurile care eu le fac, și acela le va face, și mai mari de cît acestea va face; că eu merg la Tatăl meu. Și orî ce veți cere de la Tatăl întru numele meu, voiî face, ca să se proslăvească tatăl întru Fiul; și orî-ce veți cere întru numele meu, voiî face. De mă iubește cine-va, cuvîntul meu va păzi și Tatăl meu îl va iubi pe el, și la el vom veni și lăcaș la el vom face*» (Ioan XIV). «*Amin, amin zic vouă, că orî-ce veți cere de la Tatăl întru numele meu, va da vouă. Pînă ac m n'aft cerut nimica întru numele meu; cereți și veți lua, ca bucuria voastră să se îplinească*» (Ioan XVI). In rugăciunea ce a adresat Mîntuitorul Christos cătră Dumnezeu Tatăl, înainte de patima sa, pentru următorii săi, a zis: «*Precum m'aî trimis pre mine în lume, și eu î am trimis pre ei în lume. Și prin ei eu mă sfințesc pre sine, ca și ei să fie sfinți întru adevăr. Nu numai pentru aceștia mă rog, ci și pentru cei ce vor crede întru mine prin cuvîntul lor, ca toți una să fie, precum Tu părinte întru mine, și eu întru tine, ca și aceia întru noi una să fie, ca și lumea să creadă că tu m'aî trimis*» (Ioan XVII). In alt loc Mîntuitorul a zis despre credincioșii săi, că ei sînt nemuritori: «*Cel ce crede întru mine de va și muri, viu va fi*»; și iarăși: «*Adevăr, adevăr graiesc vouă: cela ce aude cuvintele mele, și crede celuiia ce m'a*

trimis, are viața vecilor, și la judecată nu va merge, ci va trece din moarte la viață».

Pe această credință despre strînsa legătură, proclamată de Mîntuitorul lumii, între Dumnezeire și între Sfinți, se bazează credința și stima cea mare a credincioșilor în puterea supranaturală a Sfinților, ba și a obiectelor ce au aparținut lor, care se păstrează cu sfințenie în creștinătate. De asemenea credința în puterea miraculoasă a Apostolilor era așa de mare în credincioși, în cît aceștia își aduceau bolnavii în apropiere de ei, ca măcar umbra Apostolilor să se atingă de bolnavi, spre a se vindeca; de asemenea machramele și ștergătoarele Apostolilor se credeau că au putere vindicătoare, comunicată prin atingerea de sfintele lor corpuri.

Din cele mai vechi timpuri ale creștinismului respectul cătră Sfinții lui Dumnezeu a fost așa de mare, în cît sfintele lor moaște se păstrău și se stimau ca obiecte sfinte, se făceau adunări le mormintele lor, unde creștinii le făceau panigirice și le adresau rugăciuni, le dedicau Biserici, împodobite cu icoanele lor; Bisericile se zidău pe mormintele sfinților martiri, și de atunci pînă în ziua de astăzi în Biserica creștină ortodoxă se păstrează datina, ca în altarul Bisericilor noi să se pună trei părțicele de sfintele moaște, ale vre-unui sfînt martir, sau ale altui sfînt, ce le are la dispoziție autoritatea superioară bisericească.

Această credință tare despre unirea Dumnezeirei cu omeneirea în taîna întrupărei Fiului lui Dumnezeu; această strînsă unire a Sfinților cu Dumnezeu prin Iisus Christos, această legătură duhovnicească între ceriî și între pămînt, sau mai lămurit—între lumea vremelnică cu cea vecînică, este cu atît mai aproape de inima creștinului ortodox, cu cît ea se bazează și pe un sentiment natural al inimei omenești. După o atragere firească a inimei noastre, pe cine iubim și stimăm cu adevărat, am dori să-l vedem cît se poate mai des, sîntem gata totdeauna să i arătăm semnele sincerei noastre stime. Neputînd adesea vedea persoanele iubite și stimate de noi, împinși de aceeași atragere ne sîrguim a avea cel puțin portretele lor, și cu portretele părinților, mamelor, fraților și ale altor persoane vrednice de stimă și apropiate inimei noastre, împodobim locuințele noastre, și oare-cum transplantăm în aceste portrete dragostea și stima, ce simțim către prototipurile lor. Sub această considerațiune, nu este oare ceva firesc

creștinilor de a avea și a cinsti sfințitele închipuirii saū icoanele Domnului nostru, ale prea binecuvîntareii Fecioarei Născătoare de Dumnezeū, ale sfinților îngerii și ale oamenilor proslăviți de Dumnezeū? Nu este oare firește a ne închina înaintea acestor icoane în acel înțeles, că cinstea ce se dă de noi icoanelor se sue la însuși prototipurile însemnate pe ele? Este cu puțință oare ca cine-va să cinstească întru adevăr o persoană închipuită, zugrăvită, și în același timp să batjocurească închipuirea ei?

Representînd înaintea ochilor noștri fețele Domnului nostru și a prea curatei lui Maice, fețele îngerilor și ale Sfinților și diferite evenimente sfințite din Istoria Vechiului și Noului Testament, sfințele icoane viū ne amintesc însuși prototipurile închipuite pe dînsele, iară odată cu aceasta și nenumăratele bine-faceri pe cari ei le-au săvîrșit și le săvîrșesc pentru noi, relațiunile ce noi trebuie să avem cu dînșii, acele înalte nevoinți ale cucernicieii, ce ei ne-au lăsat nouă spre imitare, și în acest chip deșteaptă și nutresc în inimile noastre sentimentele credinței, a nădejdei, a dragosteii și ale tuturor virtuților creștinești. În înțelesul acesta icoanele sînt, după zicerea celor vechi, ca niște cărți pentru toți accesibile și înțelegibile, și pentru cei culți, și pentru cei neculți, scrise, în loc de litere, cu persoane și cu lucruri. Și aceste cărți pot să lucreze asupra noastră chiar mai puternic de cît cărțile obicînuite, pentru că, cînd cetim saū ascultăm spunerile expuse în scrisoare despre oare-care persoane saū lucruri, noi obicînuit ni le reprezentăm în depărtare de la noi, și numai ni le imaginăm; din potrivă, cînd privim însăși închipuirile persoanelor și ale lucrurilor, atunci oare-cum le vedem vii în mintea noastră, nemijlocit venim în contact cu dînsele.

Convingerea creștinilor ortodoxi despre adevărul credinței în puterea sfinților lui Dumnezeū, de a asculta rugăciunile credincioșilor și a mijloci la Dumnezeū împlinirea lor, s'a împuternicit tot mai mult în curgerea veacurilor, prin nenumăratele semne și minuni, ce a bine-voit Dumnezeū a le săvîrși asupra credincioșilor prin icoanele sfinților. Spunerile despre ast-fel de minuni abundă în Chroniclele țarilor ortodoxe în genere. Este adevărat că multe din ele din forma istorică au trecut în forma legendară; dar legenda nu este de cît aureola adevărului istoric. Orî-ce persoană mare, orî-ce fapte extraordinare, cu timpul în gura poporului trec în legendă; dar și legenda confirmă în trăsuri generale adevărul istoric.

Unele dintre icoanele Mântuitorului Christos, ale prea curatei lui Maice, ale Ierarchului Nicolae și ale altor plăcuți ai lui Dumnezeu, din cauza multelor minuni săvârșite de ele prin rugăciunile credincioșilor, din vechime sînt cunoscute sub numirea de *făcătoare de minuni*, și aflîndu-se respîndite prin deosebite locuri ale țărilor orthodoxe, atrag cu deosebire pe credincioși și servesc ca niște curente sau conducători ai miraculoasei și mîntuitoarei a-tot-puternicii Dumnezezești, ce lucrează și acum mîntuirea noastră în această lume, conform făgăduinței date de Mîntuitorul Ucenicilor săi: « *Unde vor fi doi sau trei adunați întru numele meu, acolo sînt și eu în mijlocul lor.* »

Cu toată această profundă credință în dogme despre cinstirea și închinarea sfinților, a moaștelor și a icoanelor lor în Biserica orthodoxă, încă din o profundă vechime s'a găsit oameni destul de reci în credință și cari nu se îngrijeau pe atîta de relațiunile între lumea spirituală cu cea corporală, pe cît de îmbunătățirea cît mai mult posibil a pozițiunei materiale a omului din lumea aceasta și tinzînd a realiza din învățăturile Evangheliei și ale Apostolilor mai mult partea morală privitoare la relațiunile omenești din această lume, ceea ce face și școala materialistă de astăzi. Această tendință cu timpul s'a dezvoltat tot mai mult în imperiul ortodox de răsărit și în veacul al VII-lea și al VIII-lea a format un puternic partid nu atîta religios pe cît politic, numit al iconomachilor sau al luptătorilor de icoane.

.....

II

Romîni ab antiquo au primit dogmele lor religioase de la primii propagatori ai creștinismului; le-au păstrat și perfecționat sub conducerea Bisericei orthodoxe, prin toate locurile prin care ei au emigrat în deosebite timpuri și ni le-au păstrat intacte pînă astăzi. Vorbînd despre Principatele romine, care astăzi constituiesc România, de la înființarea acestor Principate în veacul al XIII-lea și al XIV-lea s'a fundat treptat Biserici în toate satele și cătunele, unde era o grupă mai mare sau mai mică de locuitori; s'a fundat Monăstiri cu Biserici mărețe, Mitropolii și Episcopii precum se vede și

astăzi. Unele din aceste Biserici reprezintă o vechime respectabilă de 300—400 ani și mai mult. Toate aceste Biserici, fie mari fie mici, fie de piatră sau de lemn, sunt ornate pe dinăuntru cu icoanele Domnului Christos, ale sfintei Fecioare, ale sfinților Proroci, Apostoli, Martiri, Cuvioși și Drepti. Din vechime Bisericile cele mari domnești erau zugrăvite și pe din afară, resturi de această zugrăveală exterioară se văd încă și astăzi la unele Biserici antice. A fost totdeauna și este datină creștinească orthodoxă, că ori-ce Biserică, ca să poată fi casă a sfântului Dumnezeu, și loc sfânt de adunare a creștinilor la rugăciune, trebuie să aibă negreșit o catapeteasmă sau tîmplă, adică un perete despărțitor Altarului de templu, fie acel perete de lemn sau de zid șicu trei uși, una în mijloc, două pe de lături. Acel perete despărțitor sau catapeteasmă, trebuie să fie zugrăvit cu icoanele sfinților, așezați în mai multe etajuri (rînduri) unele de-asupra altora, în ordinea următoare: În rîndul său etajul I-iu sînt la mijloc: Icoana Domnului Christos, a Născătoarei de Dumnezeu, iar pe delături, în dreapta icoana hramului, adică a sfântului căruia este dedicată Biserica, în stînga icoana sfântului Ioan Botezătorul sau a sfântului Ierarch Nicolae. Pe ușele din mijloc, numite și împărătești, este icoana Bunei-Vestiri, iar pe cele lăturașe chipurile sfinților Arhanghelii Mihail și Gavril, uni pun doi sfinți Diaconi îmbrăcați diaconește și clădind Biserica. În etajul al II-lea al catapetesmei sînt zugrăvite în formă mică rotundă cele 12 prasnice sau sărbători împărătești anuale ale Domnului Christos și ale prea curatei lui Maice; iar la mijloc, Cina Domnului și chipul cel nefăcut de mîna al figurei Mântuitorului, de carele tradiția spune că însuși Domnul Christos l-ar fi trimis regelui Avgar al Armeniei. În etajul al III-lea sînt icoanele celor 12 Apostoli și în mijlocul lor însuși Domnul Christos în formă de Archiereu, Cap al Bisericeii, șezînd pe tron. În etajul al IV-lea sfinții Proroci, cari au prorocit despre întruparea Fiului lui Dumnezeu din sfînta Fecioară, ținînd în mîna simboalele prorociilor lor, iar în mijlocul lor se prezintă icoana sfintei Fecioare, din care s'a născut Mîntuitorul lumii. La mijlocul catapetesmei, de-asupra se înalță triumfătoare Sfînta Cruce, cu Domnul răstignit pe ea, cu mînele, cu picioarele și cu coasta sîngerate și care pe tăcute spune tuturor: Aceasta este biruința, care biruește lumea!

Bisericile cele mai însemnate sînt zugrăvite peste tot cu sfinți. Aceste zugrăviturii ale pereților Bisericilor reprezintă

tablouri din Istoria sfântă a vechiului și noului Testament, de la crearea lumii pînă la judecata cea de pe urmă, icoanele sfinților martiri, ale ierarhilor celor mari și ale sfinților sihastri, sfintele sinoade ecumenice și alte subiecte din Istoria creștinătății, așa că Biserica acele reprezintă o bogată comoară științifică din sfera teologiei cteștine orthodoxe. Românul orthodox intrînd în Biserică el stă cu adevărat în casa lui Dumnezeu; el vede înaintea sa Dumnezeirea întrupată și tot corul sfinților, cari acum sînt în cer la tronul Dumnezeirii, dar cari odinioară au trăit și au lucrat pentru binele omenirii pe acest pămînt, așa că creștinul stînd în Biserică i se pare că se află în cer, precum se exprimă o cîntare bisericească: «în Biserica mării tale stînd, în cer a sta ni se pare.»

Poporul Român cinstește sfintele icoane cu aprindere de luminări, produse înadins pentru aceasta, cu închinăciune și cu sărutare și cu cuvinte de rugăciune ca aceste: La icoana Domnului Christos: «Doamne Iisuse Christoase, Fiul lui Dumnezeu, Miluește-mă pe mine păcătosul, sau pe noi păcătoșii.» Către Maica Domnului: «Prea sfîntă Născătoare de Dumnezeu mintuește-ne pe noi», sau «Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi păcătoșii», Către sfinți: «Sfinte al lui Dumnezeu (N) roagă-te lui Dumnezeu pentru mine păcătosul», sau pentru noi păcătoșii. Atît în Biserică, la rugăciunile publice, cît și în casă la rugăciunile private, Românul se roagă lui Dumnezeu înaintea sfintelor icoane, cari nu lipsesc din nici o locuință a drept-credincioșilor. Icoanele de prin case, se țin mai întîi în Biserică în curgere de 40 de zile, apoi se sfințesc de preoți prin rugăciune și aghiasma, se duc cu cînte și se așează pe peretele despre răsărit al casei, dinaintea lor se pune o candelă care se aprinde în timpul rugăciunii, ca și în Biserică. Casa fie-cărui Român are un sfînt protector, pe care el și-l alege cînd se căsătorește, la finele rînduelei cununiei în Biserică și care este hramul casei sau sărbătoarea casnică, precum și Biserica are, fie-care hramul său, adică un sfînt căruia este dedicată și căruia i se face serbarea anuală stabilită de Biserică, mulți poartă cu sine iconițe de ale acestor sfinți și în călătoriile lor. Părinții la căsătoria fiilor și a ficelor, între alte obiecte de zestre, le dau și o icoană, ca semn al bine-cuvîntării Dumnezești, care ei doresc să fie asupra noilor căsătorlți în toată viața lor.

Cinstirea sfinților și a icoanelor lor nu se mărginește

numai la niște forme exterioare, isvorite din pietate abstractă, ci este produsul unei profunde convingeri, că sfinții sînt mijlocitori și rugători lui Dumnezeu pentru mîntuirea trupească și sufletească a credincioșilor. De aceea, la orîce calamitate publică sau privată, Romîniî aleargă la rugăciunii către Dumnezeu și către sfinții lui, fac *Paraclise* și *Acathiste* înaintea sfințelor icoane, cerînd mila și ajutorul lui Dumnezeu; la epidemie, la neploae, cînd este amenințată localitatea de moarte în oameni sau în vite și de sărăcia produsă de secetă, poporul cel credincios provoacă procesiuni cu sfințele icoane și rugăciuni publice unde, înaintea sfințelor icoane toți îngenunche și cer mila lui Dumnezeu asupra lor; și aceste rugăciuni călduroase mai totdeauna se încununează cu rezultatul dorit, cea ce întărește și mai mult credința în puterea sfinților, manifestată prin cinstirea icoanelor lor. În genere icoanele sînt un puternic mediū de a aprinde și de a deștepta credința religioasă în puterea cea miraculoasă a lui Dumnezeu, și a intervenirei sfinților la trebuințele și nevoile omenestii.

Sînt respîndite în țară icoane ale prea sfintei Născătoare de Dumnezeu și ale altor sfinți, cari aū o deosebită stimă în poporul romîn. pentru un particular dar de minuni, ce bunul Dumnezeu a manifestat în ele la deosebite ocusiuni. Despre aceste icoane se păstrează în popor, în formă de legende, multe povestiri de fapte miraculoase. Pentru aceea ele se disting de altele prin epitetul de «făcătoare de minuni.» O listă de aceste icoane «făcătoare de minuni», aflătoare în România și cari mî-aū fost cunoscute în număr de 18, am publicat eū în anul 1869 în «Oratoriū», la pagina 220—223. Către aceste sfinte icoane poporul are o particulară stimă și aleargă la ele a-și depune rugăciunile sale cu mult zel; la timpuri de nevoi publice și particulare, la cazuri de boală sau alte împrejurări desastroase ale vieței, pe acelea le scot în procesiune. Lîngă Roman este satul Trifeștii, unde în Biserică se află o icoană făcătoare de minuni a Maiceî Domnului.

La acea icoană năzuesc cu deosebire orășenii din Roman și locuitorii din satele îrvecinate, spre a-și depune rugăciunile lor la nevoele lor sufletești și trupești. La casuri de boală grea, neputîndu-se bolnavul duce în persoană, cere a i aduce acea sfintă icoană în casa sa și acolo se fac rugăciunile obicînuite către Dumnezeu pentru cel bolnav. Icoana se aduce și se duce cū mare cinste, în sunetul clopotelor de pe la Biserici. La timp de neploae, sătenii de prin satele bîn-

tuite de secetă, vin cu rîndul și duc cu mare cin-te această sfîntă icoană pe la sate, fac procesiuni prin țarine și cer de la Dumnezeu ploae pentru rugăciunile prea Curatei sale Maice; și mai totdeauna cererile lor la Dumnezeu sînt ascultate. Am privit de multe ori mulțumirea sufletească a sătenilor, cari însoțiau călari trăsura ce ducea sfînta icoană la locul ei, une ori udați de ploaia cea atît de dorită de ei.

Această credință a Romînilor în puterea sfîntelor icoane nu este un mit, o simplă legendă formată de imaginațiunea populară, ci se bazează pe fapte și pe semne viderate, că în sfîntele icoane ale ortodoxiei lucrează o putere supranaturală, care pune în contact cerul cu pămîntul, pe Dumnezeu cu omul credincios.

54. ODOBESCU

Feciorul de împărat cel cu noroc la vinat

«In vremea de demult, pe cînd oamenii de pe lumea asta, știaū și puteaū mai mult de cît ce pot și știū cei de acum, pe cînd pruncul de trei zile îți număra numai într'o clipă toate stelele de pe ceriū, și vedea cu ochisorii cum crește iarba cimpului și auzia cu urechile cum sfirăe fusele cînd toarce păiajinul,.... pe vremea de atunci trăia în plăiurile Buzăului, o împărăteasă tare și mare, pe care o chiăma Doamna Neaga. Ea își avea palatele ei tocmai colo, în codrii Cislăului, unde se vād și astăzi, pe o măgură mare ocolită cu piraie, temeliile de zid ale cetăței ei, iar grădinile și livezile, în care ea se preumbla cînd i se făcea urit acasă, și le avea pe colnicelele Lăpoșului, unde stă și acum puțul ei cu colac de piatră, săpat cu slove, pe care, zăū, nici cei mai cărturari din ziua de astăzi nu le mai pot ghici.

«Din toți copiii ciți Dumnezeu îi dase și-i luase înapoi la sine, Doamna Neaga rămăsese, în văduvia, numai cu un fecior pe care îl iubia ca lumina ochilor. Era și drăgălaș, — bată-l fericea — puil de împărat! Mindru ca strălucitul soare-lu la amiază, blînd ca razele line și mîngăioase ale lunei, sprinten ca luceafărul scipitor al dimineței și înțelept ca și întreaga tăria cerurilor. Nu știa maică-sa nici lumea toată

cu ce să-l mai desmierde, atît era tutulor de drag și de plăcut.

«De micuț îl dase Doamna la carte și cînd abia începuse tuleiele bărbei să-î umbrîască pelița copilărească, el vorbîa, pe de rost toate limbile de pe lume, ba încă înțelegea și graiurile tănuite ale paserilor și ale fiarelor.

«Atuncî Doamna, cu inima îngînată între dor și bucuriă, îl vorbi așa : — «Fătul meu, cartea cîtă a fost, ai în-vățat-o toată din scoarță pînă în scoarță ; acum, ca să te faci om pe deplin și voinic cu temeiū, precum se cade unui bărbat și mai ales unui fecior de împărat, toți de toate părțile îmi spun că trebuie să te duci lumea să o colinzî, ca să încerci și să ispitești viața prin tine însuși și să afli multe și mărunte ale lumei, care se vede că în carte nu se pot scrie. Du-te, copilul meu ; mergi de vezi și de învață ; dar cată a nu te prea depărta de pe aici ; adu-ți aminte, voinicelul meu, că pe cîtă vreme nu te va simți mama colea în preajma ei, grija, chinul și mîhnirea din sinu-î nu vor lipsi.»

«A doua zi, dînzî de dimineată, feciorul de împărat, mai mult vesel de cît dușos, își luă ziua bună de la Doamna maică-sa, care se silia, sărmana, pe cît putea, ca să-și stăpînească plînsul și obida ce o înecaū. Era vesel voinicelul, fiind-că în curțile palatului îl așteptaū ca să-l însoțiască în cale o sumă de :

Boieri mari ai oștilor
Puterea domniilor
Și groaza dușmanilor.
Toți călari și înarmați
Cu săgeți, cu buzdugane
Și la brîie cu arcane ;
Gata-a merge dupe soare
Să înceapă-o vînătoare
Dupe urși și căprioare.
Dupe paseri gălbioare,
Ce sînt bune la mîncare
Și plăcute la cîntare.

«Apucară în spre miază-noapte și trecînd pe Scărișoară, unde-î lesne cui scoboară, luară apa Buzăului în sus, tot cîntînd și veselînd. Răsună dealurile și văile și apele riului pe unde trecea mîndra ceată de voinicî. Dar cînd sosiră la înfurcătura Bîscei, acolo unde se așterne o poieniță verde, umbrită de plopi, de stejari și de fagi, feciorul de împărat de

o dată își opri armășarul în loc și în gura mare strigă așa către soții săi; — «Măi frați! vedeți colo drept în sus mu-
«chea naltă și pleșuvă a Penteleului; acolo am să mă duc,
«tot în fuga calului. Cine poate, ție-se după mine!» — Și
dînd pîntenî sprintenului său fugar, ca un fulger se repezi
prin valea îngustă a pîriului. Sub copîta pîntenogului, petrele
scăpărau, apele clocotiau, pulberea în sus se nălța, cu nuorii
s'amesteca, ș'apoî în jos iar cădea, vâlceaua înegura și pe
voinic mi-l ascundea cu totul din vederile boierilor, cari ră-
măsese departe, departe în urma lui.

«Trecu el ca în sbor, cu fugarul spumegat, prin valea
Rossilor, pe sub muchea Paltinului, pe la gura Teghi; sări
ca un zmeu pe d'asupra Curselor de piatră; își zări, ca prin
vis chipul oglindit în apele cătrănite ale Ghenei Dracului,
și printre brazî, printre molifși, printre afinî și ienuperî, sui
mlaca Cernatului pînă în virful muntelui. Sbura calul nebun
cu coama și cu nara în vînt; iar călărețul, cu mințile răpîte
de mulțumire, sorbind cu desfătare în piept mirosul răcoros
al brazilor și al florilor, dor' că se simția dus ca vîntul și ca
gîndul, peste stînci, peste verdeață, peste gol și iarba creață.

«Cînd fu la amiazul mare, fugarul stătu locului și fe-
ciorul de împărat se trezi singur singurel chîiar d'asupra Pen-
teleului. Jur împrejur, cît coprîdea ochiul, zări numai creste
de munți, cari măi mari, cari măi mărunți. Dar măi presus
de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privia și vedea
jos pămîntul cu verdețile, cufundîndu-se de toate părțile, iar
sus, cerul limpede și senin, scaldat numai în raze de lumină.
Soarele dogoria drept d'asupra și în arșița amiazului, pare
că contenise ori-ce adiere; nici o suflare nu se simția, nici
un sunet, nici o mișcare.

«Sta mărmurit voinicul; — nici că măi pomenise el
așa tăcere, așa pustiu, așa mîndrețe! — cînd de o dată, pe
sub roata aurită a soarelui, se ivi o pasăre măreață, un vultur
negru cu aripile falnic întinse. De grabă puse voinicul mîna
pe arc, îl încordă și gata era să repează săgeata, cînd pe
sus auzi vulturul concănînd în limba sa cea păsărească:

„Impărate luminate,
„Nu-mi lua zilele toate;
„Ia-mi-le pe jumătate;
„Că-ti voiî da eu nestemate,
„Chiar piatra zamfirului,
„Limpezimea cerului!“

«Feciorul de împărat destrună arcul, minunat de așa cuvinte; iar pasărea, drept mulțumită că o iertase cu viață, lăasă să-i pice din cîoc pe oblîncul șelei voinicelului, o piatră de zamfir, mare și frumoasă, limpede și albastră întocmai ca seninul cerului.

«Din cîasul cînd căpătă această nestemată și o ascunse în sîn, nu mai rămase pasăre pe cer care să nu fie robită la voința lui. Pentru dînsul, toate zburătoarele, mîndri păunași, sălbăticoși cocori, bufnițe cobitoare, șoimi dîrji, găinușe moțate, dumbrăvence cu aripă verzi, pupăze cu creste bălțate, grauri pestrîți, sîtari, dropii și ȧerunci, toate picaū ca fermecate, cînd eșia el la vînătoare; iar de se preumbla numai prin codri și prin livezi, mîerlile și privighetorile, pitulicele și stigleții, presurile și sfranciocii, petroșeii și sfredelușii, botgroșii și scatiili, țoi, țintezoi și pițigoii, toți îl întîmpinaū peste tot locul cu dulcile lor cîntări; cucul ũ vestia la tot cîasul mulți anī cu noroc, și prigorii cu pene albastre îl înșoțiaū pretutindenī, chiuind și zburînd veselī d'asupra capului său.

«Trecu o zi, trecură două, ba mai trecură și alte nouă și voinicelul nu se îndura ca să se înstrăineze de la mîndrele plăuiri ale Buzăului, în care el domnia acum, cu voiă bună, peste toată firea zburătoare cită filfăie sub soare. Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revărsa bine de zori, el era purces la vînătoare, și mai adesea seara îl apuca prin păduri, ucigînd și stîrpingînd alde paseri cobitoare ce se arăta numai prin întuneric.

«Rătăcia într'o zi pe culmea păduroasă a Istriței, — tocmai colo jos, la curmătura dealurilor, sub care încep a se așterne cîmpiile, — cînd de odată, fără veste, pe la sfințitul soarelui, se rădică din vale un vînt mare și turbat, care îndoia fagi, frîngea plopii, zmulgea ulmi și clătena cu urlet tot codrul și tot muntele. Intr'o clipă nuorii de pretutindenī la un loc se adunară, negurile se îndesară, și peste tot cerul se destinse un pod întunecat de fer și de aramă, peste care trecea și se învîrta Sfîntul Ilie, încurîndu-și armăsarii cu tunete și cu plesnete, și scăpărînd numai fulgere și trăsnete, de sub roatele carului său. Apoi dintr'o năpraznică detunătură, se sparse de odată podul, brăzdat de miī de săgeți luminoase și începu a curge pe pămînt, o ploaie groaznică,

Ploaie cu șiroale
De făcea pārate;

Ploaie cu bășici
De strica potici ;
Ploaie spumegată
'Neca lumea toată ;
Ploaie de potop
Făcea lumea snop.

«Cînd se mai potoli furtuna, feciorul de împărat cătă a se urni din scorbura unde stătuse pitulat ; dar el nu mai știa încotro s'apuce, așa de tare era, în codru, și frunza deasă, și noaptea întunecoasă, și calea petroasă ; pe unde căta urma umblată, urma era ștearsă ; pe sub atîtea tulpine surpate și în lapoviță înecate, pe sub atîtea frunzare căzute, toate cărările se făcuse nevăzute. Nu vedea, nu auzia, nici în greul pămîntului, nici în ușurelul vîntului ; numai cînd trăgea bine cu urechea, îi venia din depărtare la auz, chiotul ghionoaiei ce -și ascuția noaptea ciocul de coaja copacilor, și miorlăitul cucuvăielor care se chemău jalnic una pe alta prin mijlocul besnei ; apoi une-orî îi trecea repede pe dinaintea ochilor și cîte o umbră neagră de lăstun rătăcit, care cădea din văzduh, cu lungele-î aripe îngreuiate de ploaie.

55. ODOBESCU

Noaptea Paștilor¹⁾

Patruzeci de zile de a rîndul creștinul a trăit lepădat de orî-ce plăcere, de orî-ce ispită, muncindu-și trupul în strașnică cumpătare și sufletul în aspră pocăință ; el, cu inima obidită, a urmărit lungile chinuri și umilirî ale Mîntuitorului omenirii, pe care în săptămîna patimilor preotul în biserică le-a povestit prin îndelungi și dese citirî, prin jalnice cîntări ; el a stat față la sfișietoarea agonie a fiului lui Dumnezeu și cu toată procesiunea funebră a unei înmormîntări a văzut în seara de Vineri epitaful pe care se arată trupul sîngerat și zdrobit al lui Iisus reintrînd cu pompă solemnă în tainicul altar ca într'un mormînt tăcut.

Sub așa negre întipărirî a eșit el din biserică cu capul plecat, cu inima înfrîntă și sfîntul locaș și-a închis porțile

¹⁾ Din Istoria Archeologiei.

într'o jalnică tăcere. O noapte și apoi o zi întreagă au trecut, posomorite, fără nici o ușurare pentru inimă, fără nici o mângiere pentru biată firea omenească. O negură de jale, o amorțire sufletească s'a revărsat peste lumea creștină la amintirea îngrozitoare crime ce s'a comis, sînt acum cîte-va sutimi de ani.

A doua seară vine și presimțirea așteptată, dar nu încă mărturisită, a unei apropiate bucurii face pe creștin să-și caute și alinarea și întărirea într'un somn prematur. De timpuriu cetatea e afundată în întunec, în liniște, în nemișcare. Abia dacă în fundul altarului dinaintea icoanei mîntuitoare mai veghiază lumina șovăindă a unei candelă.

Dar în tăria nopții servitorii templului pășesc dibuind pragul cel năpustit; ei pătrund în locașul deșert care răsună a gol sub pasurile lor sfiețe; unii aprind scinteia de iască în adîncele candelă de argint; alții fac să vibreze din ce în ce mai tare toaca și clopotul cari deșteaptă din somn pe credincioși.

Unul cîte unul sosesc acum și aceștia, strecurîndu-se de a lungul părășilor întunecoși pe cari abia se resfringe sticlirea transparentă a candelălor; o șoptă de pași umiliți, de tăcute mătani, de cruci cuvioase, o murmură de închinăciuni și de binecuvîntări încep a se înălța de pretutindenî. Atunci ușile altarului se deschid; preotul, în vestminte strălucitoare de fir, apare cu făclia aprinsă; el dă semnul obșteștei luminări și fieșce creștin aleargă să ia pentru sine foc de la acea lumină; în cîte-va minute miî de făclii își înălță flacăra lor luminătoare sub boltele templului; cădelnițele răspîndesc cercuri din ce în ce mai întinse de mirezme; glasurile întărite tresar de cîntece de bucurie. O știre mîntuitoare vestesc ele toate: «Cristos a înviat! Cristos a înviat din morți, cu moarte pe moarte călcînd și celor din mormînturi viața dăruindu-le!»

Inimile credincioșilor tresaltă de bucurie; mințile lor simt porniri uîmitoare către gloria și mărirea cerească. În acele valuri de lumină, de profumurî, de cîntări, în acea falnică veselie a bisericii creștine, toată firea serbează cu încîntare mărețul mister al învierii, întărirea *credinței*, înturnarea *speranțelor*, renașterea a tot ce e bun, frumos și adevărat, a tot ce se poate chema pe lume *Amorul divin*.

56. ODOBESCU

Poeții Văcărești.

Cind vrem să judecăm, pe dreptate, talentul unui scriitor, să ne ferim de a-l scoate din cercul în care s'aŭ dezvoltat și s'aŭ exercitat facultățile sale; spre a-î cîntări mărirea, spre a-î cîntări puterile, spre a-î prețui ideile, limba și stilul, trebuie să nu pierdem din vedere nici țara nici epoca în care el a scris; trebuie să ne gîndim mai întiiu, cum simțiau și cugetau, cum vorbeau și scriau oamenii din timpul lui, căci silințele i-aŭ fost negreșit mai virtos pentru contemporanii săi. Viitorimea moștenește numai ce a rămas bun și glorios dintr'insele.

Cine dar, pătruns de asemenea convincțiunii, va lua în mînă tragedia lui Racine, *Britanic*, tradusă romînește încă de la 1827, adică sînt acum trei-zeci și patru de ani, de d. Ioan Văcărescu și tipărită abia mai de ună-zî (1859), va recunoaște negreșit, într'această lucrare anevoioasă, pe unul din cei mai demni părinți ai limbei și ai poeziei noastre, va saluta cu respect o operă, care, deși nouă prin publicarea sa, a precedat însă traducțiunile lui *Mahomet* și *Alzirei* și a citor altele aŭ mai înavușit de atunci încoace literatura romînă.

În *Britanic* versul e departe de a fi lesnicios, curgător, armonios; într'însul frasa ni se pare astă-zî mai tot-d'a-una prea restrînsă, prea sucită și sensul se ivește adesea confus, sub această comprimare a limbii și a versificării. Acestea însă — ne grăbim a o spune, — nu le credem de loc a fi defecte provenite din lipsa de talent sau de experiență a traducătorului, ci numai fructe ale unei tendințe firești a spiritului și a gustului său și mai ales rezultate ale influenței epocii, în care opera a fost lucrată.

Într'adevăr, pe lângă miile de rele, ce Grecii ne-aŭ vîrsat în țară, pe lângă miile de moduri de desnaționalizare, ce ei introduseseră în societate, studiul adînc și serios al limbei elene putea singur să aducă literaturii noastre o notabilă compensațiune, dacă ar fi fost exploatat cu o înțelegere fină și dibace, cu o aplecare adevărat națională; din nenorocire, oamenii cu ast-fel de propensiuni aŭ fost puțini la număr și în cercările lor aŭ rămas, în istoria noastră literară, ca niște

fapte izolate, pe care le-au covârșit alte tendențe posterioare, mai puțin clasice, mai modernizatoare, mai lesnicioase și mai sburdalnice.

Trei generațiuni de Văcărești, literați, în culmea căroră se înalță poetul Iancu Văcărescu, au venit într'adevăr, adăpați în sănătoase studii elenice, să aducă limbii românești, cu un adevărat amor al patriei și al frumosului, o cultură începîndă, în care ei toți au simțit pornire de-a uni verdeața vîrtoasă și nemăestrăta cruzime a limbei naționale cu docta și mlădiita perfecțiune a elenismului; în scrierile lor, și mai cu seamă într'ale acestui din urmă, se ivesc învederate silințe de a conduce limba noastră încă șovăindă pe căile măestrite, dar anevoioase pentru imperfecțiunea ei, ale limbilor vechi; din asemenea încercări une ori încununate cu cel mai deplin succes și în alte dese rînduri înfrînte, dinaintea unor grele arduități, au născut asprimile și anevoințele de stil și de versificare, ce se zăresc în unele scrieri ale Văcăreșilor și mai ales în tragedia *Britanic*, unde traducătorul, voind să se constrîngă la un stil cu totul clasic, la prosodia complicată și exigentă a versului alexandrin, cu precauțare își crease mai de neînvins greutăți

Limbile antice, și mai cu seamă cea elenă, deși sînt mume ale limbilor moderne, au însă, confruntate cu dînsese, un caracter cu totul opus. Cei vechi puneau în cuvîntare o înaltă importanță; zeița *Peitho*, ea care învăța și dovedea toate, conducea singură numai prin dulci și înțelepte cuvinte, toate treburile republicelor elene; de aceea cu cîtă îngrijire, cu cîtă dibăcie, cu cîtă subtilă strădare cultivau Grecii limba lor! La dînșii, cînd omul zicea ceva, nu era destul să-l spună ast-tel numai în cît să fie de toți înțeles; trebuia încă să placă și minții și auzului: de acolo derivă toată acea cultură măestrită a limbei, care, printr'o fraseologie concretă, vîguroasă și mult coprinzătoare, variată în mii de feluri, cu mii de culori și împletită cu o grațioasă și cumpătată continuitate, ca meandrele ce ornau frisa templurilor grecești, făcu din poporul elen poporul cel mai literat ce s'a văzut pînă acum în lume.

Limbile moderne, din contră, au sacrificat clarității atît grația cît și energia, despîcînd pînă la infinit și frasele și formele sintactice și gramaticale și chiar cuvintele; ele au ajuns a fi, în comparațiune cu cele antice, niște înșiruiți molate și discolore de ziceri, căci n'au altă virtute de cît aceea

d'a presenta minții un înțeles neted și lesnicios, graiului un rost limpede și necomplicat, scrierii o obicinuință accesibilă tuturilor și care se învață cu puțină silință.

Intre aceste două modele limba română, pe la începutul secolului nostru, putea încă s'aleagă; literații, de care vorbirăm și avem aci a vorbi, căutară, potrivit cu ale lor mijloace, să o împingă pe calea dificultoasă, dar plină de frumuseți, a imitațiunii celor antici. Alții, în urmă, răpiți de spiritul mai nerăbdător al epocii, o smintiră din acel drum, ce li se părea întirziator și-i deschiseră calea bătută a limbilor moderne, lesne pentru toți, dar chiar de aceea grea de ilustrat prin opere temeinice....

Să nu ne înșelăm însă a crede că, numai prin nimeritele lor imitațiuni de limba și formele antice, Văcăreștii au câștigat un titlu neperitor de onoare în literele românești; spirite cultivate și hrănite cu studii străine adânci și serioase, ei avură însă inimă cu totul române; inspirațiunile lor sînt mai tot-d'a-una curat naționale; Musa lor spicuia pe câmpiile țării și limba română, în copilăreasca ei frăgezime, le vărsa în veci cu 'mbeșugare comorile grațiilor sale....

57. ION GHICA

Munca ¹⁾

Să ne gîndim puțin împreună ca să vedem, noi Romîni, ce sîntem și ce am putea fi?

Noi ne împărțim în două mari categorii: unii care nu știu nici măcar a scrie și a citi, plugari cei mai mulți, așezați la țară, în sate, locuind case de pămînt și de nuele, mulți încă îngropați în bordee sau așezați pe marginile orașelor și țărgurilor, dulgheri, zidari, precupeți, exersînd meseriile cele mai groase și mai puțin bănoase, locuiesc căscioare cufundate în umezeală și necurătenia suburbiilor.

Cea-altă categorie se compune de oameni, care știu să

¹⁾ Convorbiri Economice. Vol. I.

scrie și să citească, mai mult sau mai puțin; formează în general clasa biurocraților de la secretar de primărie sau notar, pînă la president de consiliu de miniștri, ciocoii vechi și noi, boeri mari și mici, pensionari, funcționari în activitate, funcționari în disponibilitate, chivernisiți și paraponisiți.

De cîți-va ani începuse a se ridica o clasă nouă și folositoare agriculturii și comerțului, aceasta era clasa arendașilor, dar care a fost crud lovită.

«Am pus băiatul la școală», însemnează în gura celor mai mulți părinți, l-am scos din rîndul muncitorilor; cînd va fi mare va șede tolănit pe canapea, va fuma toată ziua țigară, se va plimba ziua și noaptea în trăsură, picior peste picior, și va scrie pe petițiunile nenorociților împetricinați: «se va face cele de cuviință potrivit legilor în vigoare», băiatul meu va trăi din casa visteriei, adică din munca oamenilor de categoria d'întii.

Maî toți părinții care trimit copiii lor la școală, îi trimit acolo cu gîndul de a-i face funcționari; dacă isbutesc a-î ține doi sau trei ani la Paris, cred că le-au asigurat un viitor de boer mare. Cînd copiii vin în vîrstă, părinții aleargă, cer, strigă, se roagă, intrigă pînă ce le procură o slujbă sau o speranță de slujbă; nu se gîndesc nici de cum la neodihna, la bătaia de inimă și la umilînțele ce le pregătesc; nu știu ce piine amară le frămîntă sustrăgîndu-î de la condițiunea în care s'au născut și au crescut, de la condițiunea modestă după care mai tîrziu cei mai mulți au să ofteze greu!

Părinți care vă iubiți copiii, care vă iubiți patria! dați educațiune filor voștri, dați-le învățatură multă și sănătoasă, fiți mindri și ambițioși pentru dînșii, împingeți-î în carierile acelea unde este glorie și avere de cîștigat; împingeți-î la sciințe, la litere, la arte, la meșteșuguri, la industrie, la agricultură, la comerț; nu-î aruncați în prăpastia cancelariilor; căci acolo nu este nici renume, nici avere; nu este nici liniștea sufletului, nici mulțumirea inimei, acolo ispita se află neconținut în luptă cu conștiința, luptă în care cei mai mulți cad; căci nu au dobîndit în educațiunea ce li s'a dat, puterea morală trebuincioasă ca să iasă învingători.

Alegerea profesiunei copiilor este mai mult sau mai puțin dictată de părinți, răspundere mare, căci de la dînsa atîrnă desvoltarea facultăților, progresul inteligenței. De la această alegere depinde îmbunătățirea stării materiale a omului, relațiunile în societate, amicii ce și va face, soția ce va lua; într'un cuvînt fericirea și independența lui. Nu aveți da-

torie mai sacră, mai grea de împlinit de cît alegerea carierei în carî voiţi să aruncaţi pe copiii voştri.

Afară de un mic număr, un foarte mic număr de cazuri excepţionale pentru tinerii de o dispoziţiune naturală, o vocaţiune tare, care se manifestă singură, fără voia nimănuî, care învinge toate împotrivrile şi triumfă în contra tătului pedicilor, afară de cazurile de geniū, cazuri foarte puţin numeroase, voi părinţi hotărîţi despre soarta copiilor, prin alegerea carierei în care îi aruncaţi. Porniţi de iubirea ce aveţi pentru dînşii, credeţi că ţintind la funcţiunile statului, împleţiţi copiilor voştri zile de fericire, credeţi că le asiguraţi viitorul prin leafă şi prin pensie; credeţi că acelea sînt poziţiunile înalte ale societăţei. Dintr'un om care ar fi eşit un cultivator bun, un artist de merit sau un meşter însemnat, care să facă onoare ţărei şi să poată ţinea familia sa în îndestulare şi da o bună creştere copiilor săi, faceţi un biet funcţionar care d'abia se ţine dintr'o zi pînă într'alta, un cerşetor pe la uşile miniştrilor, a rudelor, a amicilor şi a favoriţilor oamenilor influenţi; măriţi concurenţa la lefi, împingeţi la sporirea impozitelor şi fără să ştiţi, pregătiţi căderea morală a copiilor voştri şi a ţărei.

Părinţi cu iubire de copii şi de ţară, deschideţi ochii şi vedeţi că în secolul în care trăim, şi în secolii în care vor trăi copii voştri sînt locuri onorabile în toate profesiunile. Astă-zî nu mai există altă bază de distincţiune, decît inteligenţa; nu mai poate fi altă linie de demarcaţiune între oameni decît cea însemnată de către educaţiunea morală şi intelectuală a fie-căruia; nu mai există şi nu mai poate exista altă distincţiune decît aceea ce-şi trage fie-care prin purtarea şi prin folosul ce aduce în societate.

«Pămîntul va produce spină şi ciulină, veţi mîncă pîinea «ta după sudoarea frunţei tale, pînă ce te vei întoarce în «pămînt» sînt cuvintele cu care creatorul dă omului libertatea; cuvintele cu care omul fizic devine om intelectual, om moral. Munca este dar cea d'întîiū condiţiune a averei şi a libertăţii; dar voim fie-care să ne suim sus pe scara socială, este în firea noastră a oamenilor, să aspirăm la o stare bună, să avem ambiţiune, să voim fie-care să avem profesiunea cea mai onorată; dar care sînt profesiunile onorabile şi înalte? Aici e cestiunea! Intr'un mod absolut, profesiunile nu sînt mai onorabile, mai înalte unele decît altele; într'un mod relativ însă putem zice că profesiunea cea mai onorabilă este,

pentru fie-care, aceea pe care sîntem mai în stare a o îndeplini bine, aceea prin care putem să aducem mai mult folos societăței, familiei și amicilor noștri. Erorile și prejudițiile, care adesea rătăcesc opiniunea, ne fac să credem că funcționarii statului sînt mai sus de cît bancherii, pe aceștia îi punem mai presus decît pe arendași, și pe comercianți, pe care la rîndul lor îi considerăm mai presus decît pe meșteri și pe muncitorii de pămînt. Dar oare trebuie ca negreșit să judecăm pozițiunea ce voim să ne facem după ceea ce crede lumea? Nu este mai drept și mai bine să o judecăm după gradul de inteligență ce trebuie să aducem la exersarea profesiunii ce luăm, și după întinderea mijloacelor de care dispunem ca să o îndeplinim bine și cu demnitate? Ne uităm la strălucirea ce înconjoară o profesiune și nu observăm că omul face profesiunea, iar nu profesiunea pe om. Omul superior poate ridica și ilustra meseria cea mai modestă, cea mai umilă. Watt nu era decît un ferar și Brustelone un tîmplar! Să căutăm mai cu deosebire la gravitatea datoriiilor ce prescrie profesiunea ce voim să dăm copiilor noștri, la importanța datoriiilor ce le impune și la mărimea rezultatelor ce vor putea dobîndi pentru dinșii și pentru țară; să căutăm să nu-i expunem a nu putea duce greutatea sarcinei ce le impunem, ci din contră să îngrijim să fie în stare a domina pozițiunea ce le facem. Mina lui Dumnezeu conduce și proteje geniul; să nu ne temem că s'ar putea vre odată îneca talentul: în secolul în care trăim el se ridică singur din orî ce adîncime. Peel era un postăvar, Lincoln un tăetor de lemne și Johnson un croitor; modestele lor condițiuni, umilele lor profesiuni, opritu-i-au de a se sui la înălțimea de la care erau să illustreze numele și țara lor! Este însă trist a vedea pe cel care fără voia lui Dumnezeu se sue acolo unde nu-l chiamă puterile sale intelectuale și morale; nenorocitul nu-și poate împlini misiunea cu demnitate, se expune a fi de rîs și devine rușinea nației și a familiei sale.

Secolul în care trăim este realizarea progresului social condus de progresul raționalismului, progres la care au lucrat toți oamenii de valoare, filozofii și eroii. Acest progres își are sorgintea lui în muncă, de muncă dar voesc să vă vorbesc astăzi. Vă voi vorbi cum voi putea și cum mi-o veni mai bine.

58. ION GHICA

Ciuma lui Caragea.

A fost în multe rînduri ciumă în țară, dar anelele Romîniei nu pomenesc de o boală mai grozavă de cît *Ciuma lui Caragea!* Nicî o dată acest flagel n'a făcut atîtea victime! Aû murit pînă la 300 de oameni pe zi și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mare de 90.000. Contagiunea era așa de primejdioasă, în cît cel mai mic contact cu o casă molipsită ducea moartea într'o familie întregă, și violența era așa de mare, în cît un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară orîce simțimînt de iubire și de devotament. Muma își părăsia copiii și bărbatul soția pe minile ciocilor, niște oameni fără cuget și fără frică de Dumnezeu. Toți bețiviî, toți destrămații își atîrnau un șervet roșu de git, se urcau într'un car cu boi, și porniau pe hoție din casă în casă, din curte în curte. Ei se introduceau ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mina pe tot ce găsea, lua, argintării, ciasornice, scule, șaluri, etc., fără ca nimeni să îndrăznească a li se împotrivi. Fugia lumea de dinșii ca de moarte, căci ei lua, pe bolnavi sau pe morți în spinare, îi trîntiau în car, clae peste grămadă, și porniau cu carul plin spre Dudești sau spre Cioplea, unde erau ordiile ciumaților. Se încreția carnea pe trup, auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tilhari asupra bieților creștini căzuți în ghiarele lor.

Rare orî bolnavul ajungea cu viață la cîmpul ciumaților. De multe orî o măciucă peste cap făcea într'o clipă ceea ce era să facă boala în două, trei zile! . . . Și poate că acei uciși ast-fel erau mai puțin de plîns, căci mai mult erau de jale acei aruncați vii în cîmp fără așternut și fără acoperămint pe pămînt ud și înghețat. Cale de jumătate de cias se auziau șipetele și vaețele nenorociților din cîmpul Dudeștilor! . . .

În urma mai multor scene oribile, neomenoase și bestiale petrecute la ordie, și în urma revoltei ciumaților, cari aû sărit cu parul și aû omorît zece ciocli, autoritatea în sfîrșit a luat măsură de a organiza un fel de serviciu sa-

nitare. Ea înființase ciți-va vătășei însărcinați a întovărăși pe ciocli, din casă în casă și aceștia strigați de la poartă : «Sănătoși copii?» Unul din ei într'un raport către șeful său, zicea :

«Azi am adunat 15 morți, dar n'am putut îngropa de cât 14, fiind-că unul a fugit și nu l-am putut prinde».

D'asupra orașului se ridica un fum galben și acru, fumul băligarului care ardea în curțile boerești, și orașul răsună de urletul jalnic al cinilor rămași fără stăpîn.

La fie-care poartă era cîte o șandrama, un fel de gheretă, în care se adăpostia cîte un servitor pus acolo *paazar-ghidan* (comisionar pentru tîrgurile de pine, de carne și de zarzavatură). Nimic nu intra în curte decît după ce se purifica la fum și trecea prin hîrdăul cu apă sau prin strachina cu oțet.

Cioclii, cînd treceau pe lingă o casă bogată, nu lipsea de-a arunca sdrențe rupte de la ciumați, ca să răspîndească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai toți erau dintre acei cari zăcuseră de cîte două, trei ori de acea grozavă epidemie. Ciuma ca toate boalele mortale și lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lingoarea neagră, foarte periculoasă întîia oară, devine puțin violentă la acei cari au mai fost loviți de ea.

Jafurile și tilhăriile oamenilor, direct sau indirect prepuși la serviciul ciumaților, au fost nepomenite. Multe averi și case mari s'au ridicat în București după ciuma lui Caragea din sculele și banii bieților bolnavi.

59. B. P. HASDEU

Teoria acțiunii climatei asupra omului ¹⁾

Cu cinci secole înainte de nașterea lui Christ, sint acum două-mii-patru-sute de ani și mai bine, de 'ntîiu Khung-fu-

¹⁾ Istoria Critică de B. P. Hasdeu. Ediția II.

tzeu în China și apoi Ippocrat în Ellada constatău legea desvoltării climatologice a națiunilor.

Toți au vorbit despre marele Grec; nimeni, nici chiar schiitorii cei mai noi, asupra filosofiei istoriei, n'au voit să cunoască pe marele Chines.

Și totuși iacă ce zicea Khung-fu-tzeu cu mult înainte de Ippocrat :

«A avea apucături bine-voitoare și dulci pentru a întruni pe oameni; a avea compătimire pentru cei resculați din ră-tăcire contra rațiunii; aceasta-i forța virilă a țărilor sudice, prin care se distinge înțeleptul. A și face culcuș cu sămcele de fer și cu armure din peile fiarelor sălbatice; a privi fără fiori apropierea morții; aceasta-i forța virilă a țărilor nordice, prin care se distinge viteazul».

Peste opt secolii după Khung-fu-tzeu, un ostaș roman Flaviu Vegețiu făcea din vorbă în vorbă aceiași observațiune.

El zice :

«După opiniunea oamenilor celor mai competenți, națiunile sudice, supuse extremei arșite a soarelui, au mai multă inteligență, dar mai puțin sînge, ceia-ce le face sficioase și temătoare de a da pept într'o luptă, căci știindu-se anemice, lor le e frică de rane; popoarele nordice din contră, depărtate de căldura solară, au mai puțină inteligență, dar un sînge abundinte, care face dintr'insele cei mai buni luptători; așa dar pe soldați cată să-și luăm din niște țări intermediare, în cît nici singele să nu le lipsească pentru a putea înfrunta ră-nile și moartea, nici cea inteligență prin care se mănține în armată disciplina și care este d'o-potrivă utilă în resbel și în consiliu».

Pentru ca un Chines și un Roman, nedependinți unul de altul, fără să fi simțit nici măcar dacă există unde-va China pentru Vegețiu sau Roma pentru Khung-fu-tzeu, pentru ca ambiți să fi espres o singură idee, ba încă aproape în aceiași ordine logică ajungînd fie-care pe o cale proprie la un rezultat identic trebuie să fie coprins în observațiunea lor comună un mare fond de veritate.

Antagonismul moral între nord și sud, bogăția globulelor sanguine în cel de întiū și puținătatea lor în cel-l-alt, cunoscută chiar sub numele tehnic de *anémie des pays chauds*; adecă tot ce au știut deja Khung-fu-tzeu și Vegețiu, este o dogmă în medicina de astăzi.

O cugetare fugitivă a devenit însă o știință întreagă, un corp complet și sistematic numai sub condeiu anticului medic de la Cos. Ippocrat este adevăratul părinte al climatologiei. Laboarea modernă atât de orgolioasă, abia putu descoperi în realitate, de atunci și pînă la Humboldt, pe ici, pe colea cite-va care să nu se găsească în nemuritorul opuscul : περι ἀέρων, ὑδάτων, τόπων.

Pînă și acest titlu al cap-d'operei lui Ippocrat resumă în sine ultimul cuvînt al științei climatologice: aer, ape și locuri.

Nici atmosfera, nici hidrologia, nici topografia nu sînt suficiente, întru cît le-ia cine-va separatamente.

«Ippocrat — zice unul din discipolii săi cei mai celebri — atribue efecte morale nu numai temperaturii aerului, ci tuturor celor-l-alte calități atmosferice întrunite; nu numai gradului de latitudine a pămîntului, ci încă naturii sale telurice, naturii producțiilor sale, naturii apelor ce-l percurg. El se silește a descrie cu esactitate toate particularitățile cite pot atrage atențiunea în studiul diverselor țări și care le disting mai în special. Pentru dînsul ca elemente necesare ale cestiuunii, sînt toate obiectele importante proprie fie-cărei regiuni; toate calitățile constante și pronunțate prin cari aceste obiecte pot afecta simțurile și a modifica natura umană. Această semnificațiune a cuvîntului *climă* e singură completă. Clima nu poate dar a fi restrînsă în circumstanțele particulare ale caldului și frigului, ci ea îmbrățișează într'un mod foarte general totalitatea circumstanțelor fizice ale unei localități; toate trăsurile caracteristice, prin care natura a distins diferitele țări, intră toate în concepțiunea climatei».

Iacă în ce simț (sens) înțelegem și noi clima, dîndu-i însă, pentru a preveni orî-ce confusiune, numele mai puțin mărginit de *natură*.

În limbajul filozofic omul fiind *ego*, acțiunea naturii asupra-i însemnează raportul activ al lui *non-ego*.

Este ceia-ce în zilele noastre d. dr. Bertillon a numit *mesologia*, adică știința mijlocului ambiant.

60. B. P. HASDEU

ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE

Albina

Albină (plur. *albine*), s. f.; abeile. O goangă de felul celor hymenoptere, care produce miere și ceară, trăind în cete compuse fie-care din câte o singură *albină* femeie și din mai multe *albine* lucrătoare și nelucrătoare, aceste din urmă bărbați, cele d'întîiu neutre.

Omul domesticește, îmbunătățește și întrebunțează pentru folosul său pe *albină*, care alt-fel ar fi rămas numai în stare sălbatecă.

Un text din secolul XVII (Cod. Ms. miscel. al Bis. Sf. Nicolae din Brașov, pag. 280): « miere sălbatecă, zic, care fac *albinele* sălbaticî, cari se află în lemne și în pietri. »

Creșterea *albinelor* are în popor o bogată terminologie proprie, care câte odată se deosibește după localități. Așa :

Albina în genere se chiamă *muscă* și cînd sporește bine: « are multă *muscă* » (Iași); iar în Banat se zice: *biză* (com. Visagu) sau *bîză* (com. Bonțar);

albina femeie: *matcă*, pe alocuri *albină lucroae* (Brăila, com. Ceaciru), *împărăteasă* (Mehedinți), *albină împărătească* (L. B.);

albina bărbat: *trîntor*, iar figurat: *lăutar*, fiind-că nu face altă treabă de cît bîzie, cîntă și joacă (Iași);

albina sălbatecă — *bîzare* (Covurluiu) sau *bărzăun* (Buzău);

vasul sau butucul găurit în care se adăpostesc *albinele*: *uleiū*, *stup*, *ștubeiū*, sau *știubeiū*, *matcă*, *coșniță* sau *cușniță*; borticica în stup pe unde intră și es *albinele*: *urdiniș*; ceia-ce se pune pe stup ca să-l apere de ploaie sau de arșiță: *căptar*, *căptan*, *căptălan*; stratele unde se așează mie-rea și din care se face ceară: *fagur*, peste Carpați *fagor*; la Coresi 1577 ps. CXVII:

. . . . incungurără
mă ca *albinele stre*
dîta. . . .

. . . . circumdederunt
me sicut apes
favum. . . .

chilioarele în care se reproduc *albinele*: *botcă* (Neamț, Suceava);

țepușele de lemn prin care se susțin faguri: *trepce*, în Oltenia *precă* (Mehedinți);

locul unde se țin stupii vara: *prisacă* sau *stupină* ori *stuchină* (Ialomița), iarna: *temnic* sau *tevnic*;

păzitorul *albinelor*: *stupar* sau *prisăcar*; scoaterea mierii și a cerei din stup: *retezare* sau *retezat*; exterminarea trîntorilor: *trîntorit* sau *bătut*; instrumentul cu care «se retează»: *custură*; înmulțirea *albinelor* eșind pentru a căuta un nou locaș: *roire*, *roit*, «ese musca» (Iași); stupul vechiu cu *albine* — *roiū* sau *matcă* ori *păvac*, iar noul stup căpătat din cel vechiu — *paroiū*, de unde apoi verbi: *roește* și *paroește* sau *roesește*;

stupul care nu roește: *buhaiū* (Iași);

un mic stup purtăreț, în care se prinde noul roiū — *roiniță*;

un mic roiū — *sfirlac* (Dorohoiū);

oul sau puiul de *albină* — *cățel*, iar producerea lui: *cățelit*, *cățelește*;

materia viscoasă din care se nutrește *cățelul* — *păstură*;

materia din care se formează *cățelul*: *plămadă*;

fagurul fiert din care se scosese ceara — *hoștină*, *jintită*, *băbaș* (Tutova);

apa prin care a trecut mierea — *mid* sau *niid* (Neamț).

Despre sonul care-l scoate *albina*, generalmente se zice: *bîzie*, une-ori: *bombînește* sau *bombîește* (Transilv., Sibiu) ori *bombînează* (Deva) *zuzie* (Făgăraș, Huniadoara), *vîjește* (Banat), *sbîrnîe* (Teleorman).

61. B. P. HASDEŪ

Ioan Vodă cel cumplit

Epilog

§ I. — Pînă acum Ioan-Vodă juca un rol secundar în anele romîne și forma o lipsă în istoria universală.

§ 2. — Nu vorbim nemic despre periodul cel aventuros al vieții sale, sau de tot necunoscut, ori în totul desfigurat la Engel, Wolf, Șincai, Photinos, Vaillant, Laurian și la toți cei-lalți, cîți crezură de ajuns o pagină sau două pentru a cuprinde un om pe care nu-l putuse cuprinde o țară; ne vom pironi toată atențiunea noastră asupra altor elemente, prin cari persoana individuală a lui Ioan-Vodă se contopește cu persoana cea colectivă a Romîniei și atînge colosul umanității.

§ 3. — Ca domn, el fu judecat pînă astăzi numai de pe înveninatele spuse ale vrăjmașilor săi: ciocoi, farisei și streini.

Ast-fel marele Julian Apostatul, unul din cei mai sublimi împărați ai Romei deja căzute, zăcea osîndit fără rezervă în cursul secolilor, pînă ce, în fine, trebuia să vină un Bayle și un Voltaire pentru ca să întoarcă Cesarului ceea ce este a lui Cesar.

Ast-fel, de asemenea, uriașul Napoleon apare și mai puțin de cît mic în pamfletul lui Victor Victor; dar nu Victor Hugo este istoricul lui Napoleon.

§ 4. — Ca ostaș, Ioan-Vodă fu micșorat pînă astăzi după viclenele relațiuni ale Polonilor, cînd dușmanii neputincioși, cînd aliați perfizi, cari, în ambe cazurile, voiau a-i răpi sau toată gloria sa parte-î cea mai frumoasă, împăunîndu-se ei înșiși cu miserabilul plagiat de pene strălucite.

Această soartă o avură, va! toți eroii Romîniei.

Maghiarii oare nu-și atribuiau ei loru-și, în fața nedomeritei Europe, cele mai falnice și mai legitime victorii ale lui Mircea, Țepeș, Ștefan și Mihai?

§ 5. — Numai un democrat poate înțelege domnia lui Ioan-Vodă, a cărui toată administrațiunea fuse ca o luminoasă presimțire a cuvintelor lui Saint-Simon :

«Nu lăsați ca cei săraci, despoindu-se de puținul ce au, «să mai adauge la prisosul celor avuți;

«Nu lăsați ca hoții cei de frunte să fie puși judecători «peste greșelile cele mici;

«Nu lăsați ca neștiința, superstițiunea, lenea și desfrînarea, născute pe puful saloanelor, să calce în picioare capacitatea și moralitatea, eșite din întunericul unui bordei...

§ 6. — Numai un soldat poate înțelege răsboaiele lui Ioan-Vodă, cari se povestiau pînă acum ca un lung înșirătemărgărite fără plan și fără succesiune; dar în cari arta mili-

tară descopere cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace, cîrmuită de o minunată unitate de direcțiune.

§ 7. — Ce e dreptul, ca domn, Ioan-Vodă se arată cîte odată prea crud; dar Mircea, Ștefan, Mihaiu, fost-au ei oare mai blînzi? Dar secolul al șasesprezecelea întreg nu fu el oare unul din secolii cei mai încruntați în toate țările lumii, în Spania, în Franca, în Anglia? dar pînă și capi biseriilor, pînă și predicatorii păcii evanghelice, pînă și Luther și papa Piu V, nu strigau ei oare atunci cu furie: «tăiați! tăiați! tăiați mereu!»

§ 8. — Ce e dreptul, ca ostaș Ioan-Vodă după ce făcuse miracole, căzu; dar nu uitați cuvintele lui Frederic: «nici un geniu militar nu poate ține contra trădării»; dar nu uitați moartea lui Cesar, Enric IV, Gustav-Adolf și chiar pe a lui Mihaiu; dar nu uitați Waterloo!...

Nu totdeauna succesul este ceea ce distinge pe oamenii cei mari; căci adesea sînt foarte mari tocmai nenorociții cari mor semănînd, pentru ca mediocra posteritate să aibă fericirea de a culege mai tîrziu rodul cel ce se coace cu greu.

§ 9. — Mircea domnise aproape 40 de ani;

Ștefan — de asemenea;

Mihaiu tot încă, cu bine cu rău, își trăgăna pînă la 9 ani eroica-i domnie...

Mircea, Ștefan, Mihaiu, avînd puternici dușmani, avură însă și puternici amici, regi și împărați.

Dar căutați cu luminarea, ca Diogen, nu numai în România, ci căutați în toată istoria universală, un singur principe, carele cu mai puține mijloace să fi executat în pace și în război, ca Domn și ca ostaș, într'un interval de douăzeci și opt de luni, niște lucruri mai gigantice de cît reformele administrative și bătăliile lui Ioan-Vodă!

§ 10. — Fie-care fapt istoric este o învățătură, adresată la un moment oare-care ce se va ivi cînd-va în viitor, precum în poezia lui Heine cedrul Livanului se gîndește la depărtatul brad din codrii Scandinaviei.

Zilele noastre mi se par a fi anume oara, care răspunde la vechea lecțiune a lui Ioan-Vodă: sîntem slabi și desorganizați, nu avem amici, dușmanii ne împresoară, ne amenință, ne năbușesc din toate părțile.

Dar trebuie oare să desperăm...? Lipsească un pîrcălab Jeremia Golia, lipsească niște vornici Bilăe și Murgu, lipsească

un hatman Slavilă, lipsească negrul stol de lacomî vînzători ; și atunci, sub un alt Ioan-Vodă, ne vor ajunge doi anî, numai doi anî, fraților Romîni ! pentru a răsădi în scumpa noastră țărișoară un paradis, păzit la hotarele sale de mii de îngeri cu săbii înflăcărare.

§ 11. — Pentru cine vrea, în puțin timp și din nemica se fac multe și mari.

GLOSAR

GLOSAR

de cuvintele eșite din uz sau puțin cunoscute ce se află în partea II și III din colecțiunea de față ¹⁾)

A

- Abă* : postav gros din care se fac haîne. 222 *).
Acaftist = *Acatist* : imn în onoarea Maicii Domnului. 141.
Ad : Iad. 129.
Aferim : bravo! 284, 222.
Agru : cîmp. 130.
Ahotnic : doritor. 345.
Alivancă : turtă cu lapte și cu brinză. 280.
Amelița (a) : a menționa. 187.
Anafora : raport către domnul țării. 217.
Anteriu : Haînă lungă. 318.
Aorea : ațurea. 192.
Arduitate : greutate. 361.
Argea : bordeiaș în pămînt unde femeile țes vara. 79.
Arhistratig : comandant suprem. 259.
Arzoval : jalbă. 220.
Aspidă : un fel de viperă; fig. o ființă rea. 219.
Așjiderea : asemenea. 176, 227, 149, 192. 210.
Au : saū. 173.

B

- Bairac* : steag mare. 86.
Baltag : armă în formă de topor cu două ascuțisuri. 278.
Bărbier-bașa : starostele bărbierilor. 318.
Baros : ciocan mare. 71.
Belciugat : rotund. 72.
Beniș : Manta lungă cu mîneci largi. 318.
Bidiviu : cal arăpesc mic și sprinten la fugă. 69.
Bișug : belșug. 225.
Biv : fost. 167.
Birfi (a) : a vorbi de rău. 169.
Birui (a) : a stăpîni. 144.
Boiarin : boer. 168.
Boi (a) : a înșela. 338.
Boloză : barcă. 83.
Bongoasă : minciună glumeată. 345.
Boț : bucată mică. 287.
Brac : lepădătură. 330, 332.
Brebenea : plantă cu colorii variate. 85.
Bucă : obraz. 121.
Bucina (a) : a bucluma. 264.

¹⁾ *Isvoarele* : *Lexiconul din Buda*, — *Etymologicum magnum Romaniae* de B. P. Hasdeu, — *Glosar la Crestomatie* de Gaster, — *Glosar la Codicele Voronețean* de Sbiera, — *Dicționarul limbii romîne de Șăineanu*, — *Cihac, Dictionnaire d'etymologie daco-roumaine*, *Dicționar romîn-francez* de Fr. Damé.

*) Pagina unde se află cuvîntul explicat.

Bucin : buclum. 161.
Bucoavnă : abecedar. 244.
Buimăceală : confuziune. 339.
Buratic : brotăcel. 322.

C

Cabanită : mantie cu ceaprazuri de fir, blănită cu samur. 209.
Caftan : haină boerească. 246.
Căftăni (a se) : a primi caftan, haină de boerie, deci a deveni boer. 318.
Caic : luntre mică. 82.
Calomfir : nume dat de poporul nostru *balsaminei*, plantă de toamnă, originară din India. Face flori foarte frumoase. 68.
Campană : clopot. 265.
Canon : *vers*. În acest înțeles rar se află. Sensul obișnuit este : *regulă, lege* ; apoi *legea care dă pedeapsă* ; de aci prin metonimie : *pedeapsă*. 187.
Capicheae : trimisul țării la Constantinopol. 216.
Catenă : bucată de fier cu care se leagă părțile unei roate sau părțile unui car. 72.
Cehlui (a se) : a se învăli. 178.
Cerdac : balconul unei case. 318.
Cerși (a) : a cere în sens general. 177, 178, 192.
Certa (a) : a pedepsi. 168, 274.
Chebură : manta. 340.
Chelciug : cheltuială. 151.
Chesaricesc : împărătesc. 225.
Chiar : clar. 270.
Chisăgi (a) : a pisăgi. 84.
Chihăi (a) : a stărui. 344.
Chiralesa : Doamne miluește. 343.
Chiteală : găteală. 228. — A *chiti* : a ochi. 339 ; a se gândi la... 346.
Ciacșiri : pantalonii largi de culoare roșie. 245.
Cioltar : valtrap, bucată de postav care se pune pe cal înainte de a se pune șeaua. 69.
Cine : fie-care. 143.
Cin : ordin, clasă de oameni. 163.
Ciumpăvi (a) : a strica un cal. 79.

Ciocălău : cocean de porumb. 282.
Cislui (a) : a împărți dările pe contribuabili. 212.
Cirneleagă : carnaval, timp cât se mănincă carne. 345.
Clironom : moștenitor. 248.
Clisă : slănină. 257.
Clonț : cioc. 229.
Cobăit : moleșit. 345.
Cobuz : fluer. 187.
Codâlbeu = cod + alb, alb în coadă. 72.
Comișel : dem. din comis = comis mic. 69.
Conăcărie : poeziile cari alcătuiesc orațiile de nuntă. 345.
Cordea : (Vezi *Parolă*).
Costandă : mică monetă de zece bani. 155.
Covăseală : aluat. 130.
Crohmală : scrobeală. 282.
Crunt : plin de sînge, roșu. 191.
Credinc-r : om de incredere (Șăineanu). Aci pare mai mult o anumită funcțiune la palat. 281.
Curătură : partea unei păduri cu copacii tăiați care servă de pășune. 170.
Curechiu : varză. 324.
Cușmă : căciulă. 340.

D

Dajde : impozit. 170, 240, 249.
Deadevăru : adevăr. 112.
Desătîină : dijmă. 211.
Destoinic : capabil. 225.
Devlet : guvernul turcesc. 225.
Diac : scriitor la divan. 211. Să vază în Istoria literaturii.
Diblă : cobză. 71.
Dobîndă : folos (înțeles general) 106.
Drac : inimic. 121.
Ducat : monetă. 155.
Duciupal : Bucefal, cal cu un corn în frunte, pe care călăria Alexandru cel Mare. 76.
Duium : cantitate mare de lucruri. 189.

E

- Eden* : raiu. 300.
Edicliu = edecliu : servitor al palatului domnesc. Aci: o categorie de soldați. 281.
Equmen : superiorul unei minăstiri de călugări. 142.
Ei! = da. 131.
Epimeliē : studiu (*ἐπιμέλεια*). 221.

F

- Fachioală* : vâl. 305.
Fachiuri, sing. poate *fachiū* sau *fachie* : tortă. 163.
Fanal : felinar mare. 308.
Faneros : evident. 245.
Făt : tinăr, masc. de la fată (din latinul foetus, a, um). Singur nu se întrebuintează de cit în expresia *fătul meu*. Foarte des în expresia compusă: *Fătlogofăt* sau *Făt-frumos*. 68.
Fericăciune : fericire. 153.
Ferman : ordin emanat de la Poartă. 196.
Finic : curmal. 202.
Fişneţ : agil, lute, dar fără forţă. 265.
Firmūt : care vorbeşte pe nas. 343.
Ftori : al doilea (în titulatura boerilor). 221.
Funaş : proprietar de o fune, măsură agricolă de 12 stinjeni. 146.
Fuşpaşi : ostaşi. În textele moderne ale vieţii sfinţilor se găseşte înlocuit prin acest cuvint modern. 163.

G

- Galion* : corabie mare pe care se transportă produse. 82.
Găvozdi (a) : a bate cuiu. 164.
Gelep : negustor strein. 220.
Genune : ocean. 331.

- Ghisdeiū* : o specie de iarbă, foarte plăcută vitelor. 77.
Gimbositor : pierzător. 116.
Gint : neam. 121.
Giudeţ : judecător. 168. Judecată. 167.
Glăcevi (a se) = a se gilcevi. 164.
Gnel : miel. 265.
Gospod : domnesc. 214.
Grăpa (a) : a mărunţi pământul cu grapa. 72.
Grănicer : soldat de la graniţă. 76.
Greată : supărare. 128.
Gros : butuc. 164.

H

- Hăcui* (a) : a tăia mărunţ. 280.
Hadim : eunuc, păzitor al haremului. 160.
Hălădui (a) : a scăpa de primejdie. 184.
Hamger = hanger : pumnal încovoiat de purtat la briu. 312.
Haraciū : tribut dat de ţările romine Porţii. 94. 216.
Hasnă : produs. comoară. 118.
Hăt : tocmă. 90.
Heterodoxi : cei de o lege streină. 229.
Hirbui : a strica. 336.
Hireşă : firească. 229.
Hirlecior : sapă mică, deminutiv din hirleş. 89.
Hirtoi (a) : trage dintr'o parte într'alta. 337.
Hoge : preot turc. 224.
Holbură = *volbură* : furtună. 228.
Horn : coş. 314.
Hram : Patronul unei biserici, — slujbă care se face cu ocaziunea patronului unei biserici. 141.
Hranişte : hrană. 145.
Hrăborie : poftă. 154.
Huli (a) : a vorbi de rău. 173.
Huricară : demin. din *hurie*, fiinţă răpitoare prin frumuseţea ei. 300.
Huzuri (a) : a trăi liniştit. 345.
Hvală : fală, mândrie. 191.

I

- I*: și. 146.
Ialoviță: juncă, vacă tinăra. 61.
Iboste: iubire. 128.
Iciolan: pagiu. Aci însă o categorie de ostași. 281.
Ihnea (ele): iahnie. 280.
Iminei: pantofi groși țărănești. 222.
Iobagiū: țăran în stare de iobagie = vecinătate, adică legat de pământ. 239.
Ipingea = ipingea: manta mare de postav roșu împodobită cu ciucurî. 327.
Iscodi (a): a scorni. 142.
Ispiti (a): a cerceta. 182.
Istov (de): cu totul. 259.
Isvodi (a): a traduce. 151, 152
 A scrie în genere, 152, 153.
Ișlic: căciulă boerească. Mai târziu au purtat-o și lăutarii. 245, 318.
Iznoavă (de): din nou. 158.
Izvod: scriere, în înțeles general. 174.—Text de pe care se traduce. 152, 159.

Î

- Împlătoșat*: îmbrăcat cu *platoșă*, cămașe de zale, pieptar de fier. 191.
Împreuna (a se): a se aduna. 189.
Împrilegire: ocazionare. 225.
Împuta (a): a acuza. 120.
Închindisi (a): a broda. 80.
Încinde (a): a înflăcăra. 264.
Înderepta (a): a se da îndărăpt = a se da înapoi. 176.
Întrigarisi (a): a face intrigă. 259.
Înpotrivă: în fața. 130.
Înșfăca (a): a apuca repede. 338.
Învăța (a): a da poruncă. 177.
Învălu (a): a supune (?) 191.

J

- Jiganie*: animal. 143, 144.
Jivină: animal mărunt. 144.
Judet: judecată. 177.
Joldănar: din vorba *jold*, soldat cu plată, mercenar. 271.
Julfă: făină de sămînță de cînepă. 343.

L

- Lebadea* = *libadea*: postav ordinar. 245.
Legăna (a se): a zbura. 144.
Lehamite: sătul pină în gît. 336, 338.
Lemn: plantă, 218. Arbore, 130
Libov: iubire. 224.
Linged: bolnav. 112.
Lipcan: curier. 76.
Logofăt: mare funcționar. El păstra pecetea și întocmia hrisoavele domnești. 206, 207, 210.
Lungă: cîmpie. 178.

M

- Măestrie*: instrument. 162.
Mahlear: înșelător. 181.
Mahramă: maramă. 68, 348.
Martur: martir. 163.
Mărturie: martiriū. 164.
Masat (neutru): tocila cizmarilor și a măcelarilor. 71.
Măscăriciū: caraghios, bufon al domnului său al unui boer. 165.
Matostat: piatră prețioasă, o specie de jasp verde cu pete roșii. 85.
Matimă: învățătură. 202.
Mazili (a): a scoate din domnie. 225. — *Mazil*: Boer care nu mai e în funcțiune. 208, 210, 211.
Mazdrac: suliță. 86.
Measer: sărac. 120.

Megüaş : vecin. 146, 340.
Mehenghiü : dibaciü, iscusit. 337.
Mehterbaşa : şeful muziceî. 281.
Mehterhané : muzică turcească, condusă de mehterbaşa. 214.
Mertă : măsură veche = zece baniţi. 61.
Mesereare : graţie. 128.
Meşterşugui (a) : a face meşteşug, a unelti. 108.
Meterhanea. 281. Vezi *Mehterhané*.
Metoh (plur. metoaşe) : sucursala unei mînăstiri. 142.
Mlacă : mlaştină. 356.
Mişel = sărac. 122.
Mlătiş : treerat. 118.
Mojic : om din popor. 172.
Moschicesc : muscălesc. 189.
Motpan : berbant. 321.
Mucenic : martir. 163.
Mueginü : muezin, cel care chiamă pe Mahometani la biserică din virful unui turn. Aci cu sens adiectival : glas de muezin. 265.

N

Năcăfală : greutate, supărare. 346.
Nafea : blană. 83.
Nāframă : bazma. 82.
Nāprasnă (de) : de odată. 122.
Nārod = norod : popor. 130, 186.
Nastavnic : conducător. 164.
Nāvodar : pescar care scoate peşte cu nāvodul. 81.
Neferi : poteraşi, ostaşi trimişi contra haiducilor. 312.
Neponoslui (a) : a nu înfrunta. 114.
Neponnic : care nu posteşte. 165.
Nimic : inimic. 264.
Nizam : stat. 225.

O

Oare (plur.) : paseri de curte. 257.
Obeze : fiare. 141.

Obidă : rău, necaz, nenorocire. 121, 355. *A obidi* : a întrista. 156, 358.
Oblădui : a governa. 133, 225.
Oblici (a) : a afla. 180.
Obori (a) : a doborî. 166.
Oboroc : baniţă. 88. *Obroc* : 141.
Obraz : chip. 144.
Ocaanic = ohavnic : vecinic. 156.
Ocină : proprietate. 170, 177, 150, 191.
Odaliscă : femei din harem. 301.
Odraslă : urmaş. 224, 225.
Ofis : Ordin al unei administraţii. 311.
Olac : postă, căruţă de postă. 217.
Oleat = *olat*, uri : ţinut. 193, 257.
Ordie : tabără, lagăr. 366.
Ort : a patra parte dintr'un leu vechiü. 212.
Osirdé (sau *osirdie*) : zel. 181. sau *Osrădie* : 167.
Ostracă : grec. *ὄστρακος*, test de broască testoasă sau scoică. Aci inseamnă sfărămături de asemenea test. Unul din chinurile obicnuite contra creştinilor era să-i pue goi pe aceste sfărămături şi să-i frece. 162. Cf. pentru acest sens. pag. 163. „cu hîrburi descoicî frecat.“
Otrenie = utrenie : slujbă ce se face dimineaţa în biserică. 91.

P

Pafta : încheetoarea unui cordon, adesea făcută din aur sau argint şi împodobită cu pietre scumpe. 82.
Papistaş : catolic. 287.
Paradigmă : exemplu. 283.
Parolă şi *cordea*, de pe înţelesul frazei, par a însemna nişte danturi, alături de valţ, etc.
Cordea se găseşte aiurea cu sensul de joc de cărţi. 318.
Paradosi (a) : a învăţa. 245.
Pălimar = balustradă. 209.

Părgar: consilier comunal. Din germ. *Bürger*. 146.
Pără: reclamațiune. 145.
Pedepsit: învățat. 159.
Perierghie: silință mare (*περιεργία*) 221.
Petre cere: trecerea vieții, moarte 159.
Pistosi (a): a strivi. 84.
Pleavilă: pleavă. 130.
Podoabă: asemenea. 130, 131.
Pohace: plăcintă. 280.
Pohoiu: torent. 174.
Polieleu: psalm cântat de dimineață cînd s'aprend toate luminile în biserică. 215.
Ponihos: șasiu, lusc. 238.
Ponoritură, urî: surpătură, ruină. 258.
Potricăli (a): a înțepa cu *potricala*, uneltă de cizmar cu care se găurește cureaua. 162.
Potgorie: vie. 76.
Potur: îmbrăcăminte a gleznei, jambieră. 222.
Posledui (a): a urma pas cu pas. 151.
Povoiu: torent. 177.
Pravoslavnic: drept credincios. 167, 157.
Prăvi (a): a privi. 228.
Preslăvi (a): a glorifica. 122.
Praevghenicos: foarte nobil. 283.
Predoslovie: prefață. 174, 150, 151.
Preapodobnic: foarte asemănat. 116.
Prepuoîns: om prepus, pus peste, mai mare. 112.
Price: pricină. 257.
Prilăsti (a): a se duce. 204.
Pripon: funia legată de un par cu care s'oprește șalul de a paște prea departe (Șaineanu). În textul unde aflăm acest cuvînt pare a însemna *parul* de care se leagă funia. 69.
Prohorisi (a): a arăta. 283.
Proimion: introducere. 221.
Proistos: preot mai mare. 142.
Procleat: nelegiuit. 166.
Proslăvi: a glorifica, 223.
Prostire: renunțare. 255.

Prunduț: demin. de la prund, loc nisipos pe malul apelor. 79.
Punciu: Nu știm ce înțeles dă Eliade acestui cuvînt. 265.

R

Raclă: cosciug. 105, 333.
Răsfira (a): a risipi. 153.
Răschiră (a se): a se risipi. 228.
Rigă: rege, 276.
Rîgii (a): a striga. 130.
Rosia: Rusia. 259.
Rost: glas. 130.
Rufet (uri): breaslă. 214, 215,

S

Sămcea: virful ascuțit al unei arme. 164.
Săvâr: Cu toate că. 196.
Sărgu: grabă. 132.
Săblăznitoriū: care face scandal, dușman. 130.
Săcalășă = *sacaluș*: tun de calibru mai mic. 192, 193.
Sangiac: Guvernator turcesc, mai mic de cît beiful. 84.
Sandal: luntre mare întrebunțată de Turci. 82.
Săpușoară: sapă mică, demin. 88.
Scîrbă: intristare. 161.
Scoc: canal pe care se scurge apa de la moară.
Scutelnic: țaran care era scutit de bir către visterie, dar trebuia să plătească și să muncească boerului. 211, 212.
Serhat: fortăreță la graniță. 225.
Sfiet: sfios. 259.
Sfirtica (a): a face bucăți. 239.
Sinet: chitanță. 213.
Sîrgă: grabă. 163. *De sîrg*: de grabă. 167, 177.
Sicomor: un fel de smochin originar din Egipt. 299.
Sîrgui: (a se): a se sili. 348.
Sluger: Boer care îngrijia de ale

bucătăriei domnești. Era un sluger mare și trei mai mici „qui curam habent carnis tam-pro aulo quom pro partibus turcis et aliis hospitibus dandis“, zice un misionar catolic care a vizitat țările romine. 321.

Smicea: Vlăstar. 62.

Smintă: rău, nenorocire. 161.

Sminteală: rău, nenorocire. 105.

Socarici: probabil Arnăuți dintr-o anume localitate. Avem și noi în țară cite-va sate cu acest nume în Jud. Jalomița, Rîmnic-Sarat, Argeș. 222.

Spre = super: peste. 142, 143.

Spăsi (a): a expia o greșală. 116.

Spăsenie: penitență. 157, 153.

Strădănu (a se): a-și da mare silință. 320.

Stog: clae de fin sau de grâu. 63.

Stoborite: gard de scinduri așezate vertical. 70.

Strămătură: lână vopsită cu care țărancele fac scoarțe (Șaineanu). Aci pare mai mult a avea înțelesul: *Destrămătură*: adică cu ițele eșite pe la margini. 77.

Storsură: teasc. 118.

Stolnic: marele bucătar care avea grijă de masa domnească. 281.

Stebă: mănunchiu. 68.

Stupi (a): a scuipa. 345.

Sucitor: făcăleț. 65.

Sumuța (a): a asmuți, — a provoca. — a ațușă. 133.

Svineț = *sinet*: pușcă lungă. 183.

Sviți (a) = *a sfiți* = a sfeti: a arăta în lumină, a descoperi, a manifesta. 228.

Scola (a): a zbură. 265.

Ș

Șanlic: sfios. 214.

Șarvană: haină scumpă. 209.

Șugubăt, ată: glumeață, înșelătoare. 227.

Sugui (a): a glumi. 337.

Șupi (a): a se grăbi. 155.

Suvoi: torent. 79.

T

Tacit: stofă de mătase cu dungi în țesătură. 244.

Tarniță: șa de lemn. 346.

Țărie: cer. 143.

Țărăoanță: roabă de cărat. 104.

Talant = talent. Prima formă e mai veche. Moneta greacă care valora sau 5660 lei sau 9000 lei. 155, 156, 157.

Tergiman: translator, traducător. 226.

Tigoare: leneș. 345.

Țimplă (a se): a se întimpla. 174, 149.

Țipic: carte care cuprinde regulile și ordinea serviciului din vin. 160.

Țlăni (a): a pustii. 162.

Toceală: acord, invoială. 118.

Intocmire. 128. Intemeere. 130.

A tocni: a întocmi. 152.

Tombatera = τὸν πατέρα: tatăl. Se dă acest nume bătrînilor cari păstrați încă obiceiurile epocii greco-turcești pe cînd tinerimea incepea să se deprindă cu viața europenească. 245.

Trage (a se): a se țiri. 144.

Treti: al treilea (în titulatura rangurilor boeresti). 210.

Tripartitul: una din legislațiunile Transilvaniei: *Decretum tripartitum juris*. 239.

Troițe: treime. 122.

Tuși (a): a-și indesa căciula. 336.

Tureată: cizmă. 162.

Ț

Țeanchiu: semn. 179.

Țiuțialată: ascuțit. 83.

U

- Ucide* (a): a lovi. 121.
Oleiü: trunchiü de pom scobit,
in care se cresc albinele. 60.
Ustnä: țärm. 116.
Usträdie = *usärdie* = *osärdie*: zel.
158.
Uteși (a): a mîngîia 173, 112.

V

- Văcärit*: imposit pe vitele mari.
211.
Väleat: an. 114, 224.
Veleat: dată. 277.
Värhovnic: vräjitor. 177.
Vätraš: de vatră. 132.
Veardză = plantă. 130.
Vecin: șerb, legat de pămînt.
149, 213, 211.
Vecinătate: șerbie. 213.
Vel: mare (in titulatura boerilor).
206.
Velit: fruntaș, mare. 210, 215.
Venrit = venit = venire. 112.
Vetrilă: pînză. 70.
Vivor: vișor. 228.
Vlagă: putere. 173.
Voroavă: sfat, adunare. 96, 207.

- Voinic*: soldat. 122, 190, 191, 193.
Vornic: rang boeresc mare. Ad-
ministrador. 206, 211.

Z

- Zapis*: contract între particulari.
144.
Zavistnic: învrăjbitor, care pro-
voacă ceartă. 142.
Zavistie: intrigă, invidie. 73, 249.
Zboru: sobor, adunare, conciliu.
114.
Zgäibă: coajă ce se formează pe
o bubă; prin metonimie *bubă*.
101.
Zimți: marginea crestată a zi-
durilor, 192; margine în ge-
nere 328.
Zlobiv: hoț. Pare că ar conveni
mai mult sensul de la *zglobiv*
= *zglobiü*: turbulent, desfri-
nat. 162.
Zlobiü: sglöbiü. 134.
Zlatoust: gură de aur, supranu-
mele sf. Ioan (Chrisostom). 156,
160, 166.
Zlotaș: cel însărcinat să adune
impozitele date în *zloți*, de aci
sens general de *colector de im-
pozite*. 211.

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

